

Journal of Modern Learning Development

ISSN 2673-074X (Print) ISSN 2697-455X (Online)

Journal of Modern Learning Development

ISSN 2673-074X (Print)

ISSN 2697-455X (Online)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม – เมษายน 2563

วัตถุประสงค์

Journal of Modern Learning Development เป็นวารสารวิชาการ ราย 2 เดือน (ปีละ 6 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ แก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา ด้านสาขาศาสนา และปรัชญา สาขาวิชา รัฐศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาด้านการศึกษา

บทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน พิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ Journal of Modern Learning Development ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของ กองบรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development ไม่สงวนลิขสิทธิ์การ คัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 28 กุมภาพันธ์)

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 เมษายน)

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 มิถุนายน)

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 สิงหาคม)

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ตุลาคม)

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ธันวาคม)

เกณฑ์การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบข้อมูลของผู้เขียนบทความ เช่น ชื่อหรือประวัติการทำงาน และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาขอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความของวารสาร และต้องให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้

ทรัพย์สินและความคิดเห็นของผู้เขียนบทความ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือทรัพย์สินความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

เจ้าของ

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

บก.พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

เลขที่ 141 หมู่ 6 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/index>

E-mail: journal1990jmsd@gmail.com

บรรณาธิการ

อาจารย์ธีรดนัย กัปโก

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา

รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร.

ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา

ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงษ์

ดร.สมพงษ์ เกษานุช

ว่าที่ร้อยตรี ดร. สุริยะ หาญพิชัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี

ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

ผศ.ดร.อภิวัฒน์ โพธิ์सान

ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงษ์

ผศ.ดร.เสกสรรค์ สนวน

ผศ.ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล

ผศ.ดร.อรรถ อภินันท์ธีระศักดิ์ดา

ผศ. ดิษยพรรณ ศรีบุญเรือง

พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร.

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยวงษ์เขาวงกต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาพิสิฐ วิสิฐปญโญ,ดร.
ดร.เกศสุตา โกคันิตย์
ดร.อินทุราภรณ์ อินทรประจบ
ดร.สมพงษ์ เกษานุช
ดร.สมควร นามสีฐาน
ว่าที่ร้อยตรี ดร. สุริยะ หาญพิชัย
ดร.ดำเนิน หมายดี
ดร.กิตติพงษ์ พิพิธกุล
ดร.สาคร มหาหิงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นักวิชาการอิสระ
นักวิชาการอิสระ

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวนัยนา กัปโก

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

สารบัญ

บทความวิจัย

- การพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) 1
พิมพ์นิภา วงศ์คำจันทร์
- การพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12
ชนากานต์ จันทรมงคล, ช่อเพชร เป้าเงิน และอริคุณ ลินธนาปัญญา
- การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต่อหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ รัตโนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ร่วมกับผังความคิด 26
ณัฏฐชตา ทะรินทร์
- การพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ 40
ณัฐทิยาภรณ์ การะเกตุ
- การศึกษาความคาดหวังอันเป็นภาพในอนาคตของครูที่มีต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) 55
ณอมขวัญ ทองโปร่ง
- รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ 64
พระครูอุดมธรรมวัตร, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ
- ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ : องค์กรประกอบ ตัวบ่งชี้และผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมไทยในจังหวัดเพชรบุรี 78
นพ เพ็ญฟู, พระครูสุนทรวัชรกิจ, พระครูอุดมเจติยารักษ์, ณัฏฐพัชร โฆษิตเลิศ, ศิริเพ็ญ สุดแสนสง่า, อนุชา พละกุล และมะลิ ทิพย์ประจง
- แนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนในการเผชิญกับความผิดหวัง 97
พระมหาสมพงษ์ ปญฺญาวโร, ประยูร แสงใส และศิโรรัตน์ ประศรี

→ การศึกษาการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี	117
พระประทีป ปุณฺณโร (ผลบุญ), โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ	
→ การพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม	130
กุลริศา คำสิงห์	
→ การพัฒนารูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม	144
กมลทิพย์ ตรีเดช	
→ รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	159
อนุชา ลาววงศ์	
→ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี	178
दनยา สงครินทร์	

บทความวิชาการ

→ หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย: สถานภาพความรู้ปัจจุบันและข้อสังเกตบางประการ	191
สุริยะ หาญพิชัย	
→ ศักยภาพทางนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจขนาดย่อม (ประเภทบริการ)	214
สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ, กุลจิรา รักษนกร และมังกร หริรักษ์	
→ วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในกถาพุทธชาดก	230
ชาตรี พะยิ และพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ	
→ กลวิธีการสอนจริยธรรมทางพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมเรื่องสินไซ	246
พระครูศรีวิมลเมธี และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์	
→ อริยวัตร 5 ในฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน	262

พระครูสุตภัสสโร, พระมหาสำรอง สญฺญโต, ประยูร แสงใส และ หอมหวล บัวระภา	
→ การศึกษากรอบแนวคิดในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21	274
กุลจิรา รักชนกร และสุภัทรรักษ์ คำสามารถ	
บทวิจารณ์หนังสือ	
→ วิจารณ์หนังสือ จิตว่าง	284
พระครูผาสุกิจวิหารธรรม	
ภาคผนวก	296

การพัฒนาการเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรม
วิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม)
**Development on Buddhist Teaching (Threefold training) with
Buddhist Activities of The Demonstration School of
Ramkhamhaeng University (Secondary Level)**

พิมพ์นิภา วงศ์คำจันทร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Pimnipa Vongkumjan

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: pimnipa_satitram@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการพัฒนาและแนวทางการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่นักเรียนครูผู้สอนและผู้ปกครองจำนวน 723 คนโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิและเทคนิคการสุ่มอย่างง่ายเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสอบถามค่าความถี่ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานใช้เป็นสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและรายด้านได้แก่ด้านกายภาวนาด้านศีลภาวนาด้านจิตภาวนาและด้านปัญญาภาวนาอยู่ในระดับมาก
2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ของนักเรียนครูผู้สอนและผู้ปกครองพบว่าควรจัดทำห้องจริยธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีสื่อด้านธรรมะ

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 28, 2020; Accepted: April 29, 2020

ให้บริการการจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมแก่นักเรียนทุกๆ ปีจัดเข้าค่ายคุณธรรมสำหรับครูครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนและชุมชนจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและจัดป้ายนิเทศแสดงกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปทราบ

คำสำคัญ: การพัฒนา; ไตรสิกขา; วิถีพุทธ

Abstracts

This article aims to study and to guide student development on Buddhist teaching (Threefold training) with Buddhist activities of the Demonstration school of Ramkhamhaeng University (Secondary Level). Totally 723 selected by students, teachers, parents and students were sample, classified by stratified random sampling and simple random sampling. Questionnaire designed by researcher was employed for data collection. Frequency, percentage means ($\bar{x}$) and standard deviation (S.D.) were used for data analysis.

Research findings are as follows:

1. Development perspective, student development on Buddhist teaching (Threefold training) in the whole aspect is at a high level, also body prayer aspect, precepts aspect, prayer and wisdom praying are at a high level.
2. Guideline for Development, those activities should engage with learning medias on teaching. Moral and virtue camping should provide in every semester of the academic year. Moral and virtue activities should be promoted and be relative on supervision to the parents and people.

Keywords: Development; Threefold training; Buddhist

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติไว้ในหมวด 1 บททั่วไป มาตรา 6 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้มีคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จากพระราชบัญญัตินี้จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกับเป้าหมายโดยตรงของพุทธธรรมโดยผ่านการดำเนินงานของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” อันเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่นๆ ในต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 5)

ปัญหาการจัดการศึกษาจากการสำรวจของศูนย์วิจัยธนาคารกสิกรไทยพบว่านักเรียนเสพยาหรือขายยาเสพติดในโรงเรียนสูงถึงร้อยละ 63 เมื่อวิเคราะห์มูลเหตุปัญหานี้

เป็นเพราะสังคมตกอยู่ในภาวะที่ให้ค่านิยมด้านวัตถุสูงใช้ทรัพย์สินเงินทองเป็นเกณฑ์วัดความสุขของชีวิตจึงแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวกเครื่องอุปโภคบริโภคตามกระแสโฆษณาประชาสัมพันธ์จากสื่อสารมวลชนที่ไร้พรมแดนจนเกินความจำเป็นเกินความพอดี แนวโน้มในอนาคตปัญหาความเสื่อมทรามทางศีลธรรมอันจะก่อให้เกิดอาชญากรรมร้ายวร้ายจะทวีความรุนแรงขึ้นอย่างน่าสลดใจ (รินภัทร์ กิริธิตาตุกุล, 2552 : 2)

สถาบันที่จะช่วยลดภาวะดังกล่าวได้คือวัดและโรงเรียนด้วยการเปิดใจรับและร่วมมือกับทางบ้านดังนั้นรัฐบาลจึงมีเจตนารมณ์นำการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเข้ามาในโรงเรียนให้เป็นรูปธรรมมากที่สุดโดยมอบให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อปรับวิถีชีวิตตามแนววิถีพุทธให้กับเด็กและเยาวชนในเรื่องการกินอยู่ดูฟังหล่อหลอมจิตใจให้เป็นเด็กดีคิดถูกต้องตามความเป็นจริงตามหลักไตรสิกขาอันประกอบด้วย ศีลสมาธิและปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2547 : 15 -18)

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดกรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธคือโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกินอยู่ดูฟังให้เป็นโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติของการเป็นคนดีคนเก่งและมีความสุขอย่างแท้จริง (วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช, 2542 : 106)

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อเป็นสถานปฏิบัติการทางการศึกษาด้านศึกษาศาสตร์และเป็นที่อบรมทางวิชาการแก่เยาวชนให้มีความรู้ทักษะและเจตคติอันดีงามเพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติในอนาคตโดยยึดแนวปฏิบัติการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ

บทความวิจัยนี้นำเสนอแนวทางการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม)

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 3 กลุ่มคือนักเรียน จำนวน 313 คน ครูผู้สอน จำนวน 97 คนและผู้ปกครอง จำนวน 313 คน ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 ได้มาโดยเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970 : 607-610) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95% ของจำนวนประชากรแล้วใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) อย่างเป็นสัดส่วน ซึ่งในแต่ละชั้นภูมิใช้เทคนิคการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ดังนี้

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
นักเรียน	1,684	313
ครูผู้สอน	130	97
ผู้ปกครอง	1,684	313
รวม	3,498	723

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

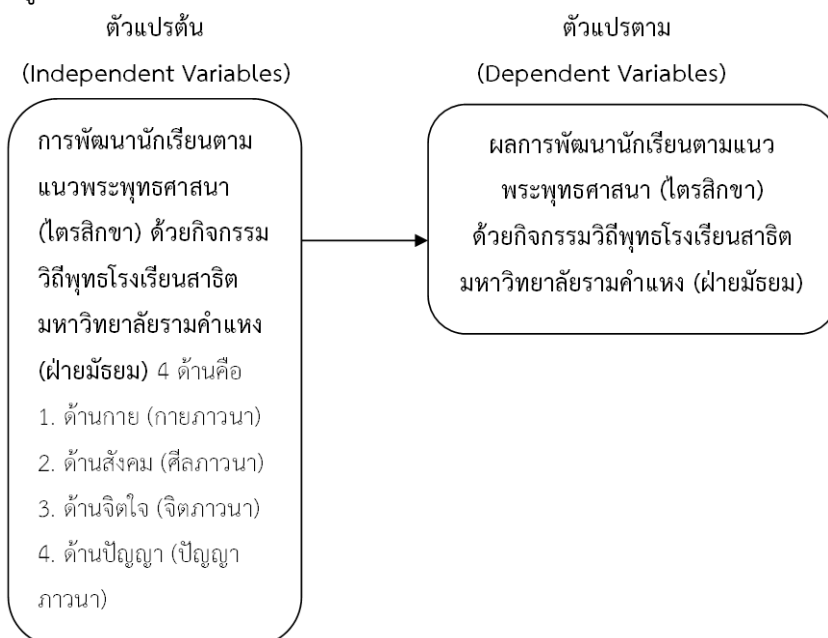
ผู้วิจัยทำการขอหนังสือขออนุญาตในการแจกแบบสอบถามจากต่อผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหงในการเก็บข้อมูล 2) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตนำเสนอต่อครูผู้สอน ซึ่งเป็นครูที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 3) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตนำเสนอต่อผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ปกครองที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 4) ทำการแจกแบบสอบถามจำนวน 723 ฉบับ โดยการแจกและนัดวันเวลาในการเก็บคืนแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง 5) ทำการเก็บแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างทำการตอบเรียบร้อยแล้ว ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100.5. ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ 1) ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล 2) ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อธิบายข้อมูล ระดับความคิดเห็นของการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย 3) ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม 4) ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุป ผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตภาวนา และด้านปัญญาภาวนา อยู่ในระดับมากซึ่งสรุปเป็นรูปแบบตารางดังนี้

ผลการพัฒนานักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านกายภาวนา	4.11	0.79	มาก
ด้านศีลภาวนา	4.17	0.83	มาก
ด้านจิตภาวนา	4.11	0.82	มาก
ด้านปัญญาภาวนา	4.12	0.84	มาก
รวม	4.15	0.82	มาก

2. ผลการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ของนักเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครอง พบว่า ควรจัดทำห้องจริยธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีสื่อด้านธรรมะให้บริการ ควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมแก่นักเรียนทุก ๆ ปี จัดเข้าค่ายคุณธรรมสำหรับครู ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนและชุมชน จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณธรรม-จริยธรรม และจัดป้ายนิเทศ แสดงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปทราบ

ดังนั้น นักเรียนครูผู้สอนและผู้ปกครองให้ความสำคัญและสนใจการจัดกิจกรรมวิถีพุทธได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกินอยู่คู่พึงให้เป็นโดยผ่านกระบวนการทางศีลธรรมสติสมาธิ ปัญญาเมตตาและมีวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) เป็นฐานในการดำเนินชีวิตกิจกรรมวิถีพุทธมีกิจกรรมที่หลากหลายต่อเนื่องและเป็นวิถีชีวิตเพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดและ

ได้ฝึกปฏิบัติเสมอๆ ให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านความประพฤติจิตใจและปัญญาไปพร้อมๆกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับเพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิตผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่นสวดมนต์ก่อนและหลังเลิกเรียนนั่งสมาธิ กิจกรรมทำบุญตักบาตรวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเข้าค่ายธรรมะ เป็นต้น ซึ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีหลักการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาโดยมีบรรยากาศสงบเรียบง่ายร่วมรื้อสร้างระบอบพลอดภัยสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนมีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอและมีลักษณะเกี่ยวเนื่องและใกล้ชิดกับชุมชนโดยโรงเรียนจะมีการร่วมมือกับบ้านวัดและสถาบันต่างๆ ในชุมชนที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมเพื่อประโยชน์สุขในการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยการศึกษาการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) โดยภาพรวมนักเรียนมีพัฒนาการอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายประกอบด้วยกิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรกิจกรรมประจำวัน/สัปดาห์กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประเพณีและวัฒนธรรมและกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่พึงงามซึ่งในรายละเอียดแต่ละกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบเนื่องกันมาซึ่งทางโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ได้พยายามพัฒนาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมภาวะเศรษฐกิจและความพึงพอใจของนักเรียนและชุมชนตลอดมาจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผลการพัฒนานักเรียนตามแนวพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) โดยภาพรวมนักเรียนพัฒนาอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับผลการวิจัยของโพยม จันทร์น้อย (2556 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์สิงหเสนี) นนทบุรีผลการวิจัยพบว่าผลการพัฒนาคุณธรรม

จริยธรรมด้วยกิจกรรมวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์สิงหเสนี) นนทบุรีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ด้านกายภาวนานักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนจัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติกิจเกี่ยวกับพุทธศาสนากิจกรรมตักบาตรวันพุธ กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะกิจกรรมแห่เทียนพรรษานักเรียนส่วนใหญ่มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้วเมื่อครูวิทยากรตลอดจนองค์กรต่างๆร่วมมือกันจัดกิจกรรมวิถีพุทธให้กับนักเรียนจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาด้านกายภาวนาอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546 : 135) ที่กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา มองว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และมีความสามารถในการฝึกตนเองได้จนถึงที่สุดแต่ต้องฝึกจึงจะเป็นอย่างนั้นได้และกระตุ้นเตือนให้เกิดจิตสำนึกตระหนักในการที่จะต้องปฏิบัติตามหลักแห่งการศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนขึ้นเรียกได้ว่ามนุษย์มีศักยภาพสูงมีความสามารถที่จะศึกษาฝึกฝนตนได้

3. ด้านศีลภาวนานักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาการอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมด้านศีลภาวนาเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการมีวินัยความซื่อสัตย์ความรับผิดชอบการตรงต่อเวลาและสามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ซึ่งแฝงไว้ด้วยศีล 5 อันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยอยู่แล้วจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาการด้านศีลภาวนาอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รินภัทร์ กิริติธาดากุล (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องผลการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนรำเปิงวิทยาด้วยกิจกรรมวิถีพุทธพบว่าผลการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนรำเปิงวิทยาดด้วยกิจกรรมวิถีพุทธด้านศีลภาวนาอยู่ในระดับมาก

4. ด้านจิตภาวนานักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาการอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมวิถีพุทธที่โรงเรียนจัดให้อันประกอบไปด้วยการนั่งสมาธิการแผ่เมตตาการอบรมสวดสัปดาห์การสวดมนต์การทำบุญตักบาตรทุกวัน พุทธการจัดงานวันแม่และวันพ่อการจัดงานไหว้ครูและกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นกิจกรรมด้านจิตภาวนาจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย

รามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาด้านจิตภาวนาอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546 : 139) ที่กล่าวว่ากิจกรรมด้านจิตภาวนาประกอบด้วยการนั่งสมาธิ การแผ่เมตตา การอบรมการสวดมนต์ การทำบุญตักบาต ซึ่งเรียกได้ว่าภาวนาจิตที่มีจิตพัฒนาแล้ว หรือมีจิตภาวนาคือมีจิตใจที่ฝึกอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออาทร มีมุทิตา มีความเคารพอ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู สมบูรณ์ด้วย สมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง มีความเพียรพยายาม กล้าหาญอดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เอิบอิ่ม ผ่องใส สงบ และเป็นสุข

5. ด้านปัญญาภาวนา นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาการอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญากำกับทุกส่วนของกระบวนการชีวิต ปัญญาจะส่องแสงสว่างซึ่งเกิดขึ้นภายในแต่มีพลัง ชี้นำกระบวนการชีวิตทั้งภายในและภายนอกให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องดังกระบวนการดังนี้ กระบวนการคิดปัญญาจะกำกับให้คิดแต่สิ่งที่ดีงาม กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมภายนอกที่เป็น กุศล กระบวนการความเชื่อ ความศรัทธา ปัญญาจะช่วยกลั่นกรองรับเฉพาะสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข กระบวนการเรียนรู้ ปัญญาจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและดำเนินไปให้ ถูกทิศทาง และกระบวนการปฏิบัติปัญญาช่วยกำกับให้เดินทางสายกลางไม่หลงมัวเมา ดังนั้น การจัดกิจกรรมวิถีพุทธจึงทำให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา หรือปัญญาภาวนา จึงมีความจำเป็น และมีความสำคัญมากจากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย รามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) มีพัฒนาการด้านปัญญาภาวนาอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของรินภัทร์ กิริธิดาตากุล (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องผลการพัฒนา คุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนรำเพิงวิทยา ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ พบว่าผลการพัฒนาคุณลักษณะ นักเรียนโรงเรียนรำเพิงวิทยา ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธด้านปัญญาภาวนาอยู่ในระดับมาก

6. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธของนักเรียนครูผู้สอนและ ผู้ปกครองพบว่าควรจัดทำห้องจริยธรรม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีสื่อด้านธรรมะ ให้บริการควร จัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมแก่นักเรียนทุกๆปี จัดเข้าค่ายคุณธรรมสำหรับครูครูต้องเป็น แบบอย่างที่ดีของนักเรียนและชุมชน จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณธรรม-จริยธรรม และจัดป้ายนิเทศแสดงกิจกรรมต่างๆให้ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปทราบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดกิจกรรมวิถีพุทธควรเป็นกิจกรรมที่หลากหลายมีการเปลี่ยนแปลงไม่ยึดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพราะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยรุ่นต้องการอิสระต้องการประสบการณ์ที่แปลกใหม่ท้าทายความสามารถ

1.2 จัดทำห้องจริยธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มีสื่อด้านธรรมะให้บริการ

1.3 ควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมแก่นักเรียนและครูผู้สอนทุกๆ ปี

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนิมนต์พระสงฆ์มาสอนวิชาพระพุทธศาสนาและฝึกสมาธินักเรียน

2.2 ควรกำหนดให้ทุกโรงเรียนจัดกิจกรรมวิถีพุทธเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.3 ควรจัดทำหลักสูตรกิจกรรมวิถีพุทธไว้เป็นการเฉพาะในโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

โพยม จันทน์น้อย. (2556). *พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ ของโรงเรียน บดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นนทบุรี ปีการศึกษา 2556. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารระดับสูง กระทรวงศึกษาธิการ (นบส.ศธ.) รุ่นที่ 3. 8 สิงหาคม 2556. สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ.*

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *ธรรมกถา เรื่องโรงเรียนวิถีพุทธปฏิรูป การศึกษาอย่างบูรณาการโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รินภัทร์ กิรติธาดาภูล. (2552). *ศึกษาผลการพัฒนาคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนร่ำเปิงวิทยา ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย.

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2542). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น: สานต่อที่ท้องถิ่น*.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท เซ็นเตอร์ดีสคัฟเวอรี จำกัด.

Krejcie R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

การพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
ระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
**The Development of Leadership Components of
Administrators in Secondary School According to
World-Class Standard School Project under
the Office of Basic Education Commission**

ชนากานต์ จันทรมงคล,
ช่อเพชร เบ้าเงิน และอธิคุณ สินธนาปัญญา
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
**Chanakran Janmongkol,
Chopetch Boutngern and Atikhun Sintanapanya**
Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The Royal Patronage, Thailand
Corresponding Author, E-mail: chanakran.52@icloud.com

บทคัดย่อ

สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพื่อศึกษาสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 คนและสรุปขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์ผู้วิจัยนำข้อมูลจากตอนที่ 1 มาสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับหาคุณภาพเครื่องมือได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับกลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้อำนวยการสถานศึกษา 495 คนได้มาโดยใช้หลักเกณฑ์กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 9 คนต่อ 1 ตัวแปรตัวแปรสังเกตได้มีจำนวน 55 ตัวแปรวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขั้นตอนที่ 3 ศึกษาสภาพ

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยนำข้อมูลจากตอนที่ 2 มาสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาตนเอง 2) ด้านทักษะการบริหารองค์กร 3) ด้านความรู้ทางวิชาการ 4) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ 5) ด้านการจัดการเทคโนโลยี

2. องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลทั้ง 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาตนเอง 2) ด้านทักษะการบริหารองค์กร 3) ด้านความรู้ทางวิชาการ 4) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์และ 5) ด้านการจัดการเทคโนโลยีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. โมเดลองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลต้องมีองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจัดเรียงลำดับความสำคัญดังนี้ 1) ด้านการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ระดับมากที่สุดรองลงมาคือ 2) ด้านทักษะการบริหารองค์กร 3) ด้านความรู้ทางวิชาการ 4) ด้านการพัฒนาตนเองและ 5) ด้านการจัดการเทคโนโลยี

คำสำคัญ: องค์ประกอบภาวะผู้นำ; มัธยมศึกษา; โรงเรียนมาตรฐานสากล

Abstracts

Secondary education institutions according to the international standard school project And 3) to study the state of leadership factors of school administrators. Secondary level according to the international standard school project Use integrated research methods Carry out 3-step research. Step 1: Study and develop the leadership component of the school administrators. By synthesizing relevant documents Create a semi-structured interview form. Interview with 6 experts and conclude step 2. Check the consistency of the leadership elements of the school administrators. With empirical data The researcher used the information from Part 1 to create the questionnaire. The 5 level estimation scale model for the quality of the tools received the whole confidence value of 0.98. The 5 level estimation scale scale. The 495 school principals were obtained by using the criteria of the sample group of 9 persons per 1 variable. There were 55 variables, the confirmatory factor analysis, and

the third step. Study the leadership status of the school administrators. By using the information from Part 2 to create a questionnaire The rating scale is 5 levels. The statistics used are mean and standard deviation.

The results of the research showed that:

1. Leadership level of school administrators Secondary level according to the international standard school project It consists of 5 main components, which are 1) personal development 2) organizational management skills 3) academic knowledge 4) Initiative and 5) Technology management

2. Leadership components of school administrators Secondary level according to the international standard school project in 5 areas which are 1) self-development 2) organization management skills 3) academic knowledge 4) creativity and 5) technology management Consistent with the empirical data

3. Model of leadership elements of school administrators Secondary level according to the international standard school project Must have leadership elements of school administrators Arranged in order of importance as follows: 1) Initiative The highest level was followed by 2) organizational management skills 3) academic knowledge 4) self-development and 5) technology management.

Keywords: Leadership component; Secondary school; International standard school

บทนำ

เป้าหมายการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2560-2579 มีความเชื่อมโยงต่อกันโดยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีระบุถึงความมั่นคงการสร้างความสามารถในการแข่งขันการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคมการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมการปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีพ.ศ. 2560-2579 ได้ระบุสถานะด้านสังคมเกี่ยวกับการพัฒนาคนของประเทศไทยนั้นมีแนวโน้มดีอย่างต่อเนื่องคนไทยมีโอกาสดำเนินการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นแต่ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำผลิตภาพการผลิตแรงงานไทยยังต่ำขณะที่ความต้องการกำลังคนที่มีทักษะและองค์ความรู้สูงทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพเพิ่มมากขึ้นรวมถึงสังคมไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤติค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่หลากหลาย

เพราะขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ขาดความสามารถคัดกรองและการเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี เพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยมและพฤติกรรมให้สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสใหม่ของโลกได้ (ปรเมธี วิมลศิริ, 2559 : 3)

จากยุทธศาสตร์แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560-2579 จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีเป้าหมายและตัวชี้วัดสำคัญประกอบด้วยเป้าหมายที่ 1 โครงสร้างบทบาทและระบบการบริหารจัดการศึกษามีความคล่องตัวชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ ตัวชี้วัดสำคัญเช่นมีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบบริหารราชการส่วนกลางส่วนภูมิภาคและสถานศึกษาให้มีเอกภาพสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลมีการปรับปรุงแก้ไขและบังคับใช้กฎหมายกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปรับบทบาทและภารกิจของรัฐความเป็นอิสระและความรับผิดชอบของสถานศึกษาและการระดมทุนและร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาเป้าหมายที่ 2 ระบบการบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลส่งผลต่อคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาตัวชี้วัดที่สำคัญเช่นร้อยละของสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพิ่มขึ้นจำนวนสถานศึกษาที่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้นอัตราค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรต่อผู้เรียนลดลงเป้าหมายที่ 3 ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ตัวชี้วัดที่สำคัญเช่นจำนวนเครือข่ายการศึกษาที่มีศักยภาพและความพร้อมในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพิ่มขึ้นจำนวนองค์กรสมาคมมูลนิธิหรือหน่วยงานอื่นที่เข้ามาจัดการศึกษาหรือร่วมมือกับสถานศึกษาทั้งของรัฐเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสนใจทำวิจัยเรื่องการพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้มีคุณภาพตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนขั้นพื้นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อศึกษาโมเดลองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนในขั้นนี้ผู้วิจัยดำเนินการโดยการสังเคราะห์เอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการกำหนดเป็นข้อคำถามเพื่อการสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล เมื่อได้แบบสอบถามฉบับร่างเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึกและหาคุณภาพเครื่องมือเป็นที่เรียบร้อยแล้วไปทำการสอบถามผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือรองผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้ได้รับการแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนที่ผ่านการประเมินตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 529 โรงเรียน นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในขั้นนี้ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากขั้นตอนที่ 2 ไปสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดประชากรกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสุ่มกลุ่มตัวอย่างเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

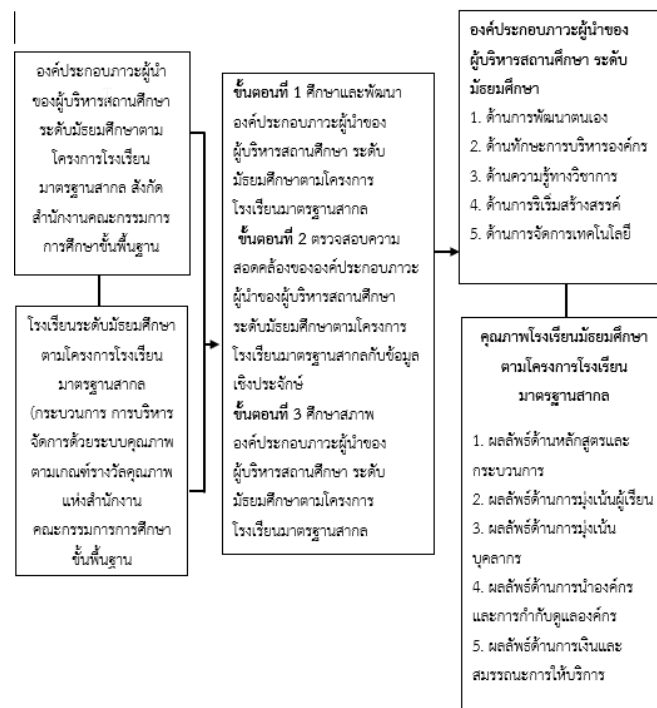
1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 คน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 2 ประกอบไปด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้ได้รับการแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ผ่านการประเมินตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลจำนวน 529 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) กลุ่มตัวอย่างจะต้องมีความเหมาะสมกับสถิติที่ใช้และเพื่อให้เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างกับตัวแปรสังเกตได้ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมลิสเรล ข้อมูลจะต้องมีขนาดกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 100 (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 : 42) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่วิเคราะห์องค์ประกอบต้องมีสัดส่วนอย่างน้อย 5: 1 ต่อตัวแปรในการวิจัย (Sample Random Sampling) คือใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 5 คน ต่อตัวแปรในการวิจัย 1 ตัวแปร การวิจัยครั้งนี้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 9 คน ต่อ 1 ตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 55 ตัวแปร จึงใช้จำนวนขั้นต่ำอย่างน้อย 495 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างดำเนินการโดยการจับสลากรายชื่อโรงเรียน ด้วยทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการสุ่มจับสลาก ให้ครบตามสัดส่วนที่กำหนดโดยกลุ่มตัวอย่าง 1 โรงเรียนต่อ 1 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 495 คน

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 3 ประกอบไปด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้ได้รับการ

แต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ผ่านการประเมินตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 529 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์ยามาเน่ การเลือกกลุ่มตัวอย่างดำเนินการโดยการจับสลากรายชื่อโรงเรียน ด้วยทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการสุ่มจับสลาก ให้ครบตามสัดส่วนที่กำหนดโดยกลุ่มตัวอย่าง 1 โรงเรียนต่อ 1 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 228 คน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 66.07 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 472 คน คิดเป็นร้อยละ 95.35 ตำแหน่งผู้อำนวยการ จำนวน 495 คน คิดเป็นร้อยละ 77.37

2. ระดับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลโดยตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงที่สุดคือศึกษาค้นคว้าหาความรู้ติดตามองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆในวงวิชาการและวิชาชีพเพื่อพัฒนาตนเองอยู่ในระดับความเหมาะสมระดับมากที่สุดรองลงมาคือมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของครูบุคลากรนักเรียนชุมชนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินงานของสถานศึกษาอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดและตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดคือบอกแนวทางการทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูและค่าเฉลี่ยรวมความเหมาะสมจากทั้งหมด 5 องค์ประกอบ 55 ตัวชี้วัดขององค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

2.1 ด้านการพัฒนาตนเองตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงที่สุดคือศึกษาค้นคว้าหาความรู้ติดตามองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆในวงวิชาการและวิชาชีพเพื่อพัฒนาตนเองอยู่ในระดับความเหมาะสมระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวบ่งชี้รองลงมาคือรวบรวมและสรุปสังเคราะห์ประมวลความรู้ในการพัฒนาองค์กรและวิชาชีพอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานในสถานศึกษาอยู่ในระดับความเหมาะสมมากค่าเฉลี่ยรวมขององค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาตนเองจากทั้งหมด 13 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ที่อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

2.2 ด้านทักษะการบริหารองค์กรมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงที่สุดคือส่งเสริมการพัฒนาเชื่อมั่นผู้ตามอย่างมีอาชีพนำพาองค์กรพัฒนาและช่วยเหลือสังคมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ รองลงมาคือรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ เปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมรับผิดชอบและดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับความเหมาะสมมากค่าเฉลี่ยรวมขององค์ประกอบที่ 2 ด้านทักษะการบริหารองค์กรจากทั้งหมด 10 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ที่อยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด

2.3 ด้านความรู้ทางวิชาการมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงที่สุดคือมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของครูบุคลากรนักเรียนชุมชนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการ

ดำเนินงานของสถานศึกษาค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ รองลงมาคือมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมีการประเมินการสอนของครูกำหนดทิศทางและความสำเร็จของโรงเรียนอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดคือเป็นคนมองการณ์ไกลกำหนดกลยุทธ์เป้าหมายที่ชัดเจนและสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจนำข้อมูลมาปรับแก้ไขพัฒนากำหนดทิศทางและมีความต้องการบรรลุเป้าหมายของโรงเรียนอยู่ในระดับความเหมาะสมมากค่าเฉลี่ยรวมขององค์ประกอบที่ 3 ด้านความรู้ทางวิชาการจากทั้งหมด 10 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมของตัวบ่งชี้อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

2.4 ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และกล้าแสดงออกในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ รองลงมาคือส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมในการพัฒนาการเรียนการสอนของครูอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับความเหมาะสมมากค่าเฉลี่ยรวมขององค์ประกอบที่ 4 ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์จากทั้งหมด 10 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมของตัวบ่งชี้อยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด

2.5 ด้านการจัดการมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุดคือสามารถติดตามตรวจสอบประเมินผลหลังการใช้เทคโนโลยีตามแผนที่กำหนดอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุดค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวบ่งชี้รองลงมาคือมีความรู้ความสามารถและทักษะด้านเทคโนโลยีอยู่ในระดับความเหมาะสมมากส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดคือบอกแนวทางการทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนของครูอยู่ในระดับความเหมาะสมมากค่าเฉลี่ยรวมขององค์ประกอบที่ 5 ด้านการจัดการเทคโนโลยีจากทั้งหมด 12 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมของตัวบ่งชี้อยู่ในระดับความเหมาะสมมาก

3. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องความเหมาะสมขององค์ประกอบกับตัวบ่งชี้
ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) โมเดลเชิงเส้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าตัวแปรจำนวน 55 ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันทั้งหมดโดยมีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < .01$) และผลเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยค่า **Bartlett's test of Sphericity** มีค่าเท่ากับ 4.864 มีระดับนัยสำคัญ .000 ($p < .01$) มากกว่า .50 แต่น้อยกว่า .80 แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันเหมาะสมดีจึงสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้

3.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของโมเดลองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โมเดลองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ที่ไม่มีนัยสำคัญ

3.3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลด้านการพัฒนาตนเองพบว่าตัวบ่งชี้การหมั่นพัฒนาสติปัญญาความสามารถไหวพริบเพื่อการอธิบายสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจนเข้าใจมีน้ำหนักความสำคัญในรูปน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุดและส่งผลต่อความสามารถในด้านการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานคิดเป็นร้อยละ 68.10

3.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลด้านทักษะการบริหารองค์กรพบว่าตัวบ่งชี้การกล้าตัดสินใจมีความสามารถในการตัดสินใจมีส่วนร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับผิดชอบมีน้ำหนักความสำคัญในรูปน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุดและส่งผลต่อความสามารถในด้านทักษะการบริหารองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานคิดเป็นร้อยละ 69.80

3.5 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลด้านความรู้ทางวิชาการพบว่าตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมีการประเมินการสอนของครูกำหนดทิศทางและ

ความสำเร็จของโรงเรียนมีน้ำหนักความสำคัญในรูปน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุด และส่งผลต่อความสามารถในด้านความรู้ทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานคิดเป็นร้อยละ 69.50

3.6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลด้านการริเริ่มสร้างสรรค์พบว่าตัวบ่งชี้การกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และกล้าแสดงออกในการปฏิบัติงานมีน้ำหนักความสำคัญในรูปน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุดและส่งผลต่อความสามารถในการริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานคิดเป็นร้อยละ 81.80

3.7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลด้านการจัดการเทคโนโลยีพบว่าตัวบ่งชี้การนำระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาพัฒนาทักษะทางด้านการสื่อสารมีน้ำหนักความสำคัญในรูปน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุดและส่งผลต่อความสามารถในการจัดการเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานคิดเป็นร้อยละ 85.30

4. โมเดลขององค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 64.52 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 82.49 ตำแหน่งผู้อำนวยการจำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 82.25 ค่าเฉลี่ยสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีค่าเฉลี่ยสภาพองค์ประกอบระหว่าง 3.05 ถึง 3.40 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง 1.10 ถึง 1.34 มีค่าเฉลี่ยรวมของสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 55 ตัวบ่งชี้

4.1 ด้านการพัฒนาตนเองมีค่าเฉลี่ยสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำสูงที่สุดคือการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ติดตามองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ในวงวิชาการและวิชาชีพ เพื่อพัฒนาตนเองมีสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง

4.2 ด้านทักษะการบริหารองค์กรมีค่าเฉลี่ยสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำสูงที่สุดคือการมีการปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่กำหนดเตรียมการอำนวยความสะดวกและประสานงานให้บุคคลหรือกลุ่มทำตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้กำหนดแนวทางการปฏิบัติและกำกับให้เกิดผลอย่างจริงจัง

4.3 ด้านความรู้ทางวิชาการมีค่าเฉลี่ยสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำสูงที่สุดคือการมีความเป็นผู้นำในการจัดการเรียนการสอนของครูและการบริหารหลักสูตรในสถานศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและผลกระทบที่เกี่ยวข้อง

4.4 ด้านการริเริ่มสร้างสรรค์มีค่าเฉลี่ยสภาพองค์ประกอบภาวะผู้นำสูงที่สุดคือการออกแบบค้นคว้านวัตกรรมการบริหารพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการพัฒนางานองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าทั้ง 5 องค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และ 55 ตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทั้งหมดสะท้อนถึงว่าผู้บริหารสถานศึกษาเห็นด้วย สอดคล้องกับผู้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนางานองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550 : 15) และ สังคม จันทวีวิเศษ (2555 : 24) ที่กล่าวถึงผู้นำไว้ว่าผู้นำต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่จะปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำผู้นำจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจการจัดสรรและการใช้อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้นำและสมาชิกของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกแสดงพฤติกรรมตามที่ผู้นำต้องการหรือคาดหวังและผู้นำสามารถใช้อิทธิพลกับผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาการมีอำนาจในการสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานใดงานหนึ่งเฉพาะและเนื่องจากอิทธิพลที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำให้งานดังกล่าว สามารถดำเนินถึงเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพและผู้นำต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำและต้อง

เป็นผู้ที่มีความสามารถอันเกิดจากตัวของเขาเองจนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำและนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย (วิเชียร วิทยอุดม, 2553 : 2) อีกทั้งผู้นำยังเป็นผู้ที่ทำให้ผู้ร่วมงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมีวิสัยทัศน์มีใจเปิดกว้างมอบอำนาจให้ผู้อื่นมีความยืดหยุ่นรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดทั้งอุทิศตนและมุ่งมั่นเพื่อประโยชน์ขององค์กร ตลอดจนผู้นำยังเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มโดยปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นผู้นำเป็นผู้ผลักดันเป็นผู้ดลบันดาลเป็นผู้สร้างพลังร่วมเป็นผู้ก่อให้เกิดพลังในการปฏิบัติของมวลสมาชิกเพื่อให้เข้าสู่เป้าหมายตามที่ต้องการ เพราะผู้นำต้องเป็นประธานในงานพิธีการต่างๆเป็นตัวแทนขององค์กรเป็นโฆษกแถลงข่าวตอบคำถามหรือรายงานต่อบุคคลหรือกลุ่มในเรื่องต่างๆเป็นนักเจรจาต่อรองกับผู้อื่นที่ต้องการและเรียกร้องทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรเป็นผู้ฝึกสอนสมาชิกในทีมเป็นผู้สร้างทีมในการกำหนดเป้าหมายสร้างขวัญกำลังใจและการประชุมทีมเป็นผู้แก้ปัญหาทางเทคนิคให้แก่สมาชิกในทีมงานและเป็นผู้ที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นความคิดเชิงนวัตกรรมหรือต่อยอดทางธุรกิจ (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2556 : 14-15) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยการพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด
2. จากผลการวิจัยผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและเก็บข้อมูลในเชิงประจักษ์พบว่าวิธีดังกล่าวสามารถพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ได้ดีและมีคุณภาพ ดังนั้นหน่วยงานทางการศึกษาสามารถนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ไปจัดกระบวนการอบรมพัฒนาเพื่อเสริมสร้างให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีภาวะผู้นำที่ก่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น
3. จากผลการวิจัยการพัฒนาองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่ามีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ 55 ตัวบ่งชี้ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อีกทั้งมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ที่สามารถแสดงถึงรายละเอียดต่างๆที่จะสามารถดำเนินการวัดภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีดังนั้นจึงสามารถนำผลงานวิจัยไปตรวจสอบในรูปแบบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). *องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปรเมธี วิมลศิริ. (2559). *การพัฒนาตัวบ่งชี้พฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเทศบาล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *โมเดลลิสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยพหุลักษณะ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ความรับผิดชอบต่อสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักวิจัยแห่งชาติ.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2553). *การบริหารเชิงกลยุทธ์การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไธรรดา เวฟเอดดูเคชั่น.
- สังคม จันทรวิเศษ. (2555). *การพัฒนาตัวแบบสมรรถนะ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต่อหน่วยการเรียนรู้วิชา
ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด

**A Study of Learning Achievement in Learning Unit of
Rattanakosin Era History of Matthayomsuksa 3
Using the Historical Method and Mind Mapping**

ณัฏฐตา ธารินทร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Nattharatta Tharin

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: aimnarak@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) โดยใช้รูปแบบ One Group Pre-test & Post-test Design มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด และ 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 239 คน 8 ห้องเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก จำนวน 1 ห้องเรียน ได้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/6 จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด มีค่าการประเมินความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพดีมาก มีค่าเท่ากับ 4.61 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันแก้ไขบทความ 28 เมษายน 2563; วันตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 28, 2020; Accepted: April 29, 2020

หน่วยการเรียนรู้ วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 แบบ
ปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ค่าความ
ยากง่ายรายข้อระหว่าง 0.50-0.75 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.25-0.63 และมีค่า
ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด มีค่า
IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่า
เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่าที (t-test Independent Group)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์
รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผัง
ความคิด หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทาง
ประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เฉลี่ย 4.45

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; หน่วยการเรียนรู้; วิธีการทางประวัติศาสตร์; ผังความคิด

Abstracts

This experimental research aimed to 1) compare the learning achievement in the learning unit of Rattakosin Era History of Matthayomsuksa 3 students before and after the use of the historical method and mind mapping and 2) study the satisfaction of Matthayomsuksa 3 students who studied with historical method and mind mapping. The population used in this research were 239 Matthayomsuksa 3 students/ 8 classes who studied in semester 1/2020 in The Demonstration School of Ramkhamhaeng University (Secondary School). The sample were selected by simple random sampling method, which were 40 students in Matthayomsuksa 3/6 by doing draw lots. The One Group pretest-posttest design was used in this research. The research instruments were consisted of 1) learning plan of Rattanakosin Era History subject in Matthayomsuksa 3 level using the historical method and mind mapping, which the consistency index value (IOC) was very high at 4.61. 2) The 30 questions multiple-choice history test, each question with 4 choices, in Rattanakosin Era subject in Matthayomsuksa 3 level. The IOC level was between 0.67-1.00. Additionally, the difficulty level which the difficulty level, discrimination level, confidence interval level were 0.50-0.75, 0.25-0.63, 0.92. 3) The questionnaire of Matthayomsuksa 3 students satisfaction towards using the historical method and mind mapping, which IOC level was 0.67-1.00. The

data were analyzed in terms of mean, standard deviation and t-test independent Group.

The research results found as follow:

1. The post-learning achievements in Rattanakosin Era history subject of Matthayomsuksa 3 students using historical method and mind mapping were significantly higher than pre-learning at the 0.01 level.
2. The students satisfaction toward using historical method and mind mapping was significantly high with the mean being 4.45.

Keywords: Academic achievement; Learning unit; Historical methods; Mind map

บทนำ

การศึกษาเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาให้คนมีคุณภาพ เป็นพลเมืองดี มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิต และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ แต่ในสภาพปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้เยาวชนของชาติให้ความสนใจต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนความเป็นมาของชนชาติไทยน้อยลง สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเป็นห่วงประวัติศาสตร์ไทยว่า อยากให้เยาวชนไทยเกิดความรักและความภูมิใจในชาติไทยให้มากขึ้นโดยเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการปลูกฝังให้รักและหวงแหนในแผ่นดิน และทรงมีแนวพระราชดำริให้กระทรวงศึกษาธิการอย่าละเลยประวัติศาสตร์ และความเป็นไทย ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงให้เร่งปรับปรุง หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น โดยกำหนดให้สถานศึกษาเน้นการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย โดยให้นักเรียนทุกคนที่เริ่มเข้าศึกษาในปีการศึกษา 2543 ได้เรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยเพิ่มอีก 1 วิชา ในกลุ่มวิชาบังคับเลือกและเรียนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2551 รัฐบาลได้กำหนดให้ทุกโรงเรียนสอนวิชาประวัติศาสตร์อย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 คาบ จากนั้นมาสาระการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์จึงเป็นวิชาพื้นฐาน 1 รายวิชา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยให้ความสำคัญกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มา

วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 5-13)

ประวัติศาสตร์ทำให้นักเรียนในแต่ละสังคมได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้ศึกษาประสบการณ์ทั้งที่เป็นความสำเร็จ และความล้มเหลวเพื่อเป็นเครื่องตัดสินใจในการดำเนินการต่อไปในอนาคต ประวัติศาสตร์จึงมีส่วนช่วยให้คนในสังคมหนึ่งรู้สึกร่วมชะตากรรมเดียวกัน มีอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ และความหวงแหนอิสรภาพ อย่างไรก็ตาม การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และชี้ให้เห็นพัฒนาการของมนุษยชาติ ตามช่วงของเวลาต่าง ๆ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจอารยธรรมของมนุษย์ เข้าใจความเหมือน และความแตกต่างของผู้คนในแต่ละพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 1)

สำหรับวิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาหนึ่งของกลุ่มวิชาสังคมศึกษาที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะถือว่าเป็นรากฐานของวิชาการทุกสาขา และเป็นวิชาที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดี อันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เนื้อหาวิชาเกี่ยวข้องกับสมาชิกในสังคม และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สามารถรักษาอารยธรรมของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษา ที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักในคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมรดกทางวัฒนธรรมไทยยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรม และคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่น และประเทศชาติ มีความภูมิใจใน ความเป็นไทย และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ บทเรียนของประวัติศาสตร์มีประโยชน์ อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจในการแก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองในปัจจุบัน ตลอดจนเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาและอารยธรรมของชนชาติอื่นๆ ที่จะช่วยให้รักสันติไมตรี กับชนชาตินั้นๆ และอยู่ร่วมกันในประชาคมโลกอย่างสันติ (พรกมล จันทรี, 2562 : 2)

จะเห็นได้ว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีคุณค่า มีหลักธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และมีประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการแก้ปัญหาในปัจจุบันได้ ดังนั้นการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้นั้น จะต้องอาศัยครูผู้สอนเป็นกำลังสำคัญ ผู้สอนจะต้องเปลี่ยนการสอนจากวิธีเดิมที่สอนแบบบรรยาย มาเป็นการสอนวิธีต่างๆ สอดคล้องกับพรกมล จันทรี (2562 : 3) ที่กล่าวว่า “...ในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ผู้สอนไม่ควรทำตนเป็นแหล่งข้อมูลที่ให้นักเรียนมาศึกษาหาความรู้เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพื่อฝึกให้นักเรียนหาข้อเท็จจริงจากแหล่งต่าง ๆ เท่าที่มี เพราะแนวทางของ

หลักสูตรได้เปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้บอกเป็นผู้ชี้แนะ ฉะนั้นการเรียนการสอนแทนที่ครูจะเล่าประวัติศาสตร์ให้ฟังอย่างเดียว ครูจะต้องเปลี่ยนให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่างๆ เช่น ตำราต่างๆ จากผู้รู้ รวมทั้งแหล่งข้อมูล อื่นๆ เพื่อฝึกให้นักเรียนได้รู้จักแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วิจารณ์เมื่อจบการศึกษา ไปแล้ว และเป็นเครื่องมือเป็นอย่างดีในการฝึกนิสัยให้รู้จักหาความรู้...”

ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ เช่น วิธีการสืบเสาะหาความรู้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการวิจัย วิธีการกลุ่ม วิธีการใช้ผังความคิด และการสอนแบบโครงงาน เป็นต้น วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ มากที่สุด เนื่องจากมีความสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติวิชา และเป็นหลักพื้นฐานของนักประวัติศาสตร์ในการค้นคว้าหาความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีทางประวัติศาสตร์ เน้นให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ 3 ด้าน ได้แก่ การวิเคราะห์ความสำคัญ คือ การแยกแยะว่าอะไรสำคัญหรือจำเป็น หรือมีบทบาทมากที่สุด สิ่งใดเป็นเหตุ สิ่งใดเป็นผล การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เพื่อค้นหาว่าความสำคัญย่อยๆ ของเรื่องราว หรือเหตุการณ์ นั้นเกี่ยวพันกันอย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร และการวิเคราะห์หลักการ เป็นการค้นหาโครงสร้าง และระบบของวัตถุสิ่งของ เรื่องราว และการกระทำต่างๆ ว่าสิ่งเหล่านั้น รวมกันจนดำรงสภาพนั้นอยู่ได้เนื่องจากอะไร (เสนห์ ฉวยกระโทก, 2556 : 2-3)

ผังความคิด หรือ Mind Map เป็นวิธีการฟื้นความจำทุกเรื่องที่เราคิด นึกคิด ออกมา การทำผังความคิดนั้นเป็นการเขียนโครงสร้างของเนื้อหาไปพร้อมๆ กับการอ่าน หนังสือ แต่ถ้าจะให้ดีต้องลงมือเขียนในตอนท้ายของการศึกษา โดยเริ่มต้นด้วย แก่นความรู้ เป็นภาพกลางที่สำคัญที่สุด แล้วจึงแตกกิ่งก้านแขนงออกมาเป็นความคิดรองลงมาเป็นอันดับ 2 และ 3 ตามหัวข้อเรื่อง หรือตามข้อบทหลักๆ กันไป ข้อดีของการเขียนผังความคิดนั้น สามารถพัฒนาสมองได้ดีทั้งซีกซ้ายและซีกขวา ช่วยให้เรื่องยุ่งยากสับสนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สามารถจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล และช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์ และประมวลสิ่งที่เรียนรู้มาให้เป็นระบบระเบียบและเข้าใจง่าย (ชัยญา ผลอนันต์, 2551 : 121)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษา จึงสนใจศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต่อหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์

รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) โดยใช้รูปแบบ One Group Pre-test & Post-test Design ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 239 คน 8 ห้องเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก จำนวน 1 ห้องเรียน ได้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/6 จำนวน 40 คน

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

1. ผู้วิจัยขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลต่อผู้อำนวยการ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง
2. ผู้วิจัยทำการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง (Pretest) ก่อนทดลอง
3. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วย การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ใช้เวลาทดลอง 6 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง
4. เมื่อดำเนินการทดลองครบ 6 แผน ผู้วิจัยทำการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง (Posttest) หลังเสร็จสิ้นการทดลอง โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกันกับที่ใช้ในการทดสอบครั้งก่อนทดลอง

5. เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองให้นักเรียนตอบแบบประเมินความพึงพอใจหลังเรียน ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด

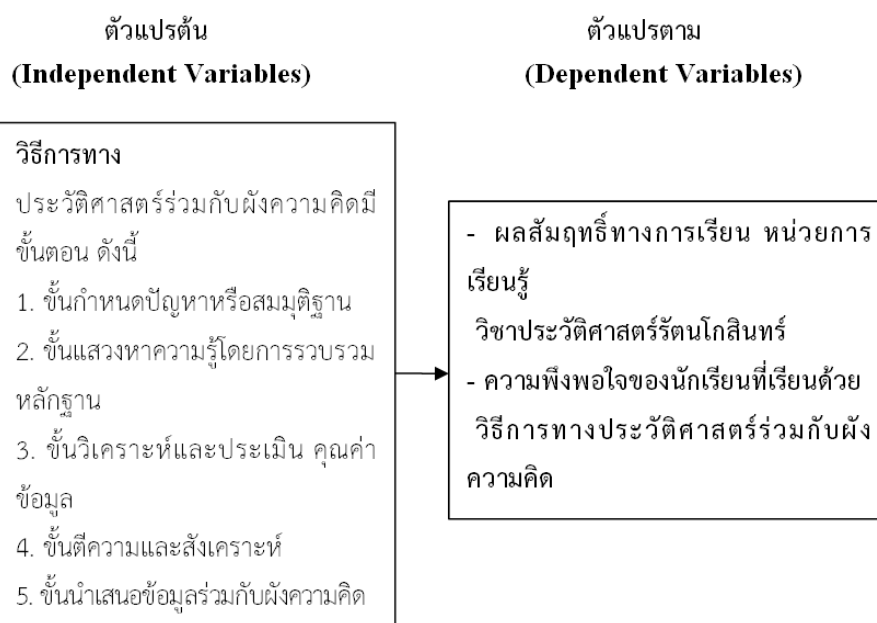
6. นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มาตรวจให้คะแนน และนำไป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ก่อนและหลังเรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ร่วมผังความคิด ด้วยการทดสอบค่าที (t-test Independent Group)

2. วิเคราะห์ผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมผังความคิด โดยการ หา ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ร่วมกับ ผังความคิด ผลการวิจัยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการเรียนรู้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.65 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.67 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด นักเรียนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดลำดับแรก คือ นักเรียนมีความรู้สึกรู้ว่าวิธีสอนนี้จะทำให้การเรียนมีการจำเนื้อหาง่ายขึ้น เพราะมีการสอนที่ใช้ผังความคิด รองลงมา นักเรียนมีความรู้สึกรู้ว่าวิธีสอนนี้ ช่วยให้ทำงานได้อย่างมีระบบและรอบคอบและอยู่ในระดับมาก 8 ข้อ คือ วิธีสอนนี้ทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดี รองลงมา วิธีสอนนี้ช่วยให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนต้องการเรียนด้วยวิธีการสอนแบบนี้อีก วิธีสอนนี้ช่วยให้บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นกันเอง วิธีสอนนี้ช่วยให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน วิธีสอนนี้น่าสนใจทำให้นักเรียนอยากเข้าเรียนและเข้าร่วมกิจกรรม วิธีสอนนี้ทำให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับเพื่อน และวิธีสอนนี้ช่วยให้นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข

การศึกษาเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะการศึกษาจะช่วยพัฒนาให้คนมีคุณภาพ เป็นพลเมืองดี มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิต และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ ในการเรียนการสอนมีวิธีการจัดการเรียนรู้มีหลายรูปแบบ เช่น วิธีการสืบเสาะหาความรู้ วิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการวิจัย วิธีการกลุ่ม วิธีการใช้ผังความคิด และการสอนแบบโครงงาน เป็นต้น เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ การแยกแยะว่าอะไร สำคัญหรือจำเป็น หรือมีบทบาทมากที่สุด สิ่งใดเป็นเหตุ สิ่งใดเป็นผล การวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ เพื่อค้นหาว่าความสำคัญย่อยๆ ของเรื่องราว หรือเหตุการณ์นั้นเกี่ยวพันกัน อย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร และการวิเคราะห์หลักการ เป็นการค้นหา โครงสร้าง และระบบของเนื้อหา

แผนผังความคิด (Mind Map) การทำผังความคิดนั้น เป็นการเขียนโครงสร้างของ เนื้อหาไปพร้อมๆ กับการอ่านหนังสือ และต้องลงมือเขียนในตอนท้ายของการศึกษา การ เขียนผังความคิดนั้นสามารถพัฒนาสมองได้ดี มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จัดลำดับ ความสำคัญของข้อมูล และช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์ และประมวลสิ่งที่ เรียนรู้มาให้เป็นระบบระเบียบและเข้าใจง่าย

การเรียนการสอนด้วยวิธีแผนผังความคิด นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ เหตุการณ์และปัญหาที่เราต้องเผชิญอยู่ได้เป็นอย่างดี ประโยชน์ต่อการเรียน การเตรียมสอบ เราใช้แผนผังความคิดนำมารวมเป็น Master Mind Map ซึ่งจะทำให้การสอบง่ายมากขึ้นไป อีก แผนผังความคิดจำง่าย และทำให้เราได้เรียนอย่างสนุกสนานอีกด้วย มีความน่าสนใจ มีความสนุกสนาน ความรวดเร็ว สีสัน ภาพสวยงาม จึงช่วยสร้างสมาธิให้เรา และมีแรงจูงใจใน การเรียน และทำให้นักเรียนแก้ไข้ปัญหา การวิเคราะห์ การตัดสินใจ เพราะได้เรียนรู้มุมมอง ต่างๆ และข้อเท็จจริง จะมีความรู้รอบด้านในแผนผังความคิด ก็จะช่วยให้การวิเคราะห์ และประเมินหาทางเลือกที่ดีที่สุด ทำให้เราเห็นภาพรวมได้ด้วยการมองปราดเดียว จำได้และ เข้าใจในเรื่องที่นักเรียนศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อหน่วยการเรียนรู้วิชา ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ร่วมกับผังความคิด สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการเรียนเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้วิชา ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการเรียน ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.65 และคะแนนเฉลี่ยหลัง

เรียนของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.67 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากหลายประการ คือ

ประการแรก การเรียนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ช่วยให้นักเรียนมีวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นขั้นตอน ที่นำมาใช้ศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้มีความถูกต้อง เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีวิธีการทางประวัติศาสตร์ ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนปัญหาหรือสมมุติฐาน 2) ขั้นตอนแสวงหาความรู้ โดยการรวบรวมหลักฐาน 3) ขั้นตอนวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล 4) ขั้นตอนตีความและสังเคราะห์ และ 5) ขั้นนำเสนอข้อมูลร่วมกับผังความคิด เนื้อหาในบทเรียน การเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ที่เลือกนำมาใช้ในการสอน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ช่วยในการทำความเข้าใจเรื่องที่เรียน เนื่องจากเนื้อหาประวัติศาสตร์มีความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้ วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ มีความเข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง สามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นและเข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย จึงทำให้นักเรียนวิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับแนวคิดของเสนห์ นวยกระโทก (2556 : 16) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ขั้นตอนในการแสวงหาความรู้ ความจริง ทางประวัติศาสตร์ อย่างมีขั้นตอนที่เป็นระบบ โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานต่างๆ สรุปองค์ความรู้ใหม่ตามข้อเท็จจริง มีความน่าเชื่อถือ สามารถพิสูจน์ และตรวจสอบข้อมูลได้ มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นตอนปัญหาและตั้งสมมุติฐาน ขั้นรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน ขั้นประเมินคุณค่าหลักฐาน ขั้นวิเคราะห์ตีความขั้นสังเคราะห์ข้อมูล และ ขั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และสอดคล้องกับแนวคิดของสุคนธ์ สินธพานนท์ (2550 : 172) กล่าวว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ หมายถึง ขั้นตอนหรือกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ที่นักประวัติศาสตร์ หรือผู้ฝึกฝนทางประวัติศาสตร์ใช้เพื่อศึกษาค้นคว้า และเรียบเรียงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ จากหลักฐานข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน เพื่อให้มีการพิสูจน์ข้อมูลให้ชัดเจนถูกต้อง ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของเพลินจิตร โพธิ์กระจ่าง (2554 : ก) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทักษะการทำงานกลุ่มและความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่เน้นผลสัมฤทธิ์กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนโยธินบูรณะ จำนวน 80 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นผลสัมฤทธิ์ จำนวน 40 คน และกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบปกติ จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นผลสัมฤทธิ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการทำงานกลุ่ม และความพึงพอใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

ประการที่สอง การสร้างผังความคิดช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างแจ่มแจ้ง และเป็น การเรียนรู้ที่มีความเข้าใจ การสร้างแผนผังความคิดช่วยในการแสดงความสัมพันธ์ของ เนื้อหาหลัก เนื้อหารองของเรื่องที่นักเรียนได้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ทำให้นักเรียน สามารถทำความเข้าใจเรื่องที่เรียนได้เป็นอย่างดี และการสร้างแผนผังความคิดเป็นการเน้น ใจความสำคัญ รายละเอียดจากเนื้อเรื่องที่เรียนได้เรียนมาสร้างแผนผังความคิด ซึ่งทำให้นักเรียนมี ความเข้าใจในเนื้อเรื่อง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Buzen, Tony and Barry Buzan. (1997 : 59) ได้ให้ความหมายของแผนที่ความคิดไว้ว่า แผนที่ความคิดเป็นแผนผัง หรือแผนภาพที่แสดงออกของการคิดรอบทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะการทำงานที่ตามธรรมชาติ ของสมองมนุษย์ และเป็นเทคนิคการแสดงออกด้วยภาพที่มีพลัง นำไปสู่กุญแจสากลที่จะใช้ ไขประตูไปสู่ศักยภาพของสมอง แผนที่ความคิดนำไปประยุกต์ใช้ได้กับแง่มุมของชีวิต ซึ่งทำ ให้การเรียนรู้ได้รับการพัฒนาและเกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้นจะนำไปสู่การพัฒนาการกระทำ ต่างๆ ของมนุษย์ นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญของแผนที่ความคิดไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1) หัวเรื่องที่สนใจจะถูกสร้างขึ้นตรงกลางของแผนภาพ 2) ใจความหลักของหัว เรื่องจะอยู่รอบหัวข้อซึ่งอยู่ตรงกลางออกไปทุกทิศทาง ซึ่งเปรียบเสมือนกิ่งก้านของต้นไม้ที่ แตกแขนงออกมา 3) กิ่งก้านที่แตกแขนงออกมาประกอบด้วยภาพหรือคำสำคัญที่เขียนบน เส้นที่โยงกัน ส่วนของคำอื่นๆ ที่มีความสำคัญรองลงมาจะถูกเขียนบนกิ่งก้านที่แตกออกใน ลำดับต่อไป และ 4) กิ่งก้านจะถูกเชื่อมโยงกันในลักษณะที่แตกต่างกันตามตำแหน่งและ ความสำคัญของประเด็นต่างๆ สอดคล้องกับ รุจิเรข จันปิติ (2553 : ก) ได้ศึกษาเรื่อง

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม โดยใช้แผนผังความคิด ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดสามารถพัฒนาทักษะการเขียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 53 คน โดยนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้าน การทักษะการเขียนภาษาอังกฤษผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 92.45 2. จากการศึกษาผลความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด นักเรียนมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 อาจด้วยเหตุผลดังนี้

การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด ให้ได้มาตรฐานอย่างมีระบบตามแบบประมาณค่า (Likert Scale) ชนิด 5 ระดับ ที่มีระดับความพึงพอใจ ตั้งแต่น้อยที่สุดไปถึงมากที่สุด ให้มีข้อคำถาม 10 ข้อ โดยให้ข้อความที่มีความหมายในเชิงทางบวก ที่เหมาะสม และปรับปรุงความเหมาะสมของการใช้ภาษาของข้อความให้อ่านเข้าใจง่าย แล้วนำไปตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามทั้งฉบับกับผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน แล้วตรวจสอบความถูกต้องทั้งหมดก่อนนำไปใช้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ได้ผลคะแนนเฉลี่ยของ ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด มีข้อคำถามที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.50 มีข้อคำถามว่า นักเรียนมีความรู้สึกว่าวิธีสอนนี้จะทำให้การเรียนมีการจำเนื้อหาง่ายขึ้น เพราะมีการสอนที่ใช้ผังความคิด และนักเรียนมีความรู้สึกว่าวิธีสอนนี้ ช่วยให้ทำงานได้อย่างมีระบบและรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไสว ฟักขาว (2542 : 161) ได้ให้ความหมายของแผนผังความคิดไว้ว่า เป็นแผนผัง หรือแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ของมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอด (Concept) ที่เริ่มจากมโนทัศน์หลัก (Main Concepts) ซึ่งทำหน้าที่เป็นชื่อเรื่อง แล้วแตกแขนงไปสู่มโนทัศน์รองและมโนทัศน์ย่อยๆ กระจายออกไปโดยรอบคล้ายลักษณะของเซลล์สมองซึ่งจะทำให้เกิดภาพแห่งการเชื่อมโยงขององค์ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียดลออทุกแง่มุม แผนที่ความคิด (Mind Map) เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่ใช้ในการช่วยผู้เรียนในการเชื่อมโยงสารสนเทศต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องให้เห็นเป็นรูปธรรมในลักษณะแผนภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 อาจารย์ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สามารถจำแนกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยผังความคิดไปประยุกต์ใช้กับในเนื้อหาอื่นและ กิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกกลุ่มสาระ เพราะเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนเรียนรู้ครอบคลุมทางด้าน เนื้อหา และสรุปความคิดรวบยอดของเรื่องที่เรียนรู้ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเองทำให้นักเรียนไม่เบื่อ

1.2 การเรียนโดยใช้ผังความคิดเป็นการสร้างองค์ความรู้วิชาหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยความเข้าใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายขั้นตอน

1.3 การจัดการเรียนแบบกลุ่มผู้วิจัยควรให้นักเรียนจัดกลุ่ม โดยเน้นความ แตกต่างระหว่างบุคคล และยังเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียนได้ด้วย

1.4 จากข้อสังเกตจากการตรวจผลงานของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด พบว่า นักเรียนเข้าใจวิธีการเรียนรู้ด้วยการสร้าง ผัง ความคิด และเห็นว่าเป็นวิธีที่เป็นประโยชน์ สำหรับเข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น การสะท้อน ความรู้จากกิจกรรม การนำเสนอผลงานด้วยผังความคิด ซึ่งได้ศึกษา ค้นคว้า และลงมือ ปฏิบัติ สิ่งที่ได้ทำให้เกิดการสะท้อนความรู้และผู้สอนสามารถนำไปปรับกระบวนการสอนได้ ในครั้งต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษา ทดลองใช้วิธีการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับ ผังความคิด ว่ามีผลดีต่อนักเรียนกลุ่มใดมากที่สุด เช่น กลุ่มอ่อน กลุ่มปานกลาง กลุ่มเก่ง เพื่อ ช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในการเรียน เพื่อความเข้าใจของนักเรียนให้มากที่สุด

2.2 ควรมีการศึกษาทดลองใช้ การสอนด้วยวิธีการผังความคิดในรายวิชาอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนในระดับต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

- ธัญญา ผลอนันต์. (2551). *ใช้หัวคิด/Use Your Head*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ขวัญข้าว94.
- พรกมล จันทิพย์. (2562). ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับ
ตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เพลินจิตร์ โพธิ์กระจ่าง. (2554). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม ทักษะการทำงานกลุ่มและความพึงพอใจในวิธีการจัดการ
เรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นผลสัมฤทธิ์กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรและการสอน. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รุจิเรข จันบดี. (2553). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม โดยใช้แผนผังความคิด. ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *Curriculum issues 2010 เอกสาร
เพื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุคนธ์ สินธพานนท์. (2550). *สุดยอดวิธีการสอนสังคมศึกษาและวัฒนธรรม นำไปสู่
การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- เสนห์ ฉวยกระโทก. (2556). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้
ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ และความสามารถในหารคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4 จากการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับผังความคิด.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครราชสีมา.
- ไสว พักขาว. (2542). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพมหานคร:
เอมพันธ์.
- Buzen,Tony and Barry Buzan. (1997). *The mind map book : Radiant thinking*.
London: BBC Book.

การพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย
โดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
**Developing Social Behavior of Preschool Children
by Using Creative Art Activities**

ณัฐทิยาภรณ์ การะเกตุ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Natthiyaporn Karaket

Thepsatri Rajabhat University, Thailand

E-mail: kara_ket_1234@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ การวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงทดลองกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยชาย หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี ที่กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนอนุบาลจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 จำนวน 31 คน การสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยวิธีการจับฉลาก (simple random sampling) เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมและจุดประสงค์ ค่า IOC เท่ากับ 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ เท่ากับ .857 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test for dependent samples

ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์พบว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ($T =$

วันที่รับบทความ: 3 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 23 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: April 3, 2020; Revised: April 23, 2020; Accepted: April 27, 2020

50.764, Sig = .00) ในแต่ละด้านด้านการแบ่งปัน (T = 27.922, Sig = .00) ด้านการช่วยเหลือ (T = 17.811, Sig = .00) และด้านร่วมมือ (T = 21.176, Sig = .00)

คำสำคัญ: การพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม; เด็กปฐมวัย; ศิลปะสร้างสรรค์

Abstracts

The purpose of this research was to develop social behavior of preschool children by using creative arts activities and to compare social behavior of preschool children before and after using creative art activities. This research is experimental. The samples were preschool children, men, women, aged between 5-6 years who are currently studying in Kindergarten 2, Semester 1, Academic Year 2018, Army Kindergarten School, Lop Buri. Lop Buri Province Under the Office of Lopburi Primary Educational Service Area 1, consisting of 31 people. Simple random sampling by the simple random sampling method. The research instrument consisted of Creative art activity plan and the social behavior observation form with the behavioral and purpose consistency index of IOC of 0.67-1.00 and the reliability of the instrument equal to .857. The statistics used for data analysis were the mean, standard deviation and t -test for dependent samples.

The results of the research showed that: Develop social behavior of preschool children by using creative art activities. Social behavior of preschool children And after using the creative arts activities differently Statistical significance at the level of .01 in all 3 areas (T = 50.764, Sig = .00) in each area of sharing (T = 27.922, Sig = .00) in support (T = 17.811, Sig = .00) and cooperation (T = 21.176, Sig = .00)

Keywords: Social behavior development; Early childhood; Creative art

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ที่เน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกด้าน มีความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย เพราะในวัยนี้ร่างกายและสมองของเด็กมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด และเด็กในวัยนี้เรียนรู้ผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าสำรวจสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยผ่านการเล่น การค้นคว้า และการค้นพบด้วยตนเอง มีโอกาสคิด แก้ปัญหา ตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่ม

สร้างสรรค์และอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ด้านการศึกษา ที่กล่าวว่า พฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่กลุ่มเด็กปฐมวัยที่ต้องพัฒนาให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีมีสุขภาวะที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะความรู้และความสามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็ว บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกันพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 65)

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูและพ่อแม่จะต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการด้านสังคม ซึ่งนักจิตวิทยาเชื่อว่าเด็กปฐมวัย เป็นวัยที่เตรียมตัวเข้ากลุ่มเพื่อน (Pregang Age) เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กต้องมีการเรียนรู้พฤติกรรมพื้นฐานทางสังคม ทำให้เด็กสามารถจัดระบบในชีวิตของตนตามสังคม เพื่อการปรับตัวที่ดีต่อไปในอนาคต (อาลัย เนรนาท, 2548 : 205-206)

การจัดกิจกรรมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายรูปแบบโดยมีครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรในหัวข้อประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสนปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว จากการปฏิบัติกิจกรรมผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่น การทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 27)

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้ฝึกการใช้จินตนาการอย่างอิสระ ส่งผลให้เด็กเป็นกล้าคิดคิดกล้าเริ่มสิ่งใหม่ๆ เด็กได้แสดงออกในสิ่งที่คิดและรู้สึก

โดยเฉพาะเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถสื่อสารทางตัวอักษรได้ ทำให้เด็กรักการทำงานและมีความภาคภูมิใจในตนเอง การสร้างสรรค์งานศิลปะของเด็กแต่ละชิ้นเสร็จสิ้นลง เด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจกับผลงานของเขามาก ทำให้กระตือรือร้นที่จะสร้างผลงานชิ้นใหม่ต่อไป นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ยังช่วยฝึกความประณีตและสมาธิเพราะในขณะที่ได้พยายามควบคุมมือให้สามารถวาดระบายสีหรือประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จนั้นต้องใช้ความตั้งใจ ความพยายามและใช้สมาธิที่แน่วแน่มั่นคงตามวุฒิภาวะของเด็กแต่ละวัย ทำให้เด็กเป็นคนมีสุนทรียภาพ มีความละเอียดอ่อนในจิตใจ ทำให้รู้คุณค่าในธรรมชาติ ศิลปะวัตถุ รูปแบบความคิดต่างๆ ทำให้มีชีวิตและจิตใจที่งดงาม ฝึกให้เด็กรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เข้าใจข้อตกลงกฎเกณฑ์ต่างๆ ฝึกให้เด็กอดทนรอคอยจนถึงโอกาสของตนเอง (เยาวภา เดชะคุปต์, 2542 : 85)

จากความสำคัญและสภาพปัญหาผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ในด้านการช่วยเหลือการแบ่งปัน และความร่วมมือ ซึ่งผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัย ผู้บริหาร และผู้ที่สนใจในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมให้แก่เด็กปฐมวัยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการแบ่งปัน การช่วยเหลือ และความร่วมมือ ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา มีระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research)

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัย ชาย หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 31 คน ที่กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนอนุบาลจังหวัดทหารบกปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัย ชาย หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 31 คน ที่กำลังเรียนอยู่ชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนอนุบาลจังหวัดทหารบกปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการวิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random Sampling)

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ประเภทคือ 1) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์จำนวน 18 แผน 2) แบบประเมินการสังเกตการพัฒนาทางสังคมของเด็กปฐมวัย

3.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาทักษะทางสังคมและการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ศึกษา หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

3.1.2 ศึกษาแบบแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย

3.1.3 กำหนดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมให้สอดคล้องเหมาะสมในด้านการช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการร่วมมือ ผู้วิจัยได้แบ่งกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ออกเป็น 3 งาน คือ การปั้น การวาดภาพ และการประดิษฐ์ และจัดกิจกรรมด้านละ 6 ครั้ง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง 9 สัปดาห์รวมเป็น 18 ครั้ง

3.2 สร้างแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามหัวข้อ ดังนี้

3.2.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียนเป็นการสร้างความสนใจเพื่อให้เด็กทราบว่า จะทำกิจกรรมอะไร มีสื่อวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง และมีขั้นตอนวิธีการทำงานอย่างไร อาจจะใช้รูปภาพของจริงกิจกรรมต่างๆ คำคล้องจอง และบทเพลง ในการนำเข้าสู่บทเรียน

3.2.2 ขั้นตอนการเป็นขั้นที่ให้ได้เด็กได้ร่วมกันทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมที่ต้องการ ได้แก่ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน การร่วมมือ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่มโดยการพูดคุยสนทนา สื่อความหมายต่างๆ ให้เข้าใจ

กันด้วยท่าทีที่เป็นมิตร และร่วมมือกันทำกิจกรรมศิลปะกิจกรรมตามที่กำหนดให้เป็นกลุ่มงานผลงานสำเร็จสมบูรณ์

3.2.3 ขั้นสรุปเป็นขั้นที่ผู้เรียนมีการพูดคุยตกลงกันในกลุ่ม เพื่อส่งตัวแทนหรือผู้นำกลุ่มออกมาพูดหรืออธิบายผลงานของตนเองหรือของกลุ่มในการทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ให้เพื่อนกลุ่มอื่นๆฟัง โดยคุณครูร่วมสรุปถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการร่วมมือกับเพื่อนทำให้ผลงานสำเร็จได้

3.3 นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ทำไว้ ทั้ง 18 แผนเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม

4. แก้ไขแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามที่คุณเชี่ยวชาญแนะนำ

5. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ไปทดลองใช้กับเด็กปฐมวัย โรงเรียนพลร่มอนุสรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน 2 แผน จาก 18 แผน นำมาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข แล้วพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการทดลอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การทดลองครั้งนี้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 เป็นเวลา 9 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที รวม 18 ครั้ง ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์
2. จัดเตรียมสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ทำการทดลองให้เหมาะสม
3. จัดกิจกรรมศิลปะให้กับกลุ่มเป้าหมาย คือนักเรียนโรงเรียนอนุบาลจังหวัดทหารบก ลพบุรี เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ ได้แก่ วันอังคาร และวันพฤหัสบดี วันละ 30 นาที โดยครูผู้สอนและผู้ช่วยการวิจัยทำการประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กก่อนการทดลอง (Pre-test) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม (Baseline Data) โดยใช้กิจกรรมศิลปะกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 31 คน ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น บันทึกการสังเกต โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย 1 คน รวมผู้สังเกตจำนวน 2 คน

4. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ขั้นนำ (5 นาที) ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรมโดยการใช้ คำคล้องจอง เพลง ภาพสวยๆ ของจริง เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ และบอกวัตถุประสงค์ที่ใน

การทํากิจกรรมให้เด็กทราบทุกครั้ง ขั้นตอนกิจกรรม (20 นาที) มีข้อตกลงในการทำกิจกรรม ดังนี้

1. ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ให้นักเรียนเลือกหัวหน้ากลุ่ม ตั้งชื่อกลุ่ม และมารับอุปกรณ์ ในการทํากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
2. ครูอธิบายขั้นตอนในการใช้อุปกรณ์ และการทํากิจกรรมศิลปะ ข้อควรระมัดระวังในเรื่องของความปลอดภัย ความสะอาด การเก็บอุปกรณ์ และมอบหมายให้เด็กปฏิบัติงาน ภายในเวลาที่กำหนดขั้นสรุป (5 นาที) เด็กและครูช่วยกันสรุปผลที่ได้จากการทํากิจกรรมศิลปะ กลุ่มที่ตั้งใจทำงาน กลุ่มที่รู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน และกลุ่มที่ให้ความร่วมมือกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งมีหลักการดำเนินการ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูล จากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้ผู้สังเกตจำนวน 2 คน คือ ผู้วิจัย และ ผู้ช่วยวิจัย 1 คน มีหลักในการเลือกผู้ช่วยวิจัย คือเป็นครูที่มีวุฒิปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย และมีประสบการณ์ในการสอนเด็กปฐมวัยมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 3 ปี
2. เก็บข้อมูลพื้นฐานทั้ง 3 ด้าน จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 31 คน โดยแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม จากการร่วมทํากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
3. ทํากการบันทึก โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ในระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะ ทุกวันอังคารและวันพฤหัสบดี เป็นเวลา 9 สัปดาห์ จำนวน 18 วัน โดยหมุนเวียนลำดับ ก่อนหลังจนสิ้นสุดการทดลอง
4. เมื่อสิ้นสุดในแต่ละสัปดาห์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมทุกด้าน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง จัดกิจกรรมศิลปะช่วงเวลา 9 สัปดาห์
5. การฝึกการสังเกตพฤติกรรมและบันทึกพฤติกรรม ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยฝึกการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการสังเกต ดังนี้

5.1 ให้ศึกษาและทำความเข้าใจจุดมุ่งหมายของการสังเกต

5.2 ให้ศึกษานิยามศัพท์เฉพาะพฤติกรรมทางสังคม และแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมให้เข้าใจตรงกัน เพื่อสามารถบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ให้เข้าใจตรงกัน

5.3 ฝึกการสังเกตและบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

6. การบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม ถ้าในช่วงเวลาที่ทำกรสังเกตเกิดพฤติกรรมทางสังคม และช่องระดับพฤติกรรมทางสังคมตรงกับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่แสดงออก ให้แสดงเครื่องหมาย / ลงในช่องนั้น

7. การให้คะแนนของแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมเป็น 0, 1, 2

8. เมื่อสิ้นสุดแต่ละสัปดาห์ นำคะแนนของผู้สังเกต ทั้ง 2 คน มาหาผลรวม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

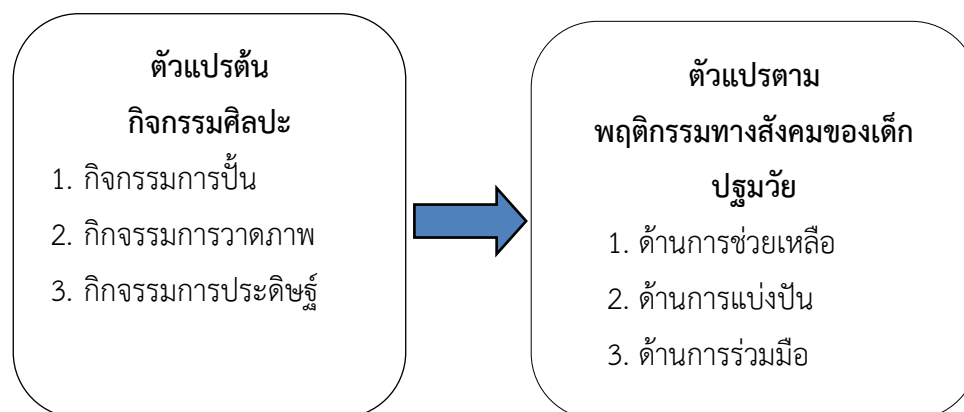
1. หาสถิติพื้นฐานของพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ก่อนการทดลองและขณะทำการทดลอง โดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. หาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต 2 คนโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต RAI โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบรายด้านในแต่ละช่วงเวลา โดยใช้ T-test แบบ Dependent Samples โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
2. เปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมเป็นรายด้าน และโดยรวมก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ โดยใช้ t-test for dependent samples

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศิลปะผู้วิจัยได้นำสรุปเป็นกรอบแนวคิด ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนจากการสังเกต พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อน และ หลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

พฤติกรรมทางสังคม ของเด็กปฐมวัย	ก่อนการจัดกิจกรรม				หลังการจัดกิจกรรม			
ระดับ	N	K	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
พฤติกรรมการ ช่วยเหลือ	31	10	5.85	0.56	ปานกลาง	8.77	0.6	มากที่สุด
พฤติกรรมการแบ่งปัน	31	10	5.74	0.63	ปานกลาง	8.77	0.56	มากที่สุด
พฤติกรรมความร่วมมือ	31	10	6.10	0.83	ปานกลาง	9.03	0.55	มากที่สุด
รวม 3 พฤติกรรม	31	30	17.71	1.42	ปานกลาง	26.55	1.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการช่วยเหลือ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 5.87 และ S.D. เท่ากับ 0.56 ด้านการแบ่งปันค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.74 และ S.D. เท่ากับ 0.63 ด้านการร่วมมือ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.10 และค่า S.D. เท่ากับ 0.83 และพฤติกรรมโดยรวม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.72 และค่า S.D. เท่ากับ 1.42 พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ทั้ง 3 ด้านและโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

หลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการช่วยเหลือ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.77 และ S.D. เท่ากับ 0.62 ด้านการแบ่งปันค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.77 และ S.D. เท่ากับ 0.56 ด้านการร่วมมือ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.03 และค่า S.D. เท่ากับ 0.55 และพฤติกรรมโดยรวม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.55 และค่า S.D. เท่ากับ 1.39 พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ทั้ง 3 ด้านและโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการช่วย ด้านการแบ่งปัน และด้านการร่วมมือ หลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

พฤติกรรมทางสังคม ของเด็กปฐมวัย	ก่อนการจัดกิจกรรม			หลังการจัดกิจกรรม		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
พฤติกรรมทางสังคม ช่วยเหลือ	5.85	0.56	ปานกลาง	8.77	0.62	มากที่สุด
พฤติกรรมทางสังคม แบ่งปัน	5.74	0.63	ปานกลาง	8.77	0.56	มากที่สุด
พฤติกรรมทางสังคม ร่วมมือ	6.10	0.83	ปานกลาง	9.03	0.55	มากที่สุด
พฤติกรรม 3 ด้าน	17.71	1.42	ปานกลาง	26.55	1.39	มากที่สุด

จากตาราง ที่ 2 ผลการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ก่อน การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ในภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.71 และ S.D. เท่ากับ 1.42) แยกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านการช่วยเหลือ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.85 และ S.D. เท่ากับ 0.56 2) ด้านการแบ่งปัน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.74 S.D. เท่ากับ 0.63) และ 3) ด้านการร่วมมือ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.10 S.D. เท่ากับ 0.1.41)

ผลการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย หลัง การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.55 และ S.D. เท่ากับ 0.62) แยกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านการช่วยเหลือ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.77 และ S.D. เท่ากับ 0.60 2) ด้านการแบ่งปัน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.77 S.D. เท่ากับ 0.56) และ 3) ด้านการร่วมมือ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.03 S.D. เท่ากับ 0.55) ผลโดยรวมทั้งสามด้านสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

อภิปรายผลการวิจัย

จากการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โรงเรียนอนุบาลจังหวัดทหารบกชลบุรี จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านการช่วยเหลือ ด้านการแบ่งปัน และด้านการร่วมมือ จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มีพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ได้วางไว้ทั้งนี้ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านแบบองค์รวม ทั้งด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และด้านสังคมรวมทั้งพัฒนาลักษณะนิสัยอันพึงประสงค์ของเด็กที่อยู่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับคำกล่าวของเลิศ อานันท์ (2535 : 30) กล่าวว่าศิลปะมุ่งส่งเสริมให้เด็กพัฒนา ลักษณะนิสัยที่ดีพร้อมกันในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เด็กมีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์ และส่งเสริมความเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะ นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้จากการกระทำ มีประสบการณ์ตรงในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง สร้างสรรค์ แก้ปัญหา การสร้างสรรค์งานศิลปะทุกชนิดจะส่งเสริมให้เด็กได้มีการเคลื่อนไหว และการใช้เครื่องมือออกแรง ช่วยทำให้ร่างกายและกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ได้เคลื่อนไหว ทำงานประสานสัมพันธ์กัน อันมีส่วนช่วยพัฒนาให้ร่างกายเจริญเติบโตทางด้านสังคม ศิลปะเป็นสื่อให้เด็กมีโอกาสในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เสริมสร้างความเข้าใจอันดี รู้จักรับผิดชอบร่วมกัน โดยการแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบ รู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ก่อให้เกิดประโยชน์ในวิถีทางของประชาธิปไตยทางด้านอารมณ์ศิลปะช่วยสนองความต้องการที่แสดงออกและการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เมื่อเด็กสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสำเร็จ เด็กจะเกิดความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส มีการแสดงออกอย่างเสรี มีความมั่นใจในตัวเองอันเป็นพื้นฐานของความเจริญทางด้านอารมณ์

1. จากการวิจัยพบว่าพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและในแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ผู้วิจัยขอกล่าวถึงในแต่ละด้านดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการช่วยเหลือพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการช่วยเหลือ หลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้จากการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทำให้เด็กได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นมีอิสระเป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม เด็กมี

สังคมของเด็กที่จะต้องติดต่อกับเด็กวัยเดียวกัน ทั้งการเล่น การเรียน และการทำงานร่วมกัน เด็กควรจะได้ปรับตัว ได้เรียนรู้ และมีทัศนคติที่ถูกต้องในสังคมของเขา ศิลปะจะช่วยให้เด็กได้ช่วยเหลือกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ได้รับผิดชอบร่วมกัน หรือรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวในการทำงานร่วมกัน กิจกรรมศิลปะช่วยให้ได้ตระหนักว่าเขาคือ คนหนึ่งที่มีคุณค่าของหมู่คณะ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากหมู่คณะ และเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือหรือร่วมมือกับหมู่คณะได้ กิจกรรมศิลปะมีสภาพเป็นทั้งตัวเชื่อมโยงทางสังคมของเด็ก และพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมอีกด้านหนึ่งด้วยนอกจากนี้เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มปรับตัวเข้ากับผู้อื่น สอดคล้องกับจิณณภัส ศรีทรง (2541 : 12-13) กล่าวว่าลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัย 6 ปี เด็กวัยนี้เริ่มมีการประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น เล่นเป็นกลุ่ม และมักจะมีเพื่อนเพศเดียวกัน เริ่มรู้สึกกังวลกับสังคมภายในกลุ่มของตนเองมีเพื่อนรักเป็นพิเศษเพียงคนเดียว การเล่นยังชอบทำตัวโดดเด่นในกลุ่มเพื่อน เล่นรุนแรง พยายามที่จะเป็นที่หนึ่งในกลุ่ม ต้องการเป็นผู้นำ และถ้าหากการเล่นนั้นมีกฎเกณฑ์ที่ยากเกินความสามารถของตน ก็จะพยายามปรับกฎเกณฑ์นั้นให้เกิดประโยชน์กับตนเองดังนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมด้านการช่วยเหลือดีขึ้น

ด้านที่ 2 ด้านการแบ่งปันพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการแบ่งปันหลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ จากการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทำให้เด็กได้ทำงานเป็นกลุ่ม ใช้ของใช้ร่วมกัน เด็กต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ของกลุ่ม รู้จักรอคูหาที่ของผู้อื่นว่ามีพฤติกรรมอย่างไร มีบางคนที่พยายามหยิบของก่อนในช่วงแรกๆ แต่ต่อมาเมื่อเพื่อนคนอื่นนั่งมอง เด็กจะเกิดการเรียนรู้ว่าคนอื่นนั่งรอ เพื่อทำความตกลงกันว่าแบ่งกันอย่างไร ในช่วงเวลาต่อไปจึงเกิดการมีน้ำใจ รู้จักให้รู้จักแบ่งปันสอดคล้องกับเบญจา แสงมลิ (2545 : 63) กล่าวว่ากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตทางด้านสังคมของเด็กเลือกกิจกรรมที่พอใจและรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามความสนใจที่คล้ายคลึงกันในการร่วมกระทำกิจกรรมศิลปะเป็นกลุ่มเด็กจะรู้จักการแบ่งปันเครื่องมือเครื่องใช้ความคิดเห็นการตัดสินใจและการให้การยอมรับนอกจากนั้นยังเรียนรู้สิทธิความเป็นเจ้าของข้อคิดเห็นและความรู้สึกของผู้อื่นเด็กจะมีกิริยาสัมพันธ์ต่อกันเรียนรู้การเป็นผู้นำผู้ตามและเรียนรู้ความสำคัญของการร่วมมือกันและควบคุมตนเองเด็กจะได้รับคุณค่าเหล่านี้เมื่อเด็กมีอิสระในการเลือกวัสดุและการใช้สิ่งเหล่านี้ด้วยตนเองตามถนัด

ด้านที่ 3 ด้านการร่วมมือพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการร่วมมือ หลังการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ จากการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้หลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะทางด้านสังคม เด็กจะต้องเรียนรู้การปรับตัวทั้ง ปรับตัวต่อครู ต่อเพื่อนและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว ดังนั้นเด็กจะเริ่มเรียนรู้จากการทำงานศิลปะร่วมกับเพื่อน โดยมีครูคอยชี้แนะ ทั้งด้านการทำงานการปฏิบัติตน โดยธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการการยอมรับจากคนอื่น เด็กจึงต้องแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเบญจา แสงมลิ (2545 : 98-100) กล่าวถึงลักษณะพัฒนาการทางสังคม ข้อหนึ่งของเด็กคือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ การรู้จักให้สังคม ทำตัวเป็นประโยชน์ แก่เพื่อนฝูง และคณะ สังเกตได้จากการอาสาช่วยครู ผู้ใหญ่ รับใช้สังคม เพื่อนฝูง การแสดงน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ทั้งที่บ้านที่โรงเรียน การเสนอตัวให้ความช่วยเหลือผู้อื่นรวมทั้งความร่วมมือ คือการร่วมมือทำกิจกรรมต่างๆ กับเพื่อนกับครู กับโรงเรียน สังเกตได้จากขณะทำงานร่วมกับเพื่อน เล่นร่วมกับเพื่อน การปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ผลงาน การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เนื่องจากเด็กปฐมวัยอยู่ในช่วงวัยที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็วในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางสังคม เด็กเริ่มออกนอกบ้านเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างบ้านกับโรงเรียนทั้งสถานที่และบุคคล ในช่วงแรกเด็กจะเกิดความเครียด ครูและโรงเรียนมีความสำคัญต่อเด็กในช่วงเวลานี้ การที่ครูและโรงเรียนจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย กับความต้องการของเด็กจะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมกับวัย จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดี และมีความสุขกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาพฤติกรรมด้านสังคมดีขึ้นเด็กจำเป็นต้องอยู่ในสังคม จึงต้องสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมให้แก่เด็ก การอยู่ในสังคมเด็กจะต้องรู้จักช่วยเหลือ การแบ่งปัน และร่วมมือกับผู้อื่นจึงจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การที่เด็กทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ทำให้เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม ด้านการช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการร่วมมือแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทำให้เด็กมีอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันในการทำงานเป็นกลุ่มเด็กได้เรียนรู้และเข้าใจเพื่อนในกลุ่มมีการผูกพัน สามัคคีกันก่อให้เกิดการแบ่งปัน การช่วยเหลือ การร่วมมือซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะนิสัยที่สังคมต้องการรวมทั้งตัวเด็กเองก็จะเป็นคนที่ปรับตัวได้ดี เป็นที่พึงพอใจของครู และเพื่อน กิจกรรม

ศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของจริยา สันตานนท์ (2553 : ก) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยการจัดกิจกรรม การวาดภาพต่อเติมเติมจากภาพปะติดเป็นกลุ่มโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือเพื่อศึกษาระดับและการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา สัมพันธภาพทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยเฉลี่ยรวมและแยกเป็นรายด้านได้แก่ การพูดสื่อความหมาย การแสดงท่าทางเป็นมิตร และการมีส่วนร่วมกับเพื่อนของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการวาดภาพต่อเติมจากภาพปะติดเป็นกลุ่ม ก่อน ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรมในแต่ละช่วงสัปดาห์ มีสัมพันธภาพทางสังคมโดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับดีมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

- 1.1 ครูผู้สอนต้องมีความสามารถในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของเด็ก
- 1.2 ครูผู้สอนต้องสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือ และความร่วมมือของผู้เรียนได้
- 1.3 ครูผู้สอนสามารถนำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้กับกิจกรรมหลักของเด็กปฐมวัยประจำวันได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมด้านอื่นๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ เป็นต้น
- 2.2 ควรมีการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมดนตรี เป็นต้น
- 2.3 ควรศึกษาผลการจัดกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และด้านสติปัญญา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

- จิณณภัส ศรีทอง. (2541). พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์
มุมบล็อกล้อมรอบ. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหา
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จริยา สันตานนท์. (2553). การพัฒนาสัมพันธภาพทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยการจัด
กิจกรรมการวาดภาพต่อเติมจากภาพปะติดเป็นกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เบญจา แสงมลิ. (2545). การพัฒนาเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: เมธีทีปส์.
- เลิศ อานันตะ. (2535). เทคนิคการสอนศิลปะเด็ก. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เยาวภา เดชะคุปต์. (2542). กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาระบบ
การพิมพ์.
- อาลัย เนรอนนท์. (2548). การอบรมเลี้ยงดูเด็ก. ลพบุรี: คณะวิทยาศาสตร์: มหาวิทยาลัยราช
ภัฏเทพสตรี.

การศึกษาความคาดหวังอันเป็นภาพในอนาคตของครูที่มีต่อการบริหาร
จัดการสถานศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง
(ฝ่ายมัธยม)

**The lecturers' expectations toward future school Administration
of the Demonstration School of Ramkhamhaeng University
(Secondary School)**

ถนอมขวัญ ทองโปรง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Thanomkhwan Thongprong
Ramkhamhaeng University, Thailand
E-mail: snowykob@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการศึกษาความคาดหวังอันเป็นภาพในอนาคตของครูที่มีต่อการบริหารจัดการภายในของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติและปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนในทุกด้านให้มีประสิทธิภาพต่อไปเครื่องมือแบบสอบถามความเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) 0.873 เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากร จำนวน 92 คน ชายคิดเป็นร้อยละ 27.17 หญิงคิดเป็นร้อยละ 72.83 คน และประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 1-3 ปี, 4-5 ปี และมากกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.26, 28.26 และ 43.48 ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ผู้สอนมีความคาดหวังต่อการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาภาพรวมและรายด้านคือ 1) งานบริหารงานวิชาการ 2) งานบริหารบุคลากร 3) งานบริหารกิจการนักเรียน 4) งานธุรการบริหารอาคารสถานที่และการบริการ และ 5) งานที่สัมพันธ์กับชุมชนทั้งนี้ทุกด้านอยู่ในระดับความคาดหวังมากทุกด้าน

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 28, 2020; Accepted: April 29, 2020

คำสำคัญ: ความคาดหวัง; การบริหารจัดการสถานศึกษา; โรงเรียนสาธิต

Abstracts

The objective of this research is to study the expectations of lecturers towards school administration of the Demonstration School of Ramkhamhaeng University (Secondary School) for create the ongoing management and improve the quality of school administration to enhance academic outcomes in each aspects of school administration. The 5 rating scale questionnaire was used as research instrument.

The researchers found that: the reliability was 0.873. The sample size in the research was 92 lecturers: 27.17 % males and 72.83% females. They have working experience as followed: 1-3 years, 4-5 years and more than 5 years which are 28.26%, 28.26% and 43.48% respectively. The findings were that the expectations of lecturers towards school administration of the Demonstration School of Ramkhamhaeng University (Secondary School) were at high level in both overall and each aspect which were Academic Affair, Personnel Management, Student Affair, General Affaire and Building and Service Management and Community Relation.

Keywords: Expectation; School Administration; Demonstration School

บทนำ

ในกระบวนการพัฒนาประเทศนั้น การพัฒนาที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพได้ก็คือการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจด้านการเมืองหรือด้านสังคมวัฒนธรรมเพราะการพัฒนาด้านต่างๆ (ปิ่น มาลากุล, 2518 : 19) ดังกล่าวต้องอาศัยคนเป็นปัจจัยสำคัญและกำลังคนที่มีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาดังนั้นความสำคัญของการศึกษาคือคนที่พัฒนาคุณภาพชีวิตได้จะต้องเป็นคนที่มีความรู้พื้นฐานเพียงพอรู้จักใฝ่คิดใฝ่หาความรู้และประสบการณ์ด้วยตนเองรู้จักปรับตัวแก้ปัญหาพัฒนาให้มีทักษะในการทำงานมีค่านิยมที่ดีงามและได้รับการพัฒนาให้มีขีดความสามารถสูงสุดซึ่งการศึกษามีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาเยาวชนและประชาชนเพราะฉะนั้นการบริหารประเทศของรัฐบาลทุกรัฐบาลรวมทั้งรัฐบาลปัจจุบันก็ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่าจะขยายโอกาสและพัฒนาแนวทางการศึกษาแก่ประชาชนรวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมการใช้ทรัพยากรจากองค์การของรัฐบาลและเอกชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพระบบการศึกษาของไทยแบ่งเป็นระดับการจัดการศึกษาออกเป็น

4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา การศึกษาทุกระดับมีจุดหมายเดียวกันคือให้คนคิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็น รักการทำงาน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในบริบทต่างๆของสังคมโลก เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีความสำคัญมากระดับหนึ่งกล่าวคือเป็นระดับการศึกษาที่เชื่อมต่อจากประถมศึกษาไปสู่ระดับอุดมศึกษาและผู้เรียนระดับนี้มีอายุในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเป็นวัยที่มีลักษณะอ่อนไหวทางด้านจิตใจเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมได้ง่ายตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560-2579 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษามีความรู้ความสามารถในทางวิชาการและทักษะทางวิชาชีพพอที่จะศึกษาเพิ่มเติมในระดับสูงต่อไปรวมทั้งให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมเห็นความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและการศึกษาในระดับนี้ได้รับการขยายให้กว้างขวางจนเป็นการศึกษาเพื่อปวงชน

เมื่อการจัดการศึกษาในระดับมัธยมเป็นเรื่องสำคัญหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องหน่วยงานหนึ่งที่ได้รับคามนิยมในปัจจุบันคือโรงเรียนสาธิตในสังกัดของคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ซึ่งสถาบันดังกล่าวมีจุดประสงค์ ดังนี้ 1. เป็นสถานที่ฝึกการปฏิบัติงานของครู 2. เป็นสถานที่สาธิตการจัดการศึกษาแนวใหม่ 3. เป็นสถานที่วิจัยค้นคว้าวิชาชีพครูชั้นสูง 4. เป็นสถานที่ให้การศึกษากุลบุตรกุลธิดาของชาติ (พูน ภัทราพูนผล, 2554 : 15)

จากการที่โรงเรียนสาธิตอยู่ในความควบคุมของสถาบันอุดมศึกษาคือคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ จึงทำให้เป็นที่นิยมของบิดามารดาและผู้ปกครองของนักเรียนเพราะมีความเชื่อว่าโรงเรียนตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีอาคารสถานที่มั่นคงสวยงามครูอาจารย์มีวุฒิสูงจัดการศึกษาแนวใหม่และเด็กนักเรียนมาจากสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้น อย่างไรก็ตามถึงแม้โรงเรียนสาธิตจะเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาแนวใหม่เป็นสถานที่วิจัยทดลองค้นคว้าในวิชาชีพครูแต่การดำเนินงานในส่วนที่ให้การอบรมสั่งสอนนักเรียนให้มีพัฒนาการด้านร่างกายสติปัญญาอารมณ์ศีลธรรมและสังคม โรงเรียนสาธิตก็ต้องดำเนินงานเช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมโดยทั่วไปคือการดำเนินงานบริหารในด้านวิชาการบุคลากรกิจการนักเรียนการให้บริการด้านต่างๆ อาคารสถานที่ และอุปกรณ์ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียนซึ่งมีทั้งอาจารย์ข้าราชการพนักงานมหาวิทยาลัยเจ้าหน้าที่และนักเรียนที่มีลักษณะอยู่ในวัยรุ่นนั้นจึงต้องอาศัยข้อมูลจากบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นสำคัญผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูล

จากครูผู้สอนเกี่ยวกับคุณภาพของการบริหารจัดการในโรงเรียนจะเป็นข้อมูลที่สะท้อนสภาพปัญหาต่างๆ ในการบริหารจัดการโรงเรียนในด้านต่างๆ ได้ดี เพราะครูผู้สอนเป็นบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรงในด้านการเรียนการสอนและปฏิบัติงานตามนโยบายการบริหารของโรงเรียนและส่งต่อข้อมูลต่างๆ ให้กับนักเรียนโดยตรง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นและความคาดหวังของครูผู้สอนของโรงเรียนสาธิตที่มองเห็นปัญหาได้อย่างใกล้ชิดจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนสาธิตและจะได้ทราบว่าความคาดหวังของครูผู้สอนต่อโรงเรียนสาธิตนั้นเป็นไปในลักษณะใดอยู่ในระดับใดตรงกับเป้าหมายของโรงเรียนหรือไม่เพียงใด

เพื่อเป็นการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนสาธิต (ฝ่ายมัธยม) มหาวิทยาลัยรามคำแหงผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคาดหวังของครูผู้สอนที่มีต่อคุณภาพของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความคาดหวังอันเป็นภาพในอนาคตของครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการดำเนินงานในด้านวิชาการบุคลากรกิจการนักเรียน อาคารสถานที่ และการบริการและความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งรายด้านและภาพรวมของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประชากรของการวิจัยครั้งนี้คืออาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) จำนวน 150 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีวิธีการเลือกสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) เป็นอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 92 คน ด้วยสัดส่วนของประชากรตาม (Krejcie & Morgan; 1970 : 607-610)

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยทำการขอหนังสือขออนุญาตในการแจกแบบสอบถามจากต่อผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหงในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาต

นำเสนอต่อครูผู้สอนซึ่งเป็นครูที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ทำการแจกแบบสอบถาม จำนวน 92 ฉบับ โดยการแจกและนัดวันเวลาในการเก็บคืนแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างคือครูในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทำการเก็บแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างทำการตอบเรียบร้อยแล้ว ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 100 และตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

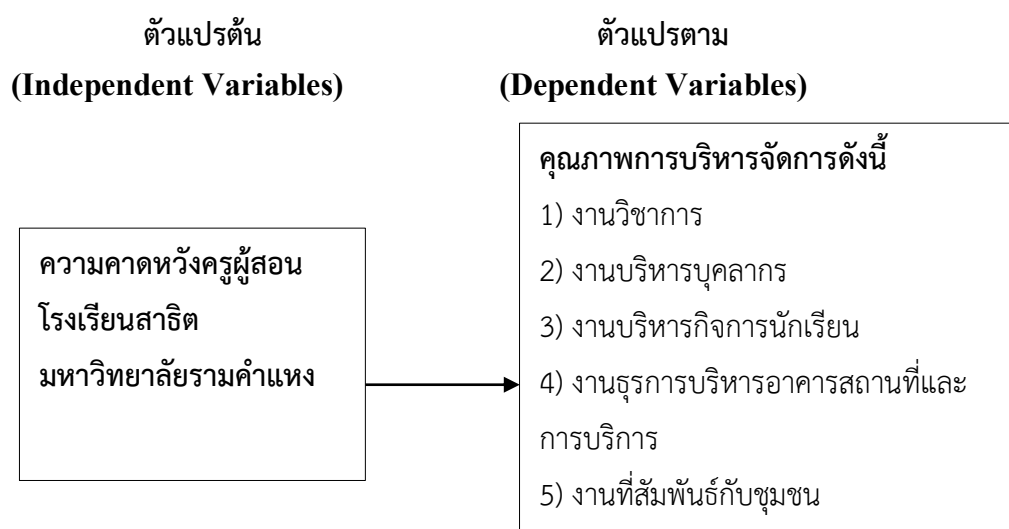
การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้ 1) ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล 2) ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อธิบายข้อมูล ระดับความคิดเห็นของการศึกษาความคาดหวังอันเป็นภาพในอนาคตของครูที่มีต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยายโดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) (ชไมพร กาญจนกิจสกุล, 2555 : 124)

การวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท และประมวลผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาความคาดหวังอันเป็นภาพในอนาคตของครูที่มีต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุป ผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการศึกษาการความคาดหวังของครูที่มีต่อคุณภาพของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลความคาดหวังของครูที่มีต่อคุณภาพโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) โดยภาพรวมและรายด้านได้แก่ด้านงานบริหารงานวิชาการ งานบริหารบุคลากร, งานบริหารกิจการนักเรียน งานธุรการ บริหาร อาคารสถานที่และการบริการ งานที่สัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับมาก

2. ความคาดหวังทางด้านวิชาการของครูอยู่ในระดับมาก และมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด 1 เรื่อง คือ เรื่อง เกี่ยวกับการจัดการสอนซ่อมให้นักเรียนที่สอบไม่ผ่านในแต่ละวิชาอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอในทุกภาคเรียนของโรงเรียน อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 4.51 แสดงให้เห็นว่า ครูต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงให้มีการปฏิบัติเรื่องเหล่านี้มากขึ้นอีกในอนาคต

3. ความคาดหวังของครูทางด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.12 เมื่อพิจารณารายข้อ ครูผู้สอนมีความคาดหวังด้านวิชาการอยู่ระดับมากที่สุดทั้ง 15 เรื่อง แสดงให้เห็นว่า ครูพอใจน้อย ในการปฏิบัติในการปฏิบัติงานด้านบุคลากร และครูต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงให้มีการปฏิบัติเรื่องเหล่านี้มากขึ้นอีกในอนาคตโดยเฉพาะ ในรายข้อเกี่ยวกับที่โรงเรียนจัดหาอาจารย์ผู้สอนรายวิชาที่มีความรู้ด้านวิชาการสำหรับสอนนักเรียน ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในระดับมากอยู่ที่ 4.40

4. ความคาดหวังของครูทางด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.12 เมื่อพิจารณารายข้อ ครูผู้สอนมีความคาดหวังด้านวิชาการอยู่ระดับมากที่สุดทั้ง 11 เรื่อง แสดงให้เห็นว่า ครูพอใจน้อย ในการปฏิบัติในการปฏิบัติงานด้านกิจการนักเรียน และครูต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงให้มีการปฏิบัติเรื่องเหล่านี้มากขึ้นอีกในอนาคตโดยเฉพาะ ในรายข้อเกี่ยวกับที่โรงเรียนจัดอบรมนักเรียนให้มีกิจกรรมอาสาที่เรียบร้อยเหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยอย่างสม่ำเสมอ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในระดับมากอยู่ที่ 4.45

5. ความคาดหวังของครูอาคารสถานที่และบริการอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 เมื่อพิจารณารายข้อ ครูผู้สอนมีความคาดหวังด้านวิชาการอยู่ระดับมากที่สุด 19 เรื่อง

และมีความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง 1 เรื่อง คือ เรื่อง เกี่ยวกับโรงเรียนเปิดบริการสอนทักษะทางศิลปะ ดนตรี กีฬาแก่นักเรียนที่สนใจนอกเวลาเรียน อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.45 แสดงให้เห็นว่า ครูพอใจน้อยในการปฏิบัติการในการจัดการดำเนินงานในด้านอาคารสถานที่และการบริการต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงให้มีการปฏิบัติเรื่องเหล่านี้มากขึ้นอีกในอนาคต

6. ความคาดหวังของครูทางด้านความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.03 เมื่อพิจารณารายชื่อ ครูผู้สอนมีความคาดหวังด้านความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด 12 เรื่อง แสดงให้เห็นว่า ครูพอใจน้อย ในการปฏิบัติในการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และครูต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงให้มีการปฏิบัติเรื่องเหล่านี้มากขึ้นอีกในอนาคตโดยเฉพาะ ในรายชื่อเกี่ยวกับที่โรงเรียนเชิญผู้ปกครองที่มีความชำนาญในบางอาชีพ มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33

ความคาดหวังของครูที่มีต่อคุณภาพในอนาคตของการดำเนินงานบริหารจัดการโรงเรียนของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) นั้น เป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนการปฏิบัติงานและการดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของตัวครูที่เป็นบุคลากรภายในโรงเรียน ทั้งนี้ ผลความคาดหวังของบุคลากรภายใน คือ ครูผู้สอน อยู่ในระดับมากที่สุดด้านทั้งทางด้านการบริหารงานวิชาการ งานบริหารบุคลากร งานบริหารกิจการนักเรียน งานธุรการ บริหาร อาคารสถานที่และการบริการ และงานที่สัมพันธ์กับชุมชน จึงถือได้ว่า ความคาดหวังของครูเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อโรงเรียนที่สามารถนำไปปรับปรุง ขยายผลจากความคาดหวังไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อทำให้เกิดผลสูงสุดในการควบคุมคุณภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับโรงเรียนในทุกๆด้านเพื่อประสิทธิภาพในการทำงานของครูซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนและมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้ปกครองที่มาใช้บริการของโรงเรียนโดยตรง

อภิปรายผลการวิจัย

ด้านวิชาการ

ผลการการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปรากฏว่าส่วนมากของครูมีความคาดหวังเกี่ยวกับการงานบริหารวิชาการอยู่ในระดับมากที่สุดกล่าวโดยสรุปแล้วในด้านวิชาการนี้โรงเรียนยังปฏิบัติได้เท่าที่คาดหวังไว้แสดงว่าโรงเรียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขให้มากขึ้นอีก

โดยเฉพาะในเรื่องโรงเรียนใช้อุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยและใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเข้าช่วยในการสอนโรงเรียนใช้สื่อการเรียนการสอนคือแบบเรียนเอกสารประกอบบทเรียนอุปกรณ์การสอนประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างครบถ้วนและเพียงพอซึ่งครูต้องการให้มีการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมให้ตนเองเข้าถึงการสอนและประสิทธิผลทางด้านวิชาการของนักเรียนให้ได้มากที่สุด

ด้านบุคลากร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปรากฏว่าส่วนมากครูคาดหวังมากเกี่ยวกับด้านบุคลากรโรงเรียนแสดงว่าครูพอใจน้อยอาจเป็นเพราะครูและบุคลากรในโรงเรียนสาธิตยังมีภาระพิเศษเกี่ยวกับงานสอนและการบริการชุมชนในฐานะที่เป็นหน่วยปฏิบัติการของคณะศึกษาศาสตร์จึงทำให้การบริหารด้านบุคลากร ไม่เป็นไปตามที่ครูคาดหวัง

ด้านกิจการนักเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปรากฏว่าส่วนมากของครูมีความคาดหวังด้านการบริหารกิจการนักเรียนอยู่ในระดับมากแสดงว่าโรงเรียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ของนักเรียนโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการที่โรงเรียนต้องจัดอบรมนักเรียนให้มีกิจกรรมยามว่างเรียบร้อยเหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยอย่างสม่ำเสมอซึ่งครูคาดหวังเกี่ยวกับเรื่องกิจกรรมยามว่างอันดีของนักเรียนในโรงเรียนที่จะมีในอนาคตอย่างมาก

ด้านอาคารสถานที่และการบริการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปรากฏว่าส่วนมากของครูคาดหวังเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่และการบริการอย่างมากโดยเฉพาะในเรื่องการบริหารโรงอาหารให้มีความมั่นคงถาวรถูกสุขลักษณะกว้างขวางเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนรวมทั้งเรื่องห้องส้วมและที่ปัสสาวะมีเพียงพอกับจำนวนนักเรียนแยกสำหรับชายหญิงได้รับการดูแลให้สะอาดปราศจากกลิ่นเหม็นห้องเรียนได้รับการตกแต่งสวยงามสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับบรรยากาศของการเรียนและในด้านการบริการเรื่องโรงเรียนมีการบริการตรวจสอบสุขภาพหรือมาตรการรักษาสุขภาพของนักเรียนเป็นประจำ ทั้งนี้สาเหตุของความคาดหวังของครูที่อยู่ในระดับมากอาจเป็นเพราะอาคารเรียนของโรงเรียนสร้างมานานมีอายุใช้งานหลายสิบปีแล้วจึงเป็นสาเหตุให้ความคาดหวังดังนี้เกิดขึ้น

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับครูมีความคาดหวังอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะในส่วนที่โรงเรียนเชิญผู้ปกครองที่มีความชำนาญในบางอาชีพมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่

นักเรียนและครูในโรงเรียนมักได้รับเชิญจากผู้ปกครองหรือชุมชนให้เข้าร่วมเป็นกรรมการต่างๆในกิจกรรมของผู้ปกครองหรือชุมชนก็เช่นกันด้วยเหตุนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมิได้แจ้งข่าวสารหรือความเคลื่อนไหวภายในโรงเรียนให้ผู้ปกครองทราบในเรื่องดังกล่าวนี้โรงเรียนสามารถปรับปรุงได้โดยจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองส่วนในเรื่องอื่นๆด้านนี้โรงเรียนก็จำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ควรจะได้มีการวิจัยเกี่ยวกับการคาดหวังของผู้ปกครองที่เกี่ยวกับคุณภาพของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) เพราะจะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะของการดำเนินงานที่พึงเพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับความคาดหวังของบุคลากรในโรงเรียน อันจะเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยรวมและรายด้านต่อไป

1.2 ควรจะได้มีการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของโรงเรียนสาธิตในกรุงเทพมหานครโดยเปรียบเทียบการปฏิบัติในด้านต่างๆ ของโรงเรียนสาธิตแต่ละโรงเรียนเพื่อทราบข้อดีข้อบกพร่องอันจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ปิ่น มาลากุล. (2518). *การปฏิรูปการศึกษา : การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.
- ชไมพร กาญจนกิจสกุล. (2555). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. ตาก: บริษัทโพรเจ็คที-โพว์จำกัด.
- พูน ภัทรพูนผล. (2554). *การพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเตรียมผู้เรียนสู่ความเป็นพลเมืองโลก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- Krejcie R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ

The Model of Leader Development in Accordance with Buddhism in Amnat Charoen Province

พระครูอุดมธรรมวัตร,

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrakru Udomdhammawat,

Sowit Bamrungphak and Phramaha Daosiam Vajirapañño

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาแนวคิดผู้นำและปัญหาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน 2) ศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการพัฒนาผู้นำในทางพระพุทธศาสนา และ 3) เสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชนในเขตตำบลสร้างนกทาและตำบลเหล่าพรวน จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์การพัฒนาผู้นำชุมชนในเขตตำบลทั้ง 2 แห่ง และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างนกทาและตำบลเหล่าพรวน ต้องมีการสร้างเสริมความเป็นผู้นำ ต้องมีหลักธรรมในการปกครองตนเองและผู้อื่น หลักในการสร้างความสัมพันธ์ภาพอันดี สร้างความสามัคคีของหมู่คณะ และความดีงามของสังคม ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักธรรมย่อมก่อให้เกิดอำนาจทางจิตใจที่จะทำให้ผู้อื่นศรัทธาและเชื่อถือ เป็นอำนาจอันเกิดจากการปฏิบัติโดยยึดหลักแห่งความดี ความจริงอันถูกต้อง โดยใช้อำนาจในการครองใจผู้อื่น สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยไปในทางที่ถูกต้อง

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์เพื่อการพัฒนา มีอยู่ 4 ประการ คือ 1) ผู้นำเกิดความตระหนักรู้ สำนึก และระมัดระวัง (มีสติสัมปชัญญะ) ในการเสพ การดื่ม และการบริโภค 2) ผู้นำมีการประหยัดทรัพย์สำหรับใช้จ่าย และดำเนินชีวิตไม่ให้ไหลไปตาม

วันที่รับบทความ: 20 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่รับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 20, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

กระแสสังคมโลกสมัยใหม่ 3) ผู้นำรู้จักตัวตนคือรู้จักบทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติงานมุ่งการรับใช้และบริหารประชาชน และ 4) ผู้นำไม่มีการเบียดเบียน เบียดบัง และทำร้ายประชาชนในเขตปกครองของตนส่งเสริมให้ประชาชนได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และสร้างวัฒนธรรมที่ดีในการบริการประชาชนอย่างทั่วถึงในทุกเพศและทุกอาชีพ

รูปแบบการพัฒนาผู้นำ ต้องมีการกำหนดทิศทางที่จะดำเนินงานขององค์กร โดยมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ก็จะเป็นผู้นำที่สร้างความแข็งแกร่งให้องค์การด้วยการสร้างทีมงานที่มีการวางแผนการปรับปรุงการทำงานอย่างมีเหตุผลรัดกุม รอบคอบ ส่งผลให้ผู้นำให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ และผู้นำต้องมีความตั้งใจอดทนต่อสภาพปัญหาอันเกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ นำไปสู่รูปแบบการส่งเสริมการบริหารชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; ผู้นำ; พระพุทธศาสนา

Abstracts

The aims of this research were: 1) to study concepts and problems of leadership of community leaders in the current Thai society; 2) to study the dhammaprinciples relating to the development of leaders in Buddhism; 3) to propose a leadership development model based on Buddhism in Amnat Charoen Province. The study was carried out by means of a qualitative research methodology. The key informants used in the study were 30 community leaders in Sang NokTha Sub-district and Lao Pruan Sub-district. The data were collected by using in-depth interviews. The development of community leaders was analyzed and presented by the descriptive analysis.

The results of the research showed that: community leaders in Sang NokTha Sub-district Administrative Organization and Lao Pruan Sub-district Administrative Organization have a passion for drinking and beer until causing a poor work performance because of a lack of consciousness in making decisions on various matters, elegance and bravery as the corporate leaders. The leaders without money to buy goods (water and food) needed in the family spend money according to the current world needs until having a negative impact on daily life. The leaders lack of awareness of work performance based on their roles and responsibilities assigned by the people. This results in a feeling of insult to the people. Leaders use the power to encroach and conceal the money and land of the villagers as their own and hide government official information and does not encourage people to have access to legitimate rights.

There are four principles of Buddhist Dhamma used in the development of leaders: Satisampajañña (Consciousness) which is supportive in small and large business or in doing all good deeds, namely, being a principle enable people to have clear awareness, therefore called 'Bahukāra-dhamma (Virtues of Great Assistance)'; Uṭṭhānasampadā (Achievement of Persistent Effort) meaning 'to be ready with diligence with wisdom' in right occupation, learning and business to get a good results; Attaññitā (Self-Knowledge) meaning 'to know oneself' such one's own knowledge, aptitude, virtue, ability, status and appropriate acting for good results; Avihimsā (inoffensiveness) meaning 'invasiveness, no-oppression, not thinking of making trouble for others, thinking only to help people from suffering'.

After the Buddhist doctrine to the said leaders' development is applied, it results in the development of four aspects: 1) leaders gain consciousness and awareness (Satisampajañña) in drinking, consumption and performance of duties; 2) leaders have to save money for the purchase of various appliances used in everyday life and live life to not be in line with the trend of the modern world society, i.e. knowing the restraint of buying; 3) leaders recognize themselves, know their roles and responsibilities in work focusing on servicing and managing citizens; 4) leaders do not encroach, harass, and hurt people in their own territory and Let people to access to the true information of the government, to promote basic rights to all, thoroughly and fairly and to create a culture of good service to all people in all genders and all professions.

Keywords: Model of Leader Development; Accordance; Buddhism

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและเอกชน ต้องการผู้นำที่มีความสามารถ ทั้งทักษะทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการจูงใจหรือนำพาให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติภารกิจงานของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ผู้นำหรือองค์กรได้ตั้งไว้ โดยให้เป็นไปตามค่านิยมของสังคม และมีมาตรฐานกฎเกณฑ์ความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ วิเคราะห์ตัดสินใจ วางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายงานและมอบหมายหน้าที่ตลอดจนควบคุมนโยบายต่างๆ หรือแผนงานขององค์กรให้สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยโดยอาศัยความร่วมมือของผู้อื่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่นและการวางตัวที่เหมาะสม ซึ่งผู้ที่จะเป็นผู้นำเช่นนี้หาได้ยากและมีน้อย วิกฤตผู้นำ และ วิกฤตคุณธรรมและจริยธรรม ก่อให้เกิด วิกฤตศรัทธา ที่มีต่อกลุ่มต่างๆ และผู้นำของชาติและส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ มากมาย

(ประเวศ วะสี, 2539 : 4) ความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาตินั้น ส่วนที่สำคัญก็คือ ผู้บริหารหรือผู้นำผู้บริหาร ผู้นำสังคมนั้นจะต้องมีภาวะผู้นำและภาวะผู้นำนั้นควรจะปรับเข้าสู่ยุคสมัยและสภาพการณ์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการองค์กรบริหารท้องถิ่นนั้นมุ่งจะทำเอาหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร (พัชรา วิณิขิติน, 2561 : 12) ทั้งผู้ใหญ่และวัยรุ่นไปเที่ยวงานยามราตรี มักจะมีกลุ่มวัยรุ่นชายหญิงดื่มสุราแล้วมีพฤติกรรมหยิ่งยโส โอ้อวดต่อวัยรุ่นต่างถิ่นก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทจนถึงเจ็บสาหัสหรือตายใน ถึงกับเป็นโศกอาญา ทั้งนี้ เพราะเที่ยวกลางคืน นิสัยเกียจคร้านทำงาน ก่อให้เกิดอบายมุขและปัญหาสังคม พฤติกรรมเช่นนี้ปรากฏในสังคมทั่วไป คนมีโลกิเลส โลภมากอยากได้มาง่ายๆ ก่อให้เกิดชกชิงวิ่งราว ลักขโมยเกิดการทุจริตฉ้อฉล ขี้ขลาดขี้ขี้ คำของเถื่อน รับของโจร ด้วยอำนาจโลกิเลสเป็นให้เกิดคอร์รัปชั่น ฉ้อราษฎร์บังหลวง มีการถอดยศปลดจากตำแหน่ง บางครั้งมีคดีก่ออาชญากรรมที่ปรากฏในตำบลสร้างนกทา-เหล่าพรวน อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พฤติกรรมและท้องถิ่นพื้นที่ควรพัฒนาโดยเฉพาะผู้นำควรใช้หลักไตรสิกขา มาเป็นหลักในการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับทัศนะ ผู้นำต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่จะทำให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าสนับสนุนในความสามารถของเขา ในทุกสังคมย่อมมีหัวหน้าและผู้นำเสนอ ในระดับประเทศจะมีพระมหากษัตริย์หรือประธานาธิบดี หรือนาครัฐมนตรีเป็นผู้นำ ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารงานเพราะผู้นำเป็นสัญลักษณ์ เป็นประจักษ์ประทีป เป็นจุดรวมแห่งพลังของมวลสมาชิกในองค์กร ความสามารถและลักษณะของผู้นำเป็นส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคุณภาพและ คุณค่าขององค์กรที่จะต้องให้เป็นประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน ในองค์กรหรือในหน่วยงานนั้นๆ เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนก็ตาม จะต้องเกี่ยวข้องกับหลักการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดเจ้าหน้าที่ การอำนวยการหรือการสั่งการ การสานงานการควบคุมและการประเมินผลงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นภารกิจหน้าที่ นอกจากนี้อีกการต่างๆ ยังมีแนวโน้มที่จะขยายและพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องประกอบด้วยหลักครองตน ครองคน ครองงาน เน้นคุณภาพการเป็นผู้นำที่ดี ทั้งด้านคุณภาพด้วยจิตใจ และคุณภาพด้วยความสามารถ จึงจะนำพาหมู่คณะ องค์กร ไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จากการศึกษาและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ผู้วิจัยพบว่า จริงๆ แล้วผู้นำได้สร้างภาวะผู้นำหรือ

ผู้สร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับผู้ตาม ส่วนหนึ่งคือ การนำเอาหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ เป็นต้นว่า หลักพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม 10 ไตรสิกขา 3 และที่สำคัญ หากผู้นำผู้ใต้รู้ตน นั้นแสดงว่าผู้นำคนนั้นสามารถครองตน ครองคน และครองงานอย่างมีสติ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญในเขตจังหวัดประเด็นความสำคัญก็คือรูปแบบที่จะนำมาใช้ในการพัฒนา ผู้นำหรือการพัฒนาผู้รับผิดชอบหรือหัวหน้าของหน่วยงาน สถาบันหรือผู้นำสังคม แนวคิด ทฤษฎีหลักการวิชาการหลักธรรมที่ จะต้องคัดสรรหาเฉพาะที่เหมาะสมและเป็นไปได้ จุดหมายภาวะผู้นำหรือต้องการให้ผู้นำหรือหัวหน้ามีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และมีนิติธรรมในการบริหารงาน โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดผู้นำและปัญหาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนในสังคมไทยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการพัฒนาผู้นำในทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสาร และการลงภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร

การดำเนินการวิจัยเชิงเอกสารถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาและการวิเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสาร จึงเป็นเหตุให้เรียกว่า การวิจัยเชิงเอกสาร โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการวิจัย

การวิจัยคุณภาพภาคสนาม

สำหรับการวิจัยคุณภาพภาคสนาม ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่เหมาะสมการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีคำอธิบาย การสัมภาษณ์แบบชี้นำ กล่าวคือเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หรือเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการ

วิจัย ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อความที่มีความยืดหยุ่น และพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อความของคำถาม

พื้นที่การวิจัยการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกพื้นที่วิจัยในเขตชุมชนตำบลสร้างนกทา และชุมชนตำบลเหล่าพรวน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยในเรื่องนี้ ผู้เขียนได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อใช้ในการวิจัยโดยพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในการพัฒนาผู้นำของชุมชนทั้ง 2 ชุมชน โดยดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำพร้อมทั้งมีเหตุผลประกอบการพิจารณา ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา จำนวน 6 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 1.1) พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป 1.2) คฤหัสถ์ จำนวน 2 ท่าน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน จำนวน 3 คน และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำ จำนวน 5 คน

2. เหตุผลประกอบการพิจารณาเลือก ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา จำนวน 6 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น เนื่องจากระเบียบวิธีการวิจัย กระบวนการวิจัยหรือวิธีดำเนินการวิจัย ในครั้งนี้ ได้กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกระบวนการสัมภาษณ์แบบขึ้นา อันเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐาน กล่าวคือเป็นกระบวนการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างชัดเจน เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีความยืดหยุ่น และมีการนำคำสำคัญ มาใช้ในการขึ้นาในกระบวนการสัมภาษณ์ โดยที่ลักษณะคำถามเหล่านี้สามารถที่จะปรับเปลี่ยนถ้อยคำหรือให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดไว้

การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบขึ้นา อันเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มี

กำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่มีความชัดเจนตายตัว โดยเป็นเพียงแต่กำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีผลทำให้ข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยเทคนิคของการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่กำลังดำเนินกระบวนการวิจัยการสนทนากลุ่ม ถือว่าเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเกิดจากการสอบถามบุคคลในกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็น ความเชื่อ หรือทัศนคติ โดยคำถามจะถูกถามในรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์แบบต่างๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีโอกาสพูดคุย และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระระหว่างผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เข้าร่วมด้วยตนเอง โดยในขณะเดียวกันผู้ทำการวิจัยต้องทำการจดบันทึกการสนทนาที่เกิดขึ้น

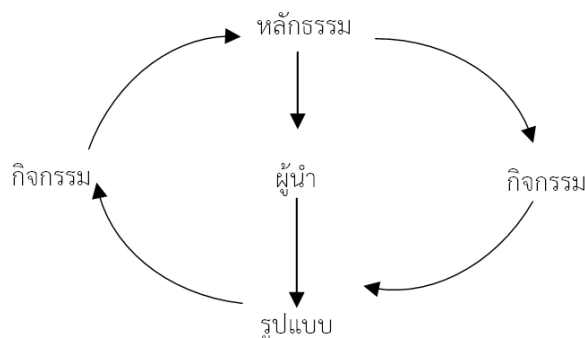
การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยๆ ได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล นำประเด็นหลักมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย และหัวข้อย่อย อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์โดยเริ่มจาก

1. การวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ในระหว่างการดำเนินกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ทางผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการสะท้อน ควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการกระบวนการสะท้อนในแต่ละช่วง หรือในแต่ละขั้นตอนควบคู่ไปกับการดำเนินกระบวนการวิจัย เพื่อเสริมสร้างให้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความแกร่งและมั่นคงตรง เพื่อให้กระบวนการวิจัยครั้งนี้มีความเข้มข้น มากยิ่งขึ้น
3. ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการกระบวนการวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูลตามปรากฏการณ์ร่วมด้วย เพื่อแสวงหาหรือให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบ จากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพอันเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปสู่การจัดการทำงานและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการกำหนดสาระสำคัญของการพัฒนาผู้นำของชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากรอบแนวคิดที่สำคัญ มีหลักธรรมผู้นำ รูปแบบ และกิจกรรม หลักธรรม คือ ไตรสิกขา ปาปนิกรรมและสัปปริสธรรม ผู้นำ คือ ผู้นำในการพัฒนา รูปแบบ หมายถึง รูปแบบผู้นำในการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา และกิจกรรมอันเป็นแนวเชื่อมโยง หลักธรรม ผู้นำ และรูปแบบ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ศึกษาแนวคิดผู้นำและปัญหาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนตำบลสร้างนททาและชุมชนตำบลเหล่าพรวน

จากปัญหาของภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนด้าน องค์การบริหารงานของชุมชนยังมีศักยภาพไม่ เพียงพอ การไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของชุมชน วิถีชุมชนที่สูญหายความเป็นเอกลักษณ์ การเกิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทำให้ค่านิยมชุมชนเปลี่ยนไป ความสำคัญของทุนชุมชนลดน้อยลง ชุมชนขาด ความเข้มแข็งไม่พึ่งพาตนเอง ปัญหาในการ บริหารจัดการ ด้านวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมเสื่อมถอย ปัญหาการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาน้อย ชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญต่อการ ส่งเสริมการเรียนรู้ และขาดกระบวนการเสริม สร้างการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน กลไกสำคัญคือต้องสร้างผู้นำ ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนมีความ สำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนสู่การพัฒนา ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเพียรฉะนั้น การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดอำนาจเจริญได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของส่วนท้องถิ่นมีลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ แผนการดำเนินงาน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ สภาพ

เศรษฐกิจ ประเด็นสำคัญ คือ เป้าประสงค์โดยรวมยุทธศาสตร์และวิสัยทัศน์ แนวทางการพัฒนาของแต่ละหน่วยงานของจังหวัด

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับการพัฒนาผู้นำ

1. แนวคิดของหลักไตรสิกขาไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ มรรคจึงจัดอยู่ในมรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต หรืออีกนัยหนึ่ง ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือกระบวนการพัฒนา หลักธรรมในไตรสิกขา ซึ่งจะประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสุข ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้อย่างราบรื่น มีความสุข และยั่งยืน รวมถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

หลักเบญจศีลหรือศีล 5

1. ที่มาของแนวคิดเรื่องเบญจศีลเบญจศีลเป็นทั้งหลักการ คือ เป็นหลักการที่ยืนหยัดและยืนยันทนเพื่อให้เป็นหลักชัยที่จะนำไปสู่การกระทำและการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง และเป็นทั้งวิธีการในการรักษาเจตนาที่ควบคุมกายและวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้นจากการเบียดเบียน ทำลาย ทำร้ายต่อสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งเป็นหลักการเดิม แต่ปัจจุบันจะรวมเอาสิ่งไม่มีชีวิตเข้าไปด้วย นั่นคือสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรานั้นเอง

เบญจศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ 5 ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เกี่ยวกับสุรายาเสพติดชนิดต่างๆ ที่รัฐบาลทุกสมัยได้ประกาศสงครามกับยาเสพติด ยาบ้าเป็นอันตรายต่อผู้เสพและสังคม ประเทศชาติ เพราะเป็นเหตุแห่งความประมาท ขาดสติ ไร้ปัญญา ก่ออาชญากรรม ฆ่าพ่อแม่ ลูกเมีย และคนอื่น เป็นโจรขโมย เป็นต้น

เบญจธรรม หมายถึง กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม 5 ประเภท คือ ความเมตตากรุณา การเลี้ยงชีพโดยชอบ ความสำรวมในกาม พุทฺธความจริง และความระลึกทั่วอยู่เสมอ

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรมกับการพัฒนารูปแบบผู้นำ ได้ศึกษาเฉพาะรูปแบบที่เป็นพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง หรือนักปกครอง แต่ในที่นี้เน้นการบริหารการพัฒนาชุมชน ดังนี้ 1) ทาน การให้ 2) ศีล ความประพฤติดีงาม 3) ปริจจาคะ การบริจาค 4) อาชชวะ ความซื่อตรง 5) มัททวะ ความอ่อนโยน 6) ตปะ ความทรงเดช 7) อักโกธะ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน 9) ขันติ ความอดทน 10) อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทศพิธราชธรรมเป็นธรรมของพระราชาหรือผู้นำของสังคมหรือประเทศชาติ ทศพิธราชธรรมเริ่มจากการเสียสละ หรือการให้ทานแบ่งปันแก่ผู้ยากจน ตั้งตนอยู่ในศีล ซื่อสัตย์บริสุทธิ์จริงใจ ให้เกียรติแก่ประชาชนหรือผู้ตาม ลดมานะ ละทิฐฐิ ตรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ไร้พฤติกรรมนิโรจโกรธเกลียด ขุ่นเคือง ทรงไว้ซึ่ง ขันติธรรม อดทน อดกลั้น ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ลักษณะหลักธรรมเช่นนี้ เหมาะที่จะนำมาใช้กับการพัฒนาผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำในด้วยพระพุทธศาสนา

2. รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ มี 4 รูปแบบ คือ

2.1 รูปแบบผู้นำตามหลักศีล 5 ข้อธรรมข้อ สติสัมปชัญญะการดื่มสุราเมรัยจนเป็นสาเหตุให้เกิดความเสียหายต่างๆ ในสังคมไทย ก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไป แต่กรณีผู้นำองค์กรในระดับท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จะสร้างความเสียหายได้มากกว่า เพราะเป็นระบบที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพราะหากขาดสติก็เท่ากับประมาทและหากประมาทก็เท่ากับผู้นำเดินไปสู่หายนะ นอกจากนี้ ผู้นำยังนำพาประชาชนไปสู่ความหายนะอีกด้วย

2.2 รูปแบบตามหลักคิหิสุขการใช้จ่ายเงินทองหรือทรัพย์สินที่หามาได้ในแต่ละวัน แต่ละเดือนที่มากกว่ารายรับที่ตนเองได้ จึงเป็นบ่อเกิดการใช้จ่ายเกินตัวซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ถูกทวงหนี้ เครียด วิตกกังวล เป็นต้น เมื่อไม่ได้เงินมาด้วยวิธีสุจริตก็ต้องทำทุจริตผิดศีลธรรมจริยธรรม ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา

2.3 ผู้นำขาดการรู้จักตนเองในการปฏิบัติงานการไม่รู้จักตัวตน ได้แก่ การไม่รู้จักในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งหรือได้รับมอบหมายจากประชาชน รวมทั้งคนส่วนใหญ่ในองค์กรให้กระทำการต่างๆ แทนพวกเขา เมื่อไม่รู้จักตนจึงไม่กล้าเปลี่ยนแปลงตน

2.4 รูปแบบตามหลักวิหิงสาผู้นำมีการเปิดเผยด้วยการทำร้ายจนถึงขั้นทำลายจนถึงเสียชีวิตก็มี หรือผู้นำบางคนก็ใช้อำนาจหน้าที่เบียดบัง หรือบังคับกดขี่ข่มเหงเอาทรัพย์สินทั้งเงินทองและที่ดินไปเป็นของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อได้ทำการวิจัยจนครบถ้วนตามวิธีการ หลักการ และกระบวนการของมหาวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำผลการวิจัยมาสู่การอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เป็นผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้อำนาจในการตัดสินใจในการบริหาร และจัดการองค์กร ทั้งการบริหารจัดการเรื่องนโยบาย แผนงาน โครงการ และบุคลากรในองค์กร ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยมองความสำเร็จเป็นที่ตั้ง การปฏิบัติงานในฐานะผู้นำองค์กรอย่างนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ภาวะผู้นำ Leadership” ของ วิเชียร วิทย์อุดม (2548 : 64) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ ปรากฏการณ์แบบกลุ่ม นั่นคือไม่มีผู้นำที่ปราศจากผู้ตาม ภาวะผู้นำนั้นจะรวมถึงการมีสัมพันธระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลต่ออีกคนหนึ่ง หรือการที่สามารถชักจูงใจผู้อื่นได้นั่นเอง ผู้นำใช้อำนาจหรือชักนำกลุ่มให้เชื่อในการกระทำ หรือความสำเร็จของเป้าหมายนั้นๆ ดังนั้นภาวะผู้นำคือเป้าหมายของการดำเนินงานโดยตรง และบทบาทที่แสดงในกลุ่มและองค์กร และการแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้นำนั้น สันนิษฐานได้จากการแบ่งกลุ่มหรือการจัดลำดับชั้นภายในกลุ่ม บางกรณีลำดับชั้นเป็นปกติทั่วไป ซึ่งง่ายต่อการบ่งบอกว่าใครเป็นผู้นำ นั่นคือผู้นำจะอยู่ในระดับบนสุด บางกรณีก็ซับซ้อนและบางครั้งก็มีการยืดหยุ่น

ประเด็นที่ 2 เป็นผลการวิจัยที่มีการใช้อำนาจทั้งที่เป็นแบบขงการ สั่งการ คอยกำกับให้เป็นไปตามนโยบายที่ประกาศไปแล้ว แต่ยังมีการประพฤติผิดศีลธรรมจริยธรรมอยู่ค่อนข้างมาก คือผู้นำชอบที่จะดื่มสุราเมรัยหรือสิ่งมีเมาอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานในองค์กร ประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กับ สุรศักดิ์ ม่วงทอง (2543 : 32) กล่าวว่า แบบของผู้นำในการใช้อำนาจมี 3 ลักษณะ คือ 1) ผู้นำแบบอำนาจนิยมหรือแบบผู้นำอัตตาธิปไตย 2) ผู้นำแบบตามสบาย หรือผู้นำแบบเสรีนิยม คือ ผู้นำที่ยอมให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และ 3) ผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ ลักษณะของผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วน

ร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และร่วมวางแผนปฏิบัติงานของกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้เต็มใจรับฟัง พิจารณาข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นของสมาชิก

ประเด็นที่ 3 ผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้นำในการปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่เรียกว่าผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ล้วนมีชีวิตที่นิยมชมชอบดื่มสุราเมรัยที่เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า เหล้า เบียร์ และน้อยทิง (เหล้าขาวผสมกระเทียมแดง) และมีหนี้สินล้นพ้นตัวจนไม่มีใจที่จะทำงานในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน เรื่องที่กล่าวมามีความสอดคล้องกับ พระมหาคมเพชร วชิรปญโญ (2552 : ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมข้อสัปปุริสธรรม 7 ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น พบว่า การใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ทุกข้อมีความสำคัญ ถ้าปฏิบัติได้ทุกอย่างอย่างเคร่งครัด จะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชน มีความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงานสร้างสรรค์สามัคคีให้เกิดในชุมชนดูแลสิ่งแวดล้อมให้ดี ผูกพันและเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมงาน ควรมีความจริงใจ องค์กรต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ให้ผลประโยชน์เกิดกับประชาชนมากที่สุด

ประเด็นที่ 4 ผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้นำที่ดั่งามหรือผู้นำที่พึงประสงค์ คือ ผู้นำที่มีความดั่งามในการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน และมีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือพี่น้องประชาชนในเขตปกครองของตนได้ดี เป็นตัวอย่างเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองตนและครองงาน รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีชีวิต ใช้ชีวิตและดำเนินชีวิตที่ดั่งามแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติที่ประชาชนเรียกร้องอยากได้ผู้นำตามที่กล่าวมามาก เพราะเขาจะช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับทุกคนได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ นันทวรรณ อิศรณวัฒน์ชัย (2550 : ก) ได้ทำวิจัย ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้นำในพึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องประกอบด้วย หลักครองตน ครองคน ครองงาน เน้นคุณภาพการเป็นผู้นำที่ดีทั้งด้านคุณภาพด้านจิตใจ และคุณภาพด้านความสามารถ จึงจะนำพาหมู่คณะ องค์กร ไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จากการศึกษาและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ผู้วิจัยพบว่าจริงๆ แล้วผู้นำได้สร้างภาวะผู้นำหรือสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับผู้ตาม ส่วนหนึ่งคือการนำเอา หลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ เป็นต้นว่า หลักพรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ขรรยาวาสนธรรม 4 ทศพิธราชธรรม 10 และ

จักรวรรดิธรรม 12 และที่สำคัญหากผู้นำได้รู้ตน นั้นแสดงว่าผู้นำคนนั้น สามารถครองตน ครองคนครองงานอย่างมีสติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหรือองค์การบริหารส่วนตำบลถือว่าเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จึงเห็นควรนำหลักธรรมหรือหลักการทางพระพุทธศาสนา ไปปรับใช้ในเชิงนโยบาย 2 ประการ คือ

1.1 ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่หรือในขณะทำงาน ผู้นำสูงสุดที่เรียกว่า ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต้องเว้นจากการดื่มเหล้าและเบียร์ (สุรา เมรัย)

1.2 การกู้เงินเพื่อลงทุนทำกิจการหรือกิจกรรมต่างๆ ต้องคำนึงถึงรายรับ รายจ่ายของตนเอง โดยเฉพาะคำนึงถึงการจ่ายคืนแหล่งเงินกู้ ซึ่งต้องคำนึงให้มากกว่า ประเด็นอื่น

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ชีวิตประจำวัน

ภาพที่สะท้อนและแสดงให้เห็นถึงการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิต ของผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จะมีภาพของผู้ชอบดื่มสุราเมรัยและมีหนี้สินมาก จนเป็นเหตุให้ชีวิตครอบครัวและการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรประสบความสำเร็จยากลำบาก ซึ่งยากที่จะแก้ไขเยียวยาให้ดีขึ้นได้ ดังนั้น ชีวิตของผู้นำทั้งหลายจึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมข้อ สติกับสัมปชัญญะ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นผู้นำที่มีความสง่างามและมีความ งามในการนำครอบครัวและองค์กรให้เป็นไปด้วยดี

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 รูปแบบการพัฒนา ผู้ใหญ่บ้านที่พึงประสงค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเขตปกครองที่เรียกว่า หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

3.2 รูปแบบการพัฒนา กำนันที่พึงประสงค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเขตปกครองที่เรียกว่า หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด

เอกสารอ้างอิง

- นันทวรรณ อิศรณวัฒน์ชัย. (2550). ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2539). ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- พระมหาคมเพชร วชิรปัญญา. (2552). การนำหลักสัปปริยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการ ส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรา วิณิชวสิน. (2561). การพัฒนาภาวะผู้นำ: จากทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติที่ดีและกรณีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปัญญาชน ดิสทริบิวเตอร์ จำกัด.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2548). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สุรศักดิ์ ม่วงทอง. (2543). พุทธธรรมกับภาวะผู้นำพึงประสงค์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภัยคุกคามรูปแบบใหม่: องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้และผลกระทบต่อความ
มั่นคงของสังคมไทยในจังหวัดเพชรบุรี

**Non-Traditional Threats: Elements, Indicators and its Impacts
on Thai Social Security in Phetchaburi Province**

นพ เฟื่องฟู, พระครูสุนทรวัชรกิจ,
พระครูอุดมเจติยารักษ์, ณัฏฐพัชร์ โฆษิตเลิศ,
ศิริเพ็ญ สุดแสนสง่า, อนุชา พละกุล และมะลิ ทิพย์ประจง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**Nope Fuangfoo, Phrakhru Sunthonwatcharakit,
Phrakhru Udomchetyarak, Natthapat Khositlert,
Siripen Suthsansanga, Anucha Bhalakula and Mali Thippajong**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: puen29.1986@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) และผสมผสาน จากการศึกษาเอกสารจากพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 26 รูป/คน การอภิปรายกลุ่ม (Focus group) 10 คน และการตอบแบบสอบถามจำนวน 206 ชุด โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภัยคุกคามที่บ่งชี้ว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ 2) เพื่อศึกษาถึงวิธีการและแนวทางการจัดการกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ของภาครัฐและชุมชนในปัจจุบัน และ 3) เพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่อสังคมในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี และแนวทางการป้องกัน แก้ไขปัญหา นำไปสู่การรักษาความความมั่นคงแบบยั่งยืนต่อไป สาระสำคัญมีดังนี้

ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมไทยในระดับชาติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) กำหนดไว้ 9 ประเภทหลักๆ ได้แก่ 1) ความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม 2) ความไม่เชื่อมั่นต่อระบบและสถาบันการเมือง 3) การขาดการสมดุลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ภัยพิบัติจากการเปลี่ยนแปลง

วันที่รับบทความ: 14 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: April 14, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและโรคระบาด 5) ความมั่นคงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 6) การก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ 7) แรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง 8) ยาเสพติด และ 9) ความยากจน สำหรับในระดับท้องถิ่น พื้นที่จังหวัดเพชรบุรีสามารถแยกย่อยออกมาได้จำนวน 20 ประเภท ที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของสังคม 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านการเมืองการปกครอง เช่น ความแตกแยกด้านความคิดของคนในสังคม การบุกรุกที่สาธารณะ 2) ด้านเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน อุทกภัย ปัญหาขยะล้นเมือง 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ยาเสพติด เทคโนโลยีสารสนเทศ (Smart phone) 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเผาทำลายป่า มลพิษทางอากาศและน้ำเน่าเสีย ทั้งนี้ ภัยคุกคามประเภทหนึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงได้หลายด้าน เช่น อุทกภัยส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและชุมชน ต่างมีความร่วมมือกันในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และแก้ปัญหาภัยคุกคามดังกล่าวตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติบางประการที่ทำให้การดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จโดยสมบูรณ์ สำหรับแนวทางที่จะดำเนินการป้องกัน แก้ปัญหาให้เกิดความมั่นคงแบบยั่งยืนนั้น มีแนวทางดังนี้ 1) ผลกระทบทางด้านการเมืองการปกครอง ความขัดแย้งหรือความแตกแยกทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของคนในจังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบันไม่รุนแรง ส่วนความขัดแย้งทางผลประโยชน์และกลุ่มอนุรักษ์กับกลุ่มพัฒนานั้นมีอยู่เป็นลักษณะประจำ สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยตกลงกันได้ในระดับท้องถิ่นโดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ตามหลักธรรมาภิบาล 2) ด้านเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน ในภาพรวมภาครัฐต้องแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะเกษตรกรที่ถูกเอาเปรียบด้วยวิธีการต่างๆ จากพ่อค้าคนกลางและนายทุน นอกจากนั้น ควรส่งเสริมสนับสนุนต่อยอดโครงการที่รัฐดำเนินการอยู่แล้วให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เช่น โครงการแก้ปัญหาน้ำนอกระบบ โครงการแก้ปัญหาค้างคาว โครงการไทยนิยมยั่งยืน รวมทั้งโครงการทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทั้งระบบการจัดการน้ำและการคมนาคม โดยการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นภัยคุกคามรุนแรง คือ ยาเสพติดและเทคโนโลยีสารสนเทศ (มือถือ) แนวทางในการแก้ปัญหาแบบยั่งยืน ดำเนินการได้โดยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะในระดับตำบล โดยมีการบูรณาการทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนและภาคเอกชน

ร่วมมือกันในการประชาสัมพันธ์ให้ทุกชุมชนเข้าใจเกี่ยวกับภัยคุกคามดังกล่าวพร้อมกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นภัยคุกคามที่สำคัญคือ การเผาทำลายป่า ปัญหาขยะล้นเมือง และการบุกรุกที่สาธารณะ เพราะเป็นตัวสร้างมลพิษและทำลายสภาพแวดล้อมที่รุนแรง การแก้ปัญหาในภาพรวมเป็นลักษณะเดียวกันกับด้านสังคมและวัฒนธรรมคือการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ อาจสรุปได้ว่า กลไกสำคัญที่เป็นรูปธรรมที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ได้แบบยั่งยืน ประกอบด้วย 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็ง (Strong Communities) เช่น โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 2) การนํานโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง 3) หลักธรรมาภิบาล (Good governance) เป็นหลักการบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพ 4) การบังคับใช้กฎหมาย (Law enforcement) เพื่อให้กฎหมายมีฤทธิ์ 5) การป้องกันการทุจริตหรือประพฤติดีมิชอบ (Corruption) เพื่อควบคุมความประพฤติของผู้ปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมี หลักปรัชญาและหลักธรรมที่สามารถนำมาเป็นแนวทางเสริมสร้างให้สังคมมั่นคงยั่งยืนได้อีกหลายประการ เช่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศีล 5 อปปรยานิยธรรม 7 และสราณียธรรม 6 เป็นต้น

คำสำคัญ: ภัยคุกคามรูปแบบใหม่; องค์ประกอบ; ตัวบ่งชี้; ผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมไทย

Abstracts

This research is a qualitative and integrated research deriving from studying Tripitaka, theses, research reports, academic texts and journals as well as mass media related. Other significant data came from interviewing a group of 26 persons, a focus group of 10 persons and the questionnaire answerers of total 206 sets. The objectives of this research are 1) to study the elements of threats which indicate to be non - tradition threats 2) to study the methods and approaches the government and communities have managed with non - traditional threats and 3) to analyze the impacts of those threats on society in Phetchaburi Province and propose preventive measures to solve problems for sustainable security.

National Security Council, Thailand has categorized 9 main non – traditional threats which effect security of Thai society at national level as follows 1) dissent arising from different thinking of people in society 2) lack

of confidence to regime and political institutes 3) the imbalance of natural resources and environmental management 4) disasters from natural environmental change and pandemics 5) security in 3 southern border provinces of Thailand 6) terrorism and transnational crimes 7) migrant workers and illegal immigration 8) drugs and 9) poverty. Anyway, the threats in Phetchaburi Province can be subdivided into 20 types under 4 main sectors following 1) social threats such as division derived from different thinking of people, public space invasion 2) economic threats such as poverty, flooding, city's overflowing garbage 3) cultural and social threats such as drugs, information technology (smart phone) 4) environmental and natural resources threats such as wildfire destruction, air and water pollution. Moreover, one threat can affect many sides of security such as extreme floods have serious economic, social and environmental impacts.

As being assigned, public sectors and communities work together continually in monitoring, inspecting and tackling such threats. Anyway, there are practical difficulties that bar them from implementation. And these are problem solving guidelines for sustainable security 1) political aspect, division in political thinking of people in Phetchaburi Province at present are not serious. Conflict of interest between developers and conservatives still remain but can be tackled thru reconciling and good governance approach. 2) For economy, the authorities should seriously settle the income disparity especially investors and intermediary persons who unkindly take advantage of farmers. The government should also focus on existing projects and continue delivering tangible results such as informal debts, Thai Niyom Yangyuen including infrastructure projects concerning water management and communication thru turning policy into more efficiently practice 3) serious cultural and social threats are drugs and information technology (smart phone) which can be tackled by building strong communities especially at tambon level by integrating public sectors with houses, temples, schools, communities and private sectors. Public relations is essential to make communities understand what non – traditional threats and their impacts are. Moreover, law enforcement are needed. 4) for environment and natural resources , wildfire destruction, city's overflowing waste and public space invasion cause pollution and destroy environment. These problems should be solved by creating strong communities, using good governance and allowing law enforcement to work effectively.

In conclusion, the essential and practical mechanism for resolving non-traditional threats sustainably are 1) strengthen the communities thru projects such as Keeping Five-Precepts in Villages 2) policy implementation which is the responsibility of the authorities 3) good governance 4) law enforcement 5) prevent corruption. Besides, many philosophy and dhamic principles could be used to support secure and sustainable society building

such as economy sufficiency, 5precepts, Aparihaniyathamma 7 and Saraniyathamma 6.a

Keywords: Non-Traditional Threats; Elements; Indicators; Impacts On Thai Social Security

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับอันตรายจากภัยคุกคามด้านต่างๆ ที่ซับซ้อนและหลากหลายมิติ ทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ สืบเนื่องมาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม กระแสโลกาภิวัตน์และนวัตกรรมต่างๆ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ มีความเหลื่อมล้ำ มีบริษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนและแสวงประโยชน์ ทางด้านการเมือง มีความขัดแย้งทางความคิดของคนในสังคม ด้านวัฒนธรรม มีนวัตกรรมวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลขึ้นทำให้ค่านิยมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลง ด้านสิ่งแวดล้อม จากการเปลี่ยนสภาพภูมิอากาศและการบุกรุกที่สาธารณะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันตรายหรือภัยคุกคามดังกล่าวเรารวมเรียกว่า ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-Traditional Threats) ซึ่งยังไม่มีผู้ใดให้คำนิยามไว้ชัดเจน แต่อาจสรุปในภาพรวมได้ว่า คือ อันตรายหรือภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัย ความสงบสุข และการพัฒนาของสังคมและมนุษยชาติ หรือภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงเกือบทุกมิติที่เกิดขึ้นหลังยุคสงครามเย็น (คณะรัฐมนตรี, 2560 : 1)

ในระดับโลกกลุ่มของนายคริสต แอบบอต, พอล โรเจอร์ส และจอห์น สโลโบดา เขียนหนังสือ “Global Response to Global Threats” เผยแพร่ออกมาในปี 2549 กำหนดประเภทของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่สำคัญไว้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ภัยจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate Change) 2) ภัยจากการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากร (Competition over Resources) 3) ภัยจากการเกิดขึ้นใหม่ของชนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ (Marginalization of the Majority World) และ 4) ภัยจากการแพร่ขยายอิทธิพลทางทหาร (Global Militarization) ปีต่อมาสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ได้กำหนดภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงในระดับชาติของไทยไว้ 9 ประเภท ได้แก่ 1) ความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม 2) ความไม่เชื่อมั่นต่อระบบและสถาบันการเมือง 3) การขาดความสมดุลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ภัยพิบัติจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและโรคระบาด 5) ความมั่นคงในพื้นที่สาม

จังหวัดชายแดนภาคใต้ 6) การก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ 7) แรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง 8) ยาเสพติด และ 9) ความยากจน

ในระดับท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี มีภัยคุกคามรูปแบบใหม่หลายประเภท ได้แก่ ทางด้านการเมืองการปกครอง เช่น ความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม การหลบหนีเข้าเมือง การบุกรุกที่สาธารณะ ด้านเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน อุทกภัย แรงงานต่างด้าว ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ยาเสพติด เด็กแว้น เทคโนโลยีที่สมัยใหม่ (smart phone) การคอร์รัปชัน ค่านิยมต่างประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มลพิษทางอากาศ น้ำเน่าเสีย ไฟป่า ขยะล้นเมือง น้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ทั้งนี้ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ประเภทหนึ่งอาจมีผลกระทบเป็นภัยคุกคามกับปัญหาต่างๆ หลายประเภท เช่น อุทกภัยมีผลกระทบต่อสังคมและชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมืองการปกครอง เป็นต้นผู้วิจัยจึงประสงค์ดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อนำไปใช้ประโยชน์เป็นแนวทางในการจัดการกับภัยคุกคามต่างๆ ให้ลดน้อยลงหรือก่อให้เกิดความปลอดภัยและความมั่นคงได้แบบยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่บ่งชี้ว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ต่อสังคม
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพการจัดการที่เกี่ยวข้องของภาครัฐและชุมชนของสังคมในปัจจุบัน
3. เพื่อวิเคราะห์ ตีความ ประเมินผลและผลิตเอกสารการเรียนรู้เกี่ยวกับผลกระทบของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ต่อสังคมและแนวทางการป้องกันที่นำไปสู่การรักษาความมั่นคงในรูปแบบที่ยั่งยืน

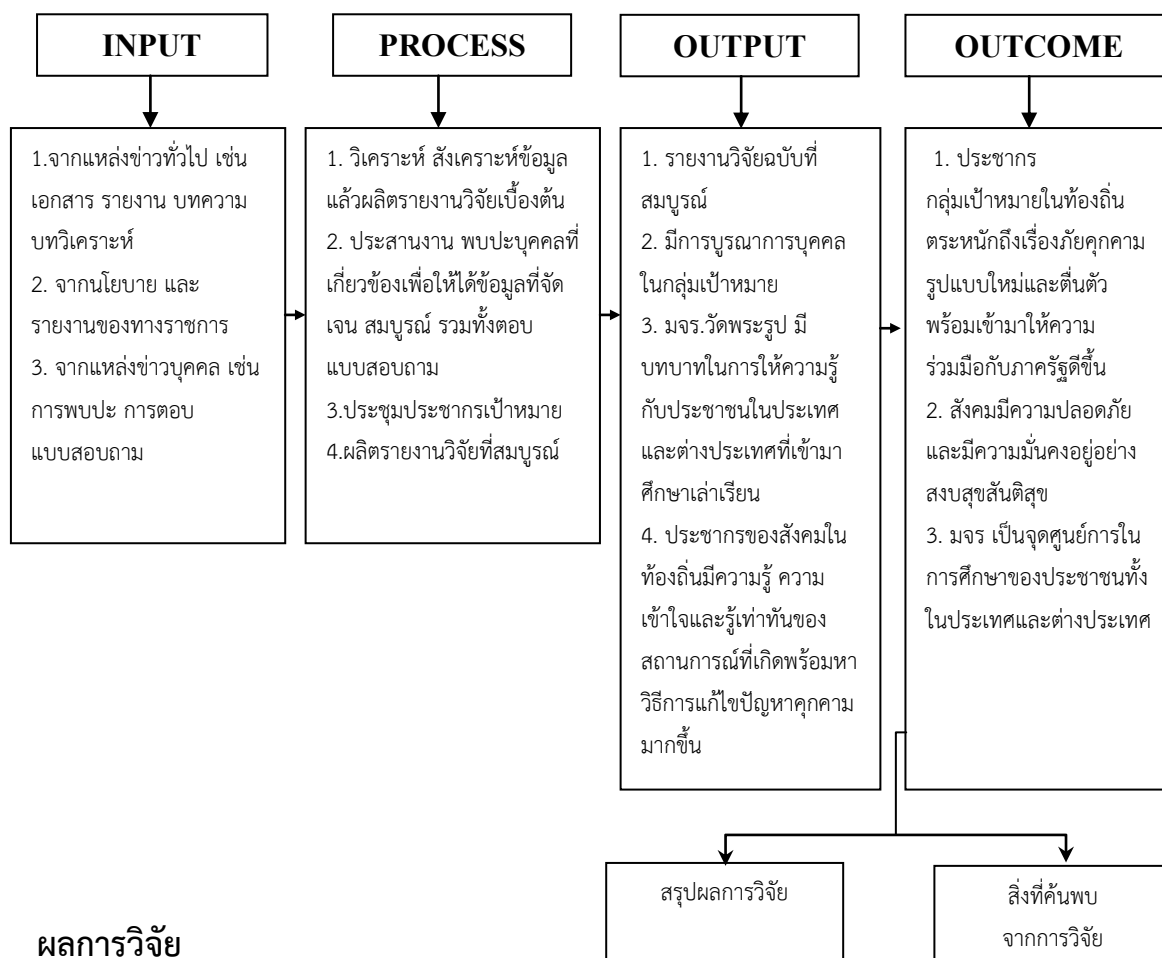
ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย ตำราและสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับภาครัฐและผู้นำชุมชน จำนวน 26 รูป/คน จัดประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) จากผู้มีความรู้และประสบการณ์ในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 10 คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการทอแบบสอบถามบุคคลในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 206 ชุด แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ วิเคราะห์จากการตอบแบบสอบถาม กลับมาของกลุ่มตัวอย่างและการลงไปสัมภาษณ์บุคคลหรือว่าการจัดกลุ่มให้ข้อมูล แล้วผลิตเป็นรายงานวิจัยนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามวัตถุประสงค์ ด้านการศึกษาและการพัฒนาหาวิธีการและแนวทางการแก้ไขปัญหาในอนาคตต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางและเป้าหมายของการศึกษา ตามกระบวนการดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบประกอบของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่บ่งชี้ว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่

ที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น			
		N =206	($\bar{x}$)	S.D.	แปลผล
1	ท่านรับรู้ปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในปัจจุบัน	206	3.63	.986	มาก
2	ท่านรับรู้ถึงผลกระทบจากภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในชุมชนในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน	206	3.50	.966	มาก
3	ท่านทราบถึงตัวบ่งชี้ว่ามีภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในสังคมที่อาศัยอยู่	206	3.40	.957	ปานกลาง
4	การรับรู้ภัยคุกคามรูปแบบใหม่มีลักษณะเป็นรูปธรรมชัดเจน	206	3.37	.998	ปานกลาง
5	ภัยคุกคามรูปแบบใหม่มีผลกระทบต่อครอบครัวหรือตัวท่านเองมากน้อยเพียงใด	206	3.30	1.006	ปานกลาง
รวมผล			3.44	0.98	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบประกอบของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่บ่งชี้ว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ พบว่า การรับรู้ปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในปัจจุบัน มีค่า $\bar{x} = 3.63$ ส่วนค่า S.D. = .986 มีผลการรับรู้ปัญหาอยู่ในระดับมาก การรับรู้ถึงผลกระทบจากภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในชุมชนในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน มีค่า $\bar{x} = 3.50$ ส่วนค่า S.D. = .966 มีผลการรับรู้ปัญหาอยู่ในระดับ มาก การทราบถึงตัวบ่งชี้ว่ามีภัยคุกคามรูปแบบใหม่ในสังคมที่อาศัยอยู่ $\bar{x} = 3.40$ ส่วนค่า S.D. = .957 มีผลการรับรู้ปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง การรับรู้ภัยคุกคามรูปแบบใหม่มีลักษณะเป็นรูปธรรมชัดเจน $\bar{x} = 3.37$ ส่วนค่า S.D. = .998 มีผลการรับรู้ปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ภัยคุกคามรูปแบบใหม่มีผลกระทบต่อครอบครัวหรือตัวท่านเองมากน้อยเพียงใด $\bar{x} = 3.30$ ส่วนค่า S.D. = 1.006 มีผลการรับรู้ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบประกอบ

ของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่บ่งชี้ว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่โดยรวม มีค่า $\bar{x} = 3.44$ ส่วนค่า $S.D. = 0.98$ มีผลการรับรู้ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

องค์ประกอบของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ตัวบ่งชี้ การดำเนินการของภาครัฐและชุมชน และแนวทางการแก้ปัญหาที่นำไปสู่ความมั่นคงแบบยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีพบว่าที่สำคัญ มี 20 ประเภท ได้แก่

1. อุทกภัย เกิดจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่บุคคลในพื้นที่เป็นผู้กระทำ

2. แรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง แรงงานต่างด้าวในจังหวัดเพชรบุรีส่วนมากเป็นแรงงานจาก 3 สัญชาติ ได้แก่ เมียนมามากที่สุด ตามด้วยลาวและกัมพูชา มีทั้งหมด 21,150 คน (มีนาคม 2562) กระจายอยู่ทุกอำเภอ ที่อำเภอเขาย้อยมากที่สุดเพราะเป็นเขตโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานเหล่านี้ส่วนมากเป็นแรงงานที่เข้าเมืองโดยถูกต้อง แต่ก็ยังมีประเภทแอบแฝงหลบหนีเข้าเมือง และมีบุคคลสัญชาติอื่นๆ เช่น เวียดนาม อินเดีย บังคลาเทศ รวมอยู่ด้วย กลุ่มคนเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาแรงงานนอกระบบ อาชญากรรม การค้ามนุษย์ บางคนนำครอบครัวเข้ามาด้วยทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและการแย่งชิงการบริการทางด้านสาธารณสุข การศึกษา ทำให้ภาครัฐต้องเสียงบประมาณดูแลและยากต่อการควบคุมโรคติดต่อ เช่น โรคระบาดอุบัติซ้ำ

3. ยาเสพติด ส่วนมากเป็นยาบ้าซึ่งมีระบาดอยู่ทั่วไป ยาไอซ์ระบาดอยู่มากตามสถานที่ท่องเที่ยว เป็นภัยคุกคามที่ทำลายสุขภาพ ความสามารถของบุคคล ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความปลอดภัยของสังคมและความมั่นคงของชาติ

4. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสำคัญคือการเผาป่า การลักลอบตัดไม้ การล่าสัตว์ป่า การบุกรุกพื้นที่ป่า

5. ความยากจน ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นภัยคุกคามที่รุนแรงของจังหวัดเพชรบุรี แต่ยังมีประชากรที่มีหนี้สินและไม่มีงานทำอยู่จำนวนมากเช่นกัน คนที่อยู่ในวัยทำงานไม่มีงานทำซึ่งมีสาเหตุมาจากการเลือกงานและไม่ต้องการทำงานหนัก งานยากและงานสกปรก ประกอบกับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้การดำรงชีพในปัจจุบันต้องมีเงินใช้จ่าย รายจ่ายจึงมีมากทำให้เป็นหนี้เป็นสิน โดยเฉพาะเกษตรกรยังคงอยู่ในภาวะยากลำบากทั้งจากปัญหาค่าครองชีพสูง ค่าปุ๋ย ค่าวัสดุที่นำมาใช้ทางการเกษตร และขาดที่ทำกินที่เป็นของตนเอง

6. เด็กวันยามวิกาล การแข่งขันรถจักรยานยนต์บนถนนสาธารณะในเวลาค่ำคืนของเยาวชน ทั้งบนถนนสายหลัก (เพชรเกษม) ถนนสายรองและถนนระหว่างหมู่บ้านบางพื้นที่ ส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชนและรบกวนการพักผ่อนของชาวบ้านทั่วไป กีดขวางการจราจรหรือก่อให้เกิดอุบัติเหตุอยู่เป็นลักษณะประจำ

7. ขยะที่สร้างมลพิษ มีทั้งขยะจากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เลิกใช้แล้ว เช่น กรณีนายทุนนำเข้ามาฝังกลบในเขตอำเภอเขาย้อย ขยะจากโรงงานอุตสาหกรรมและพลาสติกซึ่งมีปริมาณมากในปัจจุบัน ประกอบกับการดำเนินการกำจัดขยะที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้ขยะกลายเป็นขยะที่มีมลพิษทำลายสภาพแวดล้อมและเป็นอันตรายกับผู้บริโภคและผู้พักอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงมาก

8. น้ำเน่าเสีย ประชาชนและผู้ประกอบธุรกิจจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรี ปล่อยน้ำเสียทิ้งลงสู่แม่น้ำเพชรบุรีโดยไม่ผ่านระบบการบำบัดน้ำเสีย เมื่อมีปริมาณมากขึ้นก่อให้เกิดน้ำในแม่น้ำเน่าเสียมีกลิ่นเหม็นในบางช่วง และมีแนวโน้มว่าจะมีมากขึ้นซึ่งต้องการการแก้ไขทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ภาครัฐและชุมชนยังไม่มีมาตรการที่แก้ปัญหาที่ชัดเจน ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืน ควรมีมาตรการตรวจสอบและณรงค์ให้ประชาชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัวที่อยู่ริมแม่น้ำลำคลองทั่วไปใช้ระบบบำบัดน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยลงสู่แม่น้ำ ลำคลองสาธารณะ ซึ่งสามารถดำเนินการได้เพราะการสร้างระบบบำบัดน้ำเสียขนาดเล็กไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายมากจนเกินไป

9. ไฟป่า ปัจจุบันส่วนมากเกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น เผาป่าเพื่อการเกษตร ย่องไก่ (การเผาใบไม้แห้งเพื่อไม่ให้เกิดเสียงดังขณะย่องเข้าไปยิงไก่หรือล่าสัตว์ป่า) หรือเก็บพืชผักบางชนิด และการเผาป่าด้วยความประมาทหรือคึกคะนอง ซึ่งเมื่อเกิดไฟลุกลามเป็นไฟป่าย่อมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ทำการเกษตรและบ้านเรือนที่พักอาศัยของชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง

10. เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ (smart phone) เป็นเสมือนสิ่งเสพติดประเภทหนึ่ง ขณะใช้งานจะแผ่คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่สามารถทำลายสายตาและระบบประสาทได้ นอกจากนี้ การเสพติดโทรศัพท์มือถือมากเกินไปจนความจำเป็น ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว สังคมและยังเป็นต้นเหตุของอุบัติเหตุและอาชญากรรมด้านต่างๆ ได้อีกด้วย

11. อาหารเร่งการเจริญเติบโตและอาหารขยะ (Junk food) เป็นอาหารที่ไม่มีประโยชน์หรือคุณค่าทางโภชนาการเท่าที่ควร นอกจากนั้น อาหารบางชนิดที่มีสารเคมีที่เป็นอันตรายเจือปน เช่น สารเร่งเนื้อแดงในสัตว์เลี้ยงเมื่อบริโภคมากๆ อาจทำให้เกิดโรคกล้ามเนื้อกระดูก โรคหัวใจ ส่วนอาหารที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตเร็ว สามารถก่อให้เกิดโรคอ้วน โรคเบาหวาน และโรคซึมเศร้าได้ อาหารดังกล่าวเป็นภัยใกล้ตัวที่เป็นภัยต่อสังคมมาก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

12. ความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม จังหวัดเพชรบุรีไม่มีความคิดแตกแยกทางด้านการเมืองการปกครองที่รุนแรง ความขัดแย้งหรือการเลือกข้างจะมีเฉพาะในช่วงที่มีการแข่งขันในการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ แตกต่างจากในอดีตที่มีความรุนแรงถึงขั้นก่ออาชญากรรมต่อกัน ส่วนความแตกแยกทางด้านอื่นมีปรากฏอยู่บ้าง

13. การกระทำความผิดตามแนวชายแดน ปัจจุบันตรวจพบว่าการบุกรุกที่สาธารณะ ลักลอบเข้าเมืองและต้องสงสัยว่ามีการลักลอบขนยาเสพติดเข้ามาทางชายแดน เขตอำเภอแก่งกระจาน เรื่องการขนยาเสพติดยังไม่พบหลักฐานชัดเจนแต่มีความเป็นไปได้สูงเนื่องจากช่องทางอื่นมีตรวจสอบและควบคุมเข้มงวด ผู้ประพฤติดังกล่าวจึงหลีกเลี่ยงโดยการเปิดช่องทางใหม่เป็นทางเลือก เจ้าหน้าที่จึงต้องเตรียมป้องกันและปราบปราม การดำเนินการของภาครัฐและชุมชนมีการเฝ้าระวัง ตรวจสอบและปราบปรามอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังปรากฏการกระทำความผิดอยู่เสมอ แนวทางการแก้ไขปัญหายุ่งยากดำเนินการได้ โดยภาครัฐและชุมชนร่วมมือกันให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น สร้างเครือข่ายให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อเฝ้าระวังตรวจสอบ ผู้บุกรุกป่า ผู้ล่าสัตว์ป่า ผู้ลักลอบเข้าเมือง ลักลอบขนยาเสพติด ทั้งนี้ ต้องเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ตามจุดสำคัญ ซึ่งต้องมีทั้งการเฝ้าตรวจประจำพื้นที่และการลาดตระเวน รวมทั้งมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

14. การบุกรุกที่สาธารณะในเขตอนุรักษ์ เป็นความขัดแย้งทางความคิดของฝ่ายอนุรักษ์กับฝ่ายพัฒนา เช่น ชุมชนท้องถิ่นที่ต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณเขาพะเนินทุ่ง ชุมชนคัดค้านฝ่ายเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่ต้องการเข้าไปพัฒนาถนนเส้นทางขึ้นเขาพะเนินทุ่งเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

15. น้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง เป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่เกิดจากธรรมชาติตามแนวชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของจังหวัดเพชรบุรี ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินทั้ง

ของรัฐและประชาชน เสียทัศนียภาพตามธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่เคยเป็นจุดขายที่สำคัญของชุมชนชาวทะเล น้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง เป็นภัยคุกคามที่เกิดจากธรรมชาติ มีความรุนแรงอยู่ในระดับปานกลาง ภาครัฐและชุมชนมีการดำเนินการแก้ปัญหาอยู่ตามสถานการณ์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นปัญหาใหญ่เกินกว่าที่จะแก้ไขได้ในระดับท้องถิ่น รัฐบาลส่วนกลางจึงจัดทำโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในช่วงปี 2561-2565 แล้ว โดยความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ จึงควรสนับสนุนและผลักดันแผนงานโครงการดังกล่าวให้เกิดผลสัมฤทธิ์

16. น้ำทะเลบริเวณชายฝั่งปนเปื้อนสารพลาสติก ขยะพลาสติกจำนวนมากที่ถูกทิ้งไปในทะเลแล้วเกิดการย่อยสลายตัวปนเปื้อนอยู่ในน้ำทะเล เป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์เมื่อมีการบริโภคผลผลิตจากน้ำทะเล เช่น ระบบทางเดินหายใจ หอบหืด เป็นต้น ถือเป็นภัยรูปแบบใหม่ประเภทหนึ่ง น้ำทะเลปนเปื้อนสารพลาสติก เป็นภัยคุกคามที่ยังไม่ก่อความรุนแรงให้กับสังคมที่ชัดเจน แนวทางการแก้ไขปัญหา น้ำทะเลปนเปื้อนสารพลาสติกแบบยั่งยืนต้องรณรงค์ให้ประชาชนทุกพื้นที่ที่อาศัยอยู่บริเวณริมทะเลและแม่น้ำลำคลองที่ไหลลงสู่ทะเลให้ลด ละ เลิก การใช้ถุงพลาสติก และห้ามทิ้งโฟมหรือพลาสติกบริเวณชายหาด โดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครดูแลรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล

17. ฝุ่นละอองจากการก่อสร้าง เป็นผลมาจากการก่อสร้างทั่วไปโดยเฉพาะโครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าทางคู่เส้นทางสายใต้ที่ใช้เวลาในการก่อสร้างต่อเนื่องระยะยาวและไม่มีมาตรการกำจัดฝุ่นที่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรจึงก่อให้เกิดความเดือดร้อนและเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง โครงการก่อสร้างถนนรถไฟฟ้าทางคู่เป็นโครงการระยะยาว ชาวบ้านจึงวิตกกังวลว่าจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันผู้ประกอบการใช้รถบรรทุกน้ำฉีดระบฝุ่นอยู่เสมอแต่ยังไม่เพียงพอ แนวทางการแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองจากการก่อสร้างโครงการดังกล่าวต้องมีมาตรการควบคุมผู้รับเหมาให้ทำรั้วสูงเพื่อกันฝุ่นละอองและใช้น้ำฉีดระบฝุ่นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในบริเวณที่อยู่ใกล้ชุมชน นอกจากนี้ ผู้รับผิดชอบโครงการควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ป้องกันฝุ่นให้กับชาวบ้านในชุมชนเพื่อป้องกันหรือลดอันตรายจากฝุ่นละอองดังกล่าว

18. การอุบัติใหม่หรืออุบัติซ้ำของโรคระบาดบางชนิด โรคบางชนิดที่หายไปจากสังคมไทยแล้วกลับฟื้นคืนมาอีก เช่น โรคเท้าช้าง ไข้กาฬหลังแอ่น ไข้มาลาเรีย รวมทั้งไข้หวัด

นุก ซึ่งพบว่าติดมากับแรงงานต่างด้าวหรือชาวต่างประเทศที่เข้ามาโดยขาดการตรวจหรือการควบคุมทางด้านสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพ ในการนี้ มีหน่วยงานภาครัฐจากกระทรวงแรงงานและสาธารณสุขเป็นเจ้าภาพหลักในการเฝ้าตรวจและแก้ปัญหาดำเนินการอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาการอุบัติใหม่หรืออุบัติซ้ำของโรคระบาดนั้น เน้นไปที่แรงงานต่างด้าว โดยต้องมิงงบประมาณและมาตรการที่เข้มงวดในการดำเนินการตรวจสุขภาพแรงงานหรือลูกจ้างชาวต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

19. การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาที่มีอยู่กับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน โดยเฉพาะงานทางด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด การลักลอบเข้าเมือง ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่บางคนแสวงประโยชน์จากงานในหน้าที่ดังกล่าว รวมถึงการละเลยหรือเพิกเฉยต่อการบังคับใช้กฎหมายของผู้มีอำนาจหน้าที่จึงก่อให้เกิดปัญหารุนแรงขึ้น ทั้งภาครัฐและชุมชนต่างตระหนักและมีความร่วมมือกันรณรงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอยู่เป็นลักษณะประจำ แต่ยังมีปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคม สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาจึงต้องเน้นไปที่ผู้มีอำนาจในการปกครองและข้าราชการให้มีจิตสำนึกในการบริหารจัดการที่ดีและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ.2560-2564) ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เช่น การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต พัฒนาระบบป้องกันการทุจริตเชิงรุก และยกระดับเจตจำนงทางการเมืองในการต่อต้านการทุจริต

20. ขยะและการกำจัดขยะมูลฝอย ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ขยะทั้งที่เกิดขึ้นจากการอุปโภคบริโภคของบุคคล สถานบริการและโรงงานต่างๆ หลายพื้นมีมากจนอยู่ในสภาพขยะล้นเมืองก่อให้เกิดทัศนอุจาดและเป็นภัยคุกคามรูปแบบหนึ่งต่อสภาพแวดล้อมและสังคมมาก ภาครัฐและชุมชนดำเนินการกำจัดขยะทั้งแบบฝังกลบและเผาทำลายอยู่แล้วหลายพื้นที่แต่ยังไม่เพียงพอเพราะขยะมีจำนวนมากเกินกว่าที่จะทำลายได้ด้วยวิธีการแบบเดิม อย่างไรก็ตาม มีบางชุมชนที่เข้มแข็งจัดการกับขยะโดยการตั้งธนาคารขยะแล้วนำไปขายหรือใช้ประโยชน์ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นต้นแบบของการขยายผลนำไปใช้ในชุมชนอื่นต่อไปได้ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ อำเภอเมืองเพชรบุรี ส่วนการแก้ปัญหาแบบยั่งยืนนั้นคงต้องอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาดำเนินการ เช่น การสร้างโรงงานกำจัดขยะประเภทที่ไม่สร้างมลพิษให้กับสภาพแวดล้อมโดยมีหลักประกันที่น่าเชื่อถือและมีสิ่งตอบแทนให้กับชุมชนที่ตั้งโรงงานกำจัดขยะบ้าง ส่วนผลสรุปเชิงปริมาณ พบว่า เกี่ยวกับการรับรู้ปัญหาของภัยคุกคามรูปแบบใหม่อยู่ในระดับปานกลาง การมีความร่วมมือของภาครัฐและชุมชนในการ

แก้ไขปัญหา อยู่ในระดับปานกลาง และมีผู้เห็นด้วยกับแนวทางการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ และชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาองค์ประกอบของภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่บ่งชี้ว่าเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่เชิงปริมาณ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ของไทยในระดับชาติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) กำหนดไว้ 9 ประเภท เช่น ความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม การขาดความสมดุลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง ยาเสพติด ส่วนระดับท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีผู้วิจัยพบว่า นอกจากภัยคุกคามดังกล่าวแล้ว แยกย่อยได้อีกรวมเป็น 20 ประเภท เช่น อุทกภัย การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ การกระทำความผิดตามแนวชายแดน เทคโนโลยีสมัยใหม่ (smart phone) และปัญหาขยะ เป็นต้น

ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคม 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ผลกระทบด้านการเมืองการปกครอง เช่น ความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม การกระทำความผิดตามแนวชายแดน 2) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เช่น อุทกภัย ความยากจน แรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง 3) ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ยาเสพติด เทคโนโลยีสมัยใหม่มลพิษจากขยะและการกำจัดขยะ 4) ผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มลพิษทางอากาศ น้ำเน่าเสีย ไฟป่า การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับท้องถิ่นนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของภาราดา ชัยนิคม (2558 : ก) เรื่อง ความรู้และการเตรียมความพร้อมต่อภัยคุกคามรูปแบบใหม่: กรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งพบว่ามี 6 ประเภท ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางไซเบอร์ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ยาเสพติด การค้ามนุษย์ และการก่อการร้ายโดยภัยดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะขยายตัวรุนแรงมากขึ้น

2. แนวทางการจัดการที่เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ของภาครัฐและชุมชน ในจังหวัดเพชรบุรี และแนวทางการแก้ปัญหาที่นำไปสู่การรักษาความมั่นคงในรูปแบบที่ยั่งยืนต่อไป

2.1 ผลกระทบด้านความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม ความแตกแยกทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของคนในจังหวัดเพชรบุรีไม่รุนแรงถึงขั้นมี

ผลกระทบกับความมั่นคง มีแต่ความแตกแยกหรือความขัดแย้งอื่นๆ เช่น ด้านผลประโยชน์ ด้านการอนุรักษ์กับการพัฒนาซึ่งสามารถแก้ไขได้ในระดับจังหวัดและท้องถิ่นโดยการเจรจา ไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรม สอดคล้องกับรายงานผลการวิจัยเรื่อง ความขัดแย้ง ระหว่างชุมชนท้องถิ่นในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งสระ จังหวัดพัทลุง ของนิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ พบว่า กระบวนการคลี่คลายความขัดแย้ง มีหลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่ การเจรจาต่อรอง การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่มีความเป็นกลาง การติดตามแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐแล้วนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, 2557 : ก)

2.2 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ภัยคุกคามรูปแบบใหม่เกือบทุกประเภทส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่น ความยากจน อุทกภัย แรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง การบุกรุกที่สาธารณะ ในการนี้ ภัยคุกคามด้านความยากจนในภาพรวม สอดคล้องกับบทความของธนพล สราญจิตร เรื่อง ปัญหาความยากจนของสังคมไทย ความว่า ความยากจนในสังคมไทยเป็นปัญหาระดับชาติ ถึงแม้ว่าประชาชนจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวมากขึ้นแต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นไม่ได้ถูกจัดสรรให้กับบุคคลทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกันซึ่งภาครัฐต้องแก้ไขปัญหาค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นได้อย่างจริงจัง และป้องกันการเอาเปรียบของกลุ่มพ่อค้าคนกลางและนายจ้าง สำหรับเรื่องแรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมือง

2.3 ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะเช่นเดียวกับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ คือ ภัยคุกคามเกือบทุกประเภทย่อมมีผลกระทบต่อสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยาเสพติด แรงงานข้ามชาติและผู้หลบหนีเข้าเมือง สอดคล้องกับรายงานเกี่ยวกับ ความมั่นคงของมนุษย์ในประเทศไทยเมื่อปี 2556 ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีสาระสำคัญว่า สถานการณ์ด้านสังคมของจังหวัดเพชรบุรีจัดอยู่ในระดับปานกลาง คืออยู่ในลำดับที่ 44 ของประเทศ และพบว่าภัยคุกคามรูปแบบใหม่ต่อสังคมของจังหวัดเพชรบุรี มี 8 ประเภท ได้แก่ ยาเสพติด แรงงานต่างด้าว การลักลอบเข้าเมืองการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาธารณะ ภัยโรคระบาด การก่อการร้าย และการก่ออาชญากรรม

2.4 ผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภัยคุกคามด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น อุทกภัยป่าไม้ ทรัพยากรพืชและสัตว์ มลพิษต่างๆ สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของณัฐวรรณ สุนทรวิโรจน์ โชติ (2556 : ก) เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต: กรณีศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน พบว่า การขาดสมดุลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาหลายด้าน เช่น ป่าไม้ การใช้ที่ดิน ขยะมูลฝอย น้ำและอากาศเสีย เป็นต้น สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดการในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะว่า 1) ด้านกฎหมายและการเมือง เนื่องจากกฎหมายขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้และการเกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น 2) ด้านเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งประสบการณ์ในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 3) ด้านประชาชน ประชาชนคิดว่าปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ไกลตัวจึงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรหรือตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3. แนวทางในการแก้ปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมแบบยั่งยืน

3.1 การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) เป็นประเด็นสำคัญที่จะทำให้นโยบายของรัฐบาลประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด กล่าวคือ การนำนโยบายที่รัฐบาลประกาศใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางด้านความมั่นคงและพัฒนาสนองตอบความต้องการของประชาชน ไปแปลงเป็นแผนงานหรือโครงการที่มีแนวทาง กลไก การตรวจสอบและประเมินผลในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน โดยมีข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเจ้าภาพและตัวแสดงหลักนำไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์

3.2 หลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี (Good governance) เป็นหลักการในการนำมาใช้ในการบริหารและปกครองประเทศให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยยึดหลักการพื้นฐาน 6 ประการ คือ 1) หลักนิติธรรม คือ การดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย 2) หลักคุณธรรม คือ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม 3) หลักความโปร่งใส คือ การปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ 4) หลักการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจในแผนงานโครงการหรือการแก้ไขปัญหาต่างๆ 5) หลักความรับผิดชอบ คือ การตระหนักในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบรวมทั้งตรวจสอบได้ และ 6) หลักความคุ้มค่า คือ การบริหารจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับส่วนรวม

3.3 ปัญหาการคอร์รัปชัน (Corruption) คือ การใช้อำนาจในหน้าที่หาประโยชน์ส่วนตัวหรือการทุจริตโดยใช้หรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่ อำนาจและอิทธิพลที่ตนมีอยู่

เพื่อประโยชน์แก่ตนเองและหรือผู้อื่น โดยอาจมีสาเหตุมาจาก 1) ความโลภ 2) ค่านิยมในระบบอุปถัมภ์ 3) ระบบการควบคุมและตรวจสอบที่ขาดประสิทธิภาพ และ 4) สภาพทางการเมืองที่มีการแข่งขันอย่างเข้มข้นเพื่อช่วงชิงตำแหน่งทางการเมืองและผลประโยชน์ซึ่งเป็นปัญหาที่รุนแรงปัญหาหนึ่งของสังคมไทย สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาต้องปลูกฝังให้คนในสังคมมีจิตสำนึกในธรรมะ เช่น หิริโอตตปปะ คือความละอายและเกรงกลัวต่อบาป และผลักดันให้ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ.2560-2564) ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เช่น การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต พัฒนาระบบป้องกันการทุจริตเชิงรุก และยกระดับเจตจำนงกับทางการเมืองในการต่อต้านการทุจริต (การป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560 : 7-9)

3.4 การบังคับใช้กฎหมาย (Law enforcement) กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐและสังคมโดยมีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้บังคับใช้ การฝ่าฝืนกฎหมายหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอาจมีหลายสาเหตุที่แตกต่างกัน เช่น เจตนาเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือพรรคพวก เกิดความยุ่งยาก มีค่าใช้จ่ายสูง ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือความจำเป็นบังคับ และเมื่อตรวจพบว่ามีกระทำความผิดกฎหมายแล้วเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่จะด้วยสาเหตุใดก็ตามจะทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาในสังคมได้ ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายจึงเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทยที่ต้องได้รับการแก้ไขให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.5 การสร้างชุมชนเข้มแข็ง (Building a strong community) งานวิจัยฉบับนี้เน้นที่ความมั่นคงปลอดภัยของสังคมหรือชุมชน ดังนั้น การสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะนำมาใช้ประโยชน์เพื่อความมั่นคงของชุมชนได้ แนวทางหนึ่งที่น่าจะใช้เป็นต้นแบบหรือสนับสนุนได้ เช่น การส่งเสริมหรือพัฒนาต่อยอดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นโครงการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีกลมเกลียวกล่าวคือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ขับเคลื่อนโครงการประกาศเชิญชวนชาวไทยทุกคนน้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ 1) นำธรรมะไปสู่ภาคปฏิบัติ 2) ครอบครัวย่อเยี่ยว สังคมสงบสุข เกิดความปรองดองสมานฉันท์ 3) เด็กและเยาวชนห่างไกลยาเสพติด รวมทั้งอบายมุขต่างๆ และ 4) พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง (วุฒิชัย สายบุญจง, 2561 : 119-129)

นอกจากหลักศีล 5 แล้ว ยังมีหลักธรรมและปรัชญาอื่นๆ อีกที่สามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างสังคมไทยให้มั่นคงและยั่งยืนได้ เช่น หลักธรรมะ อปทานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นธรรมะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมะที่ทำให้เกิดความสามัคคี เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทุกระดับ เช่น ครอบครัว ชุมชนไปจนถึงระดับประเทศหรือระดับโลก ส่วนหลักปรัชญาที่สำคัญ ได้แก่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางสายกลางสำหรับการดำรงชีวิตให้อยู่ได้แบบมั่นคงทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สังคมและรัฐ เพราะสอนให้คนและสังคมรู้จักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ทั้งนี้ การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยธรรมะและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นทุนทางสังคมที่เป็นรากฐานของการสร้างสุขภาวะและความมั่นคงแบบยั่งยืนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพแนวทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการนำผลงานวิจัย

1.1 ควรเผยแพร่ผ่านทางสถาบันการศึกษาและชุมชนในท้องถิ่นให้ได้รับรู้และตื่นตัวในการระมัดระวังป้องกันและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาคที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงและปลอดภัยจากภัยคุกคามที่เกิดหรืออาจจะเกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง

1.2 เห็นสมควรสอดแทรกความรู้จากผลงานวิจัยเข้าไปในกิจกรรมของหมู่บ้านศีล 5 เพื่อส่งเสริมและต่อยอดกิจกรรมดังกล่าวได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งน่าจะได้รับความสนใจบ้างไม่มากนักน้อยเพราะเป็นเรื่องของภัยใกล้ตัวของชุมชนจังหวัดเพชรบุรีโดยตรง

1.3 งานวิจัยฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ถึง 20 เรื่องมีประมาณมากเกินไปจึงขาดความละเอียดเชิงลึกในข้อมูลข่าวสารและแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาหรือรักษาความมั่นคงปลอดภัยที่เป็นรูปธรรมชัดเจน จึงน่าจะมีการแยกหัวข้อเรื่องแต่ละเรื่อง แต่ละพื้นที่เพิ่มเติม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ด้านอุทกภัย ภัยแล้ง ของจังหวัดเพชรบุรี และแนวทางการแก้ปัญหาแบบยั่งยืน

2.2 รูปแบบการแก้ไขปัญหาหมอกพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

2.3 เพชรบุรี : ปัญหาขยะล้นเมืองและแนวทางการกำจัดขยะมูลฝอยแบบ
ยั่งยืน

2.4 กระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยจากยาเสพติดของจังหวัดเพชรบุรี

2.5 การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืนในพื้นที่อำเภอแก่ง
กระเจาน จังหวัดเพชรบุรี

เอกสารอ้างอิง

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560). ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกัน
และปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพมหานคร: การ
ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

คณะรัฐมนตรี. (2560). นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-
2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนัก
นายกรัฐมนตรี.

ณัฐวรรณ สุนทรวริทธิโชติ. (2556). การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสาม
พันทิต: กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ของประชาชน. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

นิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (2557). ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานรัฐในการใช้
ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ จังหวัดพัทลุง. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภารดา ชัยนิคม. (2558). ความรู้และการเตรียมความพร้อมต่อภัยคุกคามรูปแบบใหม่:
กรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการวิจัย.
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

วุฒิชัย สายบุญจง. (2561). ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน : กรณีศึกษา บ้านปลาย
คลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี.
วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8 (1), 119-129.

แนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธบูรณาการ
ของนักเรียนโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนในการเผชิญกับความผิดหวัง
**Guidelines for creating a form of integrated mental strength in
Buddhist style of Khon Kaen Wittayayon School students in
the face of disappointment**

พระมหาสมพงษ์ ปญฺญารโธ¹,
พระมหาภิรัฐกรณ อัสมาลี², พระมหาสมชาย กิตติปัญโญ³,
ประยูร แสงใส⁴, อุดลย์ หลานวงศ์⁵, ชยันต์ บุญพิโย⁶ และศิริรัตน์ ประศรี⁷,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2,3,4,5,6}

นักวิชาการอิสระ⁷

**Phramaha Somphong Paññādharo¹,
Phramaha Piratkorn Amsumali²
Phramaha Somchai Kittipañño³, Prayoon Saengsai⁴,
Adul Lanwong⁵, Chayun Boonpiyo⁶ and Sirorat Prasri⁷**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand^{1,2,3,4,5,6}
independent scholar⁷
Corresponding Author; Email: pannadharo.s@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจทางพุทธศาสนา เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนเมื่อเผชิญกับปัญหาการคบเพื่อนต่างเพศ และเพื่อเสนอแนวทางการสร้างและส่งเสริมรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธบูรณาการแก่นักเรียนโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนในการเผชิญกับความผิดหวัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวนทั้งสิ้น 329 คนได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับสลากส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ได้แก่ พระสอนวิชาพระพุทธศาสนาจำนวน 1 รูปครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมจำนวน 7 คนและครูฝ่ายแนะแนวจำนวน 1 คนได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามโดยการ

วันที่รับบทความ: 14 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2563

Received: April 14, 2020; Revised: April 28, 2020; Accepted: April 29, 2020

หาค่าร้อยละเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกเข้ามาประกอบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชน ช่วยให้เยาวชนสามารถเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ ช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการใช้ชีวิตประจำวันตามหลักอริยสัจ 4 สติปัฏฐาน 4 ไตรสิกขา 3 โลภธรรม 8 กัลยาณมิตร และไตรลักษณ์ เน้นให้นักเรียนเข้าใจถึงเหตุแห่งปัญหา และใช้สติในการแก้ปัญหาต่างๆ โดยให้นักเรียนหาสาเหตุของการเกิดปัญหา โดยการตั้งอยู่ในความไม่ประมาทมีการพิจารณาไตร่ตรองก่อนที่จะตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้การกระทำหรือการตัดสินใจนั้นๆไม่ผิดพลาด และส่งผลต่อเสียต่างๆทั้งตัวเองและผู้อื่น

เยาวชนส่วนใหญ่เห็นว่าการตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศด้วยตนเอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างของนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศด้วยตนเอง อยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 37.4 ระดับรองลงมาคือ ระดับความคิดเห็นมาก จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 35.2 ระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 ระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 10.1 และระดับความเห็นน้อยที่สุด จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .937 และการแปลผลค่าเฉลี่ยว่าการตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศด้วยตนเองอยู่ในระดับมาก

แนวทางส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธของนักเรียนในการเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจแก่นักเรียนในการเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ โดยเน้นกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งโรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรม/โครงการนี้ทุกปี นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวในการใช้ชีวิต การคบเพื่อนต่างเพศที่ถูกต้องพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สอบถามประเด็นปัญหาและปรึกษาปัญหาพร้อมให้ข้อเสนอแนะในการเตรียมใจรับมือกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ นอกจากนี้ยังได้ประยุกต์ใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook)

ไลน์ (Line) เป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ให้คำแนะนำหรือปรึกษาและผู้รับการแนะนำหรือปรึกษาสามารถสื่อสารกันได้

คำสำคัญ: การสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ; ความผิดหวัง; พุทธบูรณาการ

Abstracts

The research has three objectives of as Follows to study the Buddhist concepts of building up the mind strength. to study the students' the mind strength to face the disappointment in making the opposite sex friends. to build up the Buddhist-integrated model of students' mind strength of KhonkaenWityayon School. The samples used in this study were 329 mathayomsuksa 4-6 students, selected by simple random sampling technique. By lottery As for the key informance group, consisting of 1 Buddhist teaching monk, teachers of social studies. Religion and culture areas 7 persons and 1 guidance teacher were obtained by purposive sampling. And find the average, percentage, and standard deviation Both the total and each side according to the method (Likert) and then interpret.

The research methodology is qualitative and quantitative research with participant observations and in-depth interviews. The group of 309 samples is divided into four groups; Buddhist monk teachers who taught Buddhist subject, the teachers of social studie, religion and cultural areas, the consultative teachers and the high school students at KhonkaenWityayon School.

The results of the findings were found as follow:

The concept of applying the principles of Buddhism; Ariyasacca(the four Noble truths), Satipathanasutta (the four Foundation of Mindfulness), the Tisikkha (Threefold Training), Lokdhamma (the eight worldly Condition), Kalyanamitta (Good Company) and the three Tilakkhana (Characteristics), in procedure of studying and teaching to build up the students' mind strength has support them to be able to face the disappointment in making the opposite sex friends by emphasizing students to understand the cause of problems (Suffering) according to the Ariyasacca- the four Noble truths) mindfully, reasonably and carefully.

The arithmetic mean of 78 students who made themselves a decision or solution in making the opposite sex friend is in the average level with 37.4 %, in the good level of 70 students with 35.2 %, in the excellent level of 67 students with 15.6%, in the fair level of 55 students with 10.1 % and in the poor level of 31 students with 20.1 %. The conclusion of arithmetic mean is 3.52. The standard deviation is 9.37. The result of the arithmetic mean show that decision and solution in making the opposite sex friends is very good.

In the procedure of studying and teaching of school there is the model of building up the Buddhist-integrated students' mind strength to be able to face the disappointment in making the opposite sex friends. In school there is an annual activity of the virtuous camp to promote students to building up the mind strength, emphasizing practicing meditation

In addition, there is promotion of giving knowledge on consultative and suggestive way to properly make the opposite sex friends. Student who have problems in their life can question and consult all the time, by using the virtuous camp activity and the media of the social network such as a Facebook, a Line to communicate in two ways.

Keywords: Tobuid up mind strength; Disappointment; Buddhist-integrated

บทนำ

ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวัตถุ แต่เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยม และสังคมไทย คนไทยประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางด้านจิตใจอย่างชัดเจนหลายประการ เช่น วัตถุนิยม นิยมความหรูหราฟุ่มเฟือย ยกย่องคนรวยโดยไม่คำนึงถึงความร่ำรวยมาได้โดยวิธีใดเกิดการแข่งขันเอาัดเอาเปรียบ ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม เบียดเบียนเอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน และส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ ทางสังคมเกิดขึ้น และปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเยาวชนที่ถือว่าเป็นอนาคตของชาติ ซึ่งแสดงออกเป็นปัญหาพฤติกรรมหลายประการ เช่น ดื้อ ไม่เชื่อฟัง ละเมิดกฎกติกาต่างๆ มีแฟน และมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การใช้ยาเสพติด การทำผิดกฎหมาย เป็นต้น ปัญหาพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้นมานาน และยากต่อการแก้ไข การป้องกันปัญหาจึงมีความจำเป็นและสำคัญมากกว่าการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

สภาพปัญหาที่พบในปัจจุบันที่เด่นชัดในปัจจุบัน คือปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไทยไม่ว่าจะเป็นความผิดเกี่ยวกับการทะเลาะวิวาทความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนอาจเริ่มมาจากจุดเล็กๆ เช่น การคบเพื่อนการดื่มเหล้าการสูบบุหรี่ เป็นต้น (สำนักสถิติพยากรณ์, 2558 : 26)

จากสภาพปัญหาสังคมที่กล่าวและยกตัวอย่างมาข้างต้นมีสาเหตุมาจากสภาพจิตใจของเยาวชนที่ไม่มีความพร้อมในการดำเนินชีวิตในสังคม การป้องกันปัญหาดังกล่าว ควรเริ่มตั้งแต่การส่งเสริมสุขภาพจิตตั้งแต่เด็ก เด็กที่มีพัฒนาการของสุขภาพจิตดี จะมีบุคลิกภาพดี และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิตเวช และช่วยป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในวัยรุ่นได้อย่างมาก

เช่นกัน ผู้ปกครองและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งหลาย จึงควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพจิตของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้สังคมและสิ่งแวดล้อมก็ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และวัยรุ่นเช่นเดียวกัน

จังหวัดขอนแก่นนับว่าเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางด้านการศึกษาการสาธารณสุขการเงินและธุรกิจบริการโดยจังหวัดขอนแก่นมีการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์จังหวัดนครราชสีมา (GPP : Gross Provincial Product at Market Prices) ซึ่งในปีพ.ศ. 2560 อยู่ที่ 204,122 ล้านบาทเป็นลำดับที่ 17 ของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 26) แสดงให้เห็นว่าจังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างมาก และปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน กลับเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ดังที่ข่าวที่ปรากฏให้เห็น เช่น สถิติของโรงพยาบาลขอนแก่นระบุว่า มีการฆ่าตัวตายของเยาวชน เพราะด้วยเรื่องเล็กน้อยที่กระทบจิตใจ ซึ่งปรากฏให้เห็นเด่นชัดและเพิ่มมากขึ้นตามหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า เยาวชนไม่มีความเข้มแข็งทางจิตใจในการเผชิญกับความผิดหวัง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงต้องทำวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธบูรณาการของเยาวชนของโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนในการเผชิญกับความผิดหวังเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งในจิตใจของเยาวชน เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจที่เข้มแข็งเมื่อเผชิญกับความผิดหวังในชีวิต และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจการรู้จักผิดชอบชั่วดีโดยใช้หลักสัมมาทิฐิ เพื่อให้เยาวชนซึ่งถือว่าเป็นอนาคตของสังคมมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นผู้มีความเจริญทางจิตใจได้อีกทั้งเพื่อเป็นรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธของเยาวชนของโรงเรียนให้กับสถาบันทางการศึกษาอื่นๆ ในการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้เยาวชนมีการพัฒนาทั้งทางสติปัญญาและวุฒิภาวะทางอารมณ์อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจในทางพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนเมื่อเผชิญกับปัญหาการคบเพื่อนต่างเพศ

3. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธของเยาวชน
ของโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนในการเผชิญกับความผิดหวัง

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสอนวิชาพระพุทธศาสนา
จำนวน 1 รูป ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 7 คน ครูฝ่าย
แนะแนว จำนวน 1 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน ภาค
เรียนที่ 1/2562 จำนวน 2,390 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 2,399 รูป/คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวนทั้งสิ้น 329 คน
โดยการเทียบตารางของเครชซีและมอร์แกน Krejcie & Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2554
: 126) จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,390 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายด้วยการจับสลาก
ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informances) ได้แก่ พระสอนวิชาพระพุทธศาสนาจำนวน
1 รูป ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมจำนวน 7 คน และครูฝ่ายแนะแนว
จำนวน 1 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือในการทำวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ชุดได้แก่ 1) แบบสอบถาม เพื่อ
เก็บรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธบูรณาการ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน ในการเผชิญกับความ
ผิดหวังใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนา 2) ด้านสภาพปัญหาคบเพื่อน
ต่างเพศ และ 3) ด้านรูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงบูรณาการมีลักษณะเป็นมา
ตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับตามหลักการของ (Likert) (สุวรีย์ ศิริโกคา
ภิรมย์, 2546 : 142) 2) แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็ง
ทางจิตใจเชิงบูรณาการของนักเรียนในการเผชิญกับความผิดหวัง โดยสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ

3. การสร้างเครื่องมือและการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือและการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ 2) ศึกษาพิจารณาและกำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมความมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา ค้นคว้า 3) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด 4) นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยครั้งนี้ตรวจสอบพิจารณาความถูกต้อง และปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปสัมภาษณ์จริงต่อไป

3.2 การสร้างแบบสอบถามเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำคำถาม 2) สร้างแบบสอบถามตามแนวคิดเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ 4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ครบถ้วนสมบูรณ์แบบก่อนนำไปสอบถามจริงต่อไป

3.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย มีการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.3.1 ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วนำไปเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านเพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาเพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถามในการวิจัยเพื่อตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหา และโครงสร้าง (Content Validity) รวมทั้งความเหมาะสมของคำถาม โดยใช้แบบวัดดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 มาใช้เป็นข้อคำถาม จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามระหว่าง 1.00 แบบสอบถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงของเนื้อหาและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3.2 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบความถูกต้องเสร็จแล้ว นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบ (Try - out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีคุณลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้จำนวน 30 คน จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ นำข้อมูลที่ได้ไปทดสอบวัดความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบัค (Cronbach) ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ .846

3.3.3 ผู้วิจัยได้แก้ไขและปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะที่ได้จากการทดลองใช้พร้อมจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับจริงเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 1) ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล 2) ผู้วิจัยพร้อมคณะผู้วิจัยและอาสาสมัครช่วยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามโดยจัดการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือวิจัยและประเมินผลเชิงพรรณนาระบุแนวทางวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ 4) นำแนวทางที่ได้จากข้อ และเสนอต่อโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบจริง 5) ลงพื้นที่เพื่อประเมินผลคณะผู้วิจัยและอาสาสมัครช่วยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูล 6) นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อสรุปแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารมาวิเคราะห์โดยวิธีเชิงวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มมาวิเคราะห์เนื้อหาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) ถอดเทปการสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 2) ประมวลผลข้อมูลโดยการแยกแยะแต่ละคำถามและตำแหน่งของผู้สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน 3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลของแต่ละตำแหน่งแต่ละคำถามมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) 4) สรุปผลการวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธบูรณาการของเยาวชนของโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนในการเผชิญกับความผิดหวังใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนา 2) ด้านสภาพปัญหาคบเพื่อนต่างเพศ และ 3) ด้านรูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงบูรณาการมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับตามหลักการของ (Likert) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 13 ข้อ ซึ่งได้ใช้คำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5

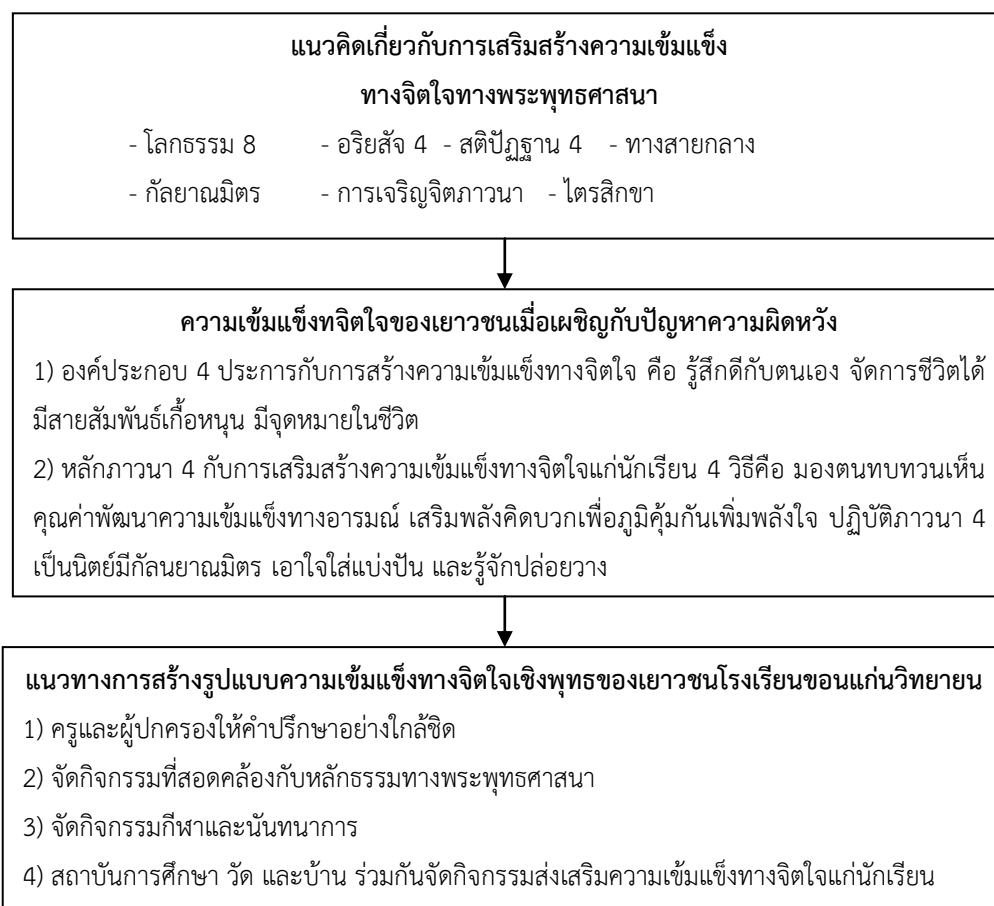
ระดับโดยหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งรายรวมและรายด้านตามวิธีการของ (Likert) แล้วนำไปแปลผล

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาสังเคราะห์ กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงเป็นแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและปลายเปิดจากแบบสอบถาม

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจตามหลักการของพระพุทธศาสนา พบว่า ครูอาจารย์ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกเข้ามาในการสอนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนให้เยาวชนสามารถเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศโดยส่วนใหญ่แล้วมีการนำหลักธรรมมาประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้แก่นักเรียนมีทักษะในการใช้ชีวิตและมีความเข้มแข็งในการเผชิญกับความผิดหวังในด้านต่างๆ คือ อริยสัจ 4 สติปัฏฐาน 4 ไตรสิกขาโลกธรรม 8 กัลยาณมิตร ไตรลักษณ์

1.1.1 อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อเกิดความเข้มแข็งเข้าใจแก้ไขและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่าอริยสัจ 4 คือ ความจริงที่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตได้เมื่อมีทุกข์มีเหตุแห่งทุกข์ความดับทุกข์และหนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งเมื่อนักเรียนได้เข้าใจถึงหลักธรรมก็จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศหรือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นโดยจะสามารถรับรู้ถึงความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นการดับทุกข์ของปัญหาและแนวทางที่จะนำไปสู่การดับทุกข์นั้นได้และมีสติปัญญาในการไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

1.1.2 สติปัฏฐาน 4 โดยครูจะสอนให้นักเรียนยึดหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดความประมาทใช้สติพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้รอบครอบและไม่ให้ตัดสินใจได้ผิดพลาดซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยกล่าวไว้ว่า การนำเสนอหลักสติปัฏฐาน 4 มาใช้เพื่อให้สามารถตั้งอยู่บนความไม่ประมาท (อัมปมาท) หรือเพื่อมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติหรือการใช้สติเสมอในการครองชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้ใช้สติปัญญาเสริมสร้างตนเองไม่ก่อให้เกิดความประมาทและผิดพลาดในการดำเนินชีวิตและอยู่อย่างมีสติตลอดเวลา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541 : 89)

1.1.3 ไตรสิกขาโดยครูจะสอนให้นักเรียนยึดปฏิบัติเพื่อให้มีสมาธิและเกิดสติในการครองตนเกิดปัญญาและสามารถแก้ไขปัญหาคือซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า ไตรสิกขาประกอบด้วยศีลสมาธิปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้คนสามารถเจริญและพัฒนาไปด้วยความดีงามในการใช้ชีวิตซึ่งยึดหลักธรรม

ไตรสิกขามาปฏิบัตินักเรียนก็จะสามารถเจริญไปด้วยความดีงามสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 75)

1.1.4 โลกธรรม8โดยครูจะสอนให้นักเรียนรู้และเข้าใจถึงความเป็นไปของโลกมีเกิดและมีดับไม่ยึดติดกับสิ่งใดสามารถรับรู้ถึงสภาพความผิ้วต่างที่เกิดขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสาลิรักสุทธีได้กล่าวไว้ว่าโลกธรรม8คือความเป็นไปตามธรรมดาของโลกหมุนเวียนไปตามเวลาเกิดมีดับซึ่งนักเรียนจะได้เข้าใจถึงความผิ้วต่างที่เกิดขึ้นมีผิ้วก็สมหวังมีเสียใจก็มีดีใจเป็นธรรมดาของโลกที่สามารถเกิดขึ้นหมุนเวียนกันไป

1.1.5 กัลยาณมิตรโดยครูจะเน้นสอนให้นักเรียนเลือกคบเพื่อนที่ดีมีลักษณะที่เป็นกัลยาณมิตรและเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้อื่นเช่นกันซึ่งเป็นสิ่งที่เจริญและทำให้เป็นเองสูงส่งมีคุณค่าเป็นหน้าที่ของบัณฑิตและนักปราชญ์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) โดยกล่าวไว้ว่าบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอนแนะนำชี้แจงชักจูงช่วยเหลือบอกช่องทางให้ดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกศึกษาถูกต้อง ดังนั้นเมื่อเรามีกัลยาณมิตรที่ดีจะทำให้เราสามารถดำเนินไปในทางที่ถูกต้องสามารถและนำสั่งสอนซึ่งกันและกันได้ให้เห็นถึงความดีงามตามหลักธรรม

1.1.6 ไตรลักษณ์การตระหนักรู้เท่าทันความจริงที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยที่สอดคล้องกันตามหลักปฏิจสมุปบาทรู้จักปล่อย-วางไม่ยึดติดในสิ่งไร้สาระ

1.2 ความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนเมื่อเผชิญปัญหาการคบเพื่อนต่างประเทศของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนขอนแก่นวิทยายนสรุปได้ว่าในปัจจุบันเยาวชนมีปัญหาและเผชิญกับความผิ้วในหลายๆด้านโดยเฉพาะปัญหาในการคบเพื่อนต่างประเทศปัญหาความรักในวัยเรียนเยาวชนได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาจัดการกับความผิ้วในการคบเพื่อนต่างประเทศโดยนำความรู้จากการเรียนการให้คำแนะนำจากครูอาจารย์และความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาและการจัดการกับความผิ้วแต่ยังไม่ได้เห็นความสำคัญในการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.3 รูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธของเยาวชนในการเผชิญกับความผิ้วในการคบเพื่อนต่างประเทศพบว่าโรงเรียนได้มีรูปแบบการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธของเยาวชนในการเผชิญกับความผิ้วในการคบเพื่อนต่างประเทศโรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของ

เยาวชนในการเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศโดยเน้นกิจกรรมการเข้าค่าย
คุณธรรมจริยธรรมซึ่งแต่ละโรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรม/โครงการนี้ทุกปีแม้กิจกรรมหลักจัดปี
ละครั้ง แต่ยังมีกิจกรรมให้ความรู้ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางการใช้ชีวิตการคบ
เพื่อนต่างเพศที่ถูกต้องในการคบเพื่อนต่างเพศอยู่ตลอดพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้
สอบถามประเด็นและปรึกษาปัญหาพร้อมให้ข้อเสนอแนะในการเตรียมใจรับมือกับความ
ผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศโดยส่วนใหญ่แล้วนักเรียนไม่ค่อยกล้าที่จะปรึกษาปัญหากับครู
อาจารย์แต่มักจะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองหรือเลือกที่จะปรึกษาปัญหากับเพื่อนจึงอาจทำให้
เยาวชนแก้ไขปัญหามิได้เพราะขาดประสบการณ์และอาจเกิดปัญหาอื่นตามมา
มากมาย

2. ผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ

จากสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อตอบประเด็นปัญหาความเข้มแข็งทางจิตใจของ
เยาวชนเมื่อเผชิญปัญหาการคบเพื่อนต่างเพศ จึงสามารถสรุปให้เห็นผลข้อมูลเชิงปริมาณ
ได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป พบว่า การศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 98 คน คิด
เป็นร้อยละ 33.11 ระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 33.56 และ
ระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า
การให้ความสำคัญกับการคบเพื่อนต่างเพศ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 82 คน คิดเป็น
ร้อยละ 56.8 รองลงมา คือ เห็นว่าอยู่ในระดับมาก จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 25.3
ระดับน้อย จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 ระดับมากที่สุด จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ
7.6 และระดับน้อยที่สุด จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 3.29 อยู่
ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างของนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการเผชิญกับปัญหาการคบ
เพื่อนต่างเพศอยู่เสมอ อยู่ในระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 42.8
รองลงมา คือ ระดับความคิดเห็นปานกลาง จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 26.8 ระดับความ
คิดเห็นน้อยที่สุด 41 คน คิดเป็นร้อยละ 20.1 ระดับความคิดเห็นมาก จำนวน 64 คน คิด
เป็นร้อยละ 7.1 และระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2
ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 2.31 อยู่ในระดับน้อย การได้ปรึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำจาก
ผู้ใหญ่เมื่อต้องคบเพื่อนต่างเพศ อยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง จำนวน 100 คน คิดเป็น
ร้อยละ 31.7 รองลงมาคือ ระดับคิดเห็นน้อย จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2 ระดับ

ความคิดเห็นมาก จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จำนวน 63 คิดเป็นร้อยละ 11.1 และระดับความคิดเห็นมากที่สุด 59 คิดเป็นร้อยละ 6.6 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 2.83 อยู่ในระดับปานกลาง

การเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศท่านได้มีการปรึกษากับผู้ใหญ่ มากน้อยเพียงใด ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 38.1 รองลงมา คือ ระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4 ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 14.2 และระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 ตามลำดับมีค่าเฉลี่ย 2.65 อยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการนำหลักธรรมมาใช้เมื่อเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศอยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 38.6 รองลงมา คือ อยู่ในระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ระดับความคิดเห็นมาก จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 24.9 ระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7.1 และระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 3.05 อยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า การมีความรู้สึกหงุดหงิดเมื่อต้องเผชิญปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศหรือภาวะกดดันในการคบเพื่อนต่างเพศ อยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 รองลงมาคือ ระดับความคิดเห็นน้อยจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 ระดับความคิดเห็นมาก จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0 และระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 2.54 อยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการมีความกังวลเมื่อต้องเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ อยู่ในความคิดเห็นระดับปานกลาง จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 38.9 รองลงมาคือ ระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 ระดับความคิดเห็นมาก จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7 และระดับความคิดเห็นมากที่สุดจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 2.58 อยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการรู้สึกเสียความมั่นใจเมื่อเจอสถานการณ์ ผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ อยู่ในความคิดเห็นระดับปานกลาง จำนวน 109 คน คิดเป็น ร้อยละ 43.2 รองลงมา คือ ระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 24.2 ระดับความคิดเห็นมากจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 19.3 ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด 44 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 และระดับความคิดเห็นมากที่สุด 24 คน คิดเป็นร้อยละ 2.7 ตามลำดับ มีค่าเฉลี่ย 2.79 อยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศด้วย ตนเอง อยู่ในระดับความคิดเห็นปานกลาง จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 37.4 รองลงมาคือ ระดับความคิดเห็นมาก จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 35.2 ระดับความคิดเห็นมากที่สุด จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 ระดับความคิดเห็นน้อย จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 10.1 และระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ มี ค่าเฉลี่ย 3.52 อยู่ในระดับมาก

3. แนวทางการสร้างและส่งเสริมรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจของนักเรียน เวลาเผชิญกับความผิดหวังตามหลักพุทธบูรณาการ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์หัวหน้าและครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ครูแนะแนวและพระสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน วิเคราะห์สรุปผลการสัมภาษณ์ได้ในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 แนวทางการสร้างและส่งเสริมรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจของนักเรียน เวลาเผชิญปัญหากับความผิดหวัง ครูผู้สอนและผู้ปกครองควรแนะนำตักเตือน ยกตัวอย่าง บุคคลที่เผชิญปัญหาความผิดหวังว่า เขามีวิธีการปรับตัวอย่างไรจึงนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม 3 พลัง คือ วัด ชุมชน โรงเรียน ส่งเสริมนักเรียนให้มีจิตใจเข้มแข็งผ่านกิจกรรมต่างๆ ให้กำลังใจ มองโลกในแง่ดี เพื่ออนาคต ที่ดี เชิญครูจิตวิทยาแนะแนวให้คำแนะนำปรึกษาหาทางออก นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรม นันทนาการ เช่น การเดินป่าหรือทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งด้านธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ป่าใหญ่ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนาต่างๆ ในด้านกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาให้นักเรียนได้สวดมนต์ไหว้พระ ทำความสะอาดศาสนสถาน แม่เมตตา เจริญ จิตภาวนา และกิจกรรมกีฬาที่จะทำให้เด็กนักเรียนที่ผิดหวังลืมความทุกข์ได้ สรุปคือใช้หลักบรร

บ้าน วัด โรงเรียน ช่วยกันหาทางออกให้แก่เรียนอย่างใกล้ชิด นี่คือการสร้างแบบสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจแก่นักเรียนเวลาเผชิญความผิดหวัง

3.2 การสร้างและส่งเสริมรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจแก่นักเรียนเวลาผิดหวังตามหลักพุทธธรรม การจัดกิจกรรมโดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา ฝึกฝนให้นักเรียนมีสติ ระลึกได้ และสัมปชัญญะ รู้เท่าทันกับสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ฝึกให้นักเรียนวิเคราะห์ปัญหาความผิดหวังที่เกิดขึ้นตามหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธและมรรค รวมถึงการคิดแบบแยบคายโยนิโสมนสิการ นอกจากนี้ควรฝึกให้นักเรียนเข้าใจหลักกฎธรรมชาติที่ว่า สรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป พยายามถอนอุปาทาน ความยึดถือว่าสิ่งนั้นๆ เป็นของเราตลอดไป การเจริญจิตภาวนา สวดมนต์ไหว้พระหรือศึกษาพุทธศิลป์ในศาสนสถาน จะคลายทุกข์จากความผิดหวังของนักเรียนได้

3.3 การสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจแก่นักเรียนเวลาเผชิญความผิดหวัง โดยครอบครัว ครูผู้สอน จิตแพทย์ สถานศึกษา สถาบันทางศาสนาและเพื่อนๆ ครอบครัวจะต้องให้ความรัก ความอบอุ่น กำลังใจและคำปรึกษานักเรียนอย่างใกล้ชิด ครูผู้สอนให้กำลังใจโดยเสริมแรงบวกให้นักเรียน นำเนื้อหาสาระการเรียนรู้มาปลูกฝังในชีวิตประจำวัน ชี้ความถูกและบอกความผิด จิตแพทย์ควรให้คำแนะนำแก่นักเรียนเวลาผิดหวัง เพราะจิตแพทย์จะเรียนรู้ปัญหาทางจิตใจของผู้ประสบกับความผิดหวังได้เป็นอย่างดี เช่น การผ่อนคลายด้วยจิตบำบัด หรือด้วยกิจกรรมอื่นใดที่จะทำให้นักเรียนที่ผิดหวัง ไม่เกิดความตึงเครียดและเขาจะปรับตัวได้ตามแนวทางของจิตแพทย์ สถานศึกษาเป็นสถาบันที่หล่อหลอมให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถ ความฉลาดทางอารมณ์ ความเป็นพลเมืองที่ดีตามหลักธรรมทางศาสนาที่นับถือ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาให้คณะครูได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง สถาบันทางศาสนา โรงเรียนควรประสานกับคณะสงฆ์ผู้ทรงภูมิธรรม ภูมิรู้ ให้เข้ามามีบทบาทในการฝึกอบรมให้นักเรียนได้รู้เข้าใจหลักคำสอน และนำไปใช้เวลาเผชิญปัญหาความผิดหวัง ให้จัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน เช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดค่ายพุทธบุตร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การเป็นจิตอาสาเชิงพุทธเพื่อช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่องและดำเนินการอย่างจริงจังจะเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจแก่นักเรียนเวลาเผชิญกับปัญหาความผิดหวังได้ เพื่อน ในกลุ่มนักเรียนวัยรุ่นกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อนักเรียนมากที่สุด เพราะเป็นวัยที่เขาจะหันเหตัวเองไปสนิทสนม ทำกิจกรรมกัน เทียวหรือเรียนด้วยกัน ดังนั้นทางผู้ปกครอง

ครูผู้สอนควรให้ข้อคิดการคบเพื่อนแก่นักเรียน โดยให้เขารู้จักแยกแยะว่าคำแนะนำหรือการให้คำปรึกษาของเพื่อนเรื่องใดควรไม่ควร เหมาะสมหรือไม่ และหากเพื่อนคนใดพูดให้กำลังใจหรือแนะนำเรื่องใดก็ควรนำมาพินิจ วิเคราะห์ระดับใดที่ปฏิบัติได้ หากปฏิบัติได้ก็ให้ปรึกษาพ่อแม่ ผู้ปกครองและครูผู้สอน รวมถึงสถาบันทางสังคมอื่นๆ ที่ช่วยหาทางออกให้แก่เด็กที่ผิดหวังได้ เพื่อนจึงมีบทบาทที่สำคัญในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ระดับหนึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจตามหลักการของพระพุทธศาสนาครูส่วนใหญ่ได้นำหลักธรรมมาสอนนักเรียนในเรื่องการเผชิญหน้ากับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ ได้แก่

1.1 อริสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อเกิดความเข้มแข็ง เข้าใจ แก้ไข และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้เพราะอริสัจ 4 เป็นกระบวนการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่าอริสัจ 4 คือความจริงที่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตได้เมื่อมีทุกข์ มีเหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งเมื่อนักเรียนได้เข้าใจถึงหลักธรรมก็จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศหรือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นโดยจะสามารถรับรู้ถึงความทุกข์ที่จะเกิดขึ้น เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้น การดับทุกข์ของปัญหาและแนวทางที่จะนำไปสู่การดับทุกข์นั้นได้ และมีสติปัญญาในการไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

1.2 สติปัฏฐาน 4 โดยครูจะสอนให้นักเรียนยึดหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดความประมาท เพราะว่าการฝึกอบรมให้นักเรียนมีสติรู้เท่าทันกับปัญหาที่เกิดขึ้นจะช่วยให้เด็กนักเรียนแก้ปัญหาได้ ใช้สติพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้รอบครอบและไม่ให้ตัดสินใจได้ผิดพลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยกล่าวไว้ว่า การนำเสนอหลักสติปัฏฐาน 4 มาใช้เพื่อให้สามารถตั้งอยู่บนความไม่ประมาท (อัปมาท) หรือเพื่อมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือการใช้สติเสมอในการครองชีวิต เพื่อให้เด็กนักเรียนได้ใช้สติปัญญาเสริมสร้างตนเองไม่ก่อให้เกิดความประมาทและผิดพลาดในการดำเนินชีวิต และอยู่อย่างมีสติตลอดเวลา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541 : 89)

1.3 ไตรสิกขา โดยครูจะสอนให้นักเรียนยึดปฏิบัติเพื่อให้มีสมาธิและเกิดสติในการครองตน เกิดปัญญาและสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ เพราะไตรสิกขาเป็นวิธีฝึกให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ช่วยขัดเกลากาย จิต เกิดปัญญาได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้คนสามารถเจริญและพัฒนาไปด้วยความดีงามในการใช้ชีวิต ซึ่งยึดหลักธรรมไตรสิกขามาปฏิบัติ นักเรียนก็จะสามารถเจริญไปด้วยความดีงาม สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552 : 69)

1.4 โลกธรรม 8 โดยครูจะสอนให้นักเรียนรู้และเข้าใจถึงความเป็นไปของโลก มีเกิดและมีดับ ไม่ยึดติดกับสิ่งใด สามารถรับรู้ถึงสภาพความผิดหวังต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสาลี รักสุทธี ได้กล่าวไว้ว่า โลกธรรม 8 คือความเป็นไปตามธรรมดาของโลก หมุนเวียนไปตามเวลา มีเกิดมีดับ ซึ่งนักเรียนจะได้เข้าใจถึงความผิดหวังต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีผิดหวังก็มีสมหวัง มีเสียใจก็มีดีใจเป็นธรรมดาของโลกที่สามารถเกิดขึ้นหมุนเวียนกันไป

1.5 กัลยาณมิตร โดยครูจะเน้นสอนให้นักเรียนเลือกคบเพื่อนที่ดีมีลักษณะที่เป็นกัลยาณมิตรและเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้อื่นเช่นกันซึ่งเป็นสิ่งที่เจริญและทำให้เป็นเอง สูงส่งมีคุณค่าเป็นหน้าที่ของบัณฑิตและนักปราชญ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) โดยกล่าวว่า บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอนแนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยเหลือบอกช่องทางให้ดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกศึกษาถูกต้อง ดังนั้นเมื่อเรามีกัลยาณมิตรที่ดีจะทำให้เราสามารถดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง สามารถและนำสั่งสอนซึ่งกันและกันได้ให้เห็นถึงความดีงามตามหลักธรรม

1.6 ไตรลักษณ์การตระหนักรู้เท่าทันความจริงที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยที่สอดคล้องกันตามหลักปฏิจาสุมุปาบท รู้จักปล่อย-วาง ไม่ยึดติดในสิ่งไร้สาระ

2. สภาพปัญหาคบเพื่อนต่างเพศของเยาวชน (ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย) โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน สภาพปัญหาของเด็กนักเรียน พบว่า ปัญหาในเรื่องของการคบเพื่อนต่างเพศและความรักในวัยเรียน ซึ่งครู อาจารย์ได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาสอดแทรกและให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งนักเรียนก็นำหลักธรรมที่ได้เรียนรู้มาปรับใช้ในการคบเพื่อนต่างเพศและเรื่องความรักเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฤทัยรัตน์ วร

กิจโจคม กล่าวไว้ว่า การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตสามารถทำให้ชีวิตเกิดความสุขดำเนินไปอย่างถูกต้องซึ่งทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างสงบสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (ฤทัยรัตน์ วรกิจโจคม, 2551 : 145)

จากสภาพปัญหาของเด็กนักเรียนจากแบบสอบถาม พบว่า ด้านที่มีปัญหาน้อย ได้แก่ ด้านการเผชิญกับปัญหาการคบเพื่อนต่างเพศ และด้านที่มีปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ คือด้านเยาวชนให้ความสำคัญกับการคบเพื่อนต่างเพศด้านการรับคำปรึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำจากผู้ใหญ่เมื่อต้องคบเพื่อนต่างเพศด้านการรับฟังคำปรึกษาปัญหาการคบเพื่อนต่างเพศจากครูอาจารย์และผู้ปกครอง เมื่อเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศด้านการนำหลักธรรมมาใช้เมื่อเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศด้านภาวะอารมณ์เมื่อต้องเผชิญปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศหรือภาวะกดดันในการคบเพื่อนต่างเพศด้านภาวะอารมณ์เมื่อมีความกังวลเมื่อต้องเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศด้านภาวะอารมณ์ความรู้สึกเสียความมั่นใจเมื่อเจอสถานการณ์ผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศจากปัญหาดังกล่าวเนื่องจากเด็กให้ความสำคัญกับการคบเพื่อน เป็นช่วงที่ต้องการเพื่อนและต้องการให้เพื่อนยอมรับตน ดังนั้นครูและผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องใช้หลักธรรมเข้ามามีส่วนในการอบรมสั่งสอนเด็กให้รู้และเข้าใจมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ บัณฑิต สว่างโสภากุล ซึ่งกล่าวไว้ว่า การให้คำชี้แนะเป็นการช่วยเหลือให้บุคคลสามารถพัฒนาไปตามวิถีทางของตนอย่างสะดวกราบรื่น บุคคลแต่ละคนย่อมมีวิถีทางเฉพาะของตน หากเขามีพัฒนาการที่เป็นไปอย่างถูกต้องไม่มีอุปสรรคแล้ว เขาก็จะพบกับวุฒิภาวะต่างๆ ของตนเอง ดังนั้น การแนะแนวทางจะช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนา และขจัดปัดเป่าอุปสรรคที่จะมาขัดขวางการพัฒนานั้น

3. รูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจเชิงพุทธของนักเรียนในการเผชิญกับความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ จากการวิเคราะห์แบบสอบถามแบบปลายเปิด พบว่า ทางโรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรมอบรมจริยธรรมต่างๆ ให้นักเรียน และมีการแนะนำเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศและการเผชิญกับความผิดหวัง นอกจากนี้ยังได้แนะนำการใช้สื่อออนไลน์ที่ทำให้เกิดปัญหาและแนะนำการใช้สื่อที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงพุทธวิธีในการสอนเพื่อนให้บุคคลได้เข้าใจธรรมะ ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบ การเล่านิทาน เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนหลายๆโรงเรียนก็ได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เข้าร่วมการอบรมธรรมะโดยมีพระอาจารย์เป็นผู้ให้การอบรมด้วยวิธี

สอนธรรมในรูปแบบต่างๆ ที่นักเรียนสามารถเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543 : 56)

จากแบบสอบถามพบว่า มีด้านที่อยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้านการนำหลักธรรมมาประกอบในการคบเพื่อนต่างเพศด้านการนำหลักธรรมมาใช้ในการจัดการกับการเผชิญความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ และด้านเกี่ยวกับการรับฟังคำปรึกษาการคบเพื่อนต่างเพศของผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และการแนะนำหลักธรรมในการคบเพื่อนต่างเพศ เนื่องจากว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากครู ผู้ใหญ่หรือพระสงฆ์ ในการนำหลักธรรมมาใช้ในการคบเพื่อนต่างเพศจึงเป็นรูปแบบที่สามารถเกิดขึ้นได้อยู่บ่อยครั้ง ส่วนด้านการนำหลักธรรมมาใช้ประกอบการแก้ไขปัญหาและการเผชิญความผิดหวังในการคบเพื่อนต่างเพศ ซึ่งอยู่ในระดับมาก นักเรียนส่วนใหญ่สามารถรับรู้ถึงหลักธรรมได้แต่ยังไม่ได้นำมาปฏิบัติให้เกิดรูปธรรมและเป็นรูปแบบ ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของฤทัยรัตน์ วรกิจใจดม (2551 : 121) ได้กล่าวไว้ว่า การนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างสงบสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งนักเรียนสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติให้เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธและแก้ไขปัญหาการเผชิญหน้ากับความผิดหวังในเรื่องของการคบเพื่อนต่างเพศและเรื่องอื่นๆ ได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะในการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้และเชิงนโยบาย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูแนะแนว และครูฝ่ายปกครอง ควรนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการสร้างรูปแบบความเข้มแข็งทางจิตใจแก่นักเรียน เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ผิดหวัง

1.2 พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และผู้ปกครองนักเรียน ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างเต็มกำลัง

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการ กีฬา เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษานอกสถานที่ ซึ่งจะทำให้ไม่เครียด รวมถึงกิจกรรมกีฬา จะสร้าง สปีริต รู้จักแพ้-ชนะ แก่นักเรียน และเคารพกฎกติกา สร้างจิตใจให้เข้มแข็งแก่นักเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่องเดียวกันนี้ โดยกลุ่มตัวอย่างศึกษาในโรงเรียน/วิทยาลัย อาชีวศึกษา สังกัดรัฐบาลและเอกชน

2.2 ควรศึกษาการจัดกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ แก่นักเรียนเมื่อเผชิญสถานการณ์อันไม่พึงประสงค์

2.3 ควรศึกษาบทบาทสถาบันการศึกษา ศาสนา และครอบครัวที่มีต่อการหล่อ หลอมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสถานศึกษาสังกัดสพม. 25 ทั้งรัฐบาลและเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- บุญชม ศรีสะอาด.(2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). *ธรรมานุญชีวิตร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
-(2543). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฤทัยรัตน์ วรกิจโจดม. (2551). *พุทธศาสนากับการมีชีวิตรื่นยาว*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตร บัณฑิต สาขาศาสนศึกษา. วิทยาลัยศาสนศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักสถิติพยากรณ์. (2558). *วิเคราะห์เด็กและเยาวชน*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล๊อค.
- สุรชัย ศิริโกคาภิรมย์. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. ลพบุรี: ราชภัฏเทพสตรี.

การศึกษาการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอ
หนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

**A Study of Sangha's Activity Management for Dhamma
Propagation of Nongwusaw District, Udonthani Province**

พระประทีป ปุณฺณโร (ผลบุญ),

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาดาวสยาม วชิรปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Phratueng Punyatharo (Phonboon),

Sowit Bamrungphak and Phramaha Daosayam Vajirapanño

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี และ 3) ศึกษาผลและแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเป็นการศึกษาวิจัยเชิงภาคสนาม จำนวน 35 รูป/คน แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเชิงวิเคราะห์

สภาพปัจจุบันพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พุทธธรรมตามรอยพระดำริของพระบรมศาสดาทำหน้าที่สอนธรรมนำปฏิบัติด้วยการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมเป็นประจำทุกวันพระอุโบสถศีลเป็นผู้บรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงและตามสถาบันการศึกษาหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนปฏิบัติกิจของสงฆ์ ด้วยการทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น

วันที่รับบทความ: 12 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่รับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 12, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

เป็นประจำทุกวันลงอุโบสถสังฆกรรมไม่เคยขาดหากไม่มีกิจธุระจำเป็น นอกจากนั้นยังต้องเป็นนักเผยแผ่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการคิดใหม่ทำใหม่

แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี พบว่า มีวิธีการจัดกิจกรรมสามารถสรุปออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) รูปแบบกิจกรรมในการเผยแผ่ ได้แก่ เผยแผ่ธรรมะโดยท่านนำเสนอทั้งในส่วนของผู้เทศน์และพุทธศาสนิกชน และพญานาคนำเสนอ โดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์และนำเสนอในแบบของข้อคิดสะกิดใจเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยการนำเสนอในประเด็นที่ง่ายไม่ซับซ้อนสามารถทำความเข้าใจได้ทั้งผู้ใหญ่ 2) ส่วนผลของแนวทางส่งเสริมกิจกรรมในการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ทั้งในวัดและนอกวัดเน้นการเผยแผ่ธรรมะใน 2 รูปแบบคือ 1) เจริญรุก และ 2) เจริญรับโดยในส่วนของการเจริญรุกรุ่นพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอใช้วิธีการเผยแผ่ธรรมะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเป็นระบบส่วนในรูปแบบเจริญรับนั้นท่านใช้แนวทางในการเผยแผ่ธรรมะที่ได้เผยแผ่ไปแล้วมีผลย้อนกลับมาได้ผลดีมีกระแสตอบรับจากพุทธศาสนิกชนที่รับสารนั้นแล้วได้ประโยชน์จากสารและสามารถนำสารที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพในที่สุดแนวทางการใช้เทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ มีการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการทางพระพุทธศาสนาโดยสามารถนำหลักพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ทางศาสตร์วิชาการ โดยใช้หลักธรรมสติสัมปชัญญะ นำมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดกิจกรรม; เผยแผ่ธรรมะ; พระสงฆ์

Abstracts

The aims of this research were: 1) to study the concept of dhamma propagation according to Theravada Buddhism; 2) to study the current conditions of Sangha's activity management for dhamma propagation in NongWua So District, Udonthani Province; 3) to study the results and guidelines for promoting Sangha's activity management for dhamma propagation in NongWua So District. This study was carried out by means of a qualitative research methodology through analyzing data obtained from the Tipitaka, Buddhist academic documents, related research and fieldwork research. The 35 key informants were interviewed for data collection The obtained data were presented the descriptive analysis.

The study of the current conditions of the Sangha in NongWua So District, Udonthani Province revealed that the activities of the dhamma propagation according to the teachings of the Buddha is to teach the dhamma by preaching the people to have morality on a daily basis. The monks are radio broadcasting reporters in educational institutions of various government and private agencies. They perform ecclesiastical duties by performing morning and evening chanting on a daily basis. In addition, they are the dhamma propagators with a broad vision.

The guidelines for promoting the dhamma propagation activities of monks in NongWua So District, Udonthani Province are that methods of organizing activities can be summarized into two major issues: 1) the form of activities in the propagation, namely dhamma propagation by presenting the Buddhist proverbs, 'PhayaIsan (Isanteachings)' in connection with the situation and discerning thoughts, comparisons, and figurative presentations that are easy, uncomplicated and understandable. The Sangha in NongWua So District, Udonthani Province organized propagation activities both in temples and outside, emphasizing the propagation in two forms: 1) proactive and 2) passive propagations. As for proactive propagation, monks in NongWua So District use the method of propagating dhamma in systematically managing the Sangha's affairs while for passive propagation, they use the methods of propagating the dhamma that has a good returned results and a positive response from Buddhists who were benefited from the messages by efficiently applying it into everyday life. The way of using technology to spread the dhamma of monks in NongWua So District is to use of quality technology in accordance with the Buddhist principles, which can be linked to the knowledge of academic science by using the principles of Satisampajañña (consciousness).

Keywords: Sangha's; Activity Management; Dhamma Propagation

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์หรือไทยแลนด์ 4.0 ที่เราอาศัยอยู่นี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทุกวินาทีแนวคิดในการพัฒนาอะไรต่างๆ ถึงตอนนี้ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเราอยู่ในโลกยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดด้วยเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดแล้วการปฏิบัติในเชิงของการสร้างสรรค์ความเจริญที่เรียกว่าพัฒนางานก็ต้องเปลี่ยนไป ฉะนั้นจึงได้ยืมคำใหม่ๆ ซึ่งขยายจากความคิดเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปเลยเป็นจำนวนมาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550 : 13) ในปัจจุบันบุคคลตกอยู่ภายใต้ความกดดันและความเครียดอันเป็นผลมาจากความโลภความ

โทษความหลงความกลัวความรู้สึกลึกซึ้งความพลอดภัยเทคโนโลยีก้าวหน้าในทางวัตถุมากขึ้นเท่าใดความต้องการในด้านการพัฒนาทางจิตก็เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น (Archan VinaiUssivakul., 1996 : 25) การแสวงหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมต่อการนำบุคคลเข้าสู่ธรรมะจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องกระทำกัน

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลัก การเผยแผ่ธรรมะ ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญมาตลอด 45 พรรชานั้น นับว่ามีรูปแบบหลากหลายนานาประการที่ยังใช้ได้เสมอเพราะพระพุทธองค์ เป็นผู้มีพระปรีชาความรู้ความสามารถเป็นอย่างยิ่งในการเผยแผ่การที่พระองค์ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับชั้นและทรงประสบผลสำเร็จนั้นถือว่า เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจศึกษาเพราะว่าบุคคลที่พระองค์ทรงแสดงธรรมให้ฟังนั้นมีหลายระดับมีหลายชั้นวรรณะพระองค์ไม่ทรงเลือกว่าเป็นกษัตริย์หรือเป็นคนยากจนเป็นคนดีหรือเป็นคนเลว แต่อย่างไรจะสังเกตเห็นได้ว่า แม้แต่จอมโจรเช่นองคุลิมาลพระองค์ก็ทรงแสดงธรรมโปรดจนสำเร็จมรรคผลสื่อนี้ให้เห็นถึงบทบาทในการแสดงธรรมที่ไม่เน้นบุคคลเป็นสำคัญ ทรงเน้นการแสดงธรรมเพื่อมุ่งหวังให้มวลมนุษยบุุคคลได้ค้นพบถึงทางสว่างของชีวิตเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่ารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์นั้นมีหลากหลายระดับ

ในสมัยพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณและประทับเสวยวิมุตติสุขในสถานที่ทั้ง 7 แห่ง รวม 7 สัปดาห์ ผ่านพ้นไปแล้วพระองค์เสด็จไปประทับที่ต้นอชปาลนิโครธทรงพิจารณาถึงพระสัทธรรมที่ตรัสรู้ว่าเป็นธรรมชาติอันลึกซึ้งสุขุมจากเหตุผลดังกล่าวคัมภีร์ภิกขุสงฆ์และสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วๆ ไปที่ยังหมกมุ่นยินดีอยู่ในกามคุณจะตรัสรู้ได้ แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงปรารถนาที่จะช่วยเหลือโปรดเวไนยสัตว์พระองค์ได้พิจารณาด้วยพระปัญญาทรงทราบว่าหมู่สัตว์นั้นมี 4 จำพวก ตามลำดับแห่งกิเลสหนาและเบาบางต่างกัน ซึ่งเปรียบเทียบได้กับดอกบัว 4 ประเภท (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 23)

บทบาทการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกของพระพุทธเจ้าถือได้ว่า ประสบผลสำเร็จเมื่อทรงเสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์และพระยสะพร้อมสหาย 54 คน จนได้บรรลุอรหัตตผลนำคนเหล่านี้เข้าร่วมงานการเผยแผ่เชิงรุกสืบหน้าต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 145) กล่าวคือหลังจากที่พระรัตนตรัยเกิดขึ้นครบ 3 ประการคือพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงแสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นการแสดง

ชี้ให้เห็นว่าวงล้อแห่งธรรมของพระพุทธองค์จะหมุนไปหรือเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่หมู่สัตว์โลก ซึ่งในยุคเริ่มแรกของการประกาศพระศาสนาที่พระองค์จะส่งสาวกไปพระองค์ได้ตรัสแก่พระสาวกทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรมจักมีผู้รู้ธรรมภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอูรุเวลาเสนาณิคมเพื่อแสดงธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 236)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคสมัยพุทธกาลจวบจนกระทั่งในยุคสมัยปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการรูปแบบการเผยแผ่กระจายพระศาสนาสู่ศาสนิกชนตามลำดับซึ่งเป็นการเผยแผ่ทางวัฒนธรรมอันดีงามของพระพุทธศาสนาในนานาประเทศประเทศที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปแม้จะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นความแตกต่างกันในแต่ละชนชาติพระพุทธศาสนาได้อนุโลมวิวัฒนาการไปตามรูปแบบวิถีของชนชาตินั้นๆ

ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นผู้หนึ่งที่ต้องการศึกษาวิจัยว่าการจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์และมีความรู้ความเข้าใจในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพียงใดและเป็นโครงการที่ควรจะได้รับสานต่อให้ขยายวงกว้างออกไปการจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี มีการร่วมมือกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร ฟังธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา ในวันธรรมสวนะ โดยทำบุญใส่บาตรการถือศีลฟังธรรมการปฏิบัติธรรมเป็นบุญกิริยาวัตถุที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายใส่ใจปฏิบัติเป็นปกติเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานานและนับเป็นเอกลักษณ์อันงดงามของชนชาวไทยตลอดมาการทำกิจกรรมดังกล่าวเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้มีโอกาสทำบุญกิริยาวัตถุทั้งสามได้สะดวกขึ้นง่ายขึ้น

จากที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทาง ปัญหาอุปสรรคผลของการจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกของพระสงฆ์เพื่อพัฒนาชีวิตประชาชนในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม รูปแบบ วิธีการแนวทางส่งเสริมมากขึ้น

เพียงใด เพื่อนำไปใช้เป็นโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อโครงการอื่นๆ ที่มีรูปแบบการเผยแพร่
ธรรมะเชิงรุกคล้ายคลึงกันไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ ในเขต
อำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่อ
พัฒนาชีวิตประชาชน ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอ
หนองวัวซอจังหวัดอุดรธานีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ
ภาคสนามโดยใช้วิธีการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวม
ข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสาร
แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นวิธีการ หลักการในการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของ
พระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี ดังนี้

1. การศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ
การจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนของ พระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัว
ซอจังหวัดอุดรธานี ทั้งหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัยและเอกสารอื่นๆ
2. ทำการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีการการแก้ไขปัญหายาเสพติด
3. ศึกษาการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอ
จังหวัดอุดรธานี
4. สรุปผลการศึกษาที่ทำให้เห็นการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ใน
เขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี

พื้นที่การวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในเขตอำเภอ
หนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 35
รูป/คน ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และ

เจ้าอาวาส จำนวน 10 รูป 2) ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน 3) นักวิชาการพระพุทธศาสนา จำนวน 3 คน 4) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 3 คน 5) ชาวบ้านทั่วไป จำนวน 16 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 35 รูป/คน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสำหรับบรรพชิต ส่วนที่ 2 การจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี มีลักษณะเป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended) แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 การจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี ตอนที่ 3 นำเสนอผลและแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่อพัฒนาชีวิตประชาชนในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี

การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร ทฤษฎีระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี
2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาประมวลความรู้สรุปเป็นกรอบแนวคิด กำหนด ขอบเขตการวิจัยและกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. สร้างสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด เพื่อให้ครอบคลุมขอบเขตของการทำวิจัย
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงให้มีความตรงตามเนื้อหา
5. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

การตรวจสอบเครื่องมือ

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง

2. นำข้อเสนอแนะที่ได้ปรับปรุงแล้วจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. กำหนดข้อมูลและตัวชี้วัด เป็นการกำหนดว่าข้อมูลที่ต้องการมีอะไรบ้าง โดยการศึกษาและวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์หรือปัญหาของการวิจัยเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และจะใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดจึงจะได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

2. กำหนดแหล่งข้อมูล 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) พระสงฆ์ 2) ผู้นำชุมชน 3) นักวิชาการศาสนา 4) ประชาชนชาวบ้าน และ 5) ประชาชนทั่วไปรวมทั้งสิ้น จำนวน 35 รูป/คน

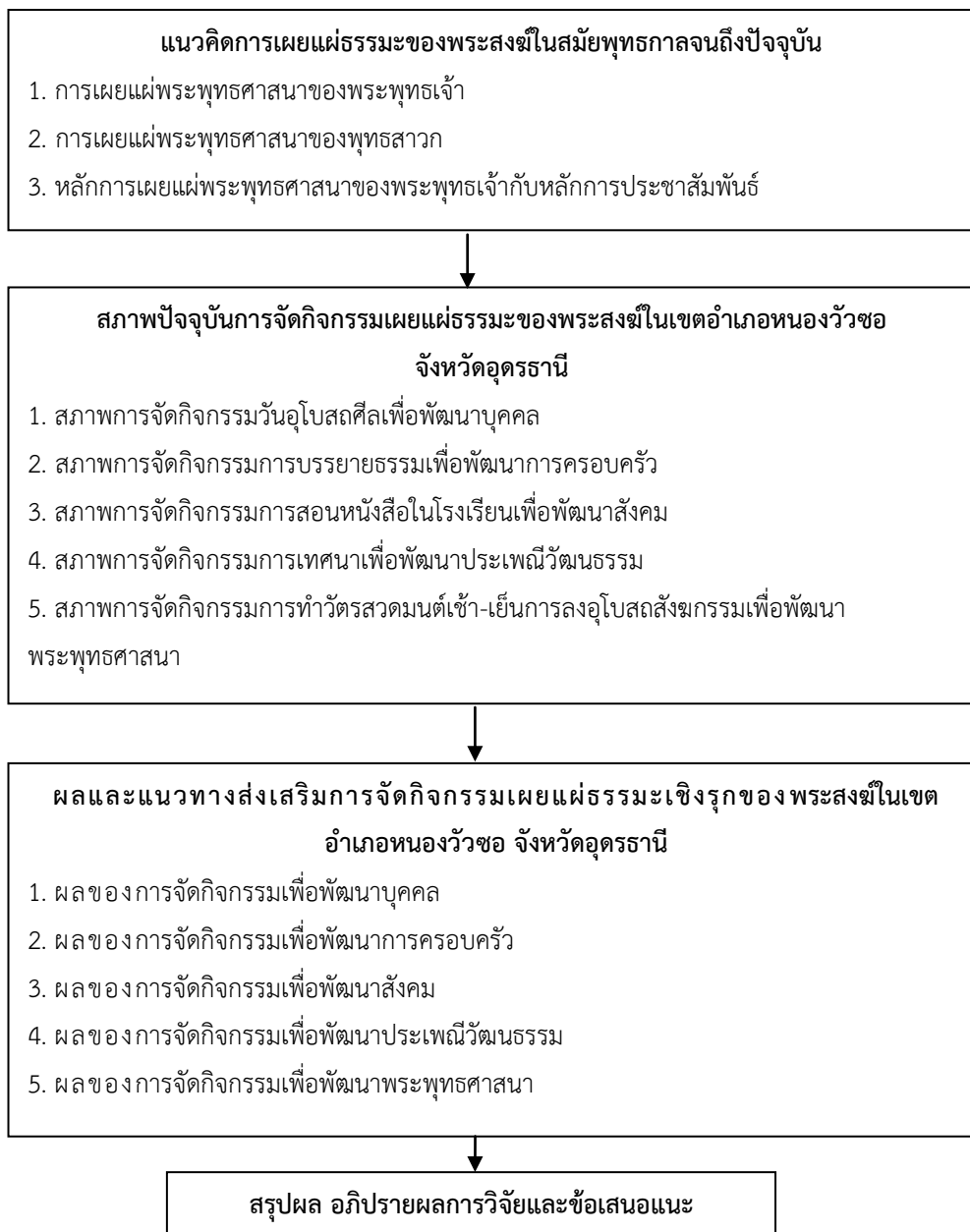
การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวก และง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วย แฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วันที่ สถานที่ สัมภาษณ์ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์ และข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งประกอบด้วยชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ แล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัย ได้นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนา หลักการ วิธีการ ความเป็นมา การจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานีเพื่อการนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุขในการดำเนินชีวิตและมีคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนสืบไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

พระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันจึงได้ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะด้วยการชี้ทางออกบอกทางสว่างให้แก่ประชาชนอันเป็นการแสดงปฏิการะตอบแทนรัฐด้วยการปฏิบัติตามบทบาทภาระหน้าที่อันดีงามตามพุทธบัญญัติคือพระธรรมวินัยและมหาเถรบัญชาคือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวงกฎหมายมหาเถรสมาคมระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมให้ความสำคัญกับการเผยแผ่โดยได้นำวิธีการเผยแผ่ที่พระพุทเจ้าได้วางเอาไว้มาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะจะสังเกตเห็นได้จากนโยบายในการพัฒนาวัดของท่านด้านการเผยแผ่พระพุทศาสนาคือการเทศนา ปาฐกถาธรรมบรรยายธรรมสัมโมทนียกถาการให้โอวาทเอกสารหนังสือเพราะท่านได้คำนึงถึงว่าการเผยแผ่ธรรมะนี้มีประโยชน์ต่อประชาชนชุมชนสังคมและประเทศชาติเป็นอันมากนั้นได้และเป็นการเจริญรอยตามบาทพระบรมศาสดาอันเป็นวิธีการสร้างศาสนบุคคลให้เป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นการสร้างคนดีให้มาควบคุมคนเก่งที่ไร้คุณความดีทั้งยังเป็นการให้ทานที่มีอานิสงส์มหาศาลมากกว่าการให้ทุกสิ่ง

นอกจากนั้นแล้วคณะสงฆ์ในเขตอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีได้ดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมตามรอยพระดำรัสของพระบรมศาสดาทำหน้าที่สอนธรรมนำปฏิบัติด้วยการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมเป็นประจำทุกวันพระอุโบสถศีลเป็นผู้บรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงและตามสถาบันการศึกษาหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนปฏิบัติกิจของสงฆ์ด้วยการทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็นเป็นประจำทุกวันลงอุโบสถสังฆกรรมไม่เคยขาดหากไม่มีกิจธุระจำเป็นนอกจากนั้นต้องเป็นนักเผยแผ่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการคิดใหม่ทำใหม่ก้าวไกลก้าวหน้ามุ่งพัฒนาสังคมด้วยการจัดโครงการสนับสนุนส่งเสริมฝึกฝนบุคลากรที่เป็นพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้รู้จักการเผยแผ่ธรรมะคำสั่งสอนขององค์บรมสมมาสัมพุทเจ้าด้วยการเทศนาการปาฐกถาธรรมการบรรยายธรรมการสอนหนังสือในโรงเรียนต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็นการลงอุโบสถสังฆกรรมและการทำกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำเพื่อการเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพเป็นกำลังของพระพุทศาสนา

2. ผลวิธีการและแนวทางจัดกิจกรรมการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ผลการจัดกิจกรรม วิธีการและแนวทางการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอจังหวัดอุดรธานี สามารถสรุปออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) วิธีการจัดกิจกรรมในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี 2) แนวทางส่งเสริมในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีมีการจัดกิจกรรมเผยแผ่ในวัดและนอกวัดพระสงฆ์ใช้วิธีการเผยแผ่โดยมีประเพณีเป็นสื่อกลางกล่าวคือมีประชาชนจากที่ต่างๆ ทั้งใกล้และไกล ที่ศรัทธาในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ได้เข้ามาทำบุญในวันธรรมสวนะ (วันพระ) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยใช้เวลาในบางส่วนหนึ่งแสดงธรรมแก่ญาติโยมเพื่อเผยแพร่ธรรมะแก่ญาติโยมที่พากันมาฟังธรรมโดยนำเสนอทั้งในส่วนของพุทธศาสนสุภาษิตและผลญาณิสาสนำเสนอ โดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์และนำเสนอในแบบของข้อคิดสะกิดใจเปรียบเทียบกับอุปมาอุปไมยโดยที่ผู้ได้รับสารอ่านแล้วไม่ต้องตีความให้ยุ่งยากอ่านแล้วเข้าใจความหมายได้ทันทีทั้งที่การนำเสนอในประเด็นที่ง่ายไม่ซับซ้อนสามารถทำความเข้าใจได้ทั้งผู้ใหญ่และเด็กๆ ในส่วนของรูปแบบและแนวทางส่งเสริมในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอนั้นมีรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่ที่กว้างขวางเจาะทุกระดับทุกกลุ่มชนโดยรูปแบบในการเผยแพร่ธรรมะพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี นั้นจะเน้นการเผยแพร่ธรรมะใน 2 รูปแบบคือ 1) เชิงรุกและ 2) เชิงรับ

โดยในส่วนของเชิงรุกนั้นพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีใช้วิธีการเผยแพร่ธรรมะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเป็นระบบส่วนในรูปแบบเชิงรับนั้นใช้แนวทางในการเผยแพร่ธรรมะที่ได้เผยแผ่ไปแล้วมีผลย้อนกลับมาได้ผลดีมีกระแสตอบรับจากพุทธศาสนิกชนที่รับสารนั้นแล้วได้ประโยชน์จากสารและสามารถนำสารที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพในที่สุดแนวทางส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีมีการใช้เทคโนโลยีอย่างมีคุณภาพตามหลักการทางพระพุทธศาสนาโดยสามารถนำหลักพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ทางศาสตร์วิชาการโดยใช้หลักธรรมสติสัมปชัญญะ นำมาประยุกต์การใช้กับเทคโนโลยีอย่างมีคุณภาพการใช้เทคโนโลยีตามหลักสติสิ่งสำคัญโดยเฉพาะในการเผยแพร่ธรรมะพระสงฆ์ควรมีสติในการใช้เพื่อให้พอดีแก่ตนเอง ชุมชน สังคมและเข้ากับยุคสมัย

อภิปรายผลการวิจัย

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลาช้านานยังความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธแต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งยวดเป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information Age) การบริโภคข่าวสารผ่านสื่อมวลชนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นกิจวัตรประจำวันการแสวงหาธรรมะจากพระสงฆ์ในวัดจึงเป็นเรื่องห่างไกลออกไปแต่ศาสนาก็ยังเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตในท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันคนในสังคมยังต้องการที่พึ่งทางจิตใจการเผยแผ่พุทธธรรมให้แก่ประชาชนจึงต้องเพิ่มเครือข่ายเข้าสู่มวลชนมากขึ้น (อรรถ พนาราม, 2547 : 7-65) เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือการไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

ควรศึกษารูปแบบกิจกรรมที่มีจุดประสงค์ของการเผยแผ่ที่มีแตกต่างกันเพื่อให้สามารถประมวลผลถึงการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกที่สามารถอ้างอิงได้โดยควรนิมนต์พระสงฆ์ที่ประชาชนเคารพนับถือและมีชื่อเสียงในการแสดงพระธรรมเทศนาให้มาแสดงพระธรรมเทศนาโดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อเป็นการดึงดูด และสอดคล้องตรงตามความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เข้าร่วมโดยติดตามพฤติกรรมการดำรงชีวิตของกลุ่มพุทธศาสนิกชนและนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

2. ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรเปรียบเทียบรูปแบบและวิธีการสื่อสารการเทศนาของพระสงฆ์ในอดีตกับปัจจุบัน

2.2 ควรมีการออกแบบสำรวจเพื่อทำการวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันโดยผ่านสื่อมวลชน

2.3 ควรศึกษาเรื่องอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการเผยแผ่ในปัจจุบัน

2.4 ควรศึกษาเรื่องนักเผยแผ่กับการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *รุ่งอรุณของการศึกษาเบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวายจำกัด.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรรถ พนาราม. (2547). สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 11(3), 7-65.
- Archan VinaiUssivakul. (1996). *An Introduction to Buddhist Meditation for Result*. Bangkok: Tipayawisuit Partnership Ltd.

การพัฒนาารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาดูน
จังหวัดมหาสารคาม

**Model Development of Marketing Mix Styles of Community
Enterprises Medicinal Plants Group, Nong Khu Subdistrict,
Na Dun District, Maha Sarakham Province**

กุลริศา คำสิงห์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Kulrisa Khumsing
Maha Sarakham Rajabhat, Thailand
E-mail: newkae99@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อสร้างและพัฒนาารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 คน เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างกลุ่ม

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 23 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 23, 2020; Accepted: April 27, 2020

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาบริบทท้องถิ่นและสภาพปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยโครงสร้างของกลุ่มประกอบไปด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ และที่ปรึกษากลุ่ม ซึ่งมีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน กลุ่มมีการเก็บสมุนไพรในป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ โดยมีให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่เป็นการทำลายสมุนไพรในป่า และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองคูได้จัดทำโครงการส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้เกษตรกรในตำบลเพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือน โดยน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปลูกเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เหลือจากการใช้ประโยชน์ก็นำออกจำหน่าย เมื่อจำหน่ายสมุนไพรสดแล้วก็พัฒนามาเป็นการแปรรูป เพราะสมาชิกบางรายรวมสมุนไพรไม่ทันทำให้สมุนไพรสดตกค้าง กลุ่มจึงนำมาแปรรูปเป็นสมุนไพรแคปซูล ซึ่งจากการสอบถามเรื่องการพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดพบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ยังไม่มีจุดเด่นหรือแตกต่างจากคู่แข่งและเป็นที่ต้องการของตลาด การกำหนดราคาเป็นการตั้งราคาต่ำทำให้รายได้ของกลุ่มนั้นต่ำไปด้วย แต่ในการนำไปจำหน่าย ยังมีจุดอ่อนเรื่องของบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและไม่มีความโดดเด่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บรรจุภัณฑ์ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจผู้บริโภค

2. ส่วนประสมทางการตลาดกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือการส่งเสริมการตลาด รองลงมาได้แก่ ด้านราคา ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการในการทำงาน ตามลำดับ

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาด; สมุนไพร; วิสาหกิจชุมชน

Abstracts

The purposes of the research were to 1) investigate contextual study, problems and obstacles in managing marketing mix of the entrepreneurs of herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province, and 2) to design and develop a model of marketing mix for the entrepreneurs of herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province. Mixed research was employed for the study. The qualitative research focused on collecting the data by unstructured interview thirty members of the herbal community enterprises in NongkuSub-district ,Nadoon District, Mahasarakham Province. The quantitative data was collected by a questionnaire from one hundred and

twenty members of the herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province. The statistics used were the percentage, frequency, mean, and standard deviation. Structural Equation Model (SEM) .

The research Results were:

1. The study showed that the structure of the herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province consisted of a chairman, vice chairmen, secretary, a treasurer and senior advisor. Roles and responsibilities were assigned clearly for all members of the herbal community enterprise board. The herbs were collected from local community forests without destroying forest. Additionally, the Nongku Sub-district Administrative organization set up a project on increasing income of farmers based on the Sufficiency Economy Philosophy. The farmers grew herbal plants for their family and sales. The farmers developed the herbal products for sales. However, they encountered high-quality products for marketing competition, and base point pricing, and packaging. The research-based knowledge included a model of marketing mix management for the entrepreneurs of herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province consisting of marketing promotion, price products channel physical description officers and work process, development of marketing mix management for the entrepreneurs and guidelines for improving performance efficiency of the entrepreneurs of herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province.

2. The research results indicated that the overall marketing mix of the entrepreneurs of herbal community enterprises in Nongku Sub-district, Nadoon District, Mahasarakham Province was at a high level. The seven high rated items of the marketing mix were marketing promotion, price, products, channel, physical description, officers and work process respectively.

Keywords: Developing a Model of Marketing Mix; Herbs; Community Enterprises

บทนำ

ส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ประสบความสำเร็จประกอบด้วยด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ความหลากหลายของสินค้า คุณภาพของสินค้า การออกแบบฉลากสินค้า และบรรจุภัณฑ์ ซึ่งหากกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ ผู้บริโภคยอมซื้อสินค้าในราคาที่สูงขึ้น (เรนัส เสริมบุญสร้าง และคณะ, 2543 : 27) โดยการตั้งราคาจะต้องพิจารณาเรื่อง ราคาสินค้า ส่วนลด ส่วนยอมให้ และเงื่อนไขการชำระเงิน ด้าน

การจัดจำหน่ายให้มีความสำคัญเรื่องช่องทางการจัดจำหน่าย ทำเลที่ตั้ง และการขนส่ง (อรรวรรณ จาพุดและคณะ, 2550 : 5) ด้านการส่งเสริมการตลาดเกี่ยวข้องกับการโฆษณา การส่งเสริมการขาย เช่น การลด แลก แจก แถม การขายโดยพนักงานขาย การประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางตรง สิ่งสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจของคนในชุมชนจึงจะประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดด้านการตลาด ส่วนประสมทางการตลาด ตัวแปรต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาผสมผสานกันสร้างเป็นกรอบแนวคิดให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน สอดคล้องกับรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตำบลหนองคู โดยแบ่งส่วนประสมทางการตลาดออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการในการทำงาน ลักษณะทางกายภาพ โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมในการศึกษาการดำเนินงานพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาด และประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองคู เพื่อตอบสนองความต้องการและสร้าง ความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้บริโภค

กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลนาาคูเป็นกลุ่มชุมชนเข้มแข็ง เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน ได้จัดทำโครงการส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้กับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู และเกษตรกรในตำบล เพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือนโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันมีกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ครอบคลุม ทั้ง 14 หมู่บ้านในเขตตำบลหนองคู การบริหารกลุ่ม มีการประชุมปีละ 3 ครั้งการประชุมประจำปี กลุ่มเข้าร่วมสัมมนากับหน่วยราชการ ร่วมกิจกรรมวันสตรีสากล ส่งผลิตภัณฑ์ประกวดและจำหน่ายในงานเทศกาลต่างๆในระดับอำเภอ จังหวัด และนำผลิตภัณฑ์ไปสาธิตตามเทศกาลหรือหน่วยงานที่ขอมาการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เงิน SML ของหมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุนเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลหนองคูและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

ปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร สมาชิกมาประชุมไม่ตรงต่อเวลาและไม่พร้อมเพรียงกัน บางครั้งก็ขาดการประชุม เนื่องจากต้องประกอบอาชีพประจำวัน ขาดเครื่องมือในการผลิตที่ทันสมัย การแปรรูปไม่ผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และไม่ผ่านการอาหารและยา (อย.) ขาดการดูแลช่วยเหลือจากภาครัฐและไม่ต่อเนื่อง ขาด

งบประมาณ และยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ประเด็นยุทธศาสตร์เชิงรุก ขยายตลาดในผลิตภัณฑ์เดิม ขยายตลาดในผลิตภัณฑ์ใหม่ บริหารจัดการรวบรวมวัตถุดิบในชุมชน บริหารจัดการหาช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานในการประสานงานกับกลุ่มอื่น ประเด็นยุทธศาสตร์เชิงแก้ไข เชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต ส่งเสริมชุมชนให้มีการปลูกสมุนไพรมากขึ้น ประเด็นยุทธศาสตร์เชิงป้องกันพัฒนาคุณภาพการผลิตที่ถูกสุขลักษณะเป็นไปตามหลักสุขาภิบาลโรงงาน ประเด็นยุทธศาสตร์เชิงวิกฤตเพิ่มเครื่องจักรที่ทันสมัย การส่งเสริมการตลาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ จากการศึกษา พบว่าผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อส่วนประสมทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากสินค้าชุมชนไม่มีความหลากหลาย ผลิตภัณฑ์ไม่ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ผู้บริโภคไม่สามารถต่อรองราคาสินค้าได้ ขาดสื่อประเภทต่างๆในการสร้างการรับรู้ และกระตุ้นความต้องการสินค้าของผู้บริโภค ซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยใช้การดำเนินงานด้านการตลาดที่มีประสิทธิภาพ Kotler & Keller (2009 : 88) กล่าวว่าธุรกิจจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดที่เหมาะสมประกอบด้วย การศึกษากลุ่มเป้าหมาย วางตำแหน่งสินค้า และกำหนด กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และ การส่งเสริมการตลาด การวางแผนพัฒนาชุมชน (ณรัชชอร์ (ณัฐนรี) ศรีทอง, 2554 : 94) และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คือการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องใช้กลยุทธ์การตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยหากกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนนำเอาแนวคิดด้านการตลาดมาปรับปรุงการดำเนินงาน ก็จะสามารถประสบความสำเร็จได้

จากความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการพัฒนาารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชตำบลหนองคู อำเภอนาइन จังหวัดมหาสารคาม เพื่อนำผลการศึกษาใช้พัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชตำบลหนองคู ภายใต้กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองคู กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดใกล้เคียงให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ตลอดจนธุรกิจที่เกี่ยวข้องปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการในการทำงาน และด้านลักษณะทางกายภาพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู จำนวน 1 คน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 24 คน เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาชุมชนชำนาญการอำเภอนาตุ้ม จำนวน 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการอำเภอนาตุ้ม จำนวน 1 คน หัวหน้าส่วนสวัสดิการสังคมอำเภอนาตุ้ม จำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1 คน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองคู จำนวน 1 คน

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณได้แก่ สมาชิกผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 120 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคู, 2560 : 2)

2. ขั้นตอนการสร้างและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

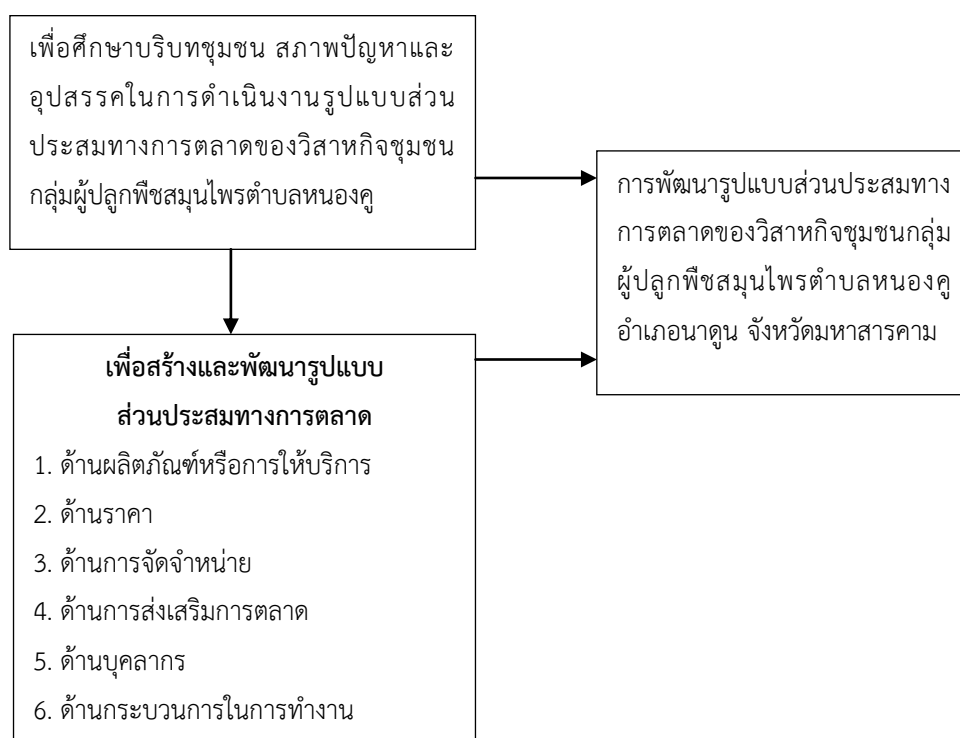
2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 การทดสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือโดยการนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบภาษา เนื้อหา สถิติ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข

2.3 การทดสอบความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 กลุ่ม เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีหาสัมประสิทธิ์ Alpha ของ Cronbach's Coefficients Alpha ซึ่งค่าจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .335-.858 และ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.934

2.4 สันทนากลุ่ม เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม นำเสนอผลการวิจัย และเผยแพร่การวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม ปรากฏ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม

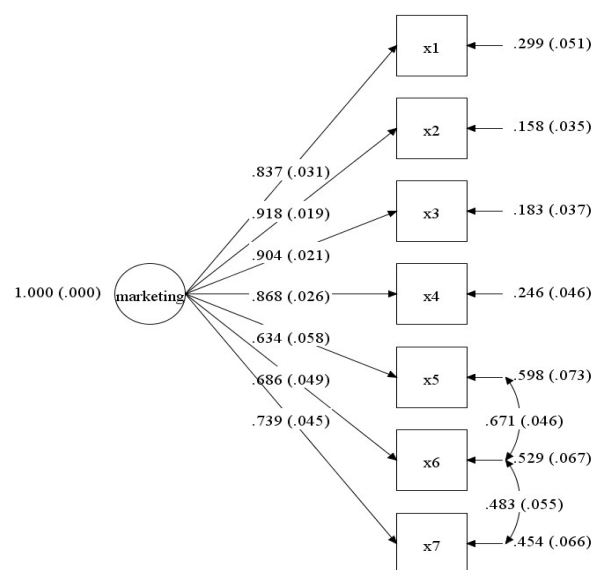
ชุมชนตำบลหนองคูมีการปลูกพืชสมุนไพรจึงเป็นปัจจัยที่เป็นจุดแข็งภายในของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนมีการปรับปรุงด้านผลิตภัณฑ์ เริ่มตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบต้องมีการตรวจสอบวัตถุดิบให้มีคุณภาพ มีแหล่งวัตถุดิบที่ใกล้แหล่งผลิต มีการตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือให้พร้อมสำหรับใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีความเพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า และประหยัดต้นทุนการผลิต มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัยตรงตามความต้องการของลูกค้า สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร สามารถดำเนินการได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง ในการพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดภาครัฐต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถแข่งขันกับระบบการค้าเสรีได้ มีการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรจะต้องมีการศึกษากลยุทธ์รูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในตำบลหนองคู นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการด้านการตลาดให้เป็นรูปธรรม มีหน่วยงานของภาครัฐที่จะต้องดูแลรับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร มีการจัดทำแผนกลยุทธ์การตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตรวจสอบ ติดตามผล มีการประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง มีการให้คำปรึกษาด้านการออกแบบ ด้านอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด หรืออบรมในประเด็นสำคัญๆ ให้กับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแต่ละประเด็นกลยุทธ์และแผนหรือโครงการ สำหรับการดำเนินการแก้ปัญหา ให้ตรงจุดและตรงตามความจำเป็น เพื่อความสำเร็จในการจัดการทางการตลาด

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและระดับส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตุ้ม จังหวัดมหาสารคาม

2.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 56.67 ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 58 คนคิดเป็นร้อยละ 48.33 การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 สถานภาพสมรส จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 48.33 และมีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001-20,000 บาท จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 ตามลำดับ

2.2 ผลการวิเคราะห์ ส่วนประสมทางการตลาดกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตำบลหนองคู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.26$, S.D. = 0.60)

2.3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลการวัดของตัวแปรส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการในการทำงาน และด้านลักษณะทางกายภาพ ดังแผนภาพที่ 1

$\chi^2 = 24.908$, $df = 12$, $\chi^2 / df = 2.075$, $p\text{-value} = 0.0153$, $CFI = 0.983$, $TLI = 0.971$, $RMSEA = 0.065$, $SRMR = 0.038$

ภาพที่ 1 องค์ประกอบเชิงยืนยันของส่วนประสมทางการตลาด

จากแผนภาพที่ 1 พบว่า โมเดลสมการโครงสร้างของส่วนประสมทางการตลาด ค่าไค-สแควร์ ($\chi^2 = 24.908$) มีค่าเท่ากับ 24.908 องศาอิสระ (df) มีค่าเท่ากับ 12 ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value) มีค่าเท่ากับ 0.0153 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ ($\chi^2 / df = 2.075$) มีค่าเท่ากับ 2.075 CFI มีค่าเท่ากับ 0.983 TLI มีค่าเท่ากับ 0.971 RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.065 SRMR มีค่าเท่ากับ 0.038

3. สร้างและพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีปัญหาการพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถแข่งขันกับระบบการค้าเสรีได้ มีการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรจะต้องมีการศึกษากลยุทธ์รูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในตำบลหนองคู อำเภอนาตูน จังหวัดมหาสารคาม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาแล้วเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการบริการจัดการด้านการตลาดให้เป็นรูปธรรม มีหน่วยงานของภาครัฐที่จะต้องดูแลรับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร มีการจัดทำแผนกลยุทธ์การตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตรวจสอบ ติดตามผล มีการประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง มีการให้คำปรึกษาด้านการออกแบบ ด้านอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด หรืออบรมในประเด็นสำคัญๆ ให้กับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทชุมชน สภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาตูน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า ส่วนประสมทางการตลาด กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตำบลหนองคู อำเภอนาตูน จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด รองลงมา ด้านราคา ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลากร และด้านกระบวนการในการทำงาน ตามลำดับ

สอดคล้องกับงานวิจัยบุญศรี พรหมมาพันธุ์ (2548 : 102) ศึกษาบทบาทบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะภาคเหนือ พบว่า สหกรณ์มีบทบาทอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการสร้างทรัพยากรบุคคล ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ และด้านการประสานงานต่อรอง สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ในด้านต่างๆ คือ ด้านการวิเคราะห์ปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ ส่วนด้านการประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งนี้อาจเนื่องจากส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ด้านการส่งเสริมการตลาด ธุรกิจมีส่วนลดให้กับสมาชิกที่มาซื้อและชักชวนผู้อื่นมาซื้อ มีการส่งเสริมการขายโดยการโฆษณา การให้ราคาพิเศษกับลูกค้าที่เป็นสมาชิก ด้านราคา มีความเหมาะสมต่อคุณภาพและปริมาณ ราคามีความเป็นธรรม ด้านผลิตภัณฑ์ พืชสมุนไพรได้รับความสนใจจากลูกค้ามากกว่าสินค้าทั่วไป พืชสมุนไพรที่ปลูกมีปริมาณที่เพียงพอสำหรับลูกค้าและมีให้เลือกหลากหลายชนิดในท้องตลาด ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย มีสาขาที่เพียงพอในการจัดจำหน่าย มีเว็บไซต์ที่เข้าถึงง่ายและบริการขายผ่านทางอินเทอร์เน็ตสามารถสั่งซื้อได้ที่บ้าน ด้านลักษณะทางกายภาพ สถานที่มีป้ายบอกทางเข้าออกที่ชัดเจน มีที่จอดรถสะดวกสบาย ด้านบุคลากร พนักงานอำนวยความสะดวกได้ดี มีบริการที่สุภาพเรียบร้อย มีความเป็นกันเองให้บริการแบบญาติ และด้านกระบวนการในการทำงาน มีกระบวนการตรวจสอบคุณภาพสินค้าและบริการที่เป็นมาตรฐานสร้างความเชื่อมั่น กระบวนการผลิตสินค้าและบริการจะต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีระบบขั้นตอนในการซื้อ-ขายที่รวดเร็ว

2. สร้างและการพัฒนารูปแบบประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาหว้า จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมแต่ละด้านมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์สอดคล้องงานวิจัยของอารักษ์ เอี่ยมจ้อย (2550 : 115) การศึกษาแนวทางการดำเนินงาน โครงการสนับสนุนการพัฒนา อุตสาหกรรมชนบท (สอช) พบว่า ร้อยละ 38.73 ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจวิสาหกิจชุมชนส่วนอีกร้อยละ 61.22 ต้องมีการปรับปรุงการดำเนินธุรกิจ และเมื่อศึกษาถึงตัวชี้วัดความสำเร็จด้านประโยชน์ที่ชุมชนได้รับเท่านั้น โดยในส่วนของตัวชี้วัด ในการดำเนินธุรกิจประสบความสำเร็จน้อย ต้องปรับปรุงการดำเนินกิจกรรม คือ มีตัวชี้วัดความสำเร็จ ด้านการจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ด้านการดำเนินธุรกิจทั้งนี้อาจเป็นเพราะการ

สร้างแบบจำลองสมมติฐานความสัมพันธ์โครงสร้างของรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู อำเภอนาइन จังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้อยู่บนฐานของผลการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลสภาพจริงเกี่ยวกับรูปแบบส่วนประสมทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับส่วนประสมทางการตลาด ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการในการทำงาน ลักษณะทางกายภาพ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และนักวิชาการ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างสมมติฐานการวิจัยและแบบจำลองสมมติฐานความสัมพันธ์โครงสร้าง จากแนวปฏิบัติดังกล่าวทำให้แบบจำลองสมมติฐานความสัมพันธ์โครงสร้างมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ประกอบกับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์จากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคูของกลุ่มตัวอย่าง ครั้งนี้ได้ดำเนินการสร้างตามกระบวนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย กล่าวคือ มีการศึกษาข้อมูล กำหนด กรอบแนวคิดของการวิจัย ให้นิยามศัพท์ตัวแปรที่ศึกษา สร้างแบบสอบถาม ทดลองใช้และหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยตามหลักการวิจัย และคัดเลือกข้อคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์กำหนดไว้ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบกับการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู จำนวนมากกว่าที่ต้องการ จึงได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรตำบลหนองคู เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอที่ได้จากการวิจัย

- 1.1 ด้านการผลิต ควรมีแหล่งวัตถุดิบที่ใกล้แหล่งผลิต
- 1.2 ด้านผลิตภัณฑ์ในการเตรียมวัตถุดิบต้องควรมีการตรวจสอบวัตถุดิบให้มีคุณภาพ
- 1.3 ควรมีการตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือให้พร้อมสำหรับใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 1.4 ควรมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัยตรงกับความต้องการของลูกค้า

1.5 ควรมีการพัฒนารูปแบบส่วนประสมทางการตลาดต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถแข่งขันกับระบบการค้าเสรีได้ มีการพัฒนาในทุกด้าน

1.6 ควรมีการจัดทำแผนกลยุทธ์การตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ตรวจสอบ ติดตามผล มีการประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

1.7 ควรมีการอบรมให้ความรู้กับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร

1.8 ควรปรับปรุงในด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

1.9 ควรเน้นองค์ความรู้ ได้แก่ เกณฑ์การเลือกและตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงาน การตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่ม การร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน การผลิตสำรอง ความรู้การบริหารจัดการ และความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและมาตรฐานสินค้าและ เน้นฝึกทักษะให้กับสมาชิกในองค์กร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยเชิงนโยบายโดยนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปพัฒนาการบริหารจัดการและการตลาดที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหาแนวทางเพิ่มคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับผลการวิจัยและประเมินผล

เอกสารอ้างอิง

- ณรัชชอร์ (ณัฐนรี) ศรีทอง. (2554). *การบริหารงานพัฒนาชุมชนเชิงยุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- บุญศรี พรหมมาพันธุ์. (2548). *บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะภาคเหนือ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เรนัส เสริมบุญสร้าง และคณะ. (2543). *การตลาดของบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูประยะที่ 1*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคู. (2560). *ข้อมูลทั่วไป*. มหาสารคาม: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคู

- อรรรรณ จาพุด และคณะ. (2550). *แนวทางการพัฒนาการตลาดของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- อารักษ์ เอี่ยมจ้อย. (2550). *การศึกษาแนวทางการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท (สอช)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอุตสาหกรรม.
- Kotler, P. & Keller, K. L. (2009). *Marketing Management*. (13th ed). New Jersey: Prentice Hall.

การพัฒนารูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก

อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

**The Success Managerial Model of The Herbal Products
Community Enterprise. In The District of Nong Lek
Amphoe Kosum Phisai Mahasarakham Province**

กมลทิพย์ ตรีเดช

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Kamontip Treedech

Maha Sarakham Rajabhat University, Thailand

E-mail: kamontip_pak@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก 3) นำเสนอรูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยแบบผสมผสาน การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ คณะกรรมการสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตสมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 169 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 23 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 23, 2020; Accepted: April 27, 2020

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาการจัดการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียดเป็นรายด้านดังนี้ ด้านศักยภาพของชุมชน ด้านการมีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ และด้านการทำธุรกิจอย่างยั่งยืน ตามลำดับ

2. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก มีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียดเป็นรายด้านดังนี้ด้านภาวะผู้นำ ด้านทัศนคติของสมาชิก และ ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ และระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียดเป็นรายด้านดังนี้ ด้านปัญหาภูมิประเทศในพื้นที่ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ด้านนโยบายภาครัฐ

3. รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กรและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร ที่นำมาศึกษา มีความสัมพันธ์พหุคูณกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เท่ากับ 0.805 ($R = .805$) โดยปัจจัยด้านทัศนคติของสมาชิก และปัจจัยด้านภาวะผู้นำ สามารถพยากรณ์การจัดการที่ประสบความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้ร้อยละ 64.80 ($R^2 = .648$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

คำสำคัญ: การพัฒนา; รูปแบบการจัดการ; วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร

Abstracts

The objectives of this research were to study 1) To study the management problems of the community enterprise in the herbal product group in Nong Lek Subdistrict Kosum Phisai District Mahasarakham

province. 2) Analyze factors affecting success of community enterprise management of herbal product groups In NongLekSubdistrictKosumPhisai District Mahasarakham province. 3) The Development of Successful Management Model for Herbal Product Community Enterprise Groups in Nong Lek Subdistrict, Kosum Phisai District, Mahasarakham Province. The researcher used mixed research. And qualitative research using in-depth interviews. Amount 30 people. The research instrument was questionnaires. The unit of analysis was community enterprise committees in Herbal Product Group Nong Lek Subdistrict Kosum Phisai District Mahasarakham provinces, 167 people. The statistics for data analysis were frequency, percent, mean, standard deviation, Pearson correlation and stepwise multiple regression.

The result found as followed:

1. The management problems of the community enterprise in the herbal product group Nong Lek Subdistrict Kosum Phisai District MahaSarakham Province Overall is at a high level. With details as follows Community potential In terms of having a market for products and sustainable business respectively

2. The representatives opinion about the level of internal environmental factors and external environmental factors that related to the success of community enterprises in all aspects were in the high level when consider mean values of each dimension of internal and external factor; management competency leadership, memberships attitude, topographical problems in NongLekSubdistrictKosumPhisai District Mahasarakham province. and the and government policies.

3. The multiple correlation between internal and external environmental factors and success of community enterprise were .805 in which leadership and memberships attitude could predict successful of community enterprise at a significance level of .05 with $R^2 = 64.80\%$.

Keywords: Development; Management style; Community Enterprise herbal products

บทนำ

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่จะดำเนินงานกันเองเฉพาะในแต่ละกลุ่ม ต่อมาในระยะหลังรัฐบาลได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และมีส่วนในการกระตุ้นและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น ตั้งแต่แผนการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2548 ของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้เน้นการทำงานใน 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์เสริมสร้างศักยภาพและยกระดับกระบวนการผลิต มาตรฐานและคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน

ยุทธศาสตร์สนับสนุนและส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงผู้บริโภคและกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ ยุทธศาสตร์การสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เชื่อมต่อกันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และยุทธศาสตร์การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (สุมพร ลิมไทย, 2549 : 4) ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ในแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีความชัดเจนขึ้น สำหรับแนวทางแก้ไขวิกฤตจากอธิบายไว้ว่า ควรมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองมากขึ้นของชุมชน และชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ต้องมีการสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนผสมผสานคือ ความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมของตนเองและความสามารถทางเศรษฐกิจ (จงพิศ ศิริรัตน์ และคณะ, 2557 : 228) นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ต้องดำเนินการเชิงรุก มุ่งคว้าโอกาสในอนาคต จากการพิจารณาความพร้อมที่เริ่มต้นจากการปฏิรูปและช่วยเหลือตนเอง โดยเปิดมุมมอง ข้อมูล และ ความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ (ณัฐพันธ์ เขจรันันท์, 2547 : 250) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่าปัญหาของประเทศในภาพรวม ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นสามารถแก้ไขได้ด้วยการที่ประชาชนรู้จักนำสินทรัพย์ที่มีอยู่ ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น สามารถขจัดปัญหาความยากจนเป็นการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของ ครอบครัว ชุมชน และ ระหว่างชุมชน ต่อมาความต้องการของชุมชนองค์กรชุมชน และเครือข่ายต่างๆ ทั่วประเทศ ต้องการให้มีการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อสะดวกต่อการเชื่อมโยงกับกิจกรรมต่างๆ จึงมีการรวมตัวกัน และได้มีการยกร่างกฎหมายเพื่อรองรับกับการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน เมื่อพิจารณา พบว่าวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองเหล็กอำเภอโกสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคามเป็นกลุ่มน่าสนใจและมีศักยภาพในการพัฒนาสูงเนื่องจากกลุ่มดังกล่าวมีปัญหาที่เกิดขึ้นจากประสิทธิภาพการผลิตต่ำและการตลาด ซึ่งมาจากหลายสาเหตุด้วยกันประกอบด้วย ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาระหว่างเมืองกับชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมการกระจายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่ชนบทเป็นการสร้างรายได้ และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็กอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อจะได้ทราบสภาพและปัญหาอุปสรรค ปัจจัย

ความสำเร็จ แนวทางในการจัดการเครือข่ายที่นำไปสู่การวางแผนพัฒนาตลาดการจัดการ
วิสาหกิจชุมชนของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการ
ที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอ
สุมพสัย จังหวัดมหาสารคาม ให้สามารถเพิ่มประสิทธิผลความสำเร็จการจัดการของกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรใน
ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์
สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคามเป็นการ
วิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ส่วนการ
วิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 169 คน ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก
เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิด ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องได้ดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่
 - 1.1 ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก
อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคามจำนวน 1 คน
 - 1.2 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบล
หนองเหล็ก อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 12 คน
 - 1.3 กลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ใน
ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสมพสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 12 คน

1.4 เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาชุมชน ชำนาญการอำเภอโกสุมพิสัย จำนวน 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการอำเภอโกสุมพิสัย จำนวน 1 คน หัวหน้าส่วนสวัสดิการสังคมอำเภอโกสุมพิสัย จำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1 คน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกเทป ถอดเทปสรุปและสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้ดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวนประชากร 169 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก, 2560 : 15)

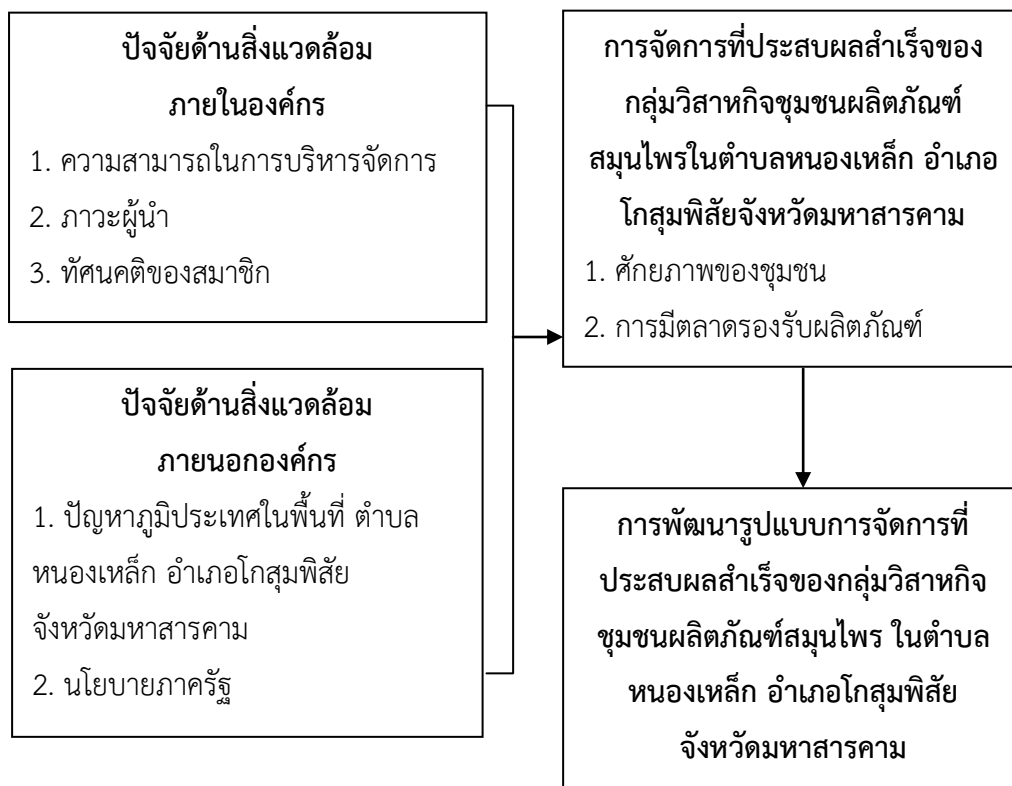
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

3. ขั้นตอนการสร้างและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1. สภาพปัญหาและการจัดการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก พบว่า

1.1 สภาพปัญหาการจัดการของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก พบว่า มีปัญหาการพัฒนารูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถแข่งขันกับระบบการค้าเสรีได้ มีการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร จะต้องมีการศึกษากลยุทธ์รูปแบบการจัดการที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการบริการ

จัดการองค์กรให้เป็นรูปธรรม มีหน่วยงานของภาครัฐที่จะต้องดูแลรับผิดชอบโดยตรงกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร มีการจัดทำแผนกลยุทธ์การจัดการองค์กรของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตรวจสอบ ติดตาม ผล มีการประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง มีการให้คำปรึกษาด้านการออกแบบ ด้านอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด หรืออบรมในประเด็นสำคัญๆ ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร

1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก เนื่องมาจากการบริหารจัดการของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร มีการปรับปรุงด้านผลิตภัณฑ์ เริ่มตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบต้องมีการตรวจสอบวัตถุดิบให้มีคุณภาพ มีแหล่งวัตถุดิบที่ใกล้แหล่งผลิต มีการตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือให้พร้อมสำหรับใช้งานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีความเพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า และประหยัดต้นทุนการผลิต มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย ตรงกับความต้องการของลูกค้า สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร สามารถดำเนินการได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง

1.3 รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก มาจากปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อการจัดการองค์กรของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร การสร้างและการพัฒนารูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ ที่มีอยู่ในรูปแบบกลยุทธ์การจัดการที่ประสบผลสำเร็จในดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือปรับปรุงรูปแบบจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแต่ละประเด็นกลยุทธ์และแผนหรือโครงการ สำหรับการดำเนินการแก้ปัญหา ให้ตรงจุดและตรงตามความจำเป็น เพื่อความสำเร็จในการจัดการทางการตลาด

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ในปี 2555-2558 จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 มีจำนวนสมาชิกในกลุ่มอยู่อยู่ระหว่าง 10-20 คน จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 64.50 ส่วนใหญ่สินค้าหลักประเภทชาสมุนไพรตรีรส จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 33.70

การจัดตั้งกลุ่มย่อยเป็นผลเนื่องมาจากการรวมตัวกันเอง จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 46.20 การลงทุนของกลุ่มมาจากการระดมเงินทุนภายในกลุ่ม จำนวน 98 คน จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 58.00 การจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม/เดือน น้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 40.20 แนวโน้มของยอดขายในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมามากที่ จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 58.60 แหล่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมาจากภายในจังหวัด จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50

2.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$; S.D. = 0.800)

2.3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$; S.D. = 0.729)

2.4 ผลการวิเคราะห์การจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัยจังหวัดมหาสารคาม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$; S.D. = 0.808)

2.5 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง

ตัวแปรอิสระ	Unstandardied Coefficients		Standardized Coefficients		sig
	b	SE _b	β	t	
ค่าคงที่ (a)	.779	.169		4.606	.000*
1. ด้านทัศนคติของสมาชิก (X_3)	.106	.011	.571	9.446	.000*
2. ด้านภาวะผู้นำ (X_2)	.063	.012	.309	5.110	.000*
a = .779	SE _b = .33215		$R^2 = .648$		R = .805
F = 151.719	Sig = .000*				

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่าปัจจัยปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กรและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร ที่นำมาศึกษา มีความสัมพันธ์พหุคูณกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เท่ากับ 0.805 ($R = .805$) โดยปัจจัยด้านทัศนคติของสมาชิก และปัจจัยด้านภาวะผู้นำ สามารถพยากรณ์การจัดการที่ประสบความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้ ร้อยละ 64.80 ($R^2 = .648$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

สมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ $Z = .0571 z_3 + .309 z_2$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยภายในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในภาพรวม ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านภาวะผู้นำ และทัศนคติของสมาชิกอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะการจัดการที่ประสบความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับองค์กรใดก็ตาม ล้วนเกิดมาจากความสามารถในการบริหารจัดการของสมาชิกภายในองค์กรนั้นๆ รวมถึงตัวผู้นำเองต้องมีภาวะผู้นำที่ดี มีความน่าเชื่อถือ มีความรู้ความสามารถ และสมาชิกเองต้องมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรของตน ซึ่งที่กล่าวมาล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จได้เมื่อพิจารณา ปัจจัยสิ่งแวดล้อมในองค์กร ทั้ง 3 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก คือ 1) ด้านความสามารถในการบริหารจัดการ ได้แก่ สมาชิกมีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำ และคณะกรรมการกลุ่มทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำ และคณะกรรมการกลุ่มนั้น จะช่วยให้กลุ่มได้ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มซึ่งเป็นที่ยอมรับของสมาชิกเป็นบุคคลที่สมาชิกเชื่อว่ามีรู้ความสามารถในการบริหารจัดการกิจกรรมทุกกิจกรรมภายในกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านภาวะผู้นำ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มมีความเชื่อถือ และเสียสละในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะสมาชิกคิดว่าความสำเร็จที่เกิดกับองค์กรใดก็ตาม ปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ผู้นำต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ และมีความเสียสละในการปฏิบัติงาน ซึ่งช่วยให้องค์กรมีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และยิ่งรวมถึงความเชื่อถือว่าองค์กรอีกด้วย 3) ด้านทัศนคติของสมาชิก ได้แก่ สมาชิกมีความสามัคคี ทั้งนี้เพราะสมาชิกคิดว่าหากสมาชิกมีความสามัคคีกันจะช่วยให้การ

บริหารงานองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนภสร เลี้ยววานิช (2553 : 64) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อเหตุแห่งความสำเร็จของร้านค้าชุมชน ปัจจัยด้านประโยชน์ของสมาชิก ปัจจัยด้านทัศนคติของสมาชิก ปัจจัยด้านสินค้า ปัจจัยด้านราคาสินค้า ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง ปัจจัยด้านทุน ปัจจัยด้านสมาชิก ปัจจัยด้านการได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก ปัจจัยด้านรูปแบบของร้านค้าชุมชน

2. ปัจจัยภายนอกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันนี้ปัญหาภูมิประเทศในพื้นที่ตำบลหนองเหล็ก เป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กร เพราะการบริหารจัดการรวมถึงการพัฒนาองค์กรเป็นไปอย่างยากลำบาก มีผลต่อการปลูกพืชสมุนไพรวัตถุดิบในช่วงหน้าแล้ง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในที่ห่างไกลมีผลกระทบต่อคมนาคมไม่สะดวก ส่วนนโยบายภาครัฐก็มีส่วนช่วยในการทำงานขององค์กรเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร ทั้ง 2 ด้าน พบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก คือ 1) ด้านปัญหาภูมิประเทศในพื้นที่ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ความแห้งแล้งและการคมนาคม จึงส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรมีอุปสรรคค่อนข้างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑิรา จิตต์วิบูลย์ (2560 : 119) ศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมการส่งออกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีปัญหาการส่งออกทุกด้าน และมีความต้องการความช่วยเหลือในเรื่องการเตรียมความพร้อมในการส่งออก การตลาดการเงิน / การบัญชี การเข้าถึงบริการของรัฐ รวมถึง เรื่องการผลิตและเทคโนโลยี การดำเนินงานแบบบุคลากรโดยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมเกี่ยวข้องกับการส่งออก 2) ด้านนโยบายภาครัฐ ได้แก่ นโยบายภาครัฐช่วยสนับสนุนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น เงินทุน สถานที่จัดจำหน่าย ทั้งนี้เพราะปัจจุบันภาครัฐได้มีนโยบายที่สนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านแต่ละผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ขึ้นภายในชุมชนรวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ก็เช่นกัน เพื่อเป็นการสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้พบว่า ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีปัญหาการส่งออกทุกด้าน และมีความต้องการความช่วยเหลือในเรื่องการเตรียมความพร้อมในการ

ส่งออก การตลาดการเงิน / การบัญชี การเข้าถึงบริการของรัฐ รวมถึง เรื่องการผลิตและเทคโนโลยี การดำเนินงานแบบบุคลากรโดยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมเกี่ยวข้องกับการส่งออก

3. การจัดการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะการรวมตัวของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นการรวมตัวกันของคนภายในพื้นที่ซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน ตลอดจนทรัพยากรที่สมบูรณ์ มีตลาดภายในพื้นที่ไว้รองรับผลิตภัณฑ์ที่แน่นอน อีกทั้งสมาชิกยังเห็นว่าธุรกิจวิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาเป็นธุรกิจที่ยั่งยืนได้ เมื่อพิจารณาการจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร พบว่า อยู่ระดับมาก ได้แก่ 1) ด้านศักยภาพของชุมชน ที่ผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนค่อนข้างมีศักยภาพมีทรัพยากรที่สมบูรณ์หลากหลาย สามารถสร้างสรรค์ให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของสมาชิกภายในกลุ่ม 2) ด้านการมีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สินค้าของกลุ่มเป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งนี้เพราะสินค้าของกลุ่มเป็นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของสมาชิกภายในกลุ่ม ก่อนที่จะมีการผลิตสินค้าทางกลุ่มได้มีการสำรวจความต้องการของตลาดว่ามีความต้องการสินค้าประเภทใดจำนวนเท่าไร เพื่อให้สินค้าและปริมาณสินค้าตรงกับความต้องการและเพียงพอกับความต้องการของตลาด 3) ด้านการทำธุรกิจอย่างยั่งยืน ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้เพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ค่อนข้างประสบความสำเร็จ ชุมชนมีศักยภาพในการผลิตและพัฒนาสินค้าออกสู่ตลาด และสินค้าที่ผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด กลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้า และสมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นลดปัญหาการว่างงานได้ ทั้งนี้การรวมกลุ่มอาชีพทำให้สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพที่มั่นคง และพัฒนาให้กลายเป็นอาชีพหลักได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอารักษ์ เอี่ยมจ้อย (2550 : 214) การศึกษาแนวทางการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นการศึกษาระหว่างปี 2545-2549 พบว่า จาก 45 ประเภทกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากกว่า 250 โครงการ มีอัตราการรอดของโครงการร้อยละ 75 โดยโครงการขนาดใหญ่มีอัตราการอยู่รอดมากกว่าโครงการขนาดเล็ก เนื่องจากมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ส่วนราษฎรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยวันละ 142 บาท ซึ่งสูงกว่าอัตราค่าจ้าง แรงงานขั้นต่ำ (140 บาท) พื้นที่ที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาค

กลาง ตามลำดับ ประเภทอุตสาหกรรมที่เหมาะสมประกอบไปด้วย การตัดเย็บ เสื้อผ้าสำเร็จรูป รองเท้ากีฬา ประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ถักทอไหมพรม และเครื่องประดับ เป็นต้น เพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวมีการจ้างงานจำนวนมากและมีตลาดรองรับในต่างประเทศ เป็นหลักในการดำเนินโครงการควรมีการแก้ไขปรับปรุง คือ 1) จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ 2) จัดระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม 3) ประชาสัมพันธ์โครงการให้มีประสิทธิภาพ 4) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานและมีการศึกษาวิจัยที่เพียงพอ 5) คัดเลือกประเภทอุตสาหกรรมและธุรกิจเอกชนที่เหมาะสม 6) ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพของบุคลากร/เจ้าหน้าที่รัฐ 7) คัดเลือกราชการ/ พื้นที่ดำเนินการที่เหมาะสม 8) สนับสนุนด้านวิชาการ/งบประมาณ/การดำเนินงาน โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมคือรูปแบบการดำเนินโครงการ สอช. ควรเป็นลักษณะ 4 ประสานซึ่งจากเดิมประกอบไปด้วยธุรกิจเอกชน ราชการ /NGO และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ควรเพิ่มประสานที่ 4 คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) และมีการศึกษาวิจัยระดมความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมในลักษณะอื่นๆ เพิ่มอีกด้วย สภาพแวดล้อมในองค์กรและผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดีเป็นที่ยอมรับของตลาด

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการที่ประสบความสำเร็จของกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในตำบลหนองเหล็ก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการที่ประสบความสำเร็จ คือ ทักษะคติของสมาชิก และภาวะผู้นำตามลำดับ ทั้งนี้เพราะปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งในการดำเนินงานที่ผ่านมา ผลการดำเนินงานค่อนข้างประสบความสำเร็จเพราะผู้นำกลุ่มมีความเหมาะสมในการเป็นผู้นำ มีความรู้ความสามารถ มีความเสียสละ ส่วนสมาชิกส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม มีความสามัคคีให้ความร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มทุกด้าน ส่งผลให้การดำเนินงานกลุ่มสามารถดำเนินต่อไปและประสบความสำเร็จในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรารณ์ ศรีบุญ (2552 : 151) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ กลุ่มการบริหารผู้นำ สมาชิก การเรียนรู้และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

ข้อเสนอแนะ

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยควรศึกษาหาความรู้ และติดตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยอยู่เสมอ
2. ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาความพร้อมด้านต่างๆ ขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยมีการจัดอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์ด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ
3. วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยควรมีการปรับตัว และจัดโครงสร้างองค์กรให้มีความยืดหยุ่นในด้านต่างๆ เพื่อให้การเชื่อมโยงและการร่วมมือระหว่างองค์กรเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น
4. วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ควรมีการปรับตัวเพื่อให้องค์กรอยู่รอดได้ในสภาวะการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ
5. ภาครัฐควรมีบทบาทในเรื่องของการกำหนดแผนแม่บทของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ให้ส่งผลประโยชน์และสนับสนุนต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยในการพัฒนาต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- จงพิศ ศิริรัตน์ และคณะ. (2557). *สภาพแวดล้อมทางธุรกิจของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในภาคใต้*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นภสร เลี้ยววนิช. (2553). *การควบคุมคุณภาพในอุตสาหกรรม: Industrial quality control*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2547). *กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: เอ็กวาเปอร์เน็ท.
- มณฑิรา จิตต์วิบูลย์. (2560). *การจัดการยุคใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- วราภรณ์ ศรีบุญ. (2552). *ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ในจังหวัดสงขลา*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สยามพร ลิ้มไทย. (2549). *เส้นทาง OTOP : Local Ling Global Reaches* ฝันจะเป็นจริงหรือไม่. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2561. แหล่งที่มา: <http://www.cep.ge.th>.

- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก. (2560). *ข้อมูลประชากร*. มหาสารคาม: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก.
- อารักษ์ เอี่ยมจ้อย. (2550). *การศึกษาแนวทางการดำเนินงาน โครงการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท (สอช)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอุตสาหกรรม.

รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
**A Confirmatory Model for Strategic Management of North
Eastern Rajabhat University Cluster**

อนุชา ลาวงค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Anucha Lavongom

RajabhatMahasarakham University, Thailand

E-mail: An_cha99@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อตรวจสอบรูปแบบการวัดองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวชี้วัดรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเพื่อยืนยันรูปแบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง จำนวน 295 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น และสุ่มอย่างง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบหลักของรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 องค์ประกอบหลัก วัฒนธรรมองค์การ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ นวัตกรรมองค์การ และองค์ประกอบย่อย 10 องค์ประกอบ คือ เน้นการบูรณาการ มุ่งผลสัมฤทธิ์งาน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การคิดเชิงกลยุทธ์

วันที่รับบทความ: 1 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2563

Received: April 1, 2020; Revised: April 28, 2020; Accepted: April 29, 2020

แก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ สื่อสารและเจรจาต่อรอง สร้างแรงจูงใจและแรงขับเคลื่อน การจัดการเชิงระบบ การคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เน้นการตลาด และตัวชี้วัดจำนวน 59 ตัวชี้วัด

2. การตรวจสอบรูปแบบรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างตัวชี้วัดรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากค่าทางสถิติ ($\chi^2 = 30.415$, ค่า $df = 27$, ค่า $P = 0.296$, ค่า $CFI = 0.997$, $NFI = 0.973$, $RMR = 0.022$, $RMSEA = 0.021$ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดเป็นองค์ประกอบที่สามารถใช้วัดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้อย่างเที่ยงตรงและสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ผลการยืนยันรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน ทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญยืนยันรูปแบบ พบว่า รูปแบบที่ได้จากการวิเคราะห์ทางสถิติสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไปในทิศทางบวกในด้านความเหมาะสมของรูปแบบและรูปแบบที่พัฒนาขึ้นพบว่า มีมาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ 4.58 ระดับมากที่สุด มีมาตรฐานด้านความเป็นไปได้ 4.52 ระดับมากที่สุด มีมาตรฐานด้านความถูกต้อง 4.41 ระดับมาก และมีมาตรฐานด้านความเหมาะสม 4.29 ระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบเชิงยืนยัน; การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์; มหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstracts

The research aimed 1) to investigate the major components and sub-components of strategic management of the northeastern Rajabhat University cluster, 2) to examine a model for assessing the major components and sub-components of strategic management of the northeastern Rajabhat universities and 3) to confirm the model for assessing the major components and sub-components of strategic management of the northeastern Rajabhat universities. Mixed methods research was employed for the study. The sample subjects were two hundred and ninety five executives of the northeastern Rajabhat universities consisting of low-level, middle-level and high level executives. They were selected by stratified random sampling and simple random

sampling. The data was collected by questionnaires and descriptive analysis was employed for the research. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation and descriptive analysis.

The research findings were as follows:

1. The research findings showed that the three major components of strategic management of the northeastern Rajabhat University cluster consisted of organizational culture, strategic leadership and organizational innovation. The ten sub-components of strategic management of the universities were integration, achievement motivation, human resource management, strategic thinking skills, problem resolution and decision, communication and negotiation, building motivation and drives, systematical management, creative thinking and marketing. There were fifty nine indicators for both the major components and sub-components.

2. The findings indicated that the model of strategic management of the northeastern Rajabhat universities regarding the confirmatory analysis was consistent with the empirical data. The value of Chi - square was 30.415, df = 27, P = 0.296, CFI = 0.997, NFI = 0.973, RMR = 0.022, and RMSEA = 0.021. The findings revealed that all of the components on strategic management of the northeastern Rajabhat universities were consistent with the empirical data.

3. The findings indicated that the model regarding the confirmatory assessment of the seventeen experts and the statistical analysis was consistent positively with the empirical data. The average opinion of the experts toward the appropriateness of the model. The two highest rated items of the model were utility standards ($\bar{x} = 4.58$) and feasibility standards ($\bar{x} = 4.52$), and the two high rated items of the model were accuracy standards ($\bar{x} = 4.41$), and propriety standards ($\bar{x} = 4.29$) respectively.

Keywords: Confirmatory Model; Strategic Management; Northeastern Rajabhat University Cluster

บทนำ

จากสถานะของประเทศและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์ ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ประเทศไทยจะยังคงประสบสภาวะแวดล้อมและบริบทของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐจึงมีความจำเป็นในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อนำไปสู่การวางแผน การกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัดและเป้าหมาย รวมถึงการนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติโดยอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน

และภาคประชาชนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการบริหารประเทศ (L. Yuvaras, 2016 : 66-76) ซึ่งในปัจจุบันมักจะให้ความสำคัญกับการบริหารเชิงกลยุทธ์มากยิ่งขึ้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีวิธีการหรือแนวทางในการจัดการ การบริหาร และสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไป

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันได้มุ่งไปสู่ยุคแห่งสังคมข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สิ่งเหล่านี้การบริหารองค์การจำเป็นต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงไปโดยมุ่งไปสู่ความเป็นนานาชาติมากขึ้น เป็นสังคมที่สื่อสารกันโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น การติดต่อสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ในทางการจัดการได้มีการเปลี่ยนแปลงภายในองค์การเพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสภาพแวดล้อมที่กล่าวมา โดยเฉพาะพลัง 3C ซึ่งได้แก่ ลูกค้า (customer) การแข่งขัน (competition) และการเปลี่ยนแปลง (change) มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในองค์การเป็นอย่างมาก (เสน่ห์ จุย์โต, 2558 : 35) กล่าวว่าการบริหารองค์การแนวใหม่ได้กำหนดทิศทางการวางยุทธศาสตร์โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ ประเด็นทางยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์และตัวชี้วัด ค่าเป้าหมายและกลยุทธ์ การกำหนดแผนที่ทางยุทธศาสตร์ การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการการปรับแต่งกระบวนการปฏิบัติงาน โครงสร้างองค์การ เทคโนโลยี และทรัพยากรมนุษย์ และการติดตามประเมินผล โดยการกำกับติดตามและประเมินผล การทบทวน สถานการณ์เพื่อวางยุทธศาสตร์ใหม่ ตามวงจรของกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ สอดคล้องแนวคิดของบุญทัน ดอกไธสง (2555: 35) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) สอดคล้องแนวคิดของสมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2551 : 282) ได้เสนอหลักการการจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์ต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในช่วงปี พ.ศ. 2551-2565 ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพ ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา การจัดระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1) กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551-2565 ที่ได้ออกแบบมิติบูรณาการและองค์รวมของการพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อกำหนด

ทิศทางยุทธศาสตร์ คลอบคลุมถึงเรื่องธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน ช่วยกำกับให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับปรุงตั้งแต่ระดับองค์กร กำหนดนโยบาย ผู้บริหารทุกระดับต้องมีส่วนร่วมการบริหารในรูปแบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ และเป็นไปตามสภามหาวิทยาลัยให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และกำกับติดตาม ทบทวนโครงสร้างหลักสูตร การประกันความพอเพียงของทรัพยากร และการบริหารจัดการที่ดี

จากประเด็นข้างต้นจึงไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อสถาบันอุดมศึกษาในสถานการณ์พลวัตที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์สภาพปัญหาบุคลากรในการปฏิบัติงาน การบริหารงานเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมว่าเมืองประกอบแผงและปัจจัยสาเหตุใดที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยชัยยนต์ เพาพาน, (2555 : 125) ศึกษาแนวโน้มยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏรุ่นใหม่ในทศวรรษหน้า พบว่าการบริหารจัดการองค์กรที่ดีหรือการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ดี ต้องยึดหลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม หลักระเบียบและกฎหมาย หลักการจูงใจและทัศนคติ และหลักความคุ้มค่า สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2556 : 13) ได้ระบุไว้ว่าหากสิ้นสุดแผนในปี พ.ศ. 2565 สถาบันอุดมศึกษาต้องมีการยกระดับคุณภาพการศึกษานับตั้งแต่การเพิ่มขีดความสามารถ การปรับตัวและพัฒนาบุคลากรอย่างมีคุณภาพ โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลายและเอกภาพเชิงระบบ ถ้ามีการควบคุมติดตามผลการดำเนินงานดังกล่าวตามแผนงานหรือการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ที่องค์การวางไว้ และกฤษฎาสุขบุญสถิต (2554 : 9) ได้ศึกษาการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ผลการวิจัยทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จร่วม (Common Key Performance Indicator) ที่มีความสอดคล้องกับความเป็นบริบทของความเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ แบ่งเป็น 5 มิติในการประเมิน คือ การผลิตบัณฑิต งานวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริหารจัดการองค์กร และดัชนีชี้วัดความสำเร็จเฉพาะ (Specific Key Performance Indicator) ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐต้องมีการพัฒนาขึ้น และมีความแตกต่างกันในแต่ละสถาบัน ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะที่มีความเฉพาะเจาะจงกับบริบทเชิงกลยุทธ์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐนั้นๆ อาทิ วิสัยทัศน์ และเป้าหมายของสถาบัน

จากผลการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ ยังพบข้อจำกัดจากการกำหนดปัจจัยและลำดับความสำคัญในการติดตามและควบคุมการดำเนินงานแบบระบบราชการเดิม ที่ยังไม่มีมีการปรับเปลี่ยนระบบหรือวิธีการการทำงานของผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหาร ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ตามหลักการของกระบวนการที่วางไว้ และปัจจัยที่ทำให้การดำเนินไม่มุ่งผลสัมฤทธิ์ (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2558 :7) โดยมีปัจจัยที่ได้จากข้อเสนอจากบุคลากร คือปัจจัยความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา การสร้างแรงจูงใจ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ วัฒนธรรมการทำงานที่เปลี่ยนไปรวดเร็วโดยสิ้นเชิง ปัญหาของค่าตอบแทนที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของบุคลากรงบประมาณแผ่นดินและเงินรายได้

ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะศึกษารูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยทำการศึกษาว่าผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง มีองค์ประกอบใดบ้างที่เป็นแบบแผนปฏิบัติงานตามแผนยุทธศาสตร์ที่ไม่ประสบผลสำเร็จและเผชิญสภาพปัญหาภายในและภายนอกอย่างไรบ้าง ควรเลือกใช้แนวทางในการจัดการเชิงกลยุทธ์อย่างไร เพื่อกำกับติดตามและการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ อย่างไร และเป็นไปในทิศทางใด พร้อมรูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ในยุค 4.0 ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กร ความล่าช้าในการบริหารจัดการ และเป็นข้อมูลในการจัดกรอบแผนการส่งเสริมในด้านการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ต่อไป สอดรับกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อมุ่งไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบย่อยในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการวัดองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวชี้วัดรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. เพื่อยืนยันรูปแบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากร คือ กลุ่มผู้บริหาร ระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง ซึ่งสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 11 แห่ง จำนวน 608 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2559 : 22)

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้บริหาร ระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง หรือผู้ได้รับมอบหมายจากส่วนราชการ ซึ่งสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้สูตรการคำนวณของ Hair, J.F. et al. (2006 : 86) ที่ต้องใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 5 หน่วยต่อ 1 ตัวแปร โดยการวิจัยครั้งนี้ มีตัวแปรที่เป็นตัวชี้วัด 59 ตัวแปร จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 295 คน

3. ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ การวิจัยใช้ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลการยืนยัน (Connoisseur) จำนวน 17 คน โดยวิธีการยืนยันอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จากบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของรัฐ เพื่อจะได้ดำเนินการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ได้จากผลการสัมภาษณ์และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเป็นแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับตามแบบลิเคอร์ท

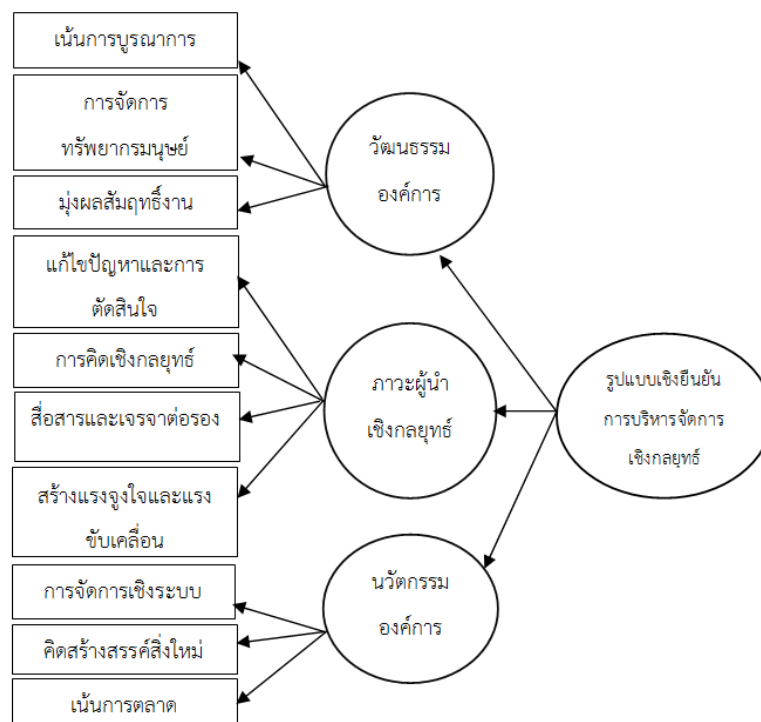
การตรวจสอบโดยหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ด้วยการนำแบบสอบถามที่ได้มาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Try-out) ในการวิจัยโดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า α

ตั้งแต่ 0.8 ขึ้นไปถือว่าเป็นคำถามที่มีความเชื่อมั่น จำนวน 30 กลุ่มตัวอย่าง โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม แต่ละข้ออยู่ระหว่าง 0.60-1.00 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.602-0.920 ได้ค่าความเชื่อเท่ากับ 0.860

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินเพื่อเป็นเครื่องมือวัด โดยใช้สมมติฐานผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Connoisseurship) เพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบ (Model) จำนวน 17 คน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของลักษณะประชากร โดยมีการแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวชี้วัดรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษากลุ่มราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุมากกว่า 50 ปี มีประสบการณ์บริหารงาน 10 ปีขึ้นไป มีคุณวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอกมาร้อยละ 54.91 และดำรงตำแหน่งทางบริหารระดับ คณบดี รองคณบดี ผู้ช่วยคณบดี ร้อยละ 24.40 ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ องค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การและองค์ประกอบย่อย 10 องค์ประกอบ คือ เน้นการบูรณาการ มุ่งผลสัมฤทธิ์งาน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การคิดเชิงกลยุทธ์ แก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ สื่อสารและเจรจาต่อรอง สร้างแรงจูงใจและแรงขับเคลื่อน การจัดการเชิงระบบ การคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เน้นการตลาด และตัวชี้วัดจำนวน 59 ตัวชี้วัด

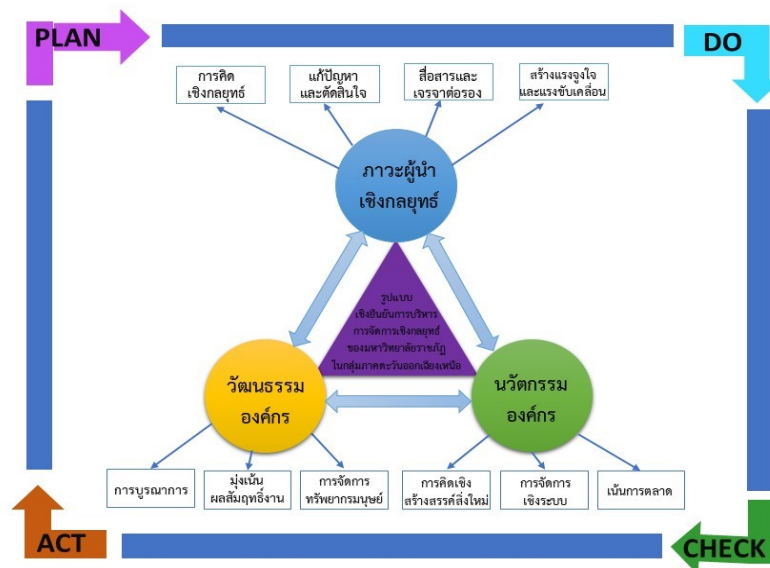
2. ตรวจสอบรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับแรก พบว่า ไม่เดลตามกรอบแนวคิดในการวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า ในการสร้างสเกลองค์ประกอบย่อย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Confirmatory Factor Analysis) ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองต่อไป

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันที่สอง (Second-order confirmatory factor analysis) พบว่า ทุกองค์ประกอบของตัวชี้วัดรวมรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า เกิดจากองค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์องค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การแสดงให้เห็นว่าโมเดลการวิจัยที่ประกอบด้วยตัวชี้วัด 59 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ องค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดเป็นองค์ประกอบที่สามารถใช้วัดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้อย่างเที่ยงตรงและสอดคล้องกับ

ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้ค่าทางสถิติ (Chi - square = 30.415, ค่า df = 27, ค่า P = 0.296, ค่า CFI = 0.997, NFI = 0.973, RMR = 0.022, RMSEA = 0.021)

3. รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การยืนยันรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน ทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญยืนยันรูปแบบ พบว่า รูปแบบที่ได้จากการวิเคราะห์ทางสถิติ สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไปในทิศทางบวกในด้านความเหมาะสมของรูปแบบและรูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า มีมาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) 4.58 ระดับมากที่สุด มีมาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) 4.52 ระดับมากที่สุด มีมาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards) 4.41 ระดับมาก และมีมาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) 4.29 ระดับมาก

ผู้วิจัยสามารถนำมาสร้างเป็นโมเดลในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังแผนภาพนี้

แผนภาพที่ 2 โมเดลเชิงยืนยันที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประเด็นในการอภิปรายผล 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการสร้างตัวชี้วัดที่เหมาะสมของรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เมืองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และองค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของตัวชี้วัด โดยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 วัฒนธรรมองค์การ พบว่า ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวชี้วัด รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัฒนธรรมองค์การ ประกอบด้วย ด้านการบูรณาการ ด้านเน้นผลสัมฤทธิ์งาน ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีจำนวน 18 ตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมาก คือ ระหว่าง 3.77 ถึง 4.15 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือ ด้านมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์งานของผู้ปฏิบัติงานสามารถสร้างโอกาสให้ตนเองก้าวหน้าในวิชาชีพ จากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามนั้น ซึ่งผู้บริหารจะต้องบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยมีการวางแผนกลยุทธ์ขององค์การ เพื่อกำหนดทิศทาง กำหนดรายละเอียดของตัวชี้วัดงาน อีกทั้งมีการวัดและการตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อติดตามและเป็นการแสดงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของงานตามเป้าหมาย รวมถึงการให้รางวัลตอบแทน ยังสอดคล้องกับแนวคิด ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543 :151-152) การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ยังเกี่ยวข้องกับทุกกระบวนการของการบริหาร (PDCA) ได้แก่ Plan คือ การมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ชัดเจน Do คือ มีการปฏิบัติงานที่มุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผนที่วางไว้ Check คือ มีการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน และ Act คือ ปรับปรุงแก้ไข ให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามแผนที่วางไว้ อีกด้วย นอกจากนี้ตัวชี้วัดยังสอดคล้องกับ (ทิพาดี เมฆสุวรรณ, 2545 : 23) คือตัวชี้วัด ด้านมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์งาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถสร้างโอกาสให้ตนเองก้าวหน้าในวิชาชีพ จึงเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดขององค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ พบว่า ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวชี้วัด รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย ด้านการคิดเชิงกลยุทธ์ ด้านการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ ด้านการสื่อสารและเจรจาต่อรอง ด้านการสร้างแรงจูงใจและแรงขับเคลื่อน ซึ่งมีจำนวน 24 ตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมาก คือ ระหว่าง 3.83 ถึง 4.19 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือ ด้านการคิดเชิงกลยุทธ์ ที่ผู้บริหารจะต้องได้ใช้ทักษะและอาศัยกรอบแนวคิดความรู้เพื่อผลสำเร็จของงานเสมอ จากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามนั้น สอดคล้องกับแนวคิดศิริภัทร ดุษฎีวิวัฒน์ (2555 : 8) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ทางด้านการคิดเชิงกลยุทธ์ มี 2 ส่วนสำคัญ คือ ด้านทักษะความสามารถ เช่น ความฉลาด ความคิดสร้างสรรค์ ไหวพริบ ปฏิภาณ ความรู้ในงานทำงานเป็นทีม โน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจ อีกส่วนส่วนของลักษณะบุคลิกภาพ เช่น การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ความกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ เชื่อมั่นในตัวเอง และมีความรับผิดชอบ สอดคล้องแนวคิดของ DuBrin, Andrew J. (2010 : 413-419) คุณลักษณะพื้นฐานการเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ คือ ความสามารถในการคิดหรือการรู้คิดในระดับสูงเพื่อสร้างกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการซึ่งเปรียบเสมือนเป็นทิศทางและกลไกในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ความสามารถในการรวบรวมปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ ความสามารถในการคาดการณ์และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดแบบเดิมสู่การคิดแบบใหม่ หรือการคิดนอกกรอบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการสร้างอนาคตใหม่ ความสามารถในการสร้างวิสัยทัศน์เพื่อให้ทุกคนร่วมสานฝันให้เป็นจริง สอดคล้องกับแนวคิดของอะแดร์ Adair, John Eric. (2010 : 38-39) การเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์มี 2 คุณลักษณะคือ ภาระหน้าที่โดยทั่วไปและภาระหน้าที่เฉพาะ ภาระหน้าที่โดยทั่วไปมี 3 ประการ ได้แก่ 1) การดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ 2) การจูงใจและพัฒนาบุคลากร และ 3) การสร้างและธำรงรักษาทีมงาน และสอดคล้องกับแนวคิด Potter-Efron, Ronald T. (2005 : 16-36) กล่าวว่า การคิดเชิงกลยุทธ์จะทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาได้ตรงจุด รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ สามารถแจกแจงประเด็นปัญหาออกมาอย่างมีระบบทำให้แก้ปัญหาได้ตรงจุดและยังสามารถถ่ายทอดความคิดของตนให้คนรอบข้างเข้าใจ

ได้อย่างชัดเจน ซึ่งการคิดเชิงกลยุทธ์ต้องอาศัยทักษะในการศึกษาขั้นสูง 8 ทักษะ ได้แก่ การวิเคราะห์ การประเมินผล การรวมกลุ่ม การนิรนัย การอุปนัย การสังเคราะห์ การสรุปสาระสำคัญ ตลอดจนการแสดงออกเพื่อโน้มน้าว

1.3 นวัตกรรมองค์การ พบว่า ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของตัวชี้วัด รูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นวัตกรรมองค์การ ประกอบด้วย ด้านการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ด้านการจัดการเชิงระบบ ด้านนวัตกรรมทางการตลาด ซึ่งมีจำนวน 27 ตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมาก คือ ระหว่าง 3.88 ถึง 4.34 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือ ด้านนวัตกรรมทางการตลาด ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีการแลกเปลี่ยนหลักสูตรเชิงพาณิชย์ ร่วมมือกับบริษัททั้งภายในประเทศและนอกประเทศ จากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามนั้น เป็นผู้บริหารที่อยู่ในระดับคณะ/ ภาควิชา/สาขาวิชา เล็งเห็นกลยุทธ์การพัฒนาหลักสูตรซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Guan, J., & Ma, N. (2003 : 737-747) กล่าวว่า ด้านศักยภาพองค์การมีการปรับโครงสร้างขององค์การให้ยืดหยุ่นไปตามแผนการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ รวมศูนย์ทรัพยากรเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมได้ การวิจัยและพัฒนาการตลาดและกระบวนการผลิตทำหน้าที่สอดคล้องกัน ร่วมกันพัฒนาความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ให้อิสระในการทำงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลและการติดต่อสื่อสารกันระหว่าง องค์การที่ทำงานแตกต่างกัน เช่นเดียวกับแนวคิดสมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ (2553 : 49-65) สรุปสั้นๆว่า นวัตกรรมองค์การจะต้องเป็นประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น สามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคม ดังนั้นตัวชี้วัด ด้านนวัตกรรมทางการตลาด ผู้บริหารจะต้องมีการแลกเปลี่ยนหลักสูตรเชิงพาณิชย์ ร่วมมือกับบริษัททั้งภายในประเทศและนอกประเทศ เพื่อให้องค์การนวัตกรรมเป็นองค์การที่มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสภาวะสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยใช้การพัฒนาผลิตภัณฑ์/พัฒนาหลักสูตรเชิงพาณิชย์ บริการกระบวนการ ระบบ โครงสร้าง และนโยบายต่างๆ ของผู้บริหารจึงเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดขององค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวชี้วัดที่เหมาะสมของรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การดำเนินการเป็นการทดสอบยืนยันตัวชี้วัดรูปแบบเชิงยืนยันการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อทดสอบซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จากการวิเคราะห์สถิติพื้นฐาน พบว่า ตัวชี้วัดมี ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากขึ้นไป ดังนั้น จึงเป็นตัวชี้วัดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวชี้วัดที่พบว่า ตัวชี้วัด 59 ตัวชี้วัด ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเกิน .30 และมีนัยสำคัญสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัดองค์ประกอบย่อยที่สามารถวัดองค์ประกอบหลักได้ โดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ โดยเลือกใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งมีการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล ตามแนวคิดของ (Hair, J.F. et al., 2006 : 34)

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของตัวชี้วัดการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานขององค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบ มีค่าเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า โดยองค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การ องค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษากลุ่มราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การ เป็นอันดับแรก ทั้งนี้เนื่องมาจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 11 แห่ง จะต้องผนึกพลังอันยิ่งใหญ่เพื่อนำพาองค์กรที่ดูแลท้องถิ่น โดยนำเทคโนโลยีนวัตกรรมที่ค้นพบในชุมชน ท้องถิ่น โดยการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับบุคลากร เพื่อนำไปถ่ายทอด เข้าใจ เข้าถึงบริบทความต้องการของท้องถิ่นอย่างชัดเจน พร้อมนำนวัตกรรมที่คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่พร้อมออกสู่สาธารณะ เน้นนวัตกรรมเชิงพาณิชย์ ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่น สามารถเพิ่มผลผลิตในมูลค่า และกระบวนการที่หลากหลายให้ชุมชน นำมาต่อยอดการพัฒนา สร้างหลักสูตรทางวิชาการ นำไปสู่การจัดการแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ นั่นหมายถึงมหาวิทยาลัยได้มีหลักสูตรเชิงนวัตกรรมองค์การ ถือว่าเป็นโอกาสและ

ความท้าทายปรับเปลี่ยนและสามารถอยู่รอดได้ (Survival) ในทุกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงพร้อมออกแบบให้เหมาะสมตามบริบท เพื่อเพิ่มผลผลิตเชิงคุณค่าต่อองค์กร (ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ) ตรงกับแนวคิดของ Greenberg, Jerald. (2005 : 409-411) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมองค์กรมีความสำคัญในการสร้างนวัตกรรม และการพัฒนา องค์กรให้เป็นองค์กรนวัตกรรมสภาพแวดล้อมองค์กร ที่สามารถทำได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมนั้นคือการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และสอดคล้องกับแนวคิด Ekvall, Goran (2002 : 406) ที่กล่าวว่า องค์กรนวัตกรรมเป็นองค์กรที่มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยใช้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ ระบบ โครงสร้าง และนโยบายต่างๆ การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่ามีสอดคล้องกับงานวิจัยวุฒิพงษ์ ภักดีเหล่า (2554 : 3-4) ได้ศึกษาคุณลักษณะขององค์กรนวัตกรรมกรณีศึกษาองค์กรที่ได้รับรางวัลนวัตกรรม เพื่อหาคุณลักษณะขององค์กรนวัตกรรมที่สะท้อนบริบททางการบริหารจัดการสมัยใหม่ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กร การศึกษาครั้งนี้ได้ให้ความหมายขององค์กรนวัตกรรมไว้ว่า องค์กรนวัตกรรมหมายถึง องค์กรที่มีขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ ปรับปรุง หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการหรือการบริหารจัดการให้ดีขึ้น โดยมีระบบต่างๆ ภายในองค์กรที่ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างนวัตกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า สร้างมูลค่าเพิ่มและความ ได้เปรียบในการแข่งขันให้กับองค์กรอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผลการศึกษาคุณลักษณะขององค์กรนวัตกรรม พบว่า คุณลักษณะขององค์กร นวัตกรรมประกอบด้วย วิสัยทัศน์กลยุทธ์และเป้าหมายโครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ การให้รางวัลและการยอมรับ การสื่อสาร การจัดการความรู้และข้อมูล ข่าวสาร ทรัพยากร การประเมินและการลำเลียงความคิด ผู้นำ บุคลากร เครือข่าย วัฒนธรรม และค่านิยมร่วม โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรในการนำไปปฏิบัติ คือ คุณลักษณะขององค์กรนวัตกรรม ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับองค์กรที่ต้องการมุ่งไปสู่การเป็นองค์กรนวัตกรรม แต่การที่องค์กรจะนำไปปรับใช้นั้นยังขึ้นอยู่กับบริบทที่แตกต่างกันไปของแต่ละองค์กร บางองค์กรอาจไม่จำเป็นต้องมีคุณลักษณะบางประการตามผลการวิจัย ซึ่งในส่วน ขององค์กรที่กำลังอยู่ในช่วงของการเริ่มต้นสร้างองค์กรนวัตกรรมให้มุ่งเน้นที่การสร้าง วัฒนธรรม องค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม และผู้นำที่เป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กรควรให้

ความสำคัญกับนวัตกรรมและมุ่งมั่นในการสร้างองค์การนวัตกรรมอย่างจริงจัง สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา สุขบุญญสถิต (2554 : 98) ได้ศึกษาการพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐผลงานวิจัย พบว่า สถาบันกลุ่มที่ได้รับคะแนนสูงจะมีการนำแนวทางการบริหารจัดการสมัยใหม่ มาใช้และมีการกำหนด บริบทเชิงกลยุทธ์ อาทิ วิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถาบันที่ชัดเจน

จากการอภิปรายผลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบหลักที่สำคัญ เป็นอันดับแรก คือ องค์ประกอบหลักด้านนวัตกรรมองค์การ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .81 องค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .76 และองค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ .71 ดังนั้นจึงถือว่าได้ว่าองค์ประกอบหลักทั้ง 3 องค์ประกอบนี้มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในระดับสูงด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาน้ำหนักตัวชี้วัดจะเห็นว่าตัวชี้วัดเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นรูปแบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับสำคัญพบว่า

1.1.1 องค์ประกอบหลักนวัตกรรมองค์การ กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้ความสำคัญในการนำทักษะการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การจัดการเชิงระบบ การเน้นการตลาด นำมาปรับใช้ในการบริหารงานในสภาวะที่เกิดพลวัตรในกลุ่มอุดมศึกษาด้วยตนเอง เพื่อให้สอดคล้องและรองรับสถานการณ์ด้านการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับการคิดสร้างสรรค์หลักสูตรใหม่ เพื่อความทันสมัยตามความต้องการของผู้รับบริการ และหน่วยงานที่ต้องการ

1.1.2 องค์ประกอบหลักภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เป้าหมายของกลุ่มประชากรที่เป็นกำลังสำคัญหลัก ควรตระหนักบทบาทและภารกิจที่ตนจะต้องนำทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์

มาแก้ปัญหาได้ตรงจุด โดยกำหนดกิจกรรมหรือการสื่อทักษะความสามารถถ่ายทอดความคิดของตนให้คนรอบข้างเข้าใจ พร้อมนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

1.1.3 องค์ประกอบหลักวัฒนธรรมองค์การ ควรมีเครื่องมือวัดตัวบุคคลที่ทันสมัยเฉพาะการประเมินผลการปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยกำหนดและพัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้ครบทุกกระบวนการของการบริหาร เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกันให้เป็นไปตามผลสัมฤทธิ์ตามแผนที่วางไว้

1.2 จากผลการวิจัยตามข้อเสนอแนะ รูปแบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สำคัญพบว่า กลยุทธ์เชิงการบริหารจัดการมีลักษณะการยืดหยุ่นและไม่มีความคล่องตัวในการรองรับต่อสถานการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ นั้นแล้วควรนำวิธีการการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เข้ามาช่วยในการดำเนินงาน ผลักดันให้เกิดรูปธรรมในการบริหารจัดการมากกว่านี้ โดยนำกระบวนการกำกับติดตามสรุปผลมาปรับใช้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยในรูปแบบการบูรณาการของกลุ่มมหาวิทยาลัยระหว่างสถาบัน ร่วมกัน เพื่อหาช่องทางความโดดเด่นในด้านการแก้ไขด้านการบริหารจัดการ เพื่อแก้ไขปัญหาในแต่ละประเด็นก่อน-หลัง เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการของมหาวิทยาลัยฯ นั้นๆ

2.2 ควรศึกษาเทคนิค หรือขั้นตอนการรับมือในสภาวะการบริหารงานแบบเชิงกลยุทธ์สมัยใหม่ เพื่อครอบคลุมบริบทของแต่ละสถาบันอย่างเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเกิดความเหมาะสมกับงานในยุคปัจจุบัน

2.3 ควรมีการศึกษาหรือแลกเปลี่ยนระหว่างมหาวิทยาลัยเพื่อให้ได้แนวทางการจัดการเชิงรุกในสมัยใหม่ เพื่อพัฒนากลุ่มมหาวิทยาลัยฯ ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา สุขบุญญสถิต. (2554). การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565)*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

- ชัยยนต์ เพาพาน. (2555). แนวโน้มยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏรุ่นใหม่ในทศวรรษหน้า. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2543). *การตรวจราชการของผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี: กลไกสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดิน*. เอกสารวิจัย (รป.ม.). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพาดี เมฆสุวรรณ. (2545). *กล้าคิด กล้าทำ กล้านำ กล้าเปลี่ยน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2555). *รัฐประศาสนศาสตร์สร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2559). *การประชุมอธิการบดีราชภัฏ ครั้งที่ 2/2559*. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- วุฒิพงษ์ รักดีเหล่า. (2554). *การศึกษาคุณลักษณะขององค์การนวัตกรรม: กรณีศึกษาองค์การที่ได้รับรางวัลด้านนวัตกรรม*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์และองค์กร. บัณฑิตวิทยาลัย: คณะพัฒนทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริภัทร ดุษฎีวิวัฒน์. (2555). *ภาวะผู้นำที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารออมสิน สำนักงานใหญ่*. *การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2551). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ (2553). นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 33 (128), 49-65.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2556). *แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). *คู่มือปฏิบัติงานการวางแผนอัตรากำลังทรัพยากรบุคคลอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มมาตรฐานการบริหารงานบุคคล สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะบุคลากร.

เสนห์ จัยโต. (2558). *การบริหารนวัตกรรมแนวใหม่*. นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Adair, John Eric. (2010). *Strategic leadership: How to think and plan strategically and provide direction*. London: KoganPage.

DuBrin, Andrew J. (2010). *Principles of leadership*. (6 th ed). Canada: South-Western Cengage Learning International Student Edition.

Ekvall, Goran. (2002). *Organizational conditions and levels of creativity In Managing innovation and change*. (2nd ed). London: Thousand Oaks Calif: Open University Business School in association with SAGE.

Greenberg, Jerald. (2005). *Managing Behavior in Organizations*. (4th ed). New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Guan, J., & Ma, N. (2003). Innovative capability and export performance of Chinese firms. *Tec novation*, 23(9), 737-747.

Hair, J.F. et al. (2006). *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.

L. Yuvaras, L. (2016). *Corrupt problems in the Thai education system*. *APHEIT JOURNAL*. 5(1), 66-76.

Potter-Efron, Ronald T. (2005). *Handbook of anger management: group, individual, couple, and family approaches*. Binghamton. N.Y. :Haworth Clinical Practice.

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลอนจิก
อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
**Develop Product form and Increase Distribution Channels
Wicker Product from Sedge, Don Chik Sub-district, Phibun
Mangsahan District, Ubon Ratchathani Province**

ดนยา สงครินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Danaya Songkarin

Maha Sarakham Rajabhat University, Thailand

E-mail: kamontip_pak@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพและสภาพปัญหา ของพื้นที่ตำบลอน 2) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ด้านลวดลาย ของเครื่องจักสาน 3) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มอาชีพจักสาน ตำบลอนจิก 4) เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกกให้มีความหลากหลาย 5) เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจักสาน ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มอาชีพจักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 คน ด้วยวิธีคัดเลือกแบบเจาะจง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบสำรวจความต้องการ 3) ใบงานเสนอการออกแบบรูปแบบใหม่ของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก 4) แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจของรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่พัฒนาได้จากกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 23 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: April 6, 2020; Revised: April 23, 2020; Accepted: April 27, 2020

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาของประชากรในพื้นที่คือมีภาระหนี้สินภายในครัวเรือน ทำให้รายได้หลักไม่พอต่อรายจ่าย ทางองค์การบริหารส่วนตำบลอนจิกจึงมีแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมกันด้วยการร่วมมือกับกองทุนทางสังคม ในการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งรวมถึงการจัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสาน (ประเภทผลิตภัณฑ์จากต้นกก) เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง
2. เครื่องจักสานจากต้นกก เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์พื้นถิ่นที่ชัดเจน โดยจุดเด่นของผลิตภัณฑ์คือ ลวดลายจะมีลักษณะนูนดูมีมิติ ต่างจากลวดลายของแหล่งอื่น
3. การจัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสาน ซึ่งได้รับอนุญาตจากสำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง คือ ประเภทผลิตภัณฑ์จากกกของหมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนสมาชิกในกลุ่มมีจำนวน 10 คน โดยในการผลิตจะใช้ต้นกก (ต้นไหล) ที่เป็นพืชที่ปลูกได้ในพื้นที่ของชุมชน และจะปลูกตามบ้านภายในหมู่บ้าน ซึ่งในการผลิตสินค้าส่วนใหญ่จะผลิตที่บ้านของตนเองเป็นหลัก
4. รูปแบบของผลิตภัณฑ์จากต้นกกของกลุ่มอาชีพจักสานในหมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลอนจิก มีรูปแบบหลักของผลิตภัณฑ์ คือ กระติบข้าว เสื่อ กล้องกระตาดหิซซุ ซึ่งถือว่าชุมชนยังมีข้อจำกัดด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ควรมีความหลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้ผู้บริโภคได้เลือกได้ตามความต้องการ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่จากต้นกก 3 รูปแบบ ประกอบไปด้วย พวงกุญแจกระติบข้าวขนาดเล็ก กล้องเก็บของเอกประสงค์ พร้อมฝาปิด และถาดใส่ของทรงกลม ที่ด้านล่างสามารถระบายอากาศได้ พร้อมฝาปิด ที่มีลวดลายของชุมชนที่เป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์
5. ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ของกลุ่มอาชีพจักสาน ในหมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนใหญ่มักเป็นการสั่งทำตามคำสั่งซื้อของผู้บริโภคมากกว่าการนำไปจัดจำหน่ายด้วยตนเอง การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฯ สมาชิกในกลุ่มควรรวมตัวกัน เพื่อเปิดร้านจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน หากมีการรวมตัวกันของสมาชิกในกลุ่ม จะทำให้สามารถตั้งราคากลางของตัวผลิตภัณฑ์ได้อย่างแน่นอน

คำสำคัญ: ผลិតภัณฑ์; การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย; ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก

Abstracts

The objectives are 1) To study the potential and problem conditions Of Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District, Ubon Ratchathani Province. 2) To study the history, pattern wisdom of Wicker product, Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District Ubon Ratchathani Province. 3) To study the general conditions of the wicker occupation group in Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District Ubon Ratchathani Province. 4) To Develop wicker product form Sedge To be diverse. 5) To increase the distribution channels for the wicker product group of Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District Ubon Ratchathani Province. In this research, a population group was chosen to be a group of wicker occupation group, Village No. 13, Ban Don Yai, Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District. Ubon Ratchathani Province, consisting of 10 people and the researcher selected samples group from the population group by specific selection method. Make a sample of Basketry wicker occupation group, Village No. 13, Ban Don Yai, Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District, Ubon Ratchathani Province, amount 10 people and tools used for data collection are 1) interview form 2) demand survey form 3) a new design proposal form for wickerwork products from the papyrus 4) satisfaction form interview for new product model Developed from a sample Data analysis using content analysis.

The research Results were:

1. The problem of the population in the area is the debt burden within the household. Causing the main income to be insufficient for expenses The Don Jig Subdistrict Administration Organization has a joint solution to the problem in cooperation with social funds. In increasing revenue for the community Which includes the establishment of a basketry occupation group (Product type from papyrus) to increase revenue for the community as another way.

2. Wicker product from Sedge Of Don Chik sub-District Phibun Mangsahan District Ubon Ratchathani Province is a traditional knowledge of the community which has a distinct local area pattern The highlight of the product is The pattern will look embossed and dimensional. Different from patterns of other sources.

3. Don Chik Sub-district Phibun Mangsahan District, Ubon Ratchathani Province, has established a wicker occupation group. Which is licensed by the Office of Industrial Affairs Ubon Ratchathani province and be allowed to show community product standard marks The certified product is "Type of Sedge Product" of Village No. 13, Don Yai Village, Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District. Ubon Ratchathani province.

4. Product forms from Sedge of wicker occupation group in Village No. 13, Don Yai Village, Donchik Sub-district, Phibun Mangsahan District Ubon Ratchathani Province Found that the main form of the product is Kratib, rice mat, tissue box which considered that the community still has limitations on the product forms that should be more diverse than it is So that consumers can choose according to their needs The researcher then developed the product forms. By bringing patterns that are unique to the community To be put in the form of new products forms To present the members of the wicker occupation group found that the development of new product forms from Sedge. The researcher has developed 3 new product forms, Mini rice bucket key ring, Storage box with a lid and the bottom can be ventilated with a lid With the pattern of the community that is the uniqueness of the product.

5. To increase distribution channels for the products of the wicker occupation group of Don Chik Sub-district, Phibun Mangsahan District, Ubon Ratchathani Province. The results of the study of the distribution channels of wicker products from Sedge Of basketry group in Village No. 13, Don Yai Village, Donchik Subd-istrict, Phibun Mangsahan District, Ubon Ratchathani Province Most of them are made to order according to the consumers' orders rather than being distributed by oneself. From the interviews with the members of the group Found that the members still want to increase the distribution channels of the group's products and therefore the researchers have increased the distribution channels By suggest the members of the group together To open a shop selling community products which the researcher agreed that If there is integration of group members will definitely be able to set the middle price for the product.

Keywords: Product; Increase distribution channels; Wicker product from Sedge

บทนำ

เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมเก่าแก่ของมนุษย์อย่างหนึ่ง มีหลักฐานปรากฏว่า มนุษย์ได้ประดิษฐ์เครื่องจักสานมาใช้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อหลายพันปีมาแล้ว โดยพัฒนาจากเครื่องจักสานแบบหยาบๆ ที่สานด้วยเถาวัลย์ กิ่งไม้ ใบไม้ มาเป็นการนำเอาเถาวัลย์ ต้นไม้ ใบไม้ มาจัก ผ่า เหลา และวัตถุดิบอื่นๆ ที่จะนำมาเป็นเครื่องมือใช้ต่างๆ ด้วยการสอด ขัด พัน และถัก ซึ่งเรียกรวมๆ กันว่า การสานและเรียกสิ่งทีสร้างขึ้นจากกรรมวิธีดังกล่าวว่า เครื่องจักสาน มนุษย์ได้พัฒนาเครื่องจักสานให้มีรูปแบบสวยงามเหมาะสมกับการใช้สอยของผู้ใช้ในแต่ละประเทศ แต่ละถิ่น สืบทอดกันมาหลายพันปีในประเทศไทยนั้น เชื่อว่ามีการทำเครื่องจักสานใช้มานานหลายร้อยปี และคนไทยได้พัฒนาประดิษฐ์ คิดสานเครื่องจักสานจากวัตถุดิบนานาชนิด เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสมกับการ

ใช้สอยตามสภาพภูมิศาสตร์การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น จึงทำให้เครื่องจักสานไทย มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันออกไปแต่ละภาค แต่ละถิ่น แต่ละชุมชน คนไทยมีความฉลาดในการเลือกใช้วัตถุดิบนานาชนิดมาทำเครื่องจักสาน เช่น ไม้ไผ่ ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดีและใช้กันแพร่หลายทั่วไปแทบทุกภาค นอกจากนี้ คนไทยยังใช้ต้น ใบ เถา ของต้นไม้ และพืชอีกหลายชนิดมาทำเป็นเครื่องจักสานได้เป็นอย่างดี ได้แก่ หวาย ย่านลิเภา กก หย้าแฝก ผักตบชวา ใบลาน ใบตาล ใบเตย เป็นต้น คนไทยมีความฉลาดหลักแหลมในการนำวัตถุดิบต่างๆ มาแปรรูปเป็นตอก เป็นเส้น แล้วสานเป็นภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ตามความต้องการในการใช้สอย ตั้งแต่ทำเป็นภาชนะเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระบุง กระจาด ตะกร้า กระดัง ฯลฯ เครื่องใช้ในการจับดัก และขังสัตว์ ได้แก่ ลอบ ไซ ตุ่ม กระชัง กรงนก เป็นต้น เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ได้แก่ กระดัง ตะแกรง เครื่องสีข้าว กระพ้อม เป็นต้น นอกจากนี้ คนไทยยังทำเครื่องจักสานเพื่อใช้พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นด้วยเครื่องจักสานของไทยประเภทต่างๆ ดังกล่าว คนไทยคิดประดิษฐ์ขึ้นด้วยความรู้ ความสามารถที่สืบทอดกันมาจากบรรพชนเป็นเวลานาน จนมีรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับการใช้สอย มีคุณค่าทางศิลปะและความงาม สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ขนบประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยในแต่ละถิ่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2540 : 59)

ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 23 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งหมดรวม 14,639 คน โดยมีพื้นที่โดยประมาณ 100.80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 60,435 ไร่ และมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 4,297 ครัวเรือน ประชากรเฉลี่ย 3.41 คนต่อครัวเรือน ซึ่งรายได้รวมทั้งหมด 174,370,069 บาทต่อปี เฉลี่ย 49,271 บาทต่อครัวเรือน และมีหนี้สินรวมทั้งหมด 84,454,696 บาทต่อปี เฉลี่ย 23,864 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (องค์การบริหารส่วนตำบลดอนจิก, 2560 : 3) โดยศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจของประชากรตำบลดอนจิกจำนวน 2,427 ครัวเรือนประกอบอาชีพทำนา มีพื้นที่ในการทำนา 53,047 ไร่ และสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง ดังนั้น รายได้หลักของประชากรคือการขายข้าว ซึ่งราคาในแต่ละปีไม่แน่นอน ทำให้รายได้จึงไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในครัวเรือน ทางองค์การบริหารส่วนตำบลดอนจิกจึงมีแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน หนึ่งใน การแก้ปัญหา คือ การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มอาชีพจักสานจากต้นกก (ต้นไหล) ของหมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลดอนจิก มีทั้งกระติบข้าวและเสื่อ แต่ผลิตภัณฑ์เครื่อง

จักสานที่เป็นที่รู้จักดี คือ กระติบข้าวที่ทำจากต้นกก ซึ่งมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่น ซึ่งพื้นที่ในตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการปลูกต้นกก ในหลายหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการทำเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน ไม่ว่าจะเป็นกระติบข้าว เสื่อ ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มอาชีพขึ้น เป็นกลุ่มอาชีพจักสาน โดยจุดเด่นของผลิตภัณฑ์จักสานจากต้นกก ของทางตำบลดอนจิกคือ มีลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (โดยเฉพาะลวดลายของกระติบข้าว) ซึ่งถือได้ว่าเป็นลายเก่าแก่ของท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

โดยปัจจุบันผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ของตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ยังมีข้อจำกัดเรื่องของพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ยังมีค่อนข้างน้อย รวมถึงช่องทางการจัดจำหน่ายที่มีอย่างจำกัด ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่จะต้องเดินทางเข้าไปซื้อในพื้นที่ด้วยตนเองหรือ เป็นกลุ่มลูกค้าที่มีการสั่งทำตามความต้องการ ทำให้ตัวผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มอาชีพจักสานของชุมชนและมีลายที่เป็นเอกลักษณ์ชัดเจน แต่ทางกลุ่มยังขาดความรู้ในเรื่องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย และมีจุดเด่นให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า รวมทั้งยังขาดช่องทางการประชาสัมพันธ์ หรือช่องทางการจัดจำหน่าย เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเป็นที่รู้จักในวงกว้าง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และมีจุดเด่นให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า รวมทั้งคณะผู้พัฒนายังมีความสนใจในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักซึ่งถือว่าเป็นการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์อีกทางหนึ่ง โดยหวังว่าจะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้มากขึ้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและสภาพปัญหา ของพื้นที่ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ด้านลวดลายของเครื่องจักสาน ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มอาชีพจักสาน ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
4. เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกกให้มีความหลากหลาย
5. เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจักสาน ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดเป็นคำถามในการวิจัย จากนั้นได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม สำหรับนำข้อมูลมาวิเคราะห์เขียนสรุป และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.1 ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มอาชีพจักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

1.2 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ สมาชิกกลุ่มอาชีพจักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ, ผู้นำชุมชน, ราษฎรชาวบ้าน, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในงานเสนอการออกแบบ การสัมภาษณ์ความพึงพอใจ

2.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

2.2.1 เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ และรูปแบบของช่องทางการจัดจำหน่ายซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ทั้งเชิงกลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงเดี่ยว

2.2.2 แบบสำรวจความต้องการความพึงพอใจ และในงาน ประกอบไปด้วยคำถามปลายเปิดที่เป็นลักษณะของการสำรวจความต้องการของรูปแบบผลิตภัณฑ์และรูปแบบของช่องทางการจัดจำหน่าย

2.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ตามกระบวนการและขั้นตอนในการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ใช้การสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ และหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร หรือทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลังการสรุปผล

3. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

3.1 ตรวจสอบเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบริบทของชุมชน

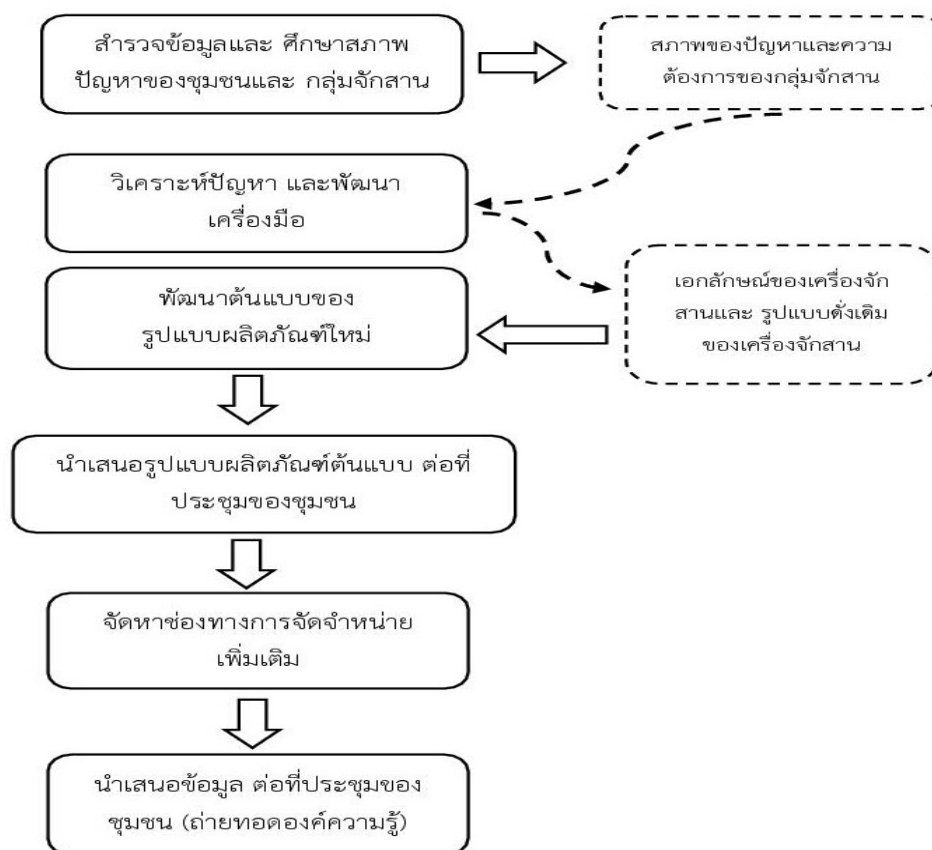
3.2 การสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง ลงภาคสนามเพื่อทำการสำรวจข้อมูลจากสถานที่

3.3 ประชุมทีมเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้ทำการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้

3.4 นำเสนอข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์มาจากทีมวิจัยต่อชุมชนและกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง มาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน ประชุมติดตามงาน วิเคราะห์แล้วสรุปผลการดำเนินงาน

4. การสังเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา โดยการบันทึกเทป ถอดเทป สรุปและสังเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต การสำรวจความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และจากการสัมภาษณ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัยพบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในส่วนของแบบสำรวจความต้องการ และ เครื่องมือในส่วนใบงานการออกแบบผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ที่จะนำเสนอต่อกลุ่มอาชีพ จักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 คน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ตามที่ผู้วิจัยได้เก็บ

รวบรวมข้อมูล พบว่าในส่วนของแบบสำรวจความต้องการ กลุ่มตัวอย่าง หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกในกลุ่มจักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ได้ให้ข้อมูลความต้องการในว่าต้องการมีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากกว่านี้ และเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ของตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี และเห็นว่าควรมีการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายให้มากกว่านี้ ซึ่งผู้วิจัยได้กลับไปออกแบบรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยนำมาเสนอกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เครื่องมือในส่วนใบงานการออกแบบผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่เสนอต่อกลุ่มตัวอย่าง โดยประกอบไปด้วย พวงกุญแจขนาดเล็กรูปกระต่าย (ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่), กล่องเก็บของขนาดเล็ก และถาดใส่ผลไม้ขนาดกลางที่สามารถระบายอากาศได้ และมีฝาปิดด้านบน โดยผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ดังกล่าวได้มีการนำเอาลวดลายของตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มาใส่เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์และเป็นการสื่อถึงท้องถิ่น ซึ่งได้มีการนำเสนอต่อกลุ่มตัวอย่างของชุมชน และในส่วนของช่องทางการจัดจำหน่าย ทางผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างได้มีการคิดวิเคราะห์ร่วมกันว่าควรจัดตั้งร้านค้าที่มีการนำเสนอตัวอย่างของผลิตภัณฑ์ และมีการตั้งราคากลางของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมทั้งยังทำให้ลูกค้าสามารถเลือกสินค้าได้ตามต้องการ

ในส่วนของเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง, แบบสำรวจความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง, ใบงานเสนอการออกแบบรูปแบบใหม่ของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกกและ แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจของรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่พัฒนาได้จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างในการเป็นผู้ตอบเครื่องมือ คือ กลุ่มอาชีพจักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (การวิจัยเชิงคุณภาพ) จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกการพรรณนาจากการใช้เครื่องมือดังกล่าว ในการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยสภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ชาวผู้ไทห้องแซงในอดีตมีความเชื่อศรัทธาผีตาแฮก ซึ่งเป็นผีเฝ้าไร่ ชาวบ้านถือว่าเป็นผีที่ปกป้องรักษาพืชสวนนาไร่ และทำให้ชาวเจริญอกงามอุดมสมบูรณ์ ภายในชุมชนห้องแซงจึงมีพิธีเลี้ยงเจ้าที่ก่อนจะทำไร่และหลังการเก็บเกี่ยวโดยจะทำทุกปี ปีละ 2 ครั้ง และในที่นาไร่ของแต่ละคนจะมีที่ให้ผีตาแฮกอยู่

2. ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

โดยประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยครั้งนี้ คือ ได้ทราบถึงศักยภาพและสภาพปัญหา รวมถึงประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ด้านลวดลาย ของเครื่องจักสาน ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี และยังได้ศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มอาชีพจักสาน หมู่ที่ 13 ต.ดอนจิก อำเภอพิบูลฯ รวมทั้งงานวิจัยชิ้นนี้ยังได้มีการสร้างรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังคงลวดลายและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นถิ่นได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มอาชีพจักสานนอกจากนี้กลุ่มอาชีพจักสาน ยังได้รับองค์ความรู้ใหม่ในการหาช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและ นำรายได้เข้าสู่ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

3. นวัตกรรมจากผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ได้นวัตกรรม คือ รูปแบบใหม่ของผลิตภัณฑ์จากต้นกก เพิ่มขึ้น 3 รูปแบบ คือ พวงกุญแจกระดี่บข้าวขนาดเล็ก (เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่น) กล่องเก็บของเอกประสงค์พร้อมฝาปิด และภาชนะใส่ของทรงกลม ที่ด้านล่างสามารถระบายอากาศได้พร้อมฝาปิด โดยทุกรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่ยังคงลวดลายของพื้นถิ่น ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ไว้เป็นเอกลักษณ์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชนค่อนข้างหลากหลาย หนึ่งในกลุ่มที่รวมตัวกันนั้นคือ กลุ่มอาชีพจักสาน หมู่ที่ 13 บ้านดอนใหญ่ ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง โดยผลการวิจัยได้มีการศึกษาลวดลายดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก และทำให้ทราบว่าลายที่เป็นเอกลักษณ์คือ การสานที่มีลวดลายนูนต่างจากแหล่งอื่น แต่ยังมีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เลือกค่อนข้างน้อย นอกจากนั้นยังพบว่า ช่องทางการจัดจำหน่ายยังมีน้อยอีกด้วย ซึ่งส่วนมากจะเป็นการส่งโดยตรงจากลูกค้ามากกว่า การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เอง โดยจากการวิจัยในส่วนของการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายได้สอดคล้องกับทฤษฎีของ Fuller (1994 : 13) (ปริญ ลักขิตานนท์, 2544 : 24) เรื่อง การ

พัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่อธิบายว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์มีวัตถุประสงค์มากมาย และมีลักษณะครอบคลุมกว้างขวาง แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างผลกำไรและเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจ โดยทั่วไปสามารถรวบรวมความหมายของคำว่าผลิตภัณฑ์ใหม่ออกเป็น 7 ประเภท (ปริญ ลักษิตานนท์, 2544 : 26) ดังนี้

- ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิตโดยใช้กระบวนการผลิตที่มีอยู่ (line extensions)
- การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product)
- ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products)
- ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products)
- ผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (new packaging of existing products)
- ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products / make changes in an existing product)
- ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ (creative product / bring into existence, the rare, never before-seen product)

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะงานวิจัยนี้ได้มีการปรับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้เป็นรูปแบบใหม่ (new form of existing products) ซึ่งเหมือนกับทฤษฎีข้างต้น

นอกจากนั้น งานวิจัยนี้ยังได้มีการวิเคราะห์เพื่อแนะนำการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของธีรารวรรณ์ จันทรมานนท์ (2555 : 75) เรื่องช่องทางการจัดจำหน่ายแบบช่องทางตรง ที่อธิบายว่า ช่องทางตรง (Direct Channel) หรือช่องทางศูนย์ระดับ (Zero Level Channels) เป็นช่องทางการจัดจำหน่ายที่ผู้ผลิตขายสินค้าโดยตรงให้กับผู้บริโภค (Consumer) หรือผู้ใช้ทางอุตสาหกรรม (Industrial User) โดยไม่ผ่านคนกลาง ข้อดีคือ ผู้ผลิตสามารถควบคุมนโยบายการตลาดได้ และพนักงานขายของผู้ผลิตจะมีความรู้เกี่ยวกับสินค้าและลูกค้าเป็นอย่างดี สามารถกระตุ้นลูกค้าให้เกิดความต้องการและตัดสินใจซื้อได้ดีกว่าการใช้คนกลาง ลดขั้นตอนและความยุ่งยากในการประสาน ข้อเสีย คือ การจัดจำหน่ายที่ไม่ทั่วถึงและในกรณีที่เปิดสาขาและสำนักงานขาย ผู้ผลิตจะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากจึงจะสามารถขยายสาขาและสร้างยอดขายได้ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีการแนะนำให้เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายแบบช่องทางโดยตรง จากผู้ผลิตสินค้าไปยังผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีข้างต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้เกิดความสมดุลกันของรายรับรายจ่ายภายในครัวเรือน
2. ควรแก่การอนุรักษ์ รักษาไว้ให้กับชนรุ่นหลังในส่วนของผลิตภัณฑ์จากต้นกกที่มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิมของพื้นที่
3. ควรจะพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจมากขึ้น นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบว่าการจัดจำหน่ายของกลุ่มจักสานไม่มีหน้าร้านหรือที่ตั้งที่ชัดเจน ทำให้ลูกค้าไม่สามารถเห็นตัวสินค้าได้จริง และยังไม่มีการกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจนอีกด้วย โดยราคาจะขึ้นอยู่กับผู้ผลิตสินค้าแต่ละรายเป็นผู้กำหนด
4. ควรมีการสำรวจความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเป็นหลัก ซึ่งกลุ่มจักสานสามารถผลิตเพื่อจำหน่ายได้จริง โดยมีแบบจำลองของผลิตภัณฑ์ให้เป็นตัวอย่าง
5. ควรมีสถานที่ตั้งของกลุ่มที่ชัดเจน เพื่อเป็นเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายและการนำเสนอผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ ให้ลูกค้าได้เลือกชมก่อนตัดสินใจซื้อ รวมทั้งยังทำให้สามารถกำหนดราคากลางของสินค้าประเภทเดียวกันได้

เอกสารอ้างอิง

- ธีรารัตน์ จันทรมานนท์. (2555). ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่ายที่มีผลต่อลูกค้าในการซื้อสินค้าเคมีภัณฑ์และ การเลือกจำหน่ายในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปริญญ์ ลักขิตานนท์. (2544). จิตวิทยาและพฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทิปปิงพอยท์ จำกัด.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2540). เครื่องจักสานไทย. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- องค์การบริหารส่วนตำบลดอนจิก. (2560). ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของพื้นที่ ตำบลดอนจิก อำเภอพิบูลมังสาหารจังหวัดอุบลราชธานีบทที่ 1 สถานะของการพัฒนาตำบลอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: องค์การบริหารส่วนตำบลดอนจิก.
- Fuller. (1994). *New Product Development from Concept from Concept to Marketplace*. USA: Boca Raton, Florida, CRC Pree.

หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย: สถานภาพความรู้ปัจจุบัน
และข้อสังเกตบางประการ
**Household Debt of Thai Farmers: Currently Knowledge
and Some Observations**

สุริยะ หาญพิชัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Suriya Hanphichai

Thepsatri Rajabhat University, Thailand

E-mail: hanpichai@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความเชิงเสนอแนวคิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์สาเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรไทยซึ่งกำหนดระเบียบวิธีการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเอกสาร ดำเนินกระบวนการศึกษา ทบทวนข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี และวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก รวบรวมจากเอกสารหนังสือ ตำรา รวมทั้งรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกร ซึ่งได้ตีพิมพ์ไว้แล้ว จากนั้นนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์และเสนอผลการศึกษาในเชิงวิเคราะห์โดยมีขั้นตอนเริ่มจากกำหนดประเด็น และวางกรอบในการศึกษาสร้างกรอบข้อมูลให้สอดคล้องและตรงประเด็นกับเป้าหมายศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงสังเคราะห์ และสรุปพบว่า หนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรเป็นภาระผูกพันทางการเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรติดค้างอยู่จะต้องใช้คือให้แก่เจ้าหนี้ เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยประกอบกัน ปัจจัยสาเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรพอจำแนกได้ดังนี้ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล 2) ปัจจัยทางสังคม 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 4) ปัจจัยสภาพภูมิศาสตร์ 5) ปัจจัยทางทัศนคติ นิสัยหรือพฤติกรรม 6) ปัจจัยทางลักษณะหนี้สิน 7) ปัจจัยโครงการนโยบายรัฐ

วันที่รับบทความ: 1 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 19 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: April 1, 2020; Revised: April 19, 2020; Accepted: April 27, 2020

คำสำคัญ: หนี้สินครัวเรือน; สาเหตุของหนี้สิน; เกษตรกร

Abstracts

This research study is a conceptual paper on the analysis and synthesis of the causes and factors causing household debt of Thai farmers. With the qualitative research approach, the study employed a documentary research to conduct the study. The secondary sources such as the related documents, books and textbooks including the previous published research studies were studied, analysed and reviewed on the theories and notions involving with the topic. Content synthesis and summary techniques were employed to study and analyze all of the secondary source and document. Before analyzing the data, the issues and concepts of the study were determined regarding to the objectives of the study. By going through all process, the data were analysed and synthesized to present the results of the study analytically. The results suggested that the currency obligation or household debt which Thai farmers need to pay back to the creditor was the structural problem influencing by many factors combined together. The factors could be determined as following: 1) Personal issues, 2) Social issues, 3) Economy issues, 4) Geographical conditions, 5) Personal's attitudes and behaviors, 6) Types of debt and 7) Government's policy.

Keywords: Household Debt; Factors Causing Household Debt; Farmers

บทนำ

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาอย่างยาวนาน เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตร จนในระยะหลังที่ประเทศไทยเริ่มมีนโยบายในการเปลี่ยนผ่านจากประเทศเกษตรกรรมพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น ส่งผลให้สัดส่วนของครัวเรือนที่ทำการเกษตรในประเทศไทยปี พ.ศ. 2558 อยู่ที่ร้อยละ 16.3 ซึ่งพบว่ามีสัดส่วนที่ลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2550 ที่มีถึงร้อยละ 23.1 ของครัวเรือนทั้งหมดซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นผลจากการลงทุนของรัฐในภาคเศรษฐกิจอื่นเพิ่มสูงขึ้น กำลังแรงงานในภาคการเกษตรออกไปแสวงหางานในอาชีพอื่นมากขึ้น อีกทั้งการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินการด้านการเกษตรเพิ่มขึ้นทำให้มีการใช้แรงงานน้อยลงและมีความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้นจึงส่งผลให้ ครัวเรือนที่ทำการเกษตรมีสัดส่วนที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560 : 1)

จากการพัฒนาของประเทศไทยซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ถึงแม้จะทำให้ประเทศมีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางด้านกายภาพให้มีความก้าวหน้าในระดับหนึ่งแต่ก็ปรากฏชัดเจนในภายหลังว่าเกิดช่องว่างมากขึ้นในทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายใต้บริบททางการเมืองอำนาจนิยมโดยข้าราชการเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ภาคการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ของประเทศยังประสบกับความผันผวนของราคาพืชผลในตลาดโลกและประสบความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ รวมทั้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติทั้งดินและน้ำ (อารันต์ พัฒนโนทัย, 2551 : 1-2) ทำให้เกษตรกรมีปัญหานี้สินที่สะสมเรื้อรังมานานโดยเฉพาะจากหนี้สินนอกระบบ เนื่องจากการขาดแคลนเงินทุนในการทำเกษตร ด้วยนโยบายภาครัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจโลกที่มีแนวโน้มชะลอตัว รวมถึงความผันผวนของธรรมชาติ ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่ภายใต้ภาวะหนี้สิน ซึ่งเป็นปัญหาที่หยั่งรากลึกในสังคมไทยมายาวนาน และเป็นปัญหาที่ไม่ควรมองข้าม (สมชัย จิตสุชน และคณะ, 2551 : 2) ถึงแม้จะเป็นปัญหาระดับครัวเรือน แต่ในที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศกล่าวคือ หากครัวเรือนสะสมหนี้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับที่สูงแล้ว ความสามารถในการใช้จ่ายใช้สอยของครัวเรือนก็จะลดลง ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพต่ำลง เกิดปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน ผลที่ตามมาคือ ปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคมแนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินของครัวเรือนให้ตรงจุดนั้น ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มครัวเรือนที่มีปัญหา และมีความเปราะบางต่อปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เช่น กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรเพราะหนี้สินส่วนใหญ่ต้องนำมาใช้จ่ายเกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตรและใช้จ่ายในครัวเรือน เป็นต้น (วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ, 2553 : 1-3)

การศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาถึงสาเหตุการเกิดหนี้สินของเกษตรกรไทยว่ามีสาเหตุใดโดยผู้วิจัยคาดหวังว่าหากได้ทราบถึงปัจจัยของการก่อเกิดหนี้สินอันเป็นรากเหง้าที่แท้จริงของเกษตรกรแล้วก็จะช่วยเป็นแนวทางที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกษตรกรได้อย่างไรเพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกษตรกร และเป็นการพัฒนาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากปัญหานี้สินอย่างยั่งยืน

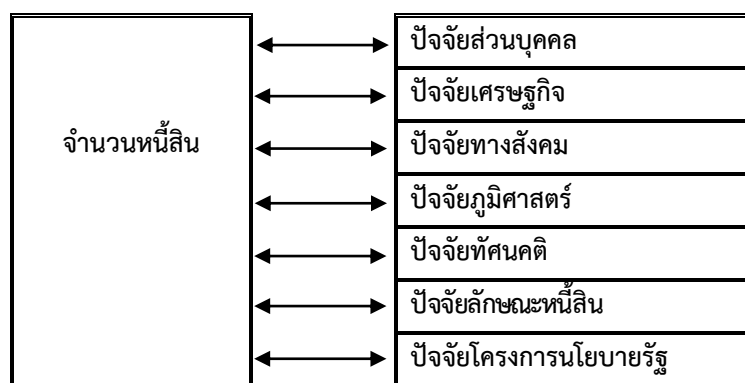
หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับหนี้สินของเกษตรกร พบว่า หนี้สินของเกษตรกรเป็นประเด็นสำคัญที่มันักวิชาการสนใจศึกษาค้นคว้าและทำวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก แตกต่างกันทางวิธีดำเนินการวิจัยและหลากหลายสาขาวิจัย

ความหมายของคำว่า หนี้สินตามที่สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560 : 1) อธิบายว่า หนี้สิน หมายถึงภาระผูกพันทางการเงินที่เกษตรกรติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่เจ้าหนี้ตามข้อตกลงที่เจ้าหนี้ตกลงให้ลูกหนี้ยืมเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งมักมีการกำหนดระยะเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้และมักต้องชำระดอกเบี้ย คำว่า ภาระ หน้าที่ หรือความเป็นหนี้ ซึ่งเป็น การมองจากทางด้านลูกหนี้ โดยเป็นผู้มีความผูกพันจะต้องชำระหนี้ หากมองทางด้านเจ้าหนี้ หนี้ถือว่าเป็นสินทรัพย์อันเป็นส่วนหนึ่งของกองทรัพย์สินของเจ้าหนี้ แต่เมื่อมองทางด้านลูกหนี้ หนี้เป็นความรับผิดชอบทางการเงินของลูกหนี้จากการศึกษาแนวคิดหนี้สินของเกษตรกร พบว่า สาเหตุการเป็นหนี้มาจากการขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ใช้ไปกับการกินอยู่ รักษาพยาบาลและค่าเล่าเรียนบุตรสำหรับ (พิชญา ผลปราชญ์, 2553 : 1-2) ได้หนี้สินของเกษตรกรไทยมีลักษณะที่เกี่ยวข้อง คือ จำนวนหนี้สินของเกษตรกร ความสามารถในการชำระ

1. จำนวนหนี้สินของเกษตรกร คือ จำนวนหนี้สินของเกษตรกรที่มีผลผูกพันในการใช้ชำระหนี้สินพร้อมดอกเบี้ย จำนวนเงินกู้ยืมทั้งหมดของสมาชิกในครัวเรือนที่ค้างชำระทั้งจากสถาบันการเงินและบุคคลอื่นนอกครัวเรือน และหนี้สินเกิดจากการเข้าซื้อ การซื้อสินค้าเงินผ่อน/การซื้อเข้าสินค้า การจำนำ การจำนอง และเงินส่งแชร์ต่าย เป็นต้น สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560 : 62) ได้ศึกษา เมื่อพิจารณาสัดส่วนของครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะเป็นหนี้ลดลง โดยในปี 2550 ครัวเรือนเกษตรกรเป็นหนี้ร้อยละ 78.1 และลดลงเหลือร้อยละ 68.1 ในปี 2558 ในขณะที่มูลค่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนกลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี 2550 ครัวเรือนเกษตรกรมีมูลค่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 83,814 บาทต่อครัวเรือน และเพิ่มเป็น 136,587 บาทต่อครัวเรือน จากผลการศึกษาของวิทยา เจริญพันธ์ และคณะ (2553 : 1-5) ได้สรุป จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลหรือมีปฏิสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของเกษตรกรสูง ในภาพรวมลักษณะดังกล่าวสะท้อนประเด็นในเชิงนโยบายสองลักษณะ ลักษณะแรกคือผู้ที่เป้นหนี้แล้วมีโอกาที่จะชำระหนี้คืนได้น้อย ได้แก่ เกษตรกรที่สูงอายุ มีการศึกษาในระบบเท่ากับหรือต่ำกว่าประถมศึกษา มีจำนวน

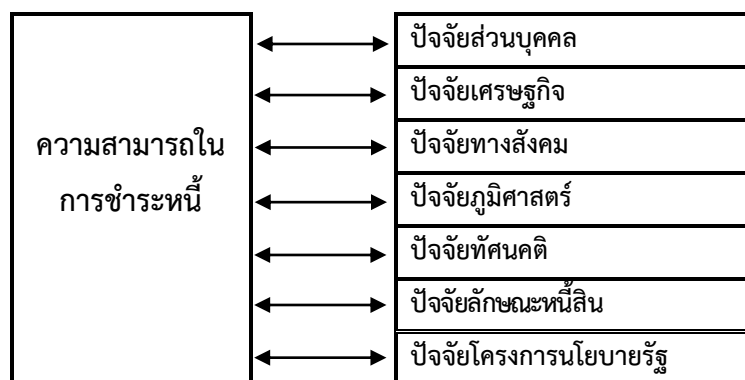
สมาชิกในครัวเรือนเกินกว่ารายได้ที่มีจำกัด มีแนวโน้มที่ต้องการจะยกระดับการบริโภค มีปัญหาในการตอบสนองต่อเทคโนโลยีที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิต แต่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงการผลิตตามเพื่อนเกษตรกรหรือการโฆษณาชวนเชื่อ จำเป็นต้องพึ่งโครงการรัฐทุกประเภทที่จะช่วยให้เข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้นหรือช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้ ลักษณะที่สองได้แก่เกษตรกรที่ไม่มีปัญหาหนี้สินจนเป็นที่น่าวิตก กล่าวคือ ถึงแม้หนี้มากก็มีทรัพย์สินมาก มีโอกาสในการหารายได้มาก ทั้งจากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรที่ยังมีอายุน้อย มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่มากนัก มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตและพร้อมที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีทรัพย์สินมาก มีรายได้การเกษตรและนอกการเกษตรมาก

แผนภาพที่ 1 จำนวนหนี้สิน

2. ความสามารถในการชำระหนี้ คือ ความสามารถของเกษตรกรทางด้านรายได้ หลังหักค่าใช้จ่ายชีวิตประจำวันเพื่อความอยู่รอดซึ่งมีรายได้จำนวนมากพอต่อการชำระหนี้สินพร้อมดอกเบี้ย ผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560 : 26) พบว่า สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน หากมีสัดส่วนที่สูงแสดงถึงความสามารถในการชำระหนี้ได้ในระดับต่ำ กลับกันหากมีสัดส่วนที่ต่ำจะแสดงถึงความสามารถในการชำระหนี้ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ ปี 2550-2558 พบว่าครัวเรือนมีความสามารถในการชำระหนี้ลดลงโดยปี 2550 มีสัดส่วนที่ 8.7 และปี 2558 มีสัดส่วนที่ 9.1 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในปี 2558 ครัวเรือนมีรายได้ลดลงแต่กลับมีมูลค่าหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2557 : 2) ได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่

กำหนดความสามารถในการชำระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเป็นหนี้และการพักชำระหนี้ในภาพรวมเกษตรกรเห็นด้วยในระดับปานกลาง แต่ในเรื่องไม่ควรผัดผ่อนชำระหนี้เกษตรกรให้ความสำคัญในระดับมากที่สุด และเชื่อว่าโครงการพักชำระหนี้ไม่ได้ทำให้นี้สินลดลงหนี้สินยังคงเดิมเป็นเพียงการยืดระยะเวลาการชำระหนี้ และจากผลการศึกษาของวิทยา เจียรพันธ์ และคณะ (2553 : 66-68) ได้สรุป เกษตรกรที่มีจำนวนที่ดินการเกษตรมาก มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอ มีรายได้การเกษตรและรายได้นอกการเกษตรมาก จะมีผลทำให้เกษตรกรมีความสามารถในการชำระหนี้มาก ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีการนำภูมิปัญญาที่มีจำกัดไปประกอบอาชีพ ทำการเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่มีแหล่งน้ำการเกษตรไม่เพียงพอ มีค่าใช้จ่ายการเกษตรและค่าใช้จ่ายนอกการเกษตรมาก และมีการเข้าร่วมโครงการ SME จะมีผลทำให้เกษตรกรมีความสามารถในการชำระหนี้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญการแก้ปัญหาหนี้สินและความยากจนนั้น ไม่มีความจำเป็นจะต้องแก้ปัญหาที่เป็นนโยบายทั่วไป แต่ควรจะมีเป้าหมายไปที่กลุ่มที่ยากจนที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ โดยเน้นการเพิ่มพูนขีดความสามารถในการจัดการทุกด้านถ้าสามารถทำได้ส่วนที่ไม่สามารถแก้ได้ก็ต้องมีมาตรการที่จะช่วยให้สามารถลดค่าใช้จ่าย ทั้งในรูปของการพยายามลดรายจ่ายหรือการมีสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การศึกษาบุตร และช่วยเหลือผู้ที่เป็นภาระต่อครอบครัว เป็นต้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของปิ่นภักวีณ วรรณรัตน์ (2558 : 30-33) และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558 : 3) ที่ได้ศึกษาพบว่า รายได้ครัวเรือนปริมาณที่ดินที่ครัวเรือนครอบครองและมูลค่าทรัพย์สินทางการเงินเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อความสามารถในการกู้ยืมเงินในปริมาณที่เพิ่มขึ้น ส่วนความจำเป็นที่ครัวเรือนจะกู้เงินเพิ่มส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายสูง มีภาระที่ต้องดูแลสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมาก หรือมีคู่สมรสนอกจากนี้ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงขึ้นมักมีหนี้เงินกู้จำนวนมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีการศึกษา ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรที่เช่าที่ดินมีหนี้เงินกู้สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้เช่าที่ดิน

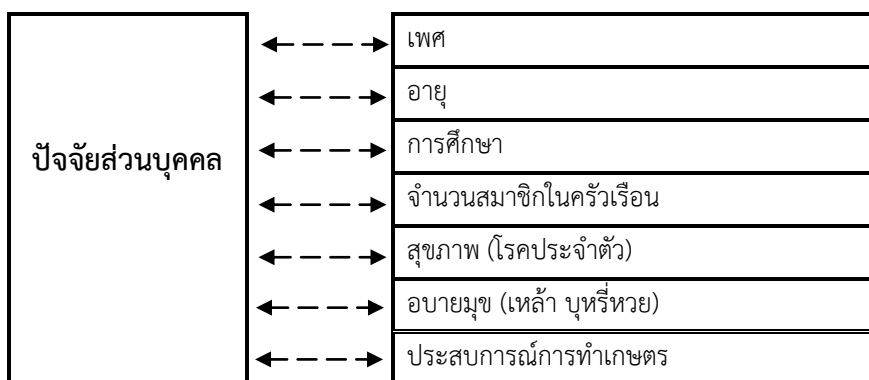
แผนภาพที่ 2 ความสามารถในการชำระหนี้

สาเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรไทย

สาเหตุของการเป็นหนี้สินเนื่องจากไม่เงินเพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตหรือยากจนเพราะการล้มละลายของการลงทุนทำมาหากิน ผลผลิตตกต่ำ ผลตอบแทนไม่คุ้มกับการลงทุนการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินตัว ทหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และวัตถุดิบมากเกินไปกินอยู่หรูหราเกินฐานะและพฤติกรรมหมุนหนี้ คือลูกหนี้ที่กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้หนึ่งไปใช้คืนแหล่งกู้ยืมอีกแห่งหนึ่งที่เร่งรัดมากกว่า กลายเป็นหนี้สินที่พอกพูนไม่รู้จบมีผลงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าหนี้สินของเกษตรกรไทยนั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยที่หลากหลายด้วยกัน ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้สามารถจำแนกออกได้เป็นกลุ่ม ได้แก่

1. สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยส่วนบุคคลปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการเกิดหนี้สินของเกษตรกรเป็นอย่างมาก คือ ปัญหาทางการศึกษาของประชากร ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย สำเร็จการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า อ่านหนังสือไม่ออก จึงขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และขาดทักษะที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันได้จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิทยาเจียรพันธุ์ และคณะ (2553 : 16) และการศึกษาของบุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ (2551 : 30-31) ซึ่งได้ข้อสรุปในประเด็นเดียวกันที่กล่าวถึงหนี้สินของคนจนว่า มีสาเหตุมาจากภูมิหลังของตนเองและครอบครัว ความขาดแคลน ไม่รู้หนังสือ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ รวมทั้ง การไม่มีความรู้และความสามารถหรือทักษะเฉพาะในการทำงานนอกเหนือจากอาชีพการเกษตรซึ่งถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงไม่สามารถเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่า

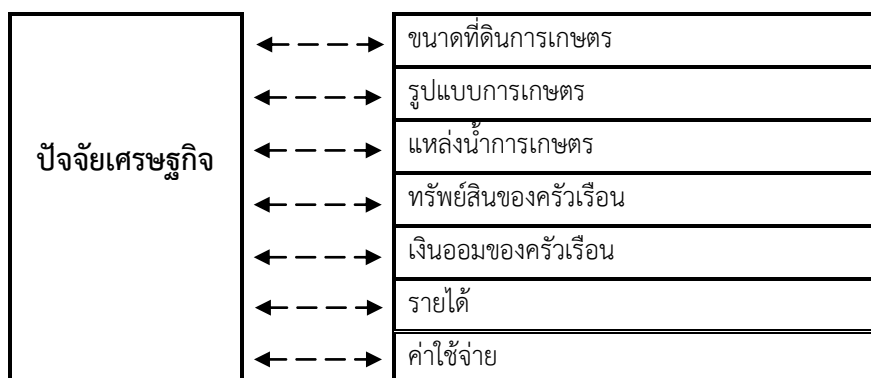
อาชีพการเกษตรได้ ทำให้ครอบครัวต้องตกเป็นหนี้สินตามมานอกจากปัญหาทางการศึกษา แล้ว ยังพบปัญหาจากปัจจัยส่วนบุคคลอื่นๆ อีกหลายประการ ได้แก่ ปัญหาทางด้านสุขภาพ การมีบุตรหลานและญาติพี่น้องในครอบครัวเป็นจำนวนมากและมีภาระต้องเลี้ยงดู ประกอบกับการมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อยไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงต้องหันไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทั้งในและนอกระบบมาใช้จ่าย จนเกิดปัญหาหนี้สินตามมาเป็นลูกโซ่ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือโครงสร้างอายุของเกษตรกรที่ส่วนใหญ่มีอายุมาก พบว่าเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือนในปัจจุบันมีอายุเฉลี่ยมากกว่า 50 ปี ซึ่งเป็นวัยชรา ขณะเดียวกัน ยังพบว่าขาดทายาทที่จะมารับช่วงต่อในการประกอบอาชีพการเกษตร เนื่องจากคนหนุ่มสาวอพยพย้ายถิ่นเข้าไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรในตัวเมืองในทำนองเดียวกับผลการวิจัยของ ภารดี สุขวาสนะ และคณะ (2552 : 27-28) และการอธิบายของบุญธรรม ราชรักษ์ (2548 : 50-51) ที่วิเคราะห์ไว้ว่า สาเหตุสำคัญของการเกิดหนี้สินคือการไม่ได้รับการศึกษาอบรมชนิดที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ เพราะส่วนใหญ่คือ หัวหน้าครอบครัวได้รับการศึกษาต่ำ ระดับลูกหลานก็มักเป็นการศึกษาแบบสามัญที่ใช้แก้ปัญหาหรือสร้างงานให้ตัวเองไม่ได้ เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผูกขาด การเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการปลูกข้าวและทำเกษตรผสมผสาน เพื่อกินเพื่อใช้มาปลูกพืชเดี่ยวเพื่อขาย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแต่ได้ผลตอบแทนต่ำ เพราะระบบพ่อค้าผูกขาด การเป็นหนี้เรื้อรังและเสียดอกเบี้ยสูง การเสียเปรียบในเรื่องซื้อแพงขายถูก การเล่นพวก และการนับถือเงินเป็นพระเจ้า คนจนผู้มักจะมีควมรู้่น้อย อำนาจต่อรองน้อย ยิ่งเป็นผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบง่ายแทบทุกด้าน ทำงานแข่งขันในระบบทุนนิยมสู้เขาไม่ได้ เพราะเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กกว่า มีทุนน้อยกว่า มีความรู้ความชำนาญในเรื่องการผลิตการตลาดน้อยกว่า ต้นทุนสูงกว่า ประสิทธิภาพต่ำกว่า ล้มละลาย ขาดทุน ตกงาน ฯลฯ หรือในด้านการใช้ชีวิต การบริโภคก็ปรับตัวไม่เป็น ไม่รู้จักอดออม บริโภคสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เช่น เหล้า บุหรี่ การเล่นเกม และการพนันอื่นๆ ซื้อสินค้าเงินผ่อนหรือเป็นหนี้หลายต่อ แบบหมุนเงินไปใช้วันๆ ทำให้เสียดอกเบี้ยสูง ค่าใช้จ่ายในการบริโภคสูง โดยไม่คุ้มค่า การเสียเปรียบและพ่ายแพ้ในเชิงโครงสร้างเช่นนี้เป็นการซ้ำเติมให้ผู้มีรายได้น้อยอยู่แล้ว ยิ่งจนซ้ำซากเรื้อรัง อย่างไม่มีทางออก เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะที่ตกงาน ขรภาพ พิการ เป็นเด็กที่ไม่มีคนดูแลที่เหมาะสม เป็นหม้าย เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ต้องดูแลลูกหลานมาก ฯลฯ โดยไม่มีงาน ทุนทรัพย์ ความสามารถที่จะหางาน รายได้ หรือความช่วยเหลือเพียงพอแก่การยังชีพในเกณฑ์มาตรฐาน

แผนภาพที่ 3 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยส่วนบุคคล

2. สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยทางสังคมสาเหตุจากปัจจัยทางสังคมเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร ดังที่วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ (2553 : 18-19) และ ทานทิพย์ ดำรงวรารากร และคณะ, 2550 : 1) ได้อธิบายถึงที่มาของคนจนในสังคมไทยซึ่งเมื่อประเทศเริ่มพัฒนาวิธีการผลิตแบบทุนนิยม ความยากจนยุคใหม่ซึ่งเป็นความยากจนที่ขึ้นอยู่กับกรรมรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ผลการพัฒนาทำให้กลุ่มคนบางส่วน ได้แก่ นายทุนผู้ประกอบการรายใหญ่และคนชั้นกลางได้ประโยชน์และร่ำรวยขึ้น แต่คนส่วนใหญ่กลับยากจนลงโดยเปรียบเทียบ ปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในสังคมสมัยใหม่นั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้คนจนจากภาคเกษตรถูกปล่อยปละละเลย เกิดปัญหาหนี้สินล้นพ้นตัวตามมา เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุกานดา กลิ่นขจร และนรรฐ รัตน์ (2555 : 78-82) พบว่า สาเหตุของหนี้สิน เกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างของกลไกต่างๆ ภายในสังคมที่เข้ามาดำเนินการจัดสรรปันส่วนให้แก่คนจนที่ไม่เท่าเทียมกัน จนกลายเป็นเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมในสังคม เนื่องจากกลุ่มคนรวยมักมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการจัดสรรปันส่วนมากกว่ากลุ่มคนจน คนยากจนส่วนใหญ่มีแต่แรงงาน ระบบสังคมของบังคลาเทศเอื้อต่อการขูดรีดค่าจ้างแรงงาน ทำให้คนยากจนเสียเปรียบ แต่คนยากจนเหล่านั้นเป็นคนที่ความซื่อสัตย์และมีวินัยทางการเงินถึงแม้จะยากจนและมีหนี้สินมาก ก็พยายามที่จะชดเชยหนี้โดยไม่มีเจตนาที่จะบิดพลิ้ว ซึ่งแตกต่างจากคนที่มีความดีแต่ไม่ค่อยจะชำระหนี้ นอกจากนั้น ปัจจัยด้านโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นขนาดครัวเรือน จำนวนเด็ก ผู้สูงอายุในครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน และระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนล้วนมีผลต่อการใช้จ่าย

อุปโภคบริโภคของครัวเรือนทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้ผลการศึกษาของสมชัย จิตสุชนและคณะ (2551 : 1-2) พบว่า สมาชิกในครัวเรือนจะมีระดับรายได้และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในช่วงอายุ 15-39 ปี โดยเฉพาะบุคคลที่มีอายุระหว่าง 35-39 ปี มีระดับรายได้ และค่าใช้จ่ายสูงที่สุด หลังจากนั้นรายได้และค่าใช้จ่ายของบุคคลจะค่อยๆ ลดลงจน เมื่อ เข้าสู่วัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป จะเป็นช่วงที่เริ่มมีการออมเงินเพิ่มสูงขึ้น และมีหนี้สินเพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งบุคคลจะมีเงินออมพร้อมกับมีหนี้สินสูงสุดในช่วงอายุ 45-54 ปี หลังจากนั้นการออมเงินของบุคคลจะเริ่มลดลง หนี้สินคงเหลือของบุคคลจะค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ เช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุระชัย เชื้อลิ้นฟ้า (2550 : 45) พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีลักษณะเป็นไปตามทฤษฎีวัฏจักรชีวิตและยังพบว่าระดับการศึกษา อาชีพ เพศของหัวหน้าครัวเรือน และอัตราการเป็นภาระมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ จากผลที่ได้ สามารถอธิบายได้ว่าครัวเรือนที่มีจำนวนเด็กและผู้สูงอายุซึ่งไม่สามารถหารายได้ได้นั้น เป็นตัวสะท้อนถึงภาระให้ครัวเรือนที่ต้องให้ความอุปการะเลี้ยงดู ทำให้รายจ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากการศึกษาของธัญชนก ปะวะละ (2551 : 102) และสุกานดา กลิ่นขจร นรรัฐ รื่นกวี (2555 : 98) พบว่า อาชีพหลักและความสามารถในการบริหารจัดการมีความสำคัญต่อภาระหนี้สินของเกษตรกรมากที่สุด ในทำนองเดียวกับ บุญธรรม ราชรักษ์ (2548 : 50-51) ที่กล่าวว่า ลัทธิบริโภคนิยม เกิดจากการเอาอย่างและการกระตุ้นส่งเสริมการบริโภคของระบบทุนนิยม ที่ต้องการกำไรมาก จึงต้องผลิตมาก ขายให้ได้มาก กระตุ้นให้คนบริโภคมากๆ ในระบบตลาดทุนนิยมจึงเต็มไปด้วยการโฆษณาเชิญชวนให้คนบริโภคกลุ่มคนที่อยากได้อะไรบริโภค แต่รายได้น้อย จึงมักถูกกระตุ้นให้ใช้จ่ายเกินตัว เป็นหนี้สิน ตกอยู่ในวังวนของความยากจนได้ การศึกษาและทักษะ ผู้มีความรู้รอบด้านขาดทักษะทางอาชีพ โอกาสที่จะมีงานทำที่ดีมีรายได้ดีก็จะมีน้อย และมีโอกาสที่จะเป็นคนยากจนมากกว่าผู้มีความรู้วัฒนธรรมและประเพณีค่านิยมและประเพณีบางอย่างส่งเสริมความสิ้นเปลืองและนำไปสู่ภาวะหนี้สิน เช่นการจัดงานบวช งานศพ งานแต่งงานที่เกินตัวเกินฐานะ เป็นต้น

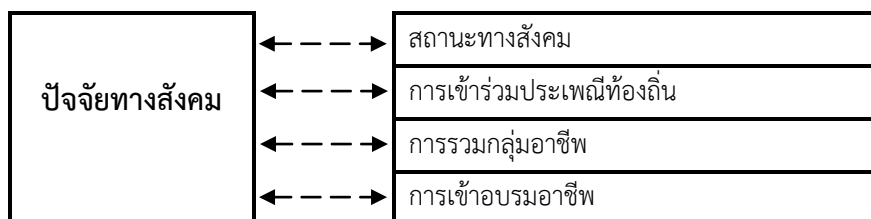

แผนภาพที่ 4 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยเศรษฐกิจ

3. สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาประชากรในประเทศกำลังพัฒนา ประสบความยากจนจากปัญหานี้สินที่สะสมมานาน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ขาดปัจจัยทางเศรษฐกิจ (วิทยา เจริญพันธุ์ และคณะ, 2553 : 20-21) โดยมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพและขนาดของที่ดินการเกษตรซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของครัวเรือน ประกอบกับความจำกัดในเรื่องความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพดิน ตลอดจนความรู้ในการปลูกพืชที่เหมาะสม และข้อจำกัดด้านการตลาด รวมทั้งความมั่งคอดทุน เกษตรกรจึงมีรายได้น้อยไม่เหลือพอที่จะชำระหนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ตกเป็นหนี้สินเนื่องจากครัวเรือนมีที่ดินการเกษตรขนาดเล็กจึงมีรายได้น้อย ไม่มีเหลือที่จะนำมาใช้หนี้ ประกอบกับราคาของผลผลิตการเกษตรตกต่ำ ไม่แน่นอนและยากต่อการพยากรณ์เมื่อเป็นเช่นนี้ ความสามารถของเกษตรกรในการเพิ่มรายได้จึงลดน้อยลงนอกจากนี้ สภาพการณ์ปัจจุบันของทรัพยากรธรรมชาติไม่เอื้อต่อการผลิตทางการเกษตรและมีปัญหาเพิ่มขึ้นทุกปี ระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการทำลายป่า คุณภาพดินและน้ำตามธรรมชาติเสื่อมลง เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องพึ่งน้ำฝนเพียงอย่างเดียวซึ่งมีคุณภาพเสื่อมลง เนื่องจากการปนเปื้อนเคมีวัตถุที่ปล่อยออกมาจากภาคอุตสาหกรรม ระบบการเกษตรของไทยยังเป็นระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ขาดการบำรุงดินให้มีคุณภาพดีอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่เหมาะสม จึงส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางด้านรายได้ระหว่างเกษตรกรและกลุ่มผู้ประกอบการอื่น สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทยซึ่งได้ให้ข้อสรุปที่เป็นพื้นฐานของปัญหาความยากจนของเกษตรกรจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสองประการ คือประการแรก ได้แก่ การไม่มีที่ดินทำกิน ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตตกต่ำ

ผลผลิตต่อไร่ น้อย ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (น้ำ ดิน ป่า) การขาดแคลนเงินทุนและเทคโนโลยี ทำให้ศักยภาพการผลิตต่ำ ผลผลิตต่ำ ส่งผลให้รายได้ต่ำไม่พอเลี้ยงชีพ ประการที่สอง คือปัญหาด้านการตลาดเพื่อรับซื้อผลผลิตของเกษตรกร นอกจากนี้ยังถูกพ่อค้าคนกลางดักตวงผลประโยชน์จากการรับซื้อผลผลิตการเกษตรจากเกษตรกรในราคาที่ไม่เป็นธรรมจากข้อมูลการวิจัยของปิ่นภักดิ์ (2558 : 35-37) ยังได้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่นำคนไทยไปสู่การก่อหนี้สิน ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม กล่าวคือ ในความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคนี้ คนที่ได้เปรียบคือคนกลุ่มน้อยในสังคมที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยสามารถควบคุมทั้งทุนและอำนาจทางการเมืองเป็นกลุ่มคนที่สามารถใช้กลไกตลาดและกลไกอำนาจทางการเมืองเพื่อดูดดึงผลประโยชน์สู่ตน ทำให้คนส่วนใหญ่เสียเปรียบ เป็นที่มาของความจนและความด้อยโอกาสของคนจำนวนมาก เช่น การดูดซับรายได้คนส่วนใหญ่ไปสู่คนส่วนน้อย โดยกลุ่มคนส่วนน้อยเหล่านี้จะดูดดึงปัจจัยการผลิตต่างๆ ทรัพยากรต่างๆ ของสังคมไปไว้ที่กลุ่มของตน ขณะที่คนจนเข้าไม่ถึงทรัพยากร คนที่เคยเข้าถึงก็ถูกแย่งชิงไป เช่น น้ำถูกระบบเขื่อนไฟฟ้าแย่งชิงไปใช้ในภาคอุตสาหกรรมในเมือง คนชนบทที่เคยใช้ประโยชน์ก็ได้ประโยชน์น้อยลง เป็นต้น ความเติบโตทางเศรษฐกิจจึงไปกระจุกตัวอยู่กับคนส่วนน้อยซึ่งเป็นกลุ่มคนรวย ทำให้คนรวยกับคนจนมีช่องว่างห่างกันมากขึ้นพฤติกรรมการเป็นหนี้ทั้งในระดับบุคคลและระดับครัวเรือนในกลุ่มต่างๆ สอดคล้องกับบุญธรรม ราชรักษ์ (2548 : 50-51) ที่ได้กล่าวถึงสาเหตุของปัญหาหนี้สิน ไว้ว่าปัจจัยการผลิต 2 ปัจจัย ได้แก่ปัจจัยการผลิตตามธรรมชาติคือ น้ำฝน ฟ้า อากาศ ป่าไม้และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตและที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิต ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต โดยเฉพาะการผลิตทางเกษตร และปัจจัยการผลิตส่วนบุคคล เช่น การไม่มีที่ดินไม่มีเครื่องมือการผลิต ไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีเงินทุนทำกิน แนวทางการพัฒนา ซึ่งเน้นความเติบโตที่ไม่สมดุลโดยส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ทอดทิ้งภาคเกษตร การส่งเสริมสิทธิประโยชน์ภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่ไม่ได้ส่งเสริมภาคเกษตรอย่างจริงจัง รายได้ของประชาชนจึงไปกระจุกตัวอยู่ที่ภาคอุตสาหกรรม การค้าและการบริการ และกลไกเศรษฐกิจทุนนิยมที่ไร้ความเป็นธรรมทำให้ผู้ร่ำรวยมากมีอำนาจซื้อ มาก ใช้ทรัพยากรความมั่งคั่งของชาติได้มาก ในขณะที่คนจนมีกำลังซื้อน้อยมีโอกาสน้อย ก็จะได้รับแบ่งปันน้อย และผลการศึกษาของชนิษฐา วณะสุข และคณะ (2557 : 125) พบว่า หากรายได้เกษตรกรมีแนวโน้มหดตัวจากราคาสินค้าเกษตร

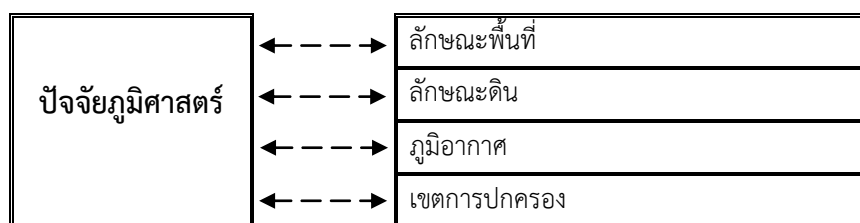
สำคัญคือ ยางพารา ปาล์มน้ำมันที่ลดลงอาจกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคต จนทำให้เสถียรภาพครัวเรือนมีความเปราะบางมากขึ้น

แผนภาพที่ 5 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยทางสังคม

4. สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยภูมิศาสตร์สถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นสาเหตุของความยากจนที่นำไปสู่การเกิดหนี้สิน (วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ, 2553 : 20) เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประชาชนที่ต่างกัน ดังกรณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาทำไร่จึงมีฐานะที่ยากจนกว่าเกษตรกรชาวสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันในภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้ สภาพทางภูมิศาสตร์ยังเป็นปัจจัยที่กำหนดระบบคิดของประชาชนที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ความหมายของคำภูมิสังคม ที่พระราชทานโดยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า ภูมิ คือ ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนสังคม หมายถึง ประชาชนในแต่ละพื้นที่จะคิดไม่เหมือนกัน ปัจจัยทางด้านพื้นที่ที่มีผลต่อการกำหนดการเป็นหนี้หรือไม่เป็นหนี้ของครัวเรือน ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาของยรรยง ไทยเจริญ และคณะ (2547 : 1) กล่าวคือ ครัวเรือนในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีความต้องการกู้เงินมากกว่าครัวเรือนในกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2549 : 6) ได้ทำการศึกษาเฉพาะครัวเรือนที่ยากจน พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีครัวเรือนมีหนี้สินสูงที่สุดคือประมาณร้อยละ 76 ของครัวเรือนยากจนในภาค ส่วนภาคใต้เป็นภาคที่มีมูลค่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุดเฉลี่ยประมาณ 55,337 บาท ต่อครัวเรือนจากการรายงานสถิติความยากจนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2555 : 1) ได้ศึกษา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภาค และเขตการปกครอง ที่มีผลต่อการเป็นหนี้สิน พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุดและประชาชนมีหนี้สินมากรองจากกรุงเทพและปริมลฑล เนื่องจากเป็นภาคที่ประชาชน

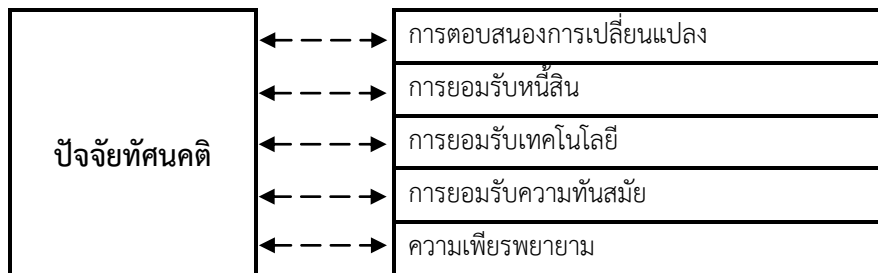
ที่การเกษตรมากที่สุด และสภาพพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งขาดระบบชลประทานจึงทำให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้ผลผลิตน้อยดังจะเห็นได้จากผลผลิตข้าวมีผลผลิตต่อไร่ที่ต่ำที่สุดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทย เศรษฐกิจของภาคขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมและการค้าปลีกค้าส่ง โดยร้อยละ 80 ของประชากร ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำไร่ทำนา ภูมิประเทศส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นดินทราย ภูมิอากาศมีความผันผวนสูง ประสบกับปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งการทำเกษตรกรรมนั้นต้องขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่อหัวต่ำมาก พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในเขตเทศบาลมีโอกาที่จะเป็นหนี้้น้อยกว่าครัวเรือนนอกเขตเทศบาลประมาณร้อยละ 71.1 เมื่อมีการควบคุมปัจจัยอื่น ซึ่งแน่นอนว่าในเขตเทศบาลมีความเจริญมากกว่านอกเขตเทศบาล โดยสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในเขตเทศบาลสามารถทำอาชีพเสริมอื่นๆ ที่สร้างรายได้ และรู้เท่าทันกลไกราคาสินค้าเกษตร หรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางน้อยกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง มีโอกาสเป็นหนี้้นมากกว่าภาคใต้ ประมาณ 6.3 เท่า 4.6 เท่า และ 2.6 เท่าตามลำดับ เมื่อมีการควบคุมปัจจัยอื่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลางมีอาชีพ ทำนา ทำไร่ เป็นส่วนใหญ่ซึ่งผลผลิตที่ได้จากการทำนา ทำไร่นี้ขึ้นอยู่กับดิน ฟ้าอากาศ และปริมาณน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะประสบกับปัญหาภัยแล้งบ่อยครั้งในขณะที่ภาคใต้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์มากกว่า ฝนตกตลอดปี และภาคใต้ยังมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์ม เป็นต้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรในภาคใต้มีรายได้สูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะเห็นได้จากระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้ ในปี 2554 ที่พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560 :7)

แผนภาพที่ 6 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยภูมิศาสตร์

5. สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยทางทัศนคติ นิสัยหรือพฤติกรรมปัจจัยทางด้านนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกในครอบครัวเป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อการเกิดหนี้สิน ผลการศึกษาของวิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ (2553 : 16-17) สรุปสาเหตุสำคัญได้แก่ ความเกียจคร้าน ติดอบายมุข เช่น เล่นการพนัน ติดสุรา เที่ยวโสเภณี ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ฯลฯ ทำให้ตนเองและสมาชิกในครอบครัวต้องตกเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว สอดคล้องกับรายงานผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2555 : 1-2) และรายงานผลการศึกษาของบุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ (2551 : 30) ได้อธิบายถึงสาเหตุของหนี้สินจากพฤติกรรมส่วนบุคคลว่าเกิดจาก ความเชื่อการติดอบายมุข ขาดความรอบคอบในการใช้ชีวิตเลียนแบบการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทส่วนหนึ่งมีสาเหตุเชิงพฤติกรรมจากการกู้ยืมเงินแล้วใช้จ่ายเงินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ เช่น จัดงานบุญงานกุศลซื้อสิ่งเสพติดและอบายมุข ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่จำเป็น การนำไปใช้คืนหนี้สินเดิมแก่เจ้าหนี้เงินกู้ในและนอกระบบแทนการลดรายจ่ายและเพิ่มการออมเพื่อลดภาระหนี้รวมถึงสังคมไทยเชื่อบาปบุญคุณโทษ และเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ถูกปลูกฝังความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทยว่า สาเหตุที่ในชาตินี้มีฐานะยากจนก็เนื่องมาจากชาติก่อนทำบุญมาน้อย ดังนั้นความคิดของคนจนที่จะต้องสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจึงไม่ค่อยจะมีเพราะเชื่อในกฎแห่งกรรม สอดคล้องกับบุญธรรม ราชรักษ์ (2548 : 50-51) ที่วิเคราะห์ไว้ว่า คนที่เกียจคร้านการทำงาน ผักใฝ่อบายมุขใช้จ่ายเงินเกินตัว ไม่รู้จักภาวะพอเพียง ไม่อดทนทำมาหากิน ก็ย่อมต้องประสบภาวะความยากจนได้โดยง่าย ถ้ามีครอบครัวขนาดใหญ่แต่หัวหน้าครอบครัวมีความรู้่น้อยทักษะการทำมาหากินมีน้อย สมาชิกในครอบครัวต่างก็ขาดการศึกษา ครอบครัวนั้นก็มักจะกลายเป็นครอบครัวยากจนหากพิจารณาถึงค่านิยมและวัฒนธรรมในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท ยังพบว่า ค่านิยมและวัฒนธรรมไทยหลายอย่างอาจเป็นมูลเหตุของความยากจนและหนี้สิน อาทิคนไทยมีลักษณะชอบเสี่ยงและชอบเล่นการพนัน ชอบการทำบุญให้ทานโดยหวังผลในชาติหน้า ชอบหาความสนุกสนานรื่นเริงการใช้จ่ายทรัพย์สินในปัจจุบันอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คิดที่จะเก็บรักษาเอาไว้เพื่ออนาคต การขาดการวางแผนทางการเงิน รวมทั้งอาชีพการเกษตรยังเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูงอยู่ในตัวเอง เมื่อเกิดภัยธรรมชาติฝนแล้งหรือน้ำท่วมจนเกิดปัญหาความขาดแคลนปัจจัยสี่จึงทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่ายเพื่อความอยู่รอด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิ่นภักดิ์ รณรงคร์รักษ์ (2558 : 35-

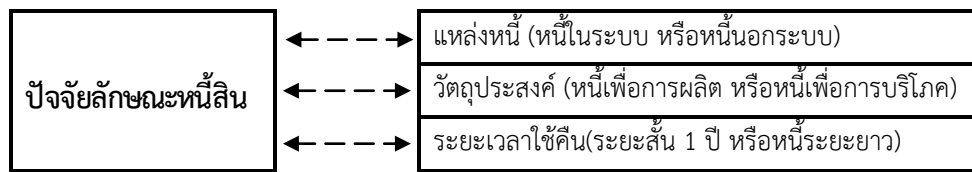
36) ได้ศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีทัศนคติต่อการเป็นหนี้ในเชิงบวกมีโอกาสที่ระดับหนี้สินและภาวะการเป็นหนี้มากขึ้น สรุปได้ว่า ปัจจัยหนึ่งที่นำคนไทยไปสู่ความยากจนและด้อยโอกาสนั้น ได้แก่ ท่าทีต่อชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยทางจิตลักษณะของบุคคลโดยมีทัศนคติและค่านิยมต่อการมองโลกและใช้ชีวิตโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่อดีต เป็นทักษะในการมองโลกมองชีวิตของแต่ละบุคคล บุคคลใดเห็นว่าอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นถ้าใช้ความพยายามต่อสู้ ไม่ท้อถอย บุคคลนั้นก็มีโอกาสที่จะบรรเทาความยากจนต่างๆ ได้ ดีกว่าบุคคลที่ท้อถอย เหนื่อยหน่าย พ่ายแพ้ ไม่แก้ไข ทอดอาลัยหมดความพยายามที่จะคิดทำมาหากิน ปล่อยชีวิตไปติดบ่วงอกุศลกรรมต่างๆ จนกลายเป็นบุคคลที่ถูกเรียกว่ามีพฤติกรรมเปี่ยงเบน บุคคลประเภทนี้เองที่เป็นที่มาของคำว่า จน-โง่-เจ็บ

แผนภาพที่ 7 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยทางทัศนคติ

6. ปัจจัยทางลักษณะหนี้สิน ปัจจัยลักษณะหนี้สินของเกษตรกรที่มีผลผูกพันในการใช้ชำระหนี้สิน พบว่า แหล่งเงินกู้ ผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560 : 22) พิจารณาส่งแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้ส่วนมากกู้ยืมเงินผ่านแหล่งเงินกู้เงินในระบบมากกว่านอกระบบ โดยในปี 2550 มีการกู้ในระบบร้อยละ 83.9 และในปี 2558 เพิ่มขึ้นเป็น 93.9 ซึ่งเป็นไปตามที่รัฐบาลให้ความสำคัญและมีการผลักดันให้ลดการกู้เงินนอกระบบ และเมื่อพิจารณาแหล่งเงินกู้ในระบบ ปี 2550-2558 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้มากกว่าครึ่งหนึ่งกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รองลงมาคือ กู้จากกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง สถาบันการเงินและแหล่งเงินทุนอื่น สหกรณ์ออมทรัพย์/สวัสดิการหน่วยงานบุคคลอื่นภายนอกครัวเรือน ธนาคารพาณิชย์ และธนาคารอาคารสงเคราะห์/ธนาคารออมสิน ตามลำดับ ต่อมา วิทยา เจริญพันธ์ และคณะ (2553 : 1-5) และอรรถพล อรรถวรเดช และคณะ (2554 : 1-2) ได้อธิบายว่า หนี้นอกระบบคือหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เอาไว้เอาเปรียบลูกหนี้ ส่วนหนี้ในระบบ คือ หนี้ที่ถูกต้องตาม

กฎหมาย สัญญาระบุไว้เท่าไร ลูกหนี้ก็ได้รับเงินตามที่ระบุไว้ในสัญญา และเจ้าหนี้ก็เรียกเก็บดอกเบี้ยไม่เกินที่กฎหมายกำหนด โดยเจ้าหนี้ประเภทนี้แบ่งเป็นสามประเภทคือ 1) เจ้าหนี้สถาบันการเงินที่เป็นธนาคาร (แบงก์) ได้แก่ ธนาคารต่างๆ ที่ให้บริการสินเชื่อ 2) เจ้าหนี้สถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร (นินแบงก์) เช่น บริษัทผู้ให้บริการสินเชื่อต่างๆ ทั้งสินเชื่อเงินสด สินเชื่อเช่าซื้อ หรือบัตรเครดิต 3) เจ้าหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาซึ่งให้กู้ยืมเงิน สำหรับดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดอนุญาตให้เจ้าหนี้เรียกเก็บจากลูกหนี้ได้นั้น ถ้าเป็นเจ้าหนี้สถาบันการเงินทั้งแบงก์และนินแบงก์ ก็จะคิดดอกเบี้ยได้ตามที่กระทรวงการคลังกำหนด ส่วนเจ้าหนี้ที่เป็นบุคคลทั่วไป กฎหมายให้คิดดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละสิบห้าต่อปีหรือร้อยละห้าต่อเดือนเท่านั้น ถ้าสัญญาเงินกู้ที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับใดระบุดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปีดอกเบี้ยทั้งหมดถือเป็นโมฆะ เฉพาะแต่เงินต้นเท่านั้นที่มีผลฟ้องร้องกันได้ ด้านวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม สอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมปวีณ รณรงคฺนุรักษ์ (2558 : 30) ได้ศึกษาพบว่า สาเหตุของการก่อหนี้ที่สำคัญคือ หนี้จากต้นทุนทางการเกษตร หนี้เพื่อการศึกษาบุตรหลาน หนี้เพื่อการเช่าซื้อยานพาหนะ หนี้เพื่อนำไปชำระหนี้เดิม หนี้เพื่อการรักษาพยาบาล หนี้เพื่อการซ่อมแซมบ้าน หนี้เพื่อผ่อนซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า และหนี้สินจากการผ่อนชำระเคสสถาน ตามลำดับในขณะที่ประเภทของหนี้ที่ส่งผลต่อมูลค่าหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ หนี้ที่เกิดจากต้นทุนทางการเกษตร ผลการศึกษาของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560 : 24) พบว่า สำหรับวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้ส่วนใหญ่กู้ยืมเพื่อใช้ทำการเกษตรมากที่สุด รองลงมาเพื่อใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน ซื้อ/เช่าซื้อบ้าน/ที่ดินใช้ประกอบธุรกิจ ใช้ในการศึกษา อื่นๆ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมตามรายการ ในปี 2558 พบว่า ครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้เกือบทุกภาคมีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืม เพื่อใช้ทำการเกษตรมากที่สุด รองลงมาเพื่อใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคอื่นๆ ในครัวเรือน ซื้อ/เช่าซื้อบ้าน/ที่ดิน ใช้ประกอบธุรกิจใช้ในการศึกษาอื่นๆ ตามลำดับเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปในลักษณะต้องพึ่งตนเองมากขึ้น ประกอบกับประสบเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นแต่ไม่มีเงินทองที่เก็บออมสะสมไว้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีหยิบยืมกู้หนี้ยืมสิน จนต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกลายเป็นปัญหาหนี้สินในที่สุด

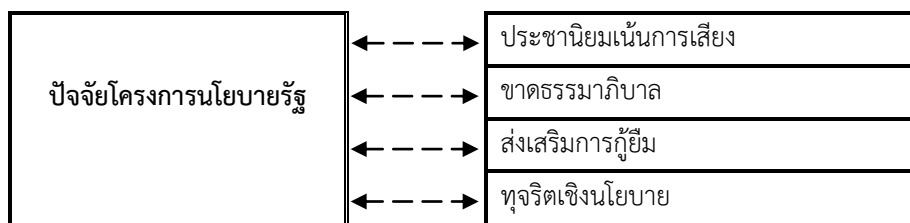

แผนภาพที่ 8 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยลักษณะหนี้

7. สาเหตุจากปัจจัยโครงการนโยบายรัฐปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการสร้างภาระหนี้สินให้กับเกษตรกรคือการเข้าร่วมในโครงการพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล ปราบปรามการฉ้อโกงหนี้สินของเกษตรกรไทยมีแนวโน้มทวีความรุนแรง เนื่องจากที่ผ่านมาเกษตรกรในภาคชนบทมีการตอบรับเป็นอย่างดีต่อนโยบายประชานิยมของรัฐบาลเพื่อกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยผ่านโครงการต่างๆ (ศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์, 2554 : 271-280) เช่น โครงการรถคันแรก โครงการพักชำระหนี้ โครงการกองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ โครงการดังกล่าวเอื้ออำนวยให้เกษตรกรกู้ยืมได้สะดวก โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่ากู้เงินไปแล้วจะมีขีดความสามารถในการชำระหนี้คืน หรือไม่ หรือความตั้งใจที่จะชำระหนี้เงินกู้ ดังกล่าวคืนให้แก่สถาบันการเงินผู้ให้กู้หรือไม่เพียงใด บุญธรรม ราชรักษ์ (2548 : 50-51) เห็นว่า ปัจจัยทางการเมือง เป็นสาเหตุของปัญหาหนี้สิน ได้แก่ การไม่มีดุลยภาพในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คือคนบางกลุ่มมีอำนาจมากเกินไป มีอภิสิทธิ์มากเกินไป จึงใช้อำนาจและอภิสิทธิ์นั้นเอาเปรียบคนอื่นทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น สังคมจึงต้องสร้างระบบดุลอำนาจที่เหมาะสม ต้องให้ประชาชนมีอำนาจทางสังคมและการเมืองมากขึ้น โดยการสร้างองค์กรมวลชน องค์กรอาชีพ ความเข้มแข็งของชุมชนที่ทำให้ดุลอำนาจในสังคมมีภาวะสมดุลมากขึ้น เพื่อป้องกันมิให้คนบางกลุ่มใช้อำนาจและอภิสิทธิ์เอาเปรียบคนกลุ่มอื่นๆ ที่ด้วยสิทธิด้อยอำนาจ ระบบบริหารและการปกครอง ถ้านักการเมืองและผู้มีอำนาจรัฐ ก็มักจะใช้อำนาจและกลไกทางการเมือง กลไกราชการเอาเปรียบผู้อื่นต่อไป ถ้ากลไกการเมืองและกลไกราชการไม่โปร่งใส ก็จะไม่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน จิตสำนึกทางการเมืองของประชาชน การไม่เข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น มีความรักชาติรักประชาธิปไตย รักชุมชนของตนเอง และพร้อมที่จะต่อสู้ทางการเมือง เพื่อแก้ปัญหาให้แก่ตนเองและส่วนรวม แต่ถ้าประชาชนไม่มีจิตสำนึกทางการเมือง ก็จะตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้ได้เปรียบในสังคม ผู้ได้เปรียบนั้นก็จะเอาเปรียบคนอื่น ในสังคมต่อไป จากสภาพการณ์ปัญหาหนี้สินของชาวนาไทยดังกล่าวข้างต้น สอดคล้อง

กับงานวิจัยของปิ่นภวิณ รณรงค์นุรักษ์ (2558 : 35) และงานวิจัยของวิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ (2553 : 21-22) ได้พบว่า เกษตรกรที่เคยเข้าร่วมโครงการนโยบายอุดหนุนด้านราคาผลผลิตมีแนวโน้มมีมูลค่าหนี้สินและสถานะการเป็นหนี้มาก เนื่องจาก ปัจจัยจากการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐเพื่อหวังผลประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองทั้งจากภาครัฐเองในฐานะผู้ให้และประชาชนในฐานะผู้รับเป็นมูลเหตุซ้ำเติมให้เกษตรกรในชนบทประสบปัญหาหนี้สินและความยากจนมากยิ่งขึ้น จากการดำเนินโครงการตามนโยบายที่ได้ทำการหาเสียงเอาไว้กับประชาชนของพรรคเพื่อไทย ทั้งที่เป็นโครงการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและโครงการทางสังคมซึ่งเป็นนโยบายประชานิยม จึงมีนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าหนี้สินของเกษตรกรในชนบทยังคงอยู่ในสถานะที่รุนแรง

แผนภาพที่ 9 สาเหตุหนี้สินจากปัจจัยโครงการนโยบายรัฐ

สรุป

1. สถานภาพความรู้ปัจจุบันของหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย

จากการศึกษาสถานภาพความรู้ปัจจุบันนั้นสรุปได้ว่า หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรคือภาระผูกพันทางการเงินที่ครัวเกษตรกรติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่เจ้าหนี้ตามข้อตกลงที่เจ้าหนี้ตกลงให้ลูกหนี้ยืมเงินจำนวนหนึ่งซึ่งมักมีการกำหนดระยะเวลาให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้และมักต้องชำระดอกเบี้ยโดยมีลักษณะ เมื่อกล่าวถึงหนี้จะสื่อความหมายถึงภาระรายจ่ายในอนาคตที่ครัวเรือนเกษตรกรมีหน้าที่ต้องชำระคือแก่เจ้าหนี้ จำนวนหนี้สินของเกษตรกร เป็นการพิจารณาจำนวนหนี้สินของเกษตรกรที่มีผลผูกพันในการใช้ชำระหนี้สินพร้อมดอกเบี้ย สิ่งที่ความพิจารณาคือ ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร เป็นการพิจารณาความสามารถทางด้านรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายชีวิตประจำวันเพื่อความอยู่รอด ซึ่งมีจำนวนมากพอต่อการชำระหนี้สินพร้อมดอกเบี้ย สามารถชำระได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยไม่ต้องกู้ยืมจากแหล่งอื่นมาชำระหนี้เดิม

หนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยประกอบกัน ปัจจัยสาเหตุที่ก่อให้เกิดหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรที่ครอบคลุมในทุกมิติ ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล คือปัจจัยเฉพาะตัวและสมาชิกในครัวเรือนเป็นสำคัญ 2) ปัจจัยเศรษฐกิจ คือ ปัจจัยซึ่งเกิดจากมีที่ดินทำกินน้อยหรือไม่มีที่ดินทำกินเงินทุนต่ำไม่มีเงินออมรายได้ต่ำค่าใช้จ่ายสูง เป็นต้น 3) ปัจจัยทางสังคมคือ ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยมและวัฒนธรรมและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประกอบอาชีพ เป็นต้น 4) ปัจจัยภูมิศาสตร์ คือ ปัจจัยหนี้สินซึ่งเกิดจากการสภาพทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรในท้องถิ่น และรูปแบบการปกครอง 5) ปัจจัยทัศนคติคือ ปัจจัยหนี้สินซึ่งเกิดจากทัศนคติ นิสัยและพฤติกรรมเกี่ยวกับการขอการเปลี่ยนแปลงการยอมรับการเป็นหนี้การยอมรับเทคโนโลยี 6) ปัจจัยลักษณะหนี้คือ ปัจจัยหนี้สินซึ่งเกิดแหล่งเงินทุน และวัตถุประสงค์การกู้ยืมเงิน

2. ข้อสังเกตบางประการของหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย

2.1 หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร เกิดจากภาระค่าใช้จ่ายจากการดำเนินชีวิตประจำวันของครัวเรือนเกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่รายได้ของเกษตรกรเองกลับมีรายได้น้อย ไม่แน่นอน เนื่องจากการขึ้นราคาผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาหารของประชาชนเสียส่วนใหญ่จะส่งผลต่อการบริโภคและค่าใช้จ่ายของประชาชนทั่วไป ภาคการเกษตรจึงต้องแบกรับค่าใช้จ่ายไว้เองจนนำไปสู่การกู้หนี้ยืมสินมาใช้ในการผลิตและการดำเนินชีวิต

2.2 หนี้สินเป็นภาระผูกพันทางการเงินที่ครัวเกษตรกรติดค้างอยู่จะต้องใช้คือให้แก่เจ้าหนี้ ในลักษณะการนำรายได้ในอนาคตมาใช้ก่อน ซึ่งต้องแลกมาด้วยต้นทุน ดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายคืนแก่เจ้าหนี้ หากในอนาคตเกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอหรือมีรายได้ไม่ตามเป้าหมาย การชำระหนี้ก็อาจไม่เป็นไปตามสัญญา มีการผัดนัดชำระหนี้ ทั้งวันเวลา หรือจำนวนเงิน จนอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือหรือเกิดการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นมาใช้หนี้สินเก่า อันนำไปสู่วัฏจักร หนี้สินล้นพ้นตัว กู้หนี้ใหม่มาใช้หนี้เก่า กู้หนี้ในระบบไปใช้หนี้นอกระบบ หรือ กู้หนี้นอกระบบเพราะไม่มีหลักประกัน

2.3 สภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว เกิดจากเกษตรกรมีหนี้สินเดิมเป็นภาระหนักอยู่ก่อนแล้ว ยังมีหนี้สินที่เกิดขึ้นใหม่จากนโยบายของรัฐผ่านสถาบันการเงิน ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งในอดีตเคยตกอยู่ในฐานะของการเป็นลูกหนี้เงินกู้นอกระบบกลับมีสภาพเป็นลูกหนี้

เงินกู้ในระบบ มีหนี้เงินกู้จากสถาบันการเงินในคราวเดียวกันหลายแห่ง หนี้สินดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นวงจรแบบขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.4 ภาครัฐมีส่วนสำคัญในปัญหาหนี้สิน เนื่องจากภาครัฐมักใช้การแก้ปัญหาเศรษฐกิจมหภาคโดยการขยายอำนาจซื้อโดยรวมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการกระตุ้นให้ภาคประชาชนเร่งการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคของครัวเรือนให้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตตาม คนยากจนส่วนใหญ่จึงถูกครอบงำด้วยกระแสบริโภคนิยม

2.5 การบริหารจัดการหนี้ที่ดี อาจจะเป็นการใช้เงินในอนาคตอย่างมั่นคง หรือการใช้จ่ายเงินด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า การมีหนี้มากหรือน้อยจึงไม่ใช่ปัญหาสำคัญ แต่การมีหนี้้นั้นก่อประโยชน์หรือทำให้มีรายได้เพิ่มหรือไม่ตั้งหากคือส่วนสำคัญ ที่เรียกว่า หนี้ก่อให้เกิดรายได้ หากหนี้ไม่เกิดรายได้ แต่เป็นการระดมจ่ายก็จะนำมาซึ่งรายจ่ายในอนาคตที่ต้องหารายได้ให้เพียงพอ หนี้ดีหรือไม่ดี ต้องพิจารณาจากความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้ ความสามารถในการหารายได้เพียงพอที่จะมีเงินมาชำระหนี้ได้ทันเวลาและจำนวนครบตามสัญญาหรือไม่

ปัจจัยส่วนบุคคล	⇒	จำนวนหนี้สิน
ปัจจัยเศรษฐกิจ		
ปัจจัยทางสังคม	⇒	ความสามารถในการชำระหนี้
ปัจจัยภูมิศาสตร์		
ปัจจัยทัศนคติ	⇒	⇄
ปัจจัยลักษณะหนี้สิน		การบริหารจัดการหนี้
ปัจจัยโครงการนโยบายรัฐ		

แผนภาพที่ 10 ข้อสังเกตของหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย

เอกสารอ้างอิง

ชนิษฐา วนะสุข และคณะ (2557). *หนี้ครัวเรือนกับเศรษฐกิจภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.

- ทานทิพย์ ดำรงวรารังกูร และคณะ. (2550). *การเกิดและเส้นทางหนี้สิน: ประสบการณ์ชาวบ้านและทางออก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธัญชนก ปะวะละ. (2551). *การออมของครัวเรือนในภาคชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญธรรม ราชรักษ์. (2548). *การคลังว่าด้วยการกระจายความเป็นธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญหลาย ศรีมุงคุณ และคณะ. (2551). *การวิจัยกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนบ้านชมพูทอง ตำบลนาด่าน อำเภอสวรรคคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปณัฏ์ปวีณ รัตนรักษ์. (2558). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ข้าว และมันสำปะหลัง: กรณีศึกษาเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญา ผลปราชญ์. (2553). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแวงอำเภอด่านนคร จังหวัดสระแก้ว*. สารนิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภารดี สุขวาสนะ และคณะ. (2552). *ศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดการหนี้สินของชุมชนบ้านนาคลองตำบลนาคูอำเภอนาคูจังหวัดกาฬสินธุ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยรรยง ไทยเจริญ และคณะ. (2547). *ภาวะหนี้ครัวเรือนไทย: ความเสี่ยงและนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ. (2553). *หนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์. (2554). *การบริหารจัดการโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนในมุมมองของเกษตรกร: กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วารสารวิจัยฯ, 16 (3), 271-280.

- สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2551). *การศึกษาหนี้สินและพฤติกรรมการออม (ระยะที่หนึ่ง) ภายใต้โครงการพัฒนาเครื่องมือนโยบายเศรษฐกิจมหภาค*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2549). *การศึกษาภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). *การศึกษาภาวะหนี้สินเกษตรกรและแนวทางการปรับปรุงศักยภาพ การดำเนินงานกองทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *พฤติกรรมการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- _____. (2560). *หนี้สินครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2558*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2557). *การศึกษาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรและขนาดของเงินกู้ที่เหมาะสม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุกานดา กลิ่นขจร และนรรัฐ รื่นกวี. (2555). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา อำเภอด่านขุนทดและอำเภอโนนสูง*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.
- สุระชัย เชื้อลิ้นฟ้า. (2550). *พฤติกรรมการก่อหนี้ภาคครัวเรือนก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถพล อรรถวรเดช และคณะ. (2554). *การศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลและแก้ไขปัญหาเจ้าหนี้ในระบบ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการคลัง.
- อารันต์ พัฒนโนทัย. (2551). *งานวิจัยพื้นฐานฐานรากของการพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศักยภาพทางนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจ
ขนาดย่อม (ประเภทบริการ)
**Innovation potential that affects Small and Medium
Enterprise operations (Service type)**

สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ¹,
กุลจิรา รักษนกร² และมังกร หริรักษ์³
ศูนย์วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาวิจัย¹
มหาวิทยาลัยขอนแก่น²
มหาวิทยาลัยธนบุรี³
**Supattarasak Khumsamart¹,
Kuljira Raksanakorn² and Mangkorn Harirak³**
Roi Et Science and Cultural Centre For Education, Thailand¹
KhonKaen University, Thailand²
Thonburi University, Thailand³
Corresponding Author, E-mail: Supattarasak@gmail.com

บทคัดย่อ

ศักยภาพทางนวัตกรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจขนาดย่อม (ประเภทบริการ) นวัตกรรมบริการเป็นความสามารถในการพัฒนาโดยวิธีการดำเนินงานและแนวคิดใหม่ที่เกิดจากการทำความเข้าใจความต้องการของลูกค้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริการที่ตอบสนองต่อความพึงพอใจของลูกค้าได้เหนือความคาดหวังที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาประกอบด้วย นวัตกรรมในการบริการหรือ ผลิตภัณฑ์ด้านการบริการ นวัตกรรมในกระบวนการให้บริการ เป็นการปรับปรุงหรือออกแบบกระบวนการในการสร้างการบริการใหม่ และนวัตกรรมในธุรกิจบริการและอุตสาหกรรมบริการเป็นการสร้างนวัตกรรมขององค์กรนอกจากนี้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise, SME) หลายธุรกิจยังคงมีความรู้ที่ใหม่ๆ มาสร้างกระบวนการต่างๆ ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ (Leadership) การวางแผน (Planned) สารสนเทศ (Information) ด้านบุคคล

วันที่รับบทความ: 24 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 17 เมษายน 2563; วันที่รับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: March 24, 2020; Revised: April 17, 2020; Accepted: April 27, 2020

(People) และด้านกระบวนการ (Processes) เพื่อสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการได้มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องส่งผลให้นวัตกรรมบริการในธุรกิจขนาดย่อม มีความสอดคล้องเชื่อมโยงเป็นกิจการเพื่อสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำธุรกิจที่มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ความอยู่รอดทางธุรกิจ 2) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงใน สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและ เศรษฐกิจ ซึ่งองค์กรเหล่านี้อาจจะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรโดยมีพันธกิจ 3 อย่างที่ ควบคู่กันไป ได้แก่ 1) การสร้างกำไร 2) มุ่งสร้างสรรค์สังคม 3) ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

สรุปได้จากการสร้างนวัตกรรมบริการของธุรกิจขนาดย่อม ประเภทบริการ ส่งผลให้การขับเคลื่อนองค์กรธุรกิจมีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับกิจการเพื่อสังคม สามารถยกระดับการพัฒนาวัตกรรมการเข้ามาส่งเสริมธุรกิจขนาดย่อม ประเภทบริการให้ มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งธุรกิจบริการมีการเชื่อมโยงกับทรัพยากรของ ธุรกิจ เช่น ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่มีตัวตนและ ไม่มีตัวตน เข้ากับความสามารถใน การบริหารจัดการเพื่อส่งมอบคุณค่าของบริการให้กับลูกค้าปัจจัยผลักดันนวัตกรรม การบริการ ได้แก่ ทรัพยากร (Resources) คือ ทรัพยากรทางการเงินการบริหาร (Management) เป็นความสามารถในการบริหารจัดการของธุรกิจ ซึ่งมีความสำคัญต่อ นวัตกรรมบริการมากน้อยเพียงใดนั้นสามารถพิจารณาได้จากระบบการบริการและคุณค่า (Value) เป็นสิ่งที่อยู่สูงสุดเนื่องจากเป้าหมายสูงสุดที่ธุรกิจต้องการก็คือ การเข้าถึงและการ บรรลุคุณค่าของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มซึ่งล้วนแล้วจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดในการ ดำเนินธุรกิจบริการเพื่อให้สะท้อนถึงปัจจัยที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อทุกกลุ่มและสามารถ สร้างการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกจากการสร้างนวัตกรรมเพื่อให้การดำเนินงาน เป็นไปได้อย่างประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ: นวัตกรรมบริการ; ธุรกิจขนาดย่อม; กิจการเพื่อสังคม

Abstracts

Innovation potential that affects Small and Medium Enterprise operations (Service type).Service innovation is the ability to develop by operating methods and new concepts that arise from understanding the needs of customers as a guideline in the development of services that respond to customer satisfaction beyond expectations. The development consists of Innovation in service or Service products Innovation in the service process Isthe improvement or redesign of the process for creating a new service And innovation in the service business and service industry is the creation of

organizational innovation. Small and Medium Enterprise, SME Many businesses still have new knowledge to create various processes such as Leadership, Planned Information, People and Processes. In order to help entrepreneurs to develop in the right direction resulting in service innovation in small businesses Consistency linked to social enterprise Which has the characteristic of doing business with the objective of 1) Business survival 2) To create change in society, environment, culture and economy, These organizations may be non-profit organizations which have three parallel missions: 1) Creating profits 2) Focusing on society 3) Environmentally friendly.

In summary, the creation of service innovations for Small and Medium Enterprise in the service category has resulted in the driving of business organizations with diversity and social enterprise connections. Able to upgrade the development of innovations that promote Small and Medium Enterprise The type of service to be consistent with the current situation, In which the service business is linked to business resources such as financial resources Tangible and intangible resources combined with management capabilities to deliver service value to customers The factors driving service innovation are resources, namely financial assets, management. The ability to manage a business Which is important to how innovative the service can be considered from the service system and Value (Value) is the highest thing because the ultimate goal that a business needs is Access to and achievement of all stakeholder groups, all of which have to set the ultimate goal of the service business in order to reflect the factors that have interest to all groups and can create management both internally And outside from creating innovations for successful operations.

Keywords: Service innovation; Small and Medium Enterprise; Social Enterprise

บทนำ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงในด้านธุรกิจมีความแตกต่างหลากหลายมุมมองด้วยกัน ผู้บริหารหรือผู้ประกอบการควรมีการจัดการการบริหารกับความเสี่ยงในด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กรซึ่งการบริหารความเสี่ยงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นใจว่า ความเสี่ยงทั้งหมดที่มีผลกระทบสำคัญ ทั้งจากภายในและภายนอกที่มีผลต่อการบรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กรจะได้รับการพิจารณาและจัดการให้หมดไปหรือลดน้อยลง ซึ่งจะ ทำให้ผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแต่ทั้งนี้การบริหารความเสี่ยงดังกล่าว นอกจากจะต้องมีการดำเนินการทั่วทั้งองค์การแบบบูรณาการยังต้องให้ความสำคัญในการ กำหนดผู้รับผิดชอบต่อกิจกรรมการควบคุมเพื่อพิจารณาประสิทธิผลของการจัดการความ

เสี่ยงที่ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันหรือพิจารณาแนวทางการปฏิบัติเพิ่มเติมที่จำเป็นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการความเสี่ยง มีการติดตาม (Monitoring) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการจัดการความเสี่ยงมีคุณภาพมีความเหมาะสมและการบริหารความเสี่ยงได้นำไปใช้ในทุกระดับขององค์กรมีการรายงานความเสี่ยงทั้งหมดที่มีผลกระทบสำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรต่อผู้บริหารที่รับผิดชอบและท้ายสุดมีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information & Communication) แก่บุคลากรทุกคนให้ได้รับรู้และเข้าใจอย่างทั่วถึง จะสามารถช่วยให้อุบัติการณ์ที่เกี่ยวข้องสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ชูศักดิ์ เดชเกรียงไกรกุล และนิทัศน์ คณะวรรณ, 2554 : 52-53)

ทั้งนี้การสร้างธุรกิจแห่งนวัตกรรม นับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันเนื่องจากถ้าองค์กรไม่สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วยสิ่งใหม่ๆ แล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะทำให้องค์กรนั้นๆ ประสบความสำเร็จในระยะยาวโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากความสำเร็จขององค์กรที่เป็นผู้นำตลาดนั้นมักเกิดจากการนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่นนวัตกรรมทางด้านสินค้าด้านกระบวนการทำงานด้านการให้บริการด้านการจัดการหรือด้านการตลาด ธุรกิจแห่งนวัตกรรมเป็นแนวคิดนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรแนวใหม่ในการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะองค์กรหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรับเปลี่ยนมาก่อนเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าของบริบทโลกาภิวัตน์ที่มีความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการเพิ่มคุณค่า พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่ดีมีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้าเพื่อความอยู่รอดขององค์กรและความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในตลาดการค้าโลกเสรี ธุรกิจในประเทศไทยจะสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ธุรกิจแห่งนวัตกรรมได้จะต้องเริ่มจากการที่ผู้บริหารธุรกิจมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมธุรกิจให้เป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรม โดยธุรกิจที่มีนวัตกรรมสูงมีองค์ประกอบดังนี้ ภาวะผู้นำ (Leadership) การวางแผน (Planned) สารสนเทศ (Information) ด้านบุคคล (People) และด้านกระบวนการ (Processes) (ดนัย เทียนพุฒ, 2550 : 5)

ปัจจุบันธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ซึ่งยังไม่ค่อยให้ความสำคัญเกี่ยวกับนวัตกรรมมากนัก ทำให้หลายองค์กรไม่ได้มุ่งเน้นที่จะเป็นองค์กรนวัตกรรมทางธุรกิจ นอกจากนั้นหลายธุรกิจยังคงมีความรู้ไม่มากนักเกี่ยวกับการปรับกลยุทธ์ด้านธุรกิจไปสู่การเป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรม หรือธุรกิจเองอาจมุ่งให้ความสำคัญกับนวัตกรรมด้านเทคโนโลยี

เพียงอย่างเดียวส่วนประเด็นอื่นๆ มักถูกละเลยไป เช่น นวัตกรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์เป็นการนำแนวความคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือการทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่นโดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (Change) ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส (Opportunity) และถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (ดนัย เทียนพุฒ, 2550 : 4) วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในตัวสินค้ารวมทั้งการสร้างรายได้จากการส่งออกและสามารถผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้ามีผลทำให้ประหยัดเงินตราต่างประเทศได้จำนวนมากในแต่ละปี อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์และการบริการแก่ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะบุคคลผู้เริ่มต้นธุรกิจใหม่ๆ หรือนักลงทุนหน้าใหม่จากธุรกิจขนาดเล็กและพัฒนาจนธุรกิจเติบโตไปในที่สุด ในอดีตที่ผ่านมาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ส่วนใหญ่ยังขาดสมรรถนะในการประกอบการทั้งทางด้านเทคโนโลยีเครือข่าย การผลิต การจัดการ การตลาดและการเงิน นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังขาดการพัฒนา การนำเข้าส่งออกการจับคู่ธุรกิจ (business matching) การผลิตสินค้ายังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

ซึ่งในปัจจุบันการจัดการนวัตกรรมไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงอุตสาหกรรมบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมบริการที่ใช้ฐานความรู้ (Knowledge Base) สูงและใช้ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ เช่น องค์กรที่ให้บริการให้คำปรึกษาทางวิศวกรรม การให้คำปรึกษาทางธุรกิจ ตลอดจนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดการจัดการนวัตกรรมได้ขยายขอบเขตกว้างขึ้น นวัตกรรมจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการคิดค้นสิ่งใหม่ในลักษณะที่เป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่หรือการให้บริการในรูปแบบแตกต่างจากเดิมเท่านั้น การจัดการนวัตกรรมรูปแบบใหม่มีลักษณะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเอนกประสงค์ ซึ่งส่งผลกระทบอย่างกว้างต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนมากขึ้นในภาคธุรกิจการบริการเป็นธุรกิจที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจการบริการจึงมีการพัฒนาความแตกต่างและความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านดิจิทัลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้นธุรกิจจึงต้องให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีนวัตกรรมที่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของลูกค้า และมีความพร้อมของข้อมูลเพื่อสร้างนวัตกรรมทางเลือกสำหรับลูกค้าตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น การ

เติบโตอย่างรวดเร็วของธุรกิจบริการที่พ้องอย่าง Airbnb หรือธุรกิจบริการด้านการขนส่งอย่าง Uber เป็นต้น โดยธุรกิจที่ประสบความสำเร็จเหล่านี้อาจเริ่มต้นด้วยธุรกิจขนาดเล็กแต่ได้สร้างความท้าทายใหม่ที่แตกต่างกันจากการดำเนินธุรกิจแบบดั้งเดิมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบริการซึ่งเป็นสิ่งที่ธุรกิจขนาดใหญ่มักจะไม่ได้ให้ความสำคัญและอาจจะขาดความคล่องตัวในการพัฒนาเนื่องจากขนาดขององค์กร ดังนั้นการพัฒนาการบริการจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังเล็งเห็นถึงการพัฒนาศักยภาพการพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมทางธุรกิจที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจขนาดย่อม (ประเภทการบริการ) ที่สามารถนำกระบวนการต่างๆ ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ (Leadership) การวางแผน (Planned) สารสนเทศ (Information) ด้านบุคคล (People) และด้านกระบวนการ (Processes) ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการได้มีการพัฒนาไปในที่ถูกต้อง นอกจากนี้ธุรกิจขนาดย่อม (ประเภทบริการ) ยังต้องมีการเพิ่มขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีทั้งด้านความรู้และความสามารถเพื่อพัฒนาธุรกิจประเภทนี้ นอกจากจะสร้างความรู้และความสามารถแล้วการดำเนินงานที่นำนวัตกรรมเข้ามาส่งเสริมให้ผลการดำเนินงานของผู้ประกอบการทันสมัยและคล้อยตามตามสถานการณ์ปัจจุบันโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศทางดิจิทัลหรือนวัตกรรมอื่นๆ เข้ามาผสมผสานในการดำเนินงานที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีมากยิ่งขึ้น

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมหรือธุรกิจ SMEs (Small and Medium Sized Enterprise: SMEs)

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมหรือ ธุรกิจ SMEs (Small and Medium Sized Enterprise: SMEs) เป็นธุรกิจที่ครอบคลุมกิจการขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งกิจการการผลิต กิจการบริการและกิจการการค้า (ค้าส่งและค้าปลีก) และรวมถึงกิจการอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Industrial: SMIs) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความของธุรกิจ (SMEs) ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

วิสาหกิจ หมายถึง กิจการผลิตสินค้า กิจการให้บริการ กิจการค้าส่ง กิจการค้าปลีก หรือกิจการอื่นตามที่รัฐมาตราประกาศในราชกิจจานุเบกษา

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หมายถึง วิสาหกิจที่มีจำนวนการจ้างงานมูลค่าสินทรัพย์ถาวรหรือทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้วตามจำนวนที่กำหนดในกฎหมายกระทรวง

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือที่เรียกว่า SMEs นั้นหมายถึง กิจการหรือธุรกิจที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นอิสระ เจ้าของกิจการและผู้บริหารจะเป็นคนเดียวกันที่จัดหาเงินมาลงทุน อาจจะเป็นเงินส่วนตัวหรือจากการที่ได้รับสนับสนุนจากคนกลุ่มน้อย จำนวนทรัพย์สินถาวรและธุรกิจ SMEs มีการดำเนินกิจการครอบคลุมด้วยกัน 3 กลุ่ม คือ กิจการการผลิต กิจการการบริการ และกิจการการค้า

ลักษณะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543

ลักษณะวิสาหกิจ	จำนวนการจ้างงาน (คน)		จำนวนสินทรัพย์ถาวร (ล้านบาท)	
	ขนาดย่อม	ขนาดกลาง	ขนาดย่อม	ขนาดกลาง
กิจการผลิต	ไม่เกิน 50	51-200	ไม่เกิน 50	51-200
กิจการค้าส่ง	ไม่เกิน 25	26-50	ไม่เกิน 50	51-200
กิจการค้าปลีก	ไม่เกิน 15	16-30	ไม่เกิน 30	31-60
กิจการให้บริการ	ไม่เกิน 10	51-200	ไม่เกิน 50	51-200

ที่มา: กรมสรรพากร (2562 : ออนไลน์)

นวัตกรรมทางธุรกิจ

นวัตกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ หรือการดำเนินการสร้างสิ่งใหม่หรือผสมผสานองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างความคิด การดำเนินการผลิตกระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องโดยอาจเป็นการเปลี่ยนอย่างเฉียบพลันหรือการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นการนำเอาความคิดหรือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ในทางเศรษฐศาสตร์นวัตกรรมจะต้องเพิ่มคุณค่าหรือเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อลูกค้าหรือผลิตภัณฑ์

นวัตกรรมบริการเป็นความพยายามในการพัฒนาวิธีการการดำเนินงานและแนวคิดใหม่ที่เกิดจากการทำความเข้าใจความต้องการของลูกค้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาบริการที่ตอบสนองต่อความพึงพอใจของลูกค้าได้เหนือความคาดหวังมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้อาจแบ่งลักษณะนวัตกรรมบริการได้ดังนี้

1. นวัตกรรมในการบริการ หรือ ผลิตภัณฑ์ด้านการบริการ เป็นการออกแบบปรับปรุงบริการเดิมหรือสร้างรูปแบบการบริการใหม่ โดยอาจมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ประกอบองค์ประกอบการสร้างนวัตกรรม

2. นวัตกรรมในกระบวนการให้บริการ เป็นการปรับปรุง หรือออกแบบกระบวนการในการสร้างการบริการใหม่ ซึ่งอาจรวมถึงระบบการส่งมอบสินค้า แม้ว่ามักจะถูกมองว่าเป็นจะถือว่าเป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์บริการนวัตกรรมประเภทนี้อาจเป็นเทคโนโลยีเทคนิคหรือความชำนาญที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการลูกค้า เช่น การปรับโครงสร้างการปฏิบัติงาน เป็นต้น

3. นวัตกรรมในธุรกิจบริการและอุตสาหกรรมบริการเป็นการสร้างนวัตกรรมขององค์การรวมทั้งนวัตกรรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์การบริการ และกระบวนการให้บริการจัดการกระบวนการนวัตกรรมนวัตกรรมบริการเป็นการพัฒนาบริการการใหม่หรือปรับปรุงกระบวนการในการให้บริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มีความหลากหลายโดยนวัตกรรมบริการมีองค์ประกอบดังนี้

ภาพที่ 1 สามเหลี่ยมนวัตกรรมบริการ (Peder Inge Furseth, 2013 : 159-176)

สามเหลี่ยมนวัตกรรมบริการอธิบายให้เห็นถึงภาพรวมและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของธุรกิจบริการ ธุรกิจบริการมีการเชื่อมโยงทรัพยากรของธุรกิจ เช่น

ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่มีตัวตนและ ไม่มีตัวตน เข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อส่งมอบคุณค่าของบริการให้กับลูกค้า จากภาพการสร้างนวัตกรรมบริการจะต้องคำนึงถึงศักยภาพด้านนวัตกรรม ความสามารถในการคิดค้นและผลลัพธ์ของนวัตกรรมคุณค่าของการบริการที่สร้างขึ้นจะพิจารณาจากมุมมองของผู้มีส่วนได้เสีย 3 ด้านคือเจ้าของซัพพลายเออร์หรือผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต และลูกค้าโดยสามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยผลักดันนวัตกรรมบริการ ดังนี้

1. ทรัพยากร (Resources) ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่ไม่มีตัวตนและ ทรัพยากรที่จับต้องได้ ถูกมองว่าไม่ได้เป็นปัจจัยหลักในการผลักดันนวัตกรรมด้านการบริการ ทรัพยากรเหล่านี้อาจมีมากหรือน้อยในธุรกิจแต่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรไม่ได้ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมบริการ (Peder Inge Furseth, 2013 : 159-176) แต่หากพิจารณาถึงทรัพยากรด้านบุคลากรและเทคโนโลยีแล้วจัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่โดดเด่นเนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันส่งผลให้เกิดความแตกต่างต่อนวัตกรรมของธุรกิจ

2. การบริหาร (Management) ความสามารถในการบริหารจัดการของธุรกิจมีความสำคัญต่อ นวัตกรรมบริการมากน้อยเพียงใดสามารถพิจารณาได้จากกระบวนการบริการซึ่งเป็นวิธีการที่ธุรกิจกำหนดขึ้นเพื่อที่จะให้บริการให้กับลูกค้า โมเดลทางธุรกิจเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่อยู่เบื้องหลังวิธีการที่ธุรกิจนำเสนอคุณค่าให้กับลูกค้าในการจ่ายเงินเพื่อรับคุณค่านั้นและประสบการณ์ในการเข้ารับบริการของลูกค้าซึ่งเป็นผลรวมของปฏิสัมพันธ์ทั้งหมดระหว่างลูกค้ากับธุรกิจ

3. คุณค่า (Value) เป็นสิ่งที่อยู่สูงสุดในสามเหลี่ยมนวัตกรรมบริการเนื่องจากเป้าหมายสูงสุดที่ธุรกิจต้องการก็คือ การเข้าถึงและการบรรลุคุณค่าของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม อีกทั้งความพยายามในการสร้างสรรค์นวัตกรรมจะต้องประสบความสำเร็จในตลาดเพื่อที่จะได้เกิดคุณค่า ดังนั้นกิจกรรมการบริการที่เป็นนวัตกรรมของธุรกิจจึงต้องมุ่งเน้นการให้บริการในเชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างมูลค่าให้กับเจ้าของธุรกิจซัพพลายเออร์และลูกค้า

ทั้งนี้จากปัจจัยทั้ง 3 ด้านจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินธุรกิจบริการเพื่อให้สะท้อนถึงปัจจัยที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อทุกกลุ่มและสามารถสร้างการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกจากการสร้างนวัตกรรมเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างประสบความสำเร็จ

การพัฒนานวัตกรรมบริการ

การพัฒนานวัตกรรมบริการอาจเป็นการปรับการให้บริการ หรือ กระบวนการให้บริการ ที่ขึ้นอยู่กับวิธีการอย่างเป็นระบบ หรือ เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องโดยสามารถอธิบายถึงแนวทางการพัฒนานวัตกรรมบริการ บริการ ได้ดังนี้

1. การบริการแนวคิดใหม่ (New Service Concept) ธุรกิจอาจนำเสนอการให้บริการแนวคิดใหม่ในลักษณะดังนี้

1.1 การผสมผสานการให้บริการ (Integrated Solution) เป็นการรวมเอาการให้บริการ รูปแบบต่างๆ มาเข้าไว้ด้วยกันทำให้เกิดการให้บริการใหม่ที่ครบถ้วนสำหรับผู้ให้บริการ โดยทั้งนี้อาจเป็นการนำเสนอการให้บริการควบคู่ไปกับสินค้าหรือบริการหลักเดิมเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้หลากหลายมากขึ้น หรือเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนที่อาจมีสาเหตุจากการให้บริการที่ไม่ตรงกับความต้องการของลูกค้าซึ่งส่งผลให้ธุรกิจสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในการให้บริการลูกค้าและมีความโดดเด่นจากคู่แข่ง

1.2 การนำเสนอบริการรูปแบบใหม่ (Novel Offering) เป็นการขยายขอบเขตในการ ให้บริการการบริการในรูปแบบที่หลากหลาย การเพิ่มรูปแบบการให้บริการ ซึ่งธุรกิจไม่เคยดำเนินการมาก่อน ซึ่งเป็นการสร้างความแตกต่างในการให้บริการและเป็นสิ่งใหม่ต่อตลาด นอกจากนี้แล้วการนำเทคโนโลยีมาผสมผสานบริการใหม่ ธุรกิจสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาสร้างแนวคิดบริการใหม่หรือการเสริมสร้างประสบการณ์ในการรับบริการที่ดีให้กับลูกค้า ก็จัดเป็นการนำเสนอสิ่งใหม่ที่เป็นนวัตกรรมบริการได้อย่างชัดเจน เช่น การนำเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดี (RFID: Radio frequency identification) ในธุรกิจโรงแรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้ลูกค้า เป็นต้น

1.3 การปรับปรุงการบริการ (Service improvement) เป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือ รูปแบบการให้บริการปัจจุบันที่นำเสนอต่อลูกค้า โดยการพยายามทำให้บริการมีความเหนือระดับมากขึ้นหรือ การทำให้บริการมีลักษณะเฉพาะตัวโดยการปรับแต่งบริการให้เหมาะสมกับลูกค้าในลักษณะเฉพาะบุคคลเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าเฉพาะบุคคล โดยอาจเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานที่เกี่ยวข้องการนำเทคโนโลยีมาเสริมการให้บริการทำให้การบริการมีคุณภาพที่ดีมากขึ้นและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

1.4 การให้บริการที่เหนือความคาดหวัง (Beyond expectation service)

การให้บริการที่เหนือความคาดหวังอาจนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาบริการใหม่ๆ ลดระยะเวลาในการให้บริการรวมทั้งมีการกำหนดสถานที่ในการให้บริการที่เหมาะสมกับลูกค้า โดยอาจเป็นการให้บริการที่สร้างความประหลาดใจและสร้างความพอใจให้กับลูกค้าซึ่งมากกว่าความต้องการที่คาดหวังของลูกค้า

2. กระบวนการให้บริการใหม่ (New service process) เป็นการดำเนินการปรับปรุงการให้บริการ ด้วยการเพิ่มการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า การพัฒนาระบบการส่งมอบบริการ (service delivery system) รวมทั้งการปรับปรุงห่วงโซ่อุปทานที่เกี่ยวข้องกับการบริการโดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเพิ่มการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า (Extended client interface) เป็นการเพิ่มช่องทาง และแนวทางในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ให้บริการกับลูกค้าเพื่อส่งมอบข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการตลอดจนการป้อนกลับข้อมูลระหว่างลูกค้ากับผู้ให้บริการ

2.2 การคิดค้นระบบการส่งมอบบริการ (Innovated Service Delivery System) ธุรกิจผู้ให้บริการสามารถพัฒนาการส่งมอบการบริการได้หลายรูปแบบ เช่น การส่งมอบการบริการที่ดีกว่าเดิม การปรับปรุงบริการเพื่อส่งมอบการบริการให้ลูกค้าได้รวดเร็วมากขึ้น การนำเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานการให้บริการ เป็นต้น การพัฒนาระบบการส่งมอบบริการนั้นจะแสดงให้เห็นถึงระบบการดำเนินงานในการให้บริการและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.3 การปรับปรุงห่วงโซ่อุปทาน(Improved Supply Chain) เป็นการปรับปรุงกิจกรรม ด้านโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยง หรือการส่งมอบผลิตภัณฑ์/บริการจากซัพพลายเออร์ไปยังลูกค้าผู้รับบริการได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่องไม่ขาดตอน การปรับปรุงดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับบุคคล เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารหรือทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ระหว่างองค์กร ดังนั้นการปรับปรุงห่วงโซ่อุปทานในการส่งมอบบริการจึงเกี่ยวข้องกับการ ดำเนินกิจกรรมทั้งหมดที่มีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพ คุณภาพและต้นทุนการให้บริการที่เกี่ยวข้องทั้งในทิศทางต้นน้ำ (Upstream) และทิศทางปลายน้ำ (Downstream) เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่า กระบวนการให้บริการใหม่เป็นแนวความคิดที่จะสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้รับบริการซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการ

ทั้งหมดในการส่งมอบบริการ ดังนั้นการดำเนินงานทั้งในส่วนงานเบื้องหลัง (Back Office) และงานเบื้องหน้า (Front Office) ล้วนแล้วมีส่วนที่จะเสริมสร้างให้ผู้ให้บริการสามารถสร้างนวัตกรรมด้านการบริการได้

3. โมเดลธุรกิจบริการใหม่ (New service business model) เป็นการสร้างโมเดลธุรกิจใหม่เพื่อให้การบริการมีความแตกต่างจากเดิม รวมทั้งเป็นการพัฒนาคุณค่าในการให้บริการให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีแนวทางดังนี้

3.1 โมเดลการสร้างรายได้จากบริการใหม่ (New service revenue model) เป็นการ พยายามสร้างกลไกที่จะสร้างรายได้ใหม่ในการให้บริการ โดยอาจเป็นการปรับปรุงหรือสร้างโมเดลทางธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้ขึ้นใหม่ โดยอาจเป็นการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริการเพื่อสร้างรายได้เนื่องจากสามารถเพิ่มความรวดเร็วหรือให้บริการได้ตรงความต้องการของลูกค้ามากขึ้น การปรับปรุงหรือการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการให้บริการจะต้องสามารถสร้างกำไรหรือรายได้ที่ยั่งยืน

3.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเพิ่มคุณค่า (Value network cooperation) เป็น การปรับปรุงและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับพันธมิตรภายนอก เช่น พันธมิตรทางกลยุทธ์ ความร่วมมือระหว่างผู้ซื้อ-ผู้ขาย และความร่วมมือกับลูกค้า เป็นต้น โดยอาจจะเป็นความร่วมมือพันธมิตรที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมที่แตกต่างกันเพื่อสร้างคุณค่าในการบริการทำให้เกิดนวัตกรรมบริการ โดยการเป็นพันธมิตรทางกลยุทธ์เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการระหว่างองค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สอดคล้องกันในการให้บริการ

3.3 การแบ่งส่วนตลาดใหม่ (New market segment) เป็นการพัฒนาบริการเพื่อตอบสนอง กลุ่มลูกค้าเฉพาะหรือปรับเปลี่ยนตำแหน่ง/ระดับการให้บริการลูกค้าจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การวิเคราะห์ตลาดเพื่อแบ่งกลุ่มผู้ให้บริการออกตามความแตกต่างตามคุณลักษณะความต้องการหรือภูมิศาสตร์ ให้สามารถกำหนดกลุ่มลูกค้าใหม่และปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการ หรือการนำเสนอการบริการที่ไม่เคยมีใครนำเสนอมาก่อนจึงจัดเป็นนวัตกรรมบริการรูปแบบหนึ่ง

นักเศรษฐศาสตร์ได้นำเสนอเหตุผลที่รัฐควรสนับสนุนนวัตกรรมบริการ ไว้ดังนี้ ประการแรก มีความล้มเหลวของตลาด (Market failure) ในนวัตกรรมบริการ ได้แก่

1. ผลกระทบภายนอก (Externalities) กล่าวคือ นวัตกรรมบริการนั้นง่ายต่อการถูกลอกเลียนแบบจึง ทำกำไรและป้องกันได้ยาก และด้วยลักษณะของการกระจายของ นวัตกรรมบริการและการมีปฏิสัมพันธ์ แบบเข้มข้นกับลูกค้าจึงทำให้มีโอกาสเกิด knowledge spillovers สูง

2. อำนาจทางการตลาด (Market Power) กล่าวคือ ภาคบริการที่มีการควบคุม ส่วนใหญ่อยู่อย่าง กระจุกตัว เช่น พลังงาน สุขภาพ โครงสร้างพื้นฐาน โทรคมนาคม การขนส่งทางกายภาพ และทางข้อมูลมีการ กีดกันทางการค้าที่สูง จึงทำให้ผู้บริการปัจจุบันมี อำนาจทางการตลาดสูง

3. ความไม่สมมาตรของข้อมูล (Asymmetric Information) เนื่องจากการ ให้บริการเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ผู้ซื้อจึงไม่สามารถวัดคุณภาพของการบริการก่อนหน้าได้ใน บางสาขา (เช่น ธนาคาร) ชื่อเสียงและความ เชื่อมั่นเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใช้เวลาในการสร้าง และยากที่จะเกิดนวัตกรรมใหม่ ผู้เล่นใหม่ (รวมทั้ง technology start up) มีความ ยากลำบากในการเข้าสู่ตลาดและเข้าถึงแหล่งเงินทุนสนับสนุนเริ่มต้นได้ยาก

เหตุผลประการที่สอง คือ มีความล้มเหลวของระบบ (Systemic failure) ใน นวัตกรรมบริการ ได้แก่

1. ชีตความสามารถ (Capability) ตัวอย่างเช่น บริษัทและพนักงานอาจจะขาด ความรู้ความเชี่ยวชาญ ข้อมูลที่ถูกต้องรวมถึงขาดช่องทางที่จะเข้าใจถึงนวัตกรรม บริษัท อาจจะไม่สามารถระบุความต้องการของ ลูกค้าเป็นผลทำให้บริษัทไม่สามารถคิดค้น นวัตกรรมใหม่ๆ ออกมาได้

2. สถาบัน (Institutional) ตัวอย่างเช่น ไม่มีโรงเรียนสอนวิชาชีพเฉพาะทางด้าน การบริการใน อนาคต วิชาเรียนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการนวัตกรรมจะเน้นไปในการ การผลิตมากกว่าโครงการผลประโยชน์ทางภาษีที่ไม่เอื้อต่อนวัตกรรมบริการ โครงการส่งเสริม R & D ถูกออกแบบมาให้เข้ากับ กระบวนการของบริษัทการผลิต มาตรการส่งเสริม R & D และนวัตกรรมไม่ครอบคลุมถึงนวัตกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี (non-technical innovation) ขณะที่ระบบการเงินและการให้เครดิต ไม่ให้คุณค่ากับทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ ในธุรกิจบริการและยังมีสถิติที่เกี่ยวข้องกับการบริการและนวัตกรรมบริการไม่เพียงพอ

3. เครือข่าย (Network) ตัวอย่างเช่น โครงสร้างพื้นฐานด้านความรู้ที่เหมาะสม กับอุตสาหกรรม การผลิตไม่ค่อยเข้ากับความต้องการของผู้สร้างนวัตกรรมบริการ ภาค

บริการอาชญากรรมระบบการจัดการความรู้และ โครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม เช่น เครือข่ายนวัตกรรม อุทยานวิทยาศาสตร์ การจัดระเบียบคลังเตอร์และคนกลางสำหรับนวัตกรรม ส่วนใหญ่จะอยู่ในเรื่องของอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมากกว่าธุรกิจบริการ

4. กรอบแนวคิด (Framework) ตัวอย่างเช่นกฎเกณฑ์ที่ไม่สร้างแรงจูงใจสำหรับนวัตกรรมในภาค บริการและตลาดในภาคบริการ ความคลุมเครือในเรื่องของกฎหมายและการเงินทำให้ผู้ประกอบการภาค บริการไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างราบรื่น ผู้บริโภคไม่พร้อมที่จะจ่ายเงินเพื่อซื้อนวัตกรรมด้านการบริการ ขาดต้นแบบนวัตกรรมบริการสาธารณะ การถกเถียงทางวิชาการและนโยบายเรื่องนวัตกรรมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีเป็นหลัก และการขาดวัฒนธรรมในด้านนวัตกรรมบริการ

สรุป

จากความหลากหลายขององค์การในความสำเร็จโดยการสร้างนวัตกรรม ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและผสมผสานจากประสบการณ์จริงที่ปฏิบัติที่จะต้องมีการคิดและทำขึ้นมาใหม่เสมอ โดยมีการคิดค้นหาวิธีการแก้ปัญหาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการนวัตกรรมทางการแข่งขันที่มีความหลากหลายในรูปแบบการดำเนินงานต่างๆ ของธุรกิจนั้น ซึ่งในขณะเดียวกันการพัฒนาปรับเปลี่ยนนวัตกรรมบริการ การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้เปิดโอกาสในการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินธุรกิจหลายอุตสาหกรรม สำหรับในบางธุรกิจแล้วการจัดการการทำงานประจำวันยังคงเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาอาจจนอาจจะไม่สามารถปรับปรุงการบริการได้ ทั้งนี้การใช้ความคิดด้านนวัตกรรมในการปรับปรุงการบริการเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความระมัดระวังเนื่องจากการเป็นธุรกิจที่มีศักยภาพด้านการ สร้างสรรค์นวัตกรรมด้านบริการนั้น ธุรกิจต้องดำเนินการหลายๆ ด้านที่จะต้องใช้ความพยายามสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ด้านการบริการของบริษัท รวมทั้งความเหมาะสมด้านระยะเวลาการลงทุน ยอดขายและการดำเนินงาน โดยที่ผู้ประกอบการต้องมีความกระตือรือร้นและกล้าเสี่ยงต่อความท้าทายที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งประกอบด้วย การมุ่งเน้นนวัตกรรมด้านบริการที่สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของธุรกิจในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านสินค้าและการพัฒนา มีความสามารถในการปรับเข้าหาประสบการณ์ในการรับบริการของลูกค้าที่ใช้วิจารณ์งานในการประสานงาน

อย่างถูกต้อง และสร้างเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดให้กับธุรกิจมีความมั่นคงทางการสื่อสารผ่านระบบมากยิ่งขึ้น

จากการขับเคลื่อนนวัตกรรมบริการ SMEs มีการขับเคลื่อนประเภทของกิจการการผลิต (Production Sector) ครอบคลุมกิจการการผลิตในภาคเกษตรกรรม (Agricultural Processing) ภาคอุตสาหกรรม (Manufacturing) และเหมืองแร่ (Mining) กิจการการค้า (Trading Sector) ครอบคลุมการค้าส่ง (Wholesale) และการค้าปลีก (Retail) และกิจการบริการ (Service Sector) ครอบคลุมกิจการบริการ เช่น อาหาร โรงแรม การท่องเที่ยว การแพทย์ สุขภาพ ความงาม เป็นต้น ทั้งนี้ยังมีการสนับสนุนในส่วนการบริการ ได้แก่ 1) **Assimilation** วิเคราะห์และสนับสนุนการบริการและนวัตกรรมบริการ โดยการประยุกต์เอาแนวคิดและเครื่องมือที่ใช้จากการผลิตและนวัตกรรมการผลิต 2) **Demarcation** วิเคราะห์และสนับสนุนในทางพื้นฐานที่แตกต่างไปจากวิธีการที่ใช้ในการผลิตเนื่องจากความพิเศษแตกต่างของการบริการและนวัตกรรมบริการ 3) **Systemic embedded** ประกอบไปด้วยนโยบายในแนวราบที่รวมเอาทุกภาคส่วนและกิจกรรมเอาไว้ด้วยกันโดยที่ไม่แยกว่าเป็นนวัตกรรมด้านการผลิตหรือการบริการ จุดเริ่มต้นจะอยู่ที่รูปแบบการใช้งานของทั้งระบบนวัตกรรม และ 4) **Systemic smart specialized** ให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยีและการบริการ โดยจะเน้นมากกว่าในกรณีของ **Embedded** โดยสวนใหญ่แล้วนโยบายประเภทนี้จะถูกใช้กับคลัสเตอร์เฉพาะ และมีหน้าที่หลายมิติในนวัตกรรมบริการ ทั้งนี้ยังส่งผลในการดำเนินงานโดยสามารถสร้างเครือข่ายและสร้างสังคม ชุมชนให้มีศักยภาพในการดำเนินงานสร้างงานสร้างอาชีพและช่วยส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

ในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม (SE) มีกระบวนการขับเคลื่อน ได้แก่ ด้านกระบวนการผลิต การดำเนินกิจการ รวมถึงผลิตภัณฑ์หรือบริการไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อเนื่องในระยะยาวต่อสังคม สภาวะและสิ่งแวดล้อมมีการกำกับดูแลกิจการมีศักยภาพที่ยั่งยืนทางการเงินได้ด้วยตนเองสร้างผลกำไรส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้เพื่อการลงทุนกลับไปในการขยายผลเพื่อการบรรลุเป้าหมายสามารถมีรูปแบบองค์กรที่หลากหลายและมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ที่กล่าวมาสามารถส่งผลการดำเนินงานได้ดังนี้ มีการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนขยายผลได้ มีการสร้างเสริมกลไกตลาดที่มีคุณธรรมและยั่งยืนเชื่อมโยงขับเคลื่อนกลไกตลาดสำคัญ มีการพัฒนาคุณภาพบริการสาธารณะสร้าง

นวัตกรรมและรูปแบบใหม่ของบริการสาธารณะ ทั้งบริการโดยตรงต่อสังคมและการประมวล
จากรัฐบาลและการสร้างเศรษฐกิจใหม่แห่งคุณธรรมและความยั่งยืน

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมทางธุรกิจที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของธุรกิจ
ขนาดย่อม (ประเภทบริการ) ยังต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการเรียนรู้การ
สื่อสารที่ใหม่ๆ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศ ดิจิทัลหรือนวัตกรรมอื่นๆ มาใช้ในการ
ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและสร้างกระบวนการให้เป็นไปในรูปแบบที่ทันสมัยและ
สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ อีกทั้งยังต้องมีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมที่
เปลี่ยนแปลงไปในโลกของการแข่งขันที่มีเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมสรรพากร (2562) ลักษณะของ SMEs. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2562.

แหล่งที่มา : <https://www.rd.go.th/publish/38056.0.html>

ชูศักดิ์ เดชเกรียงไกรกุล และนิทัศน์ คณะวรรณ. (2554). *การตลาด 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์
และธุรกิจ SMEs*. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

ดนัย เทียนพุฒ. (2550). *ดัชนีวัดผลสำเร็จธุรกิจ/Key Performance Indicators*.
กรุงเทพมหานคร: ไทยเจริญการพิมพ์.

Peder Inge Furseth. (2013) The service innovation triangle: a tool for
exploring value creation through service innovation.
Int. J. Technology Marketing, 8 (2), 159-176.

วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในกสิการทวาชสูตร
**An Analysis of Buddhist Instructional Methods in
Kasibhāradavājasutta**

ชาตรี พะยิ,

พระครูสุธีศัมภีรญาณ และพระมหาสำรอง สมนูโต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chatree Payi,

Phrakhru Sudhikhambhirayan and Phramaha Samrong Saññato

Mahachulalongkornrajavidyalayauniversity, Thailand

Corresponding Author, E-mail: msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

การเผยแผ่พระธรรมแก่บริษัทอันเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นหนึ่งเดียวกัน เพราะการสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นวิชาความรู้ที่เป็นเนื้อแท้แห่งคำสอน วิธีการเผยแผ่พระธรรมคำสอนนั้นให้เกิดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความเลื่อมใสในผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ทำศรัทธาผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้ยิ่งๆ ขึ้น หากจะมองจากยุคพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการเทศน์นั้นเป็นวิธีการเผยแผ่หลักคำสอนที่มีประสิทธิภาพที่สุด ดังนั้นในวิธีการสอนจึงจำเป็นต้องวางแผนปฏิบัติเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน

การแสดงพระธรรมในลักษณะรูปแบบของพระพุทธเจ้าโดยทั่วไป เป็นพระสูตรที่แสดงถึงพระปริชาญาณของพระพุทธเจ้าที่ทรงพิจารณาหัวข้อธรรมที่ทรงแสดงให้เหมาะสมกับผู้ฟังเป็นหลักการสอนแบบอุปมาอุปไมย การอธิบายโดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ แล้วให้คนฟังทำความเข้าใจเอาเอง ว่าผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อไปนั้นเป็นอย่างไรโดยมีลักษณะเป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งในการเปรียบเทียบอาจมีลักษณะที่เป็นสิ่งตรงกันข้ามก็มี การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกันสองสิ่ง ดังนั้นลักษณะเด่นของการเทศน์แบบอุปมาอุปไมยคือทำให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่เข้าใจได้ยากให้ง่ายขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการตามในสิ่งที่ได้ฟังเป็นอย่างดี

วันที่รับบทความ: 3 มีนาคม 2563; วันแก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 3, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

คำสำคัญ: การวิเคราะห์; พุทธวิธีการสอน; กสิการทวาชสูตร

Abstracts

The dissemination of Dhamma to the people is a unified practice because teaching is both science, art, and a subject that is the true knowledge of teaching. The effective method of propagating the teachings causes faith to those who are not faithful and creates faith even more to those who are already faithful. From the era of the Buddha to the present day, it can be seen that preaching is the most effective method of propagating doctrine. Therefore, in teaching methods, it is necessary to lay out guidelines for unity.

The dhamma talks in the general form of a Buddha are a sutta which represents his wisdom, who considers the Dhamma topics displayed as suitable for the audience. The metaphorical instruction by giving an example with comparison lets the listeners understand what the good and bad will happen. The comparative characteristics make listeners understand more easily. In comparison, there may be opposite or similar characteristics of two things. Therefore, a distinctive feature of the metaphor is that it is easier for listeners to understand what is difficult. This causes the listener to well imagine what they are listening to.

Keywords: An Analysis; Buddhist Instructional Methods; Kasibhāradavājasutta

บทนำ

การพัฒนาบุคคลเพื่อนำไปสู่ความเจริญทั้งจิตใจและปัญญา ผู้เผยแพร่ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ปัจจุบันโลกของเราได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีการสื่อสารไร้พรมแดนข้อมูลข่าวสารในด้านต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมากความเจริญทางด้านวัตถุทำให้การติดต่อสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการเมืองการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหากมีเหตุการณ์ที่สำคัญๆ เกิดขึ้นที่ใดในโลกทุกประเทศในโลกก็สามารถรับรู้ร่วมกันได้ทั้งหมดในเวลาเดียวกัน (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539 : 11) ความเจริญต่างๆ เหล่านี้มีอิทธิพลครอบงำโลกทำให้คนตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อสภาพจิตใจให้โน้มเอียงไปในทางที่ต้องการความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น มีความกระตือรือร้นดิ้นรนขวนขวายค้นหาในสิ่งที่ตนพอใจต่อสู้กับสิ่งยากเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุเครื่องอำนวยความสะดวกสิ่งปลูกเร้าอารมณ์ความสนุกสนานสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้แพร่กระจายเกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกรวมไปถึงประเทศไทยด้วยหากมองย้อนกลับไปใน

อดีตวิถีชีวิตของคนไทยได้ดำเนินยึดถือตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีความเคารพในกฎและกติกาสังคมมีความเป็นอยู่ที่ยเรียบง่ายมีการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติมากกว่าเปลี่ยนธรรมชาติให้เข้ากับการดำเนินชีวิตตน

ในสภาพสังคมที่สลับซับซ้อนในยุคปัจจุบันเมืองนครและสถาบันทางสังคมต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมายและก็ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนพระสงฆ์และวัดจนทำให้บทบาทของพระสงฆ์และวัดที่มีต่อสังคมปัจจุบันลดน้อยลงกว่าในสมัยก่อนความสัมพันธ์ในทางสร้างสรรค์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านมีน้อยลงประกอบกับหน้าที่หลักของพระสงฆ์คือการเผยแผ่พุทธธรรมนำการปฏิบัติการพัฒนาและการให้คำปรึกษาแนะนำซึ่งงานเผยแผ่พุทธธรรมนั้นเป็นงานแรกที่พระสงฆ์ทุกรูปพึงกระทำแต่ปรากฏว่าส่วนใหญ่แล้วทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรสักวันอาจเกิดปัญหาใหญ่ต่อพระพุทธศาสนาก็เป็นได้ (พระบุญโชค ชยธมโม, 2547 : 123) คนไทยหรือสังคมไทยเหินห่างจากพุทธธรรมเพราะมีข้อเท็จจริงที่แสดงว่าพระสงฆ์ที่เป็นองค์ปาฐกถา (ผู้ส่งสาร) ส่วนมากมักทำการเทศน์หรือถ่ายทอดพุทธธรรม (สาร) โดยขาดหลักการและวิธีการตลอดจนรูปแบบที่เหมาะสมมิได้มีการวิเคราะห์ผู้ฟัง (ผู้รับสาร) ที่เป็นเป้าหมายของการเทศน์แต่ละครั้งอีกทั้งยังขาดความรู้และประสบการณ์ในด้านการพูดต่อหน้าสาธารณชนหรือใช้ศัพท์ภาษาบาลีที่เข้าใจยากมากเกินไปนิทานประกอบหรือการยกตัวอย่างที่ล้าสมัยน่าเบื่อไม่เห็นจริงและไม่อาจจะเปรียบเทียบกับสังคมยุคปัจจุบันได้พระสงฆ์บางรูปยังนิยมเทศน์หรือบรรยายธรรมะโดยใช้ทำนองเนิบนาบแบบโบราณที่เป็นพิธีการอีกด้วยจึงทำให้เกิดประสิทธิผลในการสื่อสารหลักธรรมไปสู่ประชาชน (แสง จันทร์งาม, 2511 : 15)

ในการที่นักเผยแผ่พระพุทธศาสนานำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้อื่นได้รู้ได้เข้าใจและพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงทุกวันนี้นอกจากพุทธธรรมแล้วสิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เทคนิควิธีการของผู้ส่งสารด้วยการสอนที่จะได้ผลดีนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้วจะต้องให้เกิดการรู้มองเห็นคุณค่าความสำคัญจนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วยผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมากและมักจะทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรกเพราะต้องใช้เทคนิคและวิธีการสอนประกอบการเผยแผ่ไปด้วย

วิธีการสอนและอุปมาภพวิธีต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเผยแผ่ธรรมะเพราะช่วยเป็น “สื่อ” หรือเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่และเสริมให้การเรียนรู้ไปอย่างรวดเร็วและดียิ่งขึ้นการที่จะชี้ให้เห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือเสนอความคิดเห็นแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้ประพฤติตามหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิด

ความสุขสงบในสังคมผู้เผยแผ่จะต้องเป็นกัลยาณมิตรคือเป็นผู้ชี้แนะที่ถูกต้องให้ถ้าชี้แนะผิดๆ ก็อาจพาไปนอกทางหรือผิดพลาดได้อย่างไรก็ตามบทบาทของนักเผยแผ่คือ “ชี้แนะแนวทาง” (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2540 : 4)

พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

การถ่ายทอดธรรมอันเป็นคำสั่งสอนทางศาสนา ด้วยการแสดง ชี้แจงให้ฟัง การยก หวัข้อธรรมขึ้นแสดง เพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจ จะได้ละชั่ว ทำดี มีสวรรค์และ นิพพานเป็นจุดหมายของชีวิต เป็นการเผยแผ่ศาสนาแบบหนึ่งที่ใช้กันมาแต่สมัยพุทธกาล จุดประสงค์การเทศน์ของพระพุทธเจ้า เพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏะสงสารคือการเข้าสู่ความ หลุดพ้น ซึ่งถือเป็นจุดประสงค์หลักของพระพุทธศาสนา จุดประสงค์รองลงมาคือการดำเนิน ชีวิตที่เป็นสุขเหมาะสมแก่ฐานะของตน จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนา แก่บุคคลหลากหลายประเภท และหวัข้อธรรมก็แตกต่างกันออกไปตามภูมิปัญญาของผู้ฟัง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมีจุดมุ่งหมายในการสอนเน้นที่บุคคลเพราะตระหนักว่ามนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ และเป็นผู้ที่รู้ตามได้ถ้าเขาได้ฝึกตนเองตามหลักการและวิธีการที่พระองค์ทรงค้นพบ เพราะว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพทางปัญญาเมื่อได้ฟังการแนะนำแล้วก็จะสามารถพัฒนา จิตใจของตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ได้แต่ระดับความสามารถของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ดังนั้น ในการสอนแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าก็ทรงใช้วิธีการสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับประเภทและ ศักยภาพของแต่ละบุคคลโดยพระองค์จะคำนึงถึงผู้ฟังเป็นหลักในการสอนแต่ละครั้งพระองค์ จะทรงตรวจสอบดูลักษณะและระดับภูมิปัญญา ก่อนจะทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติให้เกิด ประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นถึงวิธีการสั่งสอนเวไนยสัตว์ของพระองค์ ซึ่งมีความ แตกต่างกันออกไปตามแต่อุปนิสัยของผู้ฟัง หลักการเผยแผ่หลักคำสอนขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้านั้นอาจมีวิธีการที่ต่างกันไปตามแต่สถานการณ์ โดยการตั้งจุดมุ่งหมาย ในการสอนว่าจะกำหนดเป้าหมายเพื่ออะไรแล้วก็จะมีการเตรียมการเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องนั้นๆ โดยเรียงลำดับเนื้อหาจากยากไปง่ายพร้อมกับคำนึงถึงวุฒิภาวะของผู้ฟังว่าเขาจะสามารถ เข้าใจและเอาใจใส่มากแค่ไหนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ จะยังมหาชนให้พ้นจากความทุกข์เมื่อพิจารณาจากวิธีการทั้ง 10 อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นั้น พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอนหรือผู้รับสารด้วยว่าเขาจะสามารถเข้าใจและจะ

นำไปใช้ประโยชน์อย่างไรซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรักอยากเรียนรู้และสนใจเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเทคนิคและวิธีสอนก็ทรงมีไว้หลายรูปแบบและวิธีการดังกล่าวก็ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในขณะนั้นมีบุคคลทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธาจนทำให้เกิดการอุปสมบทตามและสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์เป็นจำนวนมากดังที่ปรากฏในพุทธประวัติถึงแม้บางคนจะมีได้อุปสมบทก็ตามแต่ก็ได้ให้น้อมนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่สงบสุขทั้งในระดับบุคคลครอบครัวชุมชนและสังคมทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรมาโดยตลอด

จากเรื่องดังกล่าวทำให้ทราบว่าวิธีการแสดงธรรมแบบสมุตเตชนานี้เป็นการแสดงธรรมที่มุ่งเน้นกระตุ้นใจผู้ฟังให้เกิดพลังเกิดกำลังใจเกิดความคิดอยากจะทำอยากจะทำปฏิบัติตามที่ได้ฟังการเชิญชวนจงใจทำให้เกิดความกล้าหาญไม่ลังเลใจที่จะกระทำจะลงมือปฏิบัติตามนั้นทันทีโดยวิธีแสดงอานิสงส์หรือประโยชน์ที่ผู้ฟังจะได้รับบ้างยกนิทานยกตัวอย่างบุคคลที่ได้รับผลหรือประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ มาแสดงบ้างอันสามารถทำให้ผู้ฟังตัดสินใจที่จะลงมือปฏิบัติตามได้เร็วยิ่งขึ้นสรุปได้ว่า หลักการในการเทศน์นั้นพระพุทธเจ้าทรงวางไว้สำหรับสาวก ในการเผยแผ่พระธรรมแก่บริษัทอันเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นหนึ่งเดียวกัน เพราะการเทศน์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คือ เป็นวิชาความรู้ที่เป็นเนื้อแท้แห่งคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และศิลป์ หมายถึง วิธีการเผยแผ่พระธรรมคำสอนนั้นให้เกิดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความเลื่อมใสในผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ทำศรัทธาผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้ยิ่งๆ ขึ้น หากจะมองจากยุคพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการเทศน์นั้นเป็นวิธีการเผยแผ่หลักคำสอนที่มีประสิทธิภาพที่สุด ดังนั้นในการเทศน์นั้นจึงจำเป็นต้องวางแผนปฏิบัติเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ลีลาการเทศน์โปรดเวไนยสัตว์ในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลายประการที่พระพุทธองค์หรือพระสาวกนำมาเป็นกลอุบายประกอบการสอนแต่ลีลาการเทศน์บางอย่างที่พระพุทธองค์ทรงห้ามมิให้พระสาวกนำมาแสดงก็มีถ้าใครนำมาแสดงต้องเป็นอาบัติพร้อมทั้งเป็นการรักษาพระธรรมวินัยและช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้ากับสังคมอินเดียในสมัยนั้นได้อย่างกลมกลืนหรือเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระสัทธรรมทางพุทธศาสนาในวันข้างหน้าต่อไปวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทางสังคมจารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคลหรือจังหวะหรือโอกาสการเทศน์

สอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งจะมีคุณลักษณะ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน 4 รูปแบบ คือ สันตัสสนาสมาทปนาสัมปหังสนาและสมุตเตชนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 125)

สันตัสสนาวิธีการแสดงธรรมแบบสันตัสสนา หมายถึง การสอนการแสดงธรรม รูปแบบกลวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งเห็นจริง ชนิดที่เข้าถึงเนื้อหาหลักธรรมอย่างแท้จริง ลักษณะการเผยแผ่ตามแนวนี้นี้ผู้เผยแผ่จะต้องเข้าใจวิธีอธิบายสิ่งที่ยากให้เข้าใจโดยวิธีอุปมาอุปมัยเพราะบางสิ่งบางอย่างหากไม่เปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ดังเช่นจิตเจตสิก รูปนิพพานอันเป็นปรมาัตถธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559 : 145) อาจทำให้ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาสาระได้โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรมเพราะเหตุนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งพระพุทธองค์จึงใช้วิธีแบบบุคคลาธิฐานดังเช่นในสการวสูตรเมื่อครั้งคราวพระอรหันต์เข้าไปทูลถามพระองค์ว่าอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนต์แม้ที่บุคคลกระทำการสาธยายไว้นานไม่แจ่มแจ้งในบางครั้งไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยายอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานานก็ยังแจ่มแจ้งในบางครั้งไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยายดังนี้พระพุทธองค์จึงได้ตรัสถึงจิตที่อุกนิรณ 5 ประการเข้าครอบงำไว้ดังนี้

1. บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะถูกกามราคะเหนี่ยวรั้งไปและไม่รู้ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งกามราคะที่บังเกิดแล้ว ตามความเป็นจริงเขาไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริงแม้ ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริงมนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยายเปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งระคนด้วยสีครั้งสีเหลืองสีเขียวสีแดงอ่อนบุรุษผู้มีจักขุเมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้นไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ฉะนั้น

2. บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาทถูกพยาบาทเหนี่ยวรั้งไปและย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำซึ่งร้อนเพราะไฟเดือดพล่านมีโอพลงขึ้นบุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้นไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ฉะนั้น

3. บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทธะถูกถีนมิทธะเหนี่ยวรั้งไปย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งถีนมิทธะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ เปรียบเหมือนภาชนะ

ใส่น้ำอันสาหร่ายและจอกแหนปกคลุมไว้บุรุษผู้มีจักขุเมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้นไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ฉะนั้น

4. บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกุกจะถูอุทธัจจกุกกุกจะเหนียวรั้งไปและย่อมไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งอุทธัจจกุกกุกจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำอันลมพัดต้องแล้วหวั่นไหวกระเพื่อมเกิดเป็นคลื่นบุรุษผู้มีจักขุเมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ฉะนั้น

5. บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจณาถูกวิจิกิจณาเหนียวรั้งไปและไม่รู้ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจณาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริงเขาย่อมไม่รู้ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริงแม้ ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริงมนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นานก็ไม่แจ่มแจ้งได้ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยายเปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำที่ขุ่นมัวเป็นเปือกตมอันบุคคลวางไว้ในที่มีตบุรุษผู้มีจักขุเมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้นไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 936)

สมาทปนาวีธีการแสดงธรรมแบบสมาทปนา หมายถึง รูปแบบกลวิธีการแสดงธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเห็นคล้อยตามในคำสอนเช่นสอนโน้มน้าวใจในเรื่องบุญและบาปที่เป็นของคู่กันดังพระพุทธพจน์ว่า ผู้ใดในโลกนี้ละบุญและบาปทั้งสองได้พ้นจากกิเลสเครื่องข้องได้ไม่เศร้าโศกปราศจากกิเลสจตุสตีเป็นผู้บริสุทธิ์เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1456) ก็จะต้องพรรณนาการทำหน้าที่เป็นบุญให้ถูกต้องได้ไปเกิดในสวรรค์และการทำบาปย่อมทำให้ตนรททำให้บุคคลมีความเข้าใจแจ่มแจ้งและเกิดความเห็นคล้อยตามประหนึ่งถูกชักชวนให้ปฏิบัติตามที่ผู้เผยแผ่ต้องการและผู้เผยแผ่ต้องมีศิลปะในการใช้วาจาเร้าให้ผู้ฟังเกิดความเห็นร่วมดังเช่นในจุฬามณีวงศ์สูตร พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนสุภมาณพเรื่องเหตุปัจจัยให้มนุษย์ปรากฏความเลวและความประณีตใจความสำคัญว่าบางคนอายุสั้นบางคนอายุยืนมีโรคมามีโรคน้อยเกิดในสกุลสูงสกุลต่ำมีปัญญาไร้ปัญญา ฯลฯ เป็นเพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเป็นทายาทแห่งกรรมมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์เป็นที่พึงอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้ซึ่งจัดได้เป็นกลุ่มๆ ดังนี้

1. คนโหดเหี้ยมชอบฆ่าสัตว์เมื่อตายไปจะเข้าถึงอบายทุคติวิบาตนารกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะมีอายุสั้น

2. คนชอบเบียดเบียนทรมาณสัตว์ตายไปจะเข้าถึงอบายทุกคติวิบาตนรกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะมีโรครามาก
3. คนมักโกรธอาฆาตพยาบาทตายไปจะเข้าสู่อบายทุกคติวิบาตนรกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะมีผิพรรณทราม
4. คนมีใจอิจฉาริษยามุ่งร้ายตายไปจะเข้าสู่อบายทุกคติวิบาตนรกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนไร้อำนาจ
5. คนใจแคบไม่ชอบให้ทานไม่ชอบช่วยเหลือคนอื่นตายไปจะเข้าถึงอบายทุกคติวิบาตนรกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนไร้ทรัพย์
6. คนกระด้างเย่อหยิ่งไม่เคารพผู้ควรเคารพตายไปจะเข้าถึงอบายทุกคติวิบาตนรกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะเกิดในสกุลต่ำ
7. คนไม่ชอบคบบัณฑิตสมณพราหมณ์ตายไปจะเข้าถึงอบายทุกคติวิบาต นรกเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนไร้ปัญญา

ในทางตรงกันข้ามคนที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ไม่เบียดเบียนสัตว์ไม่มักโกรธไม่อิจฉาริษยาชอบให้ทานแก่ผู้ทรงศีลทรงคุณธรรมไม่กระด้างเย่อหยิ่งเคารพผู้ที่ควรเคารพชอบคบหาสมณพราหมณ์คบบัณฑิตเมื่อตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะมีอายุยืนโรคร้ายไม่เบียดเบียนมีผู้คนเคารพนับถือมีอำนาจมีทรัพย์มากเกิดในตระกูลดีและเป็นคนมีปัญญาตามลำดับ

เมื่อสุภมาณได้รับฟังแนวคิดหรือเทศนาดังกล่าวก็เห็นคล้อยตามและประกาศตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 :1456)

สัมปหังสนาวิธีการแสดงธรรมแบบสัมปหังสนาหมายถึงรูปแบบการแสดงธรรมที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความสุขสนานรำเริงสดชื่นเพิ่มความอยากรู้อยากเห็นอยากทดลองปฏิบัติเพิ่มความยินดีให้แก่ผู้ฟังวิธีการแสดงธรรมแบบนี้เป็นวิธีที่ดึงดูดผู้ฟังได้ดียิ่งเพราะจิตของผู้ฟังสนุกสนานเต็มด้วยความรำเริงสดชื่นในขณะที่ฟังธรรม (เอื้อน เล่งเจริญ, 2537 : 103) ดังเช่นในโสณทัณฑสูตรโสณทัณฑพราหมณ์ได้ฟังกิตติศัพท์ของพระพุทธองค์มีความประสงค์จะเข้าเฝ้าแต่ขณะที่เข้าเฝ้านั้นก็เกิดความปริวิตกว่าเมื่อตนถามปัญหาพระพุทธองค์จะถามปัญหาได้ไม่ดีบ้างจะตอบปัญหาได้ไม่ดีบ้างจะถูกถามเรื่องที่เมื่อตอบไม่ได้จะเป็นเหตุให้เสื่อมยศเสื่อมทรัพย์บ้างแต่พระพุทธองค์ทรงรู้วาระจิตของพราหมณ์จึงทรงถามเรื่องที่เขานัดคือ

ปัญหาในไตรเพทเกี่ยวกับคุณสมบัติของพราหมณ์ว่าผู้ประกอบอย่างไรจึงบัญญัติว่าเป็นพราหมณ์ได้และควรเรียกตนเองได้ว่าเป็นพราหมณ์

โสณทัณฑพราหมณ์ก็ตอบด้วยความยินดีถึงคุณสมบัติของพราหมณ์ 5 ประการคือ 1) มีชาติดีคือเกิดจากการดาบิดาเป็นพราหมณ์สืบสายมา 7 ชั่วบรรพบุรุษ 2) ท่องจำมนต์ในพระเวทได้ 3) มีรูปงาม 4) มีศีล 5) เป็นผู้ฉลาดมีปัญญาและกล่าวว่าในคุณสมบัติทั้งหมดนั้นที่ประเสริฐและขาดไม่ได้เลยคือความเป็นผู้มีศีลและมีปัญญас่วนคุณสมบัติคือมีชาติดีท่องจำมนต์ในพระเวทได้และมีรูปงามไม่ใช่สาระสำคัญของความเป็นพราหมณ์พระพุทธองค์จึงตรัสรับรองคำของพราหมณ์ว่าถูกต้องและได้ตรัสอธิบายถึงศีลและปัญญาพอพระองค์ทรงแสดงธรรมจบโสณทัณฑพราหมณ์ก็กราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาและแสดงตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1236)

จากพระสูตรดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวิธีการแสดงธรรมแบบสัมปหังสนานี้เป็นการแสดงธรรมที่มุ่งให้ผู้ฟังเกิดความหรรษายินดีเกิดความพอใจทำให้เกิดความสุขความสบายใจและปรารถนาจะฟังอีกพร้อม ทั้งจดจำเพื่อนำไปปฏิบัติโดยใช้ลีลาการพูดการสอนที่นิยมวลชวนฟังใช้ภาษาเรียบง่ายมีเนื้อหาสาระน่าจดจำเป็นต้น ซึ่งกลยุทธ์ในการแสดงธรรมที่มุ่งให้ผู้ฟังเกิดความบันเทิงยินดีนั้นไม่ใช่การรับรู้เรื่องราวซ้ำชั้นหรรษาที่กระตุ้นความรู้สึกสนุกสนานเกิดความคึกคะนองทางด้านอารมณ์อันทำให้จิตหลงทางแต่ความบันเทิงในทางธรรมนั้นคือความปิติอิ่มเอมกับรสแห่งความหลุดพ้นที่เรียกว่า วิมุตติรส อันก่อให้เกิดความสุขใจอันหาที่เปรียบมิได้ก่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงนั่นเอง

สมุตเตชนาวิธีการแสดงธรรมแบบสมุตเตชนา หมายถึง รูปแบบวิธีการแสดงธรรมอันจะทำให้ผู้ฟังคำสั่งสอนเกิดความกล้ามีความกระตือรือร้นอยากลงมือปฏิบัติตามอย่างจริงจังจนบรรลุผลวิธีแสดงธรรมแบบนี้ เป็นวิธีการเร่งเร้าให้ผู้ฟังเกิดความหวังมีกำลังใจและมีความอุตสาหะในการปฏิบัติตามเพราะกำลังเห็นผลที่จะเกิดผลสัมฤทธิ์อยู่ข้างหน้า ดังเช่น พระจักขุบาลสมัยยังเป็นภุมมพินิจชื้อมหาบาลติดตามมหาชนเข้าไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าในพระวิหารเชตวันในขณะนั้นพระพุทธเจ้าก่อนแสดงธรรมก็ทรงพิจารณาอุปนิสัยของผู้ฟังนั้นก็คือ เทคนิคการประเมินผู้ฟังจากการอนุমানหรือคาดคะเนเมื่อทรงเห็นว่าภุมมพินิจอุบาสกควรรับรู้เรื่องใดก็ทรงแสดงเรื่องนั้นนั่นก็คือเรื่องระดับจิตของบุคคลซึ่งเรียกว่าอนุพุทโฏภาคือ เรื่องที่จะฟังทราบฟังกระทำให้เกิดตามลำดับจากเบื้องต้นสามัญถึงระดับสูงสุด 5 ประการ ได้แก่

1. ทานกถา ทรงแสดงถึงประโยชน์แห่งการให้เพื่อละความเห็นแก่ตัวและความตระหนี่มีใจเพื่อแผ่สงเคราะห์ผู้อื่นตามสมควร
2. สีสกถา ทรงแสดงประโยชน์ของศีล คือ ความประพฤติเรียบร้อยเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น
3. สักกกถา ทรงแสดงสมบัติ คือ ความดีความงามความสุขอันผู้ให้และผู้มีศีลจะพึงได้พึงถึงในมนุษยโลกตลอดไปถึงสวรรค์อันจะพึงได้มาจากความประพฤติดีมีคุณธรรม
4. กามาทีนวกถา ทรงแสดงโทษแห่งกิเลสกำและวัตถุกามเพราะสิ่งเหล่านั้นแม้จะให้ความสุขแต่ก็ยังเจือด้วยทุกข์ต่างๆ จึงไม่ควรเพลิดเพลินโดยส่วนเดียว
5. เนกขัมมานิสังสกถา ทรงแสดงอานิสงส์แห่งการออกจากกามด้วยการน้อมจิตไปสู่การออกบวชเพื่อกำจัดกิเลสคืออวิชชาตัณหาอุปาทานให้หมดไปจากจิตอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1652) ดังที่พระธรรมปิฎกได้ผูกเป็นคำสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้งจงใจหาญกล้าเร่งหรือซัดเซ็ญชวนศึกคักเบิกบาน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539 : 125)

จากเรื่องดังกล่าว ทำให้ทราบว่าวิธีการแสดงธรรมแบบสมุตเตชนานี้เป็นการแสดงธรรมที่มุ่งเน้นกระตุ้นใจผู้ฟังให้เกิดพลังเกิดกำลังใจเกิดความคิดอยากจะทำอยากจะทำปฏิบัติตามที่ได้ฟังการเชิญชวนจงใจทำให้เกิดความกล้าหาญไม่ลังเลใจที่จะกระทำจะลงมือปฏิบัติตามนั้นทันทีโดยวิธีแสดงอานิสงส์หรือประโยชน์ที่ผู้ฟังจะได้รับบ้างยกนิทานยกตัวอย่างบุคคลที่ได้รับผลหรือประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ มาแสดงบ้างอันสามารถทำให้ผู้ฟังตัดสินใจที่จะลงมือปฏิบัติตามได้เร็วยิ่งขึ้น

วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในกสิการทวาชสูตร

กสิการทวาชสูตร ว่าด้วยการทวาชพราหมณ์ผู้เป็นชาวนาพระสูตรลำดับที่ 4 ในสูตรนิบาติ อรรถวรรค พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่การทวาชพราหมณ์ ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในลักษณะการทำนาในรูปแบบของพระพุทธเจ้ากับการทำนาโดยทั่วไปเป็นพระสูตรที่แสดงถึงพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าที่ทรงพิจารณาหัวข้อธรรมที่ทรงแสดงให้เหมาะสมกับผู้ฟังเป็นหลัก กสิการทวาชพราหมณ์ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค หลังจากอุปสมบทแล้วไม่นานท่านพระภราทวาชะจากไปอยู่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอัน

เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่ถูกลบออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วย ปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ได้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป จึงเป็นอันว่าท่านพระภาวนาโกษา ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

อย่างไรก็ตาม สารสำคัญที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์คือ พระองค์มีเหตุผลและความจำเป็นอะไรที่กล่าวอย่างนั้น ทั้งที่พระองค์จะตรัสหลักธรรมอะไรก็ได้สำหรับการประกาศ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เขียนจำเป็นต้องหาความหมายของคำว่าอาชีพรำนาเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์การเปรียบเทียบคุณสมบัติและน่าสนใจ

1. อาชีพรำนาที่ปรากฏในกสิการทวาชสูตร

อาชีพรำนา หมายถึง วิธีชีวิตการเลี้ยงชีพ ของกสิการทวาชพราหมณ์มีลักษณะ และองค์ประกอบดังนี้คือ เมล็ดพันธุ์ข้าว ฝนและน้ำ แอกละ ไถ เชือก ฆาลประทัก การคายหญ้า ความประณีตเรียบร้อย เปรียบเทียบกับหลักพุทธธรรมของพระผู้มีพระภาค สมมติขึ้นเพื่อเป็นอุบาย โดยวิธีอุปมาอุปไมยการประกอบอาชีพรำนา กับแนวทางปฏิบัติของ พระองค์มีวัตถุประสงค์เพื่อตั้งกสิการทวาชพราหมณ์เข้าหาหลักพุทธธรรมของพระองค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1656)

ความหมายของอาชีพรำนาดังกล่าว นิยามเฉพาะศัพท์และเนื้อหาที่ปรากฏในกสิการทวาชสูตรเท่านั้น ไม่ได้ใช้ความหมายตามคำนิยามจากแหล่งอื่น เพื่อให้คำนิยามตรงกับหลักพุทธธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้เพื่อเปรียบเทียบระหว่างองค์ประกอบของอาชีพรำนา กับองค์ประกอบของการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา

2. หลักธรรมที่ปรากฏในกสิการทวาชสูตร

ศรัทธา พระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับเมล็ดพันธุ์ข้าว ความเพียร พระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ ฝนและน้ำ ปัญญาพระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ แอกละ ไถ หิริพระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ ไถ ใจพระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ เชือก สติพระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ ฆาลประทัก คัมภีร์กายพระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ การล้อมรั้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 2210)

คำสัตย์พระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ การคายหญ้า โสรจ์จะ
พระองค์ทรงยกขึ้นแสดงเพื่อเปรียบเทียบกับ ความประณีตเรียบร้อย (พระไตรปิฎกภาษาไทย
, 2539 : 1642)

การเปรียบเทียบระหว่างหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนากับอาชีพทำนานั้น เป็น
กรณีศึกษาหนึ่งในหลายๆ พระสูตร ที่เป็นกรณีศึกษาล้ำๆ กันกับอีกหลายพระสูตรใน
พระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพทำนาหลัก
ปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ต้องทำความเข้าใจหลักธรรมที่ปรากฏในกสิการทวาชสูตรก่อน

ศรัทธา ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์
หมายถึงผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องของทาน ผลของการบริจาคทาน พระองค์ทรงเปรียบเทียบกับ
บุคคลที่หว่านเมล็ดพืชลงในนาชั้นดีแม้ในพระสูตรอื่นก็ปรากฏ เช่น สารัฐสูตร (พระไตรปิฎก
ภาษาไทย, 2539 : 1662) ที่เหล่าเทวดาทรงยกขึ้นเป็นสุภาสิต ก็มีปรากฏให้เห็นเช่นกัน

ความเพียร ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์
หมายถึง บุคคลผู้มีความเพียรพยายามเพื่อแสวงหาปัญญา พระองค์ทรงเปรียบเทียบกับ
น้ำฝนที่ตกลงในนาข้าวแล้วทำให้ข้าวอุดมสมบูรณ์มีหลักฐานที่ปรากฏชัดใน “..สัตติกุมพ
ชาดก..”(พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1662) เพื่อยืนยันว่าพระองค์ทรงใช้หลักการนี้
เปรียบเทียบเพื่อชี้ให้เห็นว่าน้ำฝนก็เหมือนความเพียรของผู้ปฏิบัตินั่นเอง

ปัญญา ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์
หมายถึง “..วิปัสสนาและปัญญา 2 อย่าง ใน 2 อย่างนั้น แยกเป็นที่อาศัยของไถ ข้างหน้าติด
ด้วยงอนไถ เป็นที่อาศัยของเชือก ช่วยให้ไถงานเดินไปพร้อมกัน ฉันทไถ ปัญญาก็ฉันทนั้น..”
(พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1667)

หิริที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์หมายถึง
การละอายต่อบาปธรรม อุกุศลธรรม ทั้งหลาย แม้โอดตปปะที่ไม่ประกอบด้วยหิรินั้น ก็เป็น
อันทำนาระบุงแล้วด้วยหิริศัพท์นั้น คำว่า เป็นงอนไถ ได้แก่ ท่อนไม้สำหรับทรงตัวแอกและไถ
เหมือนอย่างว่า งอนไถของพราหมณ์ย่อมทรงไว้ซึ่งแอกและไถ ฉันทไถ แม้หิริของพระผู้มีพระ
ภาคก็ฉันทนั้น ย่อมทรงไว้ซึ่งแอกและไถกล่าวคือโลกียปัญญาและโลกุตตรปัญญา
(พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1645)

ใจ ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์หมายถึง
สภาพความรู้ที่พระองค์ทรงมุ่งอธิบายถึงเรื่องของสมาธิคือ “..สมาธิของพระผู้มีพระภาค ย่อม

ผู้กรรมคือหิริปัญญาและวิริยะเหล่านั้นทั้งหมดไว้ในอารมณ์เดียวกัน โดยสภาวะคือไม่ขัดส่าย ให้ปฏิบัติในหน้าที่ของตน ด้วยเหตุนี้ จิตตรัสว่า ใจเป็นเชือก..” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1502)

สติที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์หมายถึง “..การค้นหาคติของกุศลธรรมทั้งหลาย หรือทำให้ปรากฏในอารมณ์ย่อมรักษาใดคือปัญญา เปรียบเหมือนผาลรักษาไถ และไปข้างหน้าไถนั้น ด้วยเหตุนี้แล สตินั้นท่านจึงกล่าวว่าเป็น เครื่องรักษา ดุจในประโยคเป็นต้นว่า อยู่ด้วยใจที่รักษาด้วยสติ..” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1503)

คัมครองกาย ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้ พระองค์หมายถึง รื้อที่คัมครองกาย วาจา ของพระองค์เอง “...หว่านพืชแล้ว ล้อมด้วยรั้ว หนาม รื้อต้นไม้หรือกำแพง เพื่อรักษาข้าวกล้า ด้วยการล้อมรั้วนั้น ผุ้โค กระบือและเนื้อ ทั้งหลาย เข้าไปไม่ได้แย่งกินข้าวกล้าไม่ได้ฉินใดตกคต ก็ฉินนั้น หว่านพืชคือศรัทธาเป็นอัน มากแล้ว ล้อมรั้ว 3 ชั้น ได้แก่ คัมครองกาย วาจา และควบคุมอาหาร เพื่อรักษากุศลธรรม นานาประการ ด้วยการล้อมรั้วนั้นผุ้โค กระบือและเนื้อกล่าวคืออกุศลธรรมมีรากเป็นต้น เข้าไปไม่ได้แย่งข้าวกล้าคือกุศลนานาประการของเราไปไม่ได้..” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1504)

คำสัตย์ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์ ทรงเปรียบเทียบกับ การ คำสั่งของกสิการทวาชพราหมณ์คือ “..การสั่งทาสหรือกรรมกรให้ ดายคือทำการตัด เกี่ยว ถอนหญ้าทั้งหลาย ด้วยคำว่า จงดายหญ้าทั้งหลาย ฉนใด เราก็จฉนนั้น ใช้สัจจะดายหญญ..” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1505)

โสรัจจะ ที่พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้นแสดงกับกสิการทวาชพราหมณ์นี้พระองค์ หมายถึงการปลดเปลื้องของกสิการทวาชพราหมณ์นั้น ย่อมไม่เป็นการปลดเปลื้องเลย เพราะ ต้องประกอบอีกในเวลาเย็น ในวันรุ่งขึ้น หรือในปีหน้า ฉนใด “..การปลดเปลื้องของเราหา เป็นฉนนั้นไม่ เพราะฉนเชื่อว่า การปลดเปลื้องในระหว่างของเราหาไม่ จริงอยู่ เราเทียมโค งานคือวิริยะที่ใดคือปัญญา จำเดิมแต่ครั้งพระทศพลพระนามว่าที่ปึงกรแล้วไถเป็นการใหญ่ สิ้น 4 อสงไขย 100,000 กัป ก็ยังไม่พ้น ตราบเท่าที่ยังไม่บรรลุสมมาสัมโพธิญาณ แต่เมื่อใด เราใช้เวลาทั้งหมดนั่งเหนือปราศิตบัลลังก์ณ โคนโพธิพฤกษ์อรหัตผลที่มีคุณทั้งปวงเป็น

บริวารจึงเกิดขึ้น เมื่อนั้น เราปล่อยวางอรรถาธิบายนั้นด้วยการระงับความขวนขวายทุกอย่าง..”
(พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 1506)

การเปรียบเทียบหลักพุทธธรรมกับอัสซีฟทำนา เป็นการชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ และ ส่วนประกอบของอัสซีฟของแต่ละฝ่าย เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบกพร่องต่อหน้าที่หรืออุปกรณ์ เครื่องมือในการเลี้ยงชีพขาดตกบกพร่องไป กิจกรรมต่างๆ ก็ไม่สามารถที่จะสำเร็จลงได้ พระองค์พยายามชี้ให้กสิกรทวาทพราหมณ์เห็นว่า การตรัสรู้เข้าถึงหลักธรรมของพระองค์ ไม่ได้แตกต่างกับอัสซีฟของพราหมณ์เลย เพียงแต่มีการตีความที่แตกต่างกันเท่านั้นเอง

จากการอุปมาอุปไมยศรัทธาเหมือนพืชของพระพุทธเจ้า ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นการ เปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมเพื่อให้ผู้ฟังคำสอนได้พิจารณาและสามารถรับรู้ได้เป็นลักษณะ ของรูปธรรม เป็นการสอนที่พระองค์ทรงใช้บ่อยเพราะบุคคลในโลกนี้เป็นผู้มีปัญญาน้อยโดย ที่พระองค์ทรงใช้ลีลาการสอนในแบบสันตัสสนาทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง เห็นจริงชนิดที่เข้าถึงเนื้อหาหลักธรรมอย่างแท้จริงพระพุทธเจ้าทรงใช้ลีลาการเทศน์แบบ สมาทพนาที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเห็นคล้อยตามในคำสอนกล่าวคือ ทรงชี้ให้กสิกรทวาท พราหมณ์ทรงเข้าใจว่าการที่ภิกษุในพระพุทธศาสนาจะได้มาซึ่งพระนิพพานนั้น จำเป็นจะต้อง อาศัยความเพียรเป็นอย่างยิ่ง เพราะความเพียรเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้การปฏิบัติธรรมเป็นไป อย่างสม่ำเสมอ ดังภาษิตว่า เมื่อบวชแล้วอาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลสความเพียรที่ตั้งมั่น ความหมั่นประกอบ ความไม่ประมาทและอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี เป็นการแสดงให้เห็น พราหมณ์เห็นว่าพระองค์ก็มีความเพียรเป็นอุปกรณ์เหมือนกับชาวนา ที่มีฝนอันตกต้องตาม ฤดูกาลแล้วเป็นเครื่องยังความเจริญงอกงามแก่พืชพันธุ์ พุทธศาสนาก็มีความเพียรเป็นเครื่อง ยังให้ภิกษุเจริญงอกงามในธรรมและเข้าถึงพระนิพพานฉนั้น

สรุป

จากความหมายที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าปัญญา ความรู้ทั่ว ภาวะที่รู้ภาวะที่ ฉลาดภาวะที่รู้ละเอียด รู้อย่างชัดเจน รู้ตามสภาพความเป็นจริง เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา ไม่ให้หลงเชื่อมโนการที่พระพุทธเจ้าทรงอุปมาอุปไมยปัญญาเหมือนแอกและไถนั้น เป็น การเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง ว่าปัญญาเป็นเครื่องกำกับศรัทธาเหมือนแอกที่ กำกับวัวและควาย โดยที่พระองค์ทรงใช้ลีลาในการเทศน์แบบสันตัสสนาเป็นรูปแบบกลวิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งเห็นจริง โดยแสดงให้เห็น

กลีการทวาทพราหมณ์เข้าใจหลักของปัญญายั่งยืนโดยชี้ให้เห็นปัญญาในลักษณะของการกำกับหรือควบคุม เป็นการแสดงให้เห็นในสิ่งที่ป็นรูปธรรมอันเห็นได้ยากเปรียบกับสิ่งที่ป็นนามธรรม ซึ่งพราหมณ์ผู้ที่กำลังเฝ้ามองเห็นชัดอยู่ในความเป็นเอกและเอนันตนเอง

การสอนแบบอุปมาอุปไมยในกลีการทวาทสูตร นั้นพระองค์ได้หยิบยกหลักธรรมต่างๆ เพื่อโปรดกลีการทวาทพราหมณ์ชี้แจงให้เห็นหลักปฏิบัติทั้งทางโลกและทางธรรมโดยพระองค์ได้ยกหัวข้อธรรมให้กลีการทวาทพราหมณ์ได้พิจารณาตาม ดังนี้คือศรัทธาที่พระองค์ได้ทรงยกขึ้นนั้นเปรียบเหมือนการรับรสคือ สมณะและวิปัสสนาโดยเติบโตขึ้นเพื่อรับความแก่กล้าแห่งธัญชาติคืออริยผล การมีศรัทธาที่อินทรียสังวรสนับสนุนแล้ว คือความงอกงาม ไม่เหี่ยวแห้งย่อมผลิตผลได้ปัญญานั้นเป็นอุปนิสัยแห่งธรรมทั้งหลายเพราะมีหิริเป็นประธาน ปัญญาจึงชื่อว่าอยู่ข้างหน้าคือเป็นหัวหน้าแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย สมาย่อมผูกธรรมคือหิริปัญญาและวิริยะเหล่านั้นทั้งหมดไว้ในอารมณ์เดียวกัน โดยสภาวะคือไม่ขัดส่ายให้ปฏิบัติในหน้าที่ของตน สติป้องกันประพฤตินอโคจรกล่าวคือกามคุณ การหว่านพืชคือศรัทธาเป็นอันมากแล้ว ล้อมรั้ว 3 ชั้น ได้แก่ คัมภีรกาย วาจา เพื่อรักษากุศลธรรมนานาประการ เพราะอกุศลธรรมมีรากะเป็นต้น เข้าไปไม่ได้ส่วนการตายหว่านนั้น อุปมาเพราะการกล่าวคลาดเคลื่อนที่ประทุษร้าย ข้าวกล้าคือกุศล ต้องตายหว่านด้วยคำสัตย์คือ สัจจะพระองค์ทรงอุปมาว่าเราเทียมโคงานคือวิริยะที่ไถคือปัญญาเมื่อกลีการทวาทพราหมณ์ได้ฟังคำอุปมาอุปไมยจากคำตรัสของพระองค์และได้น้อมจิตไปตามกระแสหลักธรรม เป็นผู้เข้าถึงสรณะตลอดชีวิต หลักธรรมที่ปรากฏในกลีการทวาทสูตร เมื่อเปรียบเทียบกับพระสูตรอื่นๆ จะพบว่าพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงหยิบยกหลักธรรมที่เป็นหลักธรรมเหล่านี้ไปโปรดพุทธบริษัทอื่น แต่มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือเมื่อพระองค์เอาไปโปรดใครก็ตาม สิ่งหนึ่งที่พระองค์จะทรงหยิบยกเพื่ออุปมาอุปไมยกับหลักธรรมของพระองค์ก็คือ สิ่งเหล่านั้นจะต้องเป็นเรื่องใกล้ตัวมากที่สุด เช่น อาชีพ พฤติกรรม จิตนิสัยสิ่งแวดล้อมในยุคนั้น

เอกสารอ้างอิง

- พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *โอที่ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์)*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

- พระบุญโชค ชยธมโม. (2547). ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 34) .กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูรธมมจิตฺโต). (2539). พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ พระเมธีธรรมาภรณ์เทศนา เล่มที่11. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิพุทธธรรม.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2540). พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์จำกัด.
- แสง จันทร์งาม. (2511). พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เอื้อน เล่งเจริญ. (2537). โลกทรรศน์ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.

กลวิธีการสอนจริยธรรมทางพุทธศาสนาผ่าน
วรรณกรรมเรื่องสินไช
**Strategies for Teaching Buddhist Ethics through
the Literature of Synshai**

พระครูศรีวุฒิเมธี และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrakru Sriwutthimethee and Sowit Bamrungphak
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอจริยธรรมอันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติอันดีงามในวรรณกรรมสินไช ซึ่งผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกหลักจริยธรรมสำคัญ 4 ประการ คือ 1) ศีล เป็นหลักประพฤติปฏิบัติตัวในการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติสุข 2) กตัญญู กตเวทิตา เป็นผู้รู้คุณของผู้ทำอุปการคุณก่อนแล้วตอบแทน 3) เมตตาเป็นหลักธรรมให้เกิดความรักและความปรารถนาดีต่อคนอื่นและสัตว์อื่น 4) ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมของพระราชาผู้ทำหน้าที่ปกครองด้วยการช่วยประชาชน สังคมและประเทศชาติมีความสุขร่มเย็นตลอดไป

คำสำคัญ: กลวิธีการสอน; จริยธรรมทางพระพุทธศาสนา; วรรณกรรมสินไช

Abstracts

This article aims to present ethical principles of practice in Synshai literature four important ethical principles: 1) precepts the principles of conduct in the normal happy life; 2) gratitude which is to know the benefactor and to give them in return; 3) loving kindness which is the dhamma of love and good wishes to the others and all animals; 4) Ten Dhammas of the King, which is a principle of the king who acts as a ruler by helping people, society and nation to happiness and peace.

Keywords: Strategies for Teaching; Buddhist Ethics; Literature of Synshai

*วันที่รับบทความ: 3 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 3, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

บทนำ

วรรณกรรมสินไซ หรือสังข์ศิลป์ชัย เป็นนิทานคติพุทธศาสนาในภาษาไทยที่เก่าแก่ซึ่งทำวปางคำ เจ้าผู้ครองนครหนองบัวลำภู (โสวิทย์ บำรุงภักดี และคณะ, 2551 : 59) ได้แต่งขึ้น โดยที่ได้ให้ศัพท์โบราณและศัพท์ทางพุทธศาสนาที่ลึกซึ้ง แต่มีความงามในทางอักษรศาสตร์อันเป็นสุนทรีย์ในบทประพันธ์และมีเนื้อเรื่องชวนติดตาม อันดัดแปลงมาจากปัญญาสชาดก สังข์ศิลป์ชัย หรือ สินไซ เป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านในแถบกลุ่มวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมลาว ได้มีการสืบทอดต่อกันมาและหลอมรวมความเชื่อความศรัทธาเข้ากับพุทธศาสนาทำให้ตำนานเรื่องเล่า “สินไซ” กลายเป็นความนิยมในยุคต่อมามีความโดดเด่นคือเป็นภูมิปัญญา ด้านภาษา และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือมีการใช้คำกลอนอีสานในการแต่ง ซึ่งเป็นภาษาที่ได้อ่านแล้วเข้าใจง่ายมีความโดดเด่นคือการใช้ภาษาที่เป็นภาษาอีสานแบบคำกลอนโบราณซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะและมีความไพเราะอ่านง่าย

วรรณกรรมสินไซ ผู้ประพันธ์ได้นำหลักพุทธธรรมมาสอดแทรกในการใช้บรรยายตัวละครในเรื่อง หลากหลายวิธีในการสอดแทรก เช่น การพรรณนาโดยใช้หลักธรรม คติธรรมผ่านบทสนทนาหรือพฤติกรรมของตัวละครแทนการนำหลักธรรม คติธรรม มาอธิบายโดยตรง ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกหลักพุทธธรรมโดยการให้ตัวละครเป็นผู้อธิบายหลักธรรม คติธรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นหลักจริยธรรมและหลักศีลธรรม เช่น ในตอนกุ่มกัณฑ์คืนชีพมา ผู้ประพันธ์ได้นำหลักการให้ทาน รักษาศีล มาเป็นคำสอนของตัวละคร ว่า

พระเล่าสอนสั่งให้	เอาฮีตครองธรรม
จำศีลทาน	สืบนามเจ้า
บอระบวนแล้ว	นางหลานทั้งลูก
พากันห้วยย่านฟ้า	เมื่อฮ้อนฮอดเมือง (ปรีชา พิณทอง, 2524 : 215)

ส่วนการนำสอดแทรกหลักพุทธธรรมผ่านตัวผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องนั้น ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์จะเป็นผู้เล่าบรรยายไปตามเรื่องที่เกิดขึ้น และจะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีบทบาทต่างๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครนั้นๆ ส่วนมากผู้ประพันธ์จะใช้วิธีการบรรยายเพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความคิด พฤติกรรมและการตัดสินใจของตัวละครในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ เช่น ผู้ประพันธ์ต้องการให้ผู้อ่านรู้จักการบำเพ็ญความดี การสมาทานศีล การภาวนา ผู้ประพันธ์จึงได้เล่าถึงตอนนาง ลุนอิชฐานขอลูกจึงกล่าวถึงการสมาทานศีลว่า

เมื่อนั้นอรใหม่หน้า	น้อยนางนางลน
นางก็สมาทานศีล	พราภาวนาพร้อม
แล้วจึงอธิษฐานน้อม	เถียงองค์อินทราชา
ขอหน่อฟ้า	บุญกว้างเกิดดอม แต่ทอน (ปรีชา พินทอง, 2524 :

215)

ดังนั้น การที่ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้นำหลักพุทธธรรม ทั้งที่เป็นหลักธรรมทางจริยศาสตร์และหลักธรรมทางด้านศีลธรรม มาสอดแทรกในวรรณกรรมสินไซ ทำให้วรรณกรรมสินไซเป็นวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจและมีคุณค่าทางด้านวรรณกรรมเป็นอย่างมาก

หลักจริยธรรมด้านศีลในวรรณกรรมสินไซ

จริยธรรม คือ หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต คำจริยธรรมนี้นักปราชญ์ประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า *ethics* หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม จริยธรรมอันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยธรรม แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ 8 หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา

พุทธจริยธรรมนั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไปถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติชีวิตหรือความดีอันสูงสุด เพื่อขึ้นให้ถึงความดีอันสูงสุดนั้นจะต้องมีปฏิบัติสำหรับดำเนิน ในการสร้างเหตุเพื่อบรรลุผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกัน พุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ กิริยวาทะ คือกล่าวการกระทำและความเพียรว่าเป็นเบื้องต้นแห่งความสำเร็จผลทั้งปวง ไม่ประสงคให้ใครได้ดีหรือประสบความสำเร็จลอยๆ หรือด้วยการอ้อนวอน แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำเอง พระพุทธศาสนาจึงได้รับยกย่องจากนักปราชญ์ชาวต่างประเทศบางท่านว่าเป็นศาสนาที่ต้องทำเอง

ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอหลักจริยธรรมเรื่องศีล ด้วยการสอดแทรกบรรยายผ่านตัวละคร โดยการพรรณนาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น เหตุการณ์ที่นางลนได้ตั้งความปรารถนา

อย่างแรงกล้าต่อพระอินทร์ ด้วยความหวังว่าอานิสงส์อันเกิดจากการบำเพ็ญความดีในครั้งนี้
ขอให้ได้โอรสผู้มีบุญมาเกิดด้วย ดังความว่า

เมื่อนั้น ออละใหม่หน้า	น้อยนาตนางลุน
นางก็สะมาทานสิล	พำพาวะนาน้อม
แล้วจึงจะทิตถานน้อม	เถิงองค์อินทราชา
ขอหน่อฟ้า	บุญกว้างเกิดดอม แต่ถ้อน (มัน จงเรียน, มปป :

61)

ในอีกตอนหนึ่งที่ผู้ประพันธ์ได้พรรณนาถึงศีลผ่านตัวละคร เช่น ในตอนสินไชรบกับ
ยักษ์ สินไชได้พูดกับนางสมณฑาผู้เป็นอาว่า พระราชบิดาที่อยู่ในมหาปราสาทมีข้าทาสบริวาร
อยู่มากมาย ก็ยังไม่สบายใจ ทุกวันเช้าค่ำ พระองค์จะบริจาคทาน เจริญภาวนา รักษาศีล
กรวดน้ำส่งบุญไปให้ตลอดเวลา ดังความว่า

คิดเมื่อพระวรบิดาต้าน	วันพอพันเล่า
ขุนอยู่ล้อม	หลายชั้นบ่ปาน
สูงค่าเช้า	พระองค์ทอดทานของ
พระก็จำศีลสัตย์	ช้วนมีเว้น
ก็บมิไผฮู้	เป็นตายต้านข่าว
เจ้าหยาดน้ำ	บุญอยู่ฮอดพระอวน แท้แล้ว (มัน จงเรียน, มปป

:188)

จากข้อความที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศีลซึ่งเป็น
หลักจริยธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตในวรรณกรรมสินไช ศีลคือข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐาน
ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมี
ความปกติสุข เพื่อประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือความสุขและไม่มีการเบียดเบียนกันในสังคม
ประโยชน์ของศีลในขั้นพื้นฐานคือทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำ
ให้สามารถที่จะทำให้จิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ ในระดับของบรรพชิต ศีลจะมีจำนวนมาก
เพื่อกำกับให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรสามารถครองตนในสมณภาวะได้อย่างสมบูรณ์ และเอื้อ
ต่อการประพฤติพรหมจรรย์ในขั้นสูงต่อไปได้

หลักจริยธรรมด้านความกตัญญูทเวทีในวรรณกรรมสินไซ

กตัญญู หมายถึง บุคคลผู้รู้คุณของคนอื่น กตเวที หมายถึง บุคคลที่ตอบแทนผู้มีคุณแก่ตน ดังนั้น คำว่า กตัญญูทเวที จึงหมายถึง บุคคลผู้รู้คุณที่คนอื่นกระทำแล้วและทำตอบแทนความกตัญญูทเวทีเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมคุณลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้ เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2537 : 21)

ความกตัญญูทเวที เป็นการทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน ผู้มีความกตัญญูทเวทีย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย พระพุทธศาสนาได้กล่าวยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูทเวที และให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูทเวทีว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากมี 2 จำพวก (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 506) ได้แก่

1. บุพพการี ผู้ทำอุปการะก่อน
2. กตัญญูทเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วตอบแทน

บุพพการีบุคคล กับ กตัญญูทเวทีบุคคล คือ บุคคลที่มาคู่กันเสมอ เพราะมีผู้ทำอุปการะก่อนจึงมีผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทนและเป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะว่าหมู่สัตว์ส่วนใหญ่ถูกอวิชชาครอบงำ ยากที่จะมองเห็นคุณค่าของบุคคลอื่นได้

สรุปได้ว่า ความกตัญญู คือ การยอมรับในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวที คือ พยายามกระทำตอบแทนด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงามเพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ในวรรณกรรมสินไซได้กล่าวหลักจริยธรรมด้านความกตัญญูทเวทีไว้ในหลายตอน เช่น ตอนที่พี่น้องทั้ง 6 ไปหลอกสินไซว่าพระบิดา ต้องการให้ไปช่วยตามหาอาภักกลับมาสินไซก็

แสดงออกให้เห็นถึงความกตัญญูทเวที ที่มีต่อพระบิดาสินไซจึงรับอาสาและกล่าวออกมาว่า
พ่อเป็นผู้มีคุณ ดังความว่า

เมื่อนั้นลือเดชไท้	ท้าวซื่อสินไซ
จงใจขาน	ขอบคุณพระองค์เจ้า
พ่อหากคุณคามแท้	เทิงธรรังรือเกิง
ไทรโลกล้าน	ลือเพียงพำปุน เจ้าเอย
เฮาจักโดยอาชญแท้	เทิงธรรังรือเกิง
เอาแต่ตามคำพระ	บ่ลองเถียงเว้น
ทอจักถามถึงไท้	ทั้งสองป้าแม่ ดูก่อน
ล่อนว่าด้านตอบแค้น	คำเข้มบ่ปาน บ่ฮู้

ในอีกตอนหนึ่งสินไซได้สั่งลาสัตว์ทั้งหลายว่าต่อไปข้าพเจ้าจะได้ลากลับไปเมือง
เป็งจาลแล้ว เพื่อตอบแทนพระคุณพระบิดา และเป็นอาณิสย์ของพวกสัตว์ทั้งหลายที่ได้
ช่วยเหลือสินไซมาตลอด สินไซบอกกับสัตว์ทั้งหลายว่าจะไม่ลืมพระคุณและจะตอบแทน
พระคุณ ดังความว่า

ฟังยิวนวนวอนก้อง	ระบำพาทพินคำ พันยอ
สินไซประสงค์	สี่เมืองเดินดำน
ควรที่เฮาหลงเหล่าน	ละครโขนขับช่วง
รือว่าไ้ที่เง้า	พระยาฟ้าผ่นผาย แท้แล้ว
เฮาหากทำขอไ้	โดยตอบกตัญญู เมื่อใด
ยินอาฮม	หว่างไกรเกียรติกว้าง
เมื่อนั้นทุกสถานพร้อม	ยินดีโดยราช
ตกแต่งย้อย	ลงเหล่านช่วงกะสิง

ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติไม่เฉพาะต่อมนุษย์
ด้วยกันเท่านั้น แต่รวมไปถึงต่อสัตว์และพืชด้วย ผู้ที่มีความกตัญญูย่อมจะทำตนเองให้มี
ความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย ลักษณะของคนมีความกตัญญูตามหลัก
พระพุทธศาสนา มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1. กตัญญูชั้นสามัญ คือ กตัญญูอย่างสามัญทั่วไป หมายถึง รู้อุปการคุณที่บุคคลอื่น
ทำให้เรา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกตเวที คือ การตอบแทนคุณ ซึ่งเราจะยอมรับว่าใครมีคุณก็ต่อเมื่อ

เขาทำอะไรให้กับตนเท่านั้น เช่น ยอมรับว่าพ่อแม่มีพระคุณ เพราะได้เลี้ยงดูมา ยอมรับว่าครูมีพระคุณ เพราะได้อบรมสั่งสอน ยอมรับว่าญาติพี่น้องมีบุญคุณ เพราะเคยให้ข้าวให้ขนม

2. กตัญญูชั้นสัตบุรุษ เป็นความกตัญญูชั้นสูง หมายถึง การรู้จักคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลอื่น ใครมีความดีก็รู้ว่าเขาเป็นคนดี ไม่ว่าจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตาม ไม่ยึดเอาตัวเองเป็นเครื่องวัดความดีของคนอื่น เป็นการตัดสินความดีด้วยความดี และรู้จักน้อมทั้งว่าธรรมทั้งหลายมีคุณค่าอย่างไร และพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะที่ดีนั้นมาใส่ตัวเรา เพื่อจะได้ทำความดีเป็นแบบอย่างที่ดีเหมือนเขาความกตัญญูกตเวทิตะเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของมนุษยธรรมทั้งหลาย เพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสุขุม รอบคอบ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ จำแนกความสำคัญของความกตัญญูกตเวทิตะได้ ดังนี้

1. ความกตัญญูกตเวทิตะเป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยได้สอดแทรกความกตัญญูกตเวทิตะไว้เกือบทุกเรื่อง เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การบวช วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

2. ความกตัญญูกตเวทิตะทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการกระทำหน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสถาบันครอบครัว โดยบิดามารดาทำหน้าที่ในฐานะบุพการี และบุตรธิดาปฏิบัติหน้าที่ต่อบิดามารดาในฐานะผู้มีความกตัญญูกตเวทิตะ อันจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ ก็จะหมดไป

3. สภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะสมดุลไม่ถูกทำลาย คนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำธาร ถนนหนทาง และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่นๆ ฯลฯ ช่วยกันอนุรักษ์ บำรุง รักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่ร่วมกับมนุษย์อย่างสมดุลและกลมกลืน

4. ความกตัญญูกตเวทิตะเป็นเครื่องหมายของคนดีประโยชน์ของความกตัญญู และโทษของการไม่มีความกตัญญูทั้งต่อตนเองและต่อสังคม บุคคลผู้มีความกตัญญูเป็นคนดีและรักษาความดีไว้ได้ เป็นผู้นำค้ำจุนสังคม ได้รับการยกย่องสรรเสริญ ความกตัญญูยังทำให้คน

ในสังคมช่วยเหลือกัน พึ่งพาอาศัยอยู่กันด้วยดี มีความร่มเย็นเป็นสุข ส่วนโทษของการไม่มีความกตัญญู ย่อมทำให้ตนเองและสังคม มีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อน ความเสื่อม หาคณคบค้าสมาคมได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้ทั้งตนเองและสังคม ย่อมจะได้รับโทษของการไม่มีความกตัญญู

หลักจริยธรรมด้านความเมตตาในวรรณกรรมสินไซ

เมตตา หมายถึง การมีจิตแห่งความรักใคร่ ความห่วงใย ความสงสาร ความปรารถนาดี ความเป็นมิตร ความอนุเคราะห์โดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขหรือให้พ้นจากทุกข์โดยไม่คาดหวังว่าจะได้อะไรตอบแทน เมตตา มีลักษณะสร้างความรู้สึกร่วมกันไว้ตลอดวัน ว่า เราจะเมตตาสงเคราะห์ เพื่อนที่เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะไม่สร้างความลำบากให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความทุกข์ที่เขามี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่เขามี เราก็สบายใจไปกับเขารักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง

เมื่อเรานึกถึงหรือมองผู้ใดด้วยความรู้สึกประกอบด้วยเมตตาแล้ว จิตใจจะไม่มีความรู้สึกเกลียดชัง มีแต่ความรักใคร่ชื่นชม ความรักใคร่ชื่นชมนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ชนิดหนึ่งเป็นความรักใคร่ชื่นชมที่เป็นเมตตา อโหสะ อีกชนิดหนึ่งเป็นความรักใคร่ชื่นชมที่เรียกว่า ตัณหาเปมะ

1. เมตตาอโหสะ คือ เมตตาแท้ เป็นความปรารถนาดีต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างแท้จริงโดยไม่ยึดถือว่าผู้ที่เราแผ่ความปรารถนาดีรักใคร่นั้นมีความสัมพันธ์อย่างไรกับเรา เช่น เป็นบิดา มารดา บุตร ธิดา ภรรยา สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง เพื่อน ผู้ร่วมงาน ฯลฯ เมื่อไม่มีการยึดถือ แม้เมื่อบุคคลเหล่านั้นจะห่างไกลไปจากเรา เราก็ไม่รู้สึกเดือดร้อน คงปรารถนาให้เขาอยู่ดีมีสุข ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใด

2. ตัณหาเปมะ คือ เมตตาเทียม เป็นความปรารถนาดีเพราะมีความรักใคร่กำหนดยินดี เป็นความรักใคร่ชื่นชมที่มีการยึดถือว่าผู้นั้นผู้นี้เป็นผู้ที่เรารักใคร่ เป็นผู้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างนั้นอย่างนี้กับเรา เมื่อต้องแยกจากกันจะรู้สึกเสียใจ ไม่สบายใจ สภาวะของจิตที่มีความรักใคร่แบบนี้ ไม่ใช่จิตใจที่ประกอบด้วยอโหสะ (ความไม่โกรธ) แต่เป็นจิตใจที่ประกอบด้วยโลภะ เมตตาชนิดตัณหาเปมะนี้ จึงไม่ใช่เมตตาบริสุทธิ์เหมือนเมตตาอโหสะเป็นเมตตาเทียม แต่อย่างไรก็ดีแม้จะเป็นเมตตาเทียมก็มีประโยชน์มาก เมื่อปฏิบัติบ่อยๆ ก็อุดหนุนให้เมตตาแท้เกิดขึ้นได้เหมือนกัน ตัณหา เปมะนี้เป็นสภาพธรรมที่ขัดกันกับการเจริญสมาธิ ตลอดจนขัดต่อการเจริญจิต ให้มีสติสัมปชัญญะ ผู้ที่มุ่งบำเพ็ญเพียรให้บรรลุ

โลกุตรธรรมจะต้องกำจัดตัณหาเปะทั้งเสีย (พระมหาบัญชา สุขสมปนโน (ผาติวโรตม), 2549 : 41)

ในวรรณกรรมสินไซได้กล่าวถึงความเมตตาไว้อยู่หลายตอน เช่น ตอนวิวาหมงคล ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความรักความเมตตาที่บิดาและมารดามีต่อลูก เมื่อจะยกลูกให้พระยาสุรราชทั้งมีใจอาวรณ์และสั่งสอนลูกให้ตั้งใจทำตามจารีตประเพณีของเมืองอื่น ถึงจะห่วงใยมากเพียงใดก็ต้องยอมเพราะปรารถนาอยากให้ลูกได้อยู่สุขสบาย นับได้ว่าเป็นความรักความเมตตาที่บริสุทธิ์ของบิดามารดา ดังความว่า

เมื่อนั้นพ่อขอบข้อ	ขานลูบโลมขวัญ
ปุนพ่อบายคมควัด	พระเนตรทอดถวายเจ้า
เมื่อนั้นมารดาฮู้	เฮียงผัวฮักฮ้ำ
สองพระเนตรน้ำ	เนืองย้อยอาบองค์
ลูกแม่คือคู่แก้ว	อันเกิดกลางอก นี่แล
บัดนี้เวรจำ	จากเชื้อสองเกล้า
แม่จักสอนสู่ให้	เฮียนคุณคลองฮิต
ไกลแม่หล้า	หลอนฮ้ายบ่เฮียง ลูกเอย
ผิว่าโพยภัยต้อง	นางใดบังเกิด
ฝูงพี่น้อง	ยาฆ่าเร่งไล แม่่นอ
อันหนึ่งให้ฉลาดฮู้	เฮียนฮิตราชา
การใดภูมิประสงค์	ฮีบทวนทำเกื้อ
ฝูงใดฮ้าย	เห็นกระบวนยาเปรียบ
คนชี้เหล่า	ลอนเลี้ยงบ่ดี ลูกเอย (พระมหาบัญชา สุขสมปนโน

(ผาติวโรตม), 2549 : 78)

ในอีกตอนหนึ่งตอนสินไซไปเรียนวิชา ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงความรักความเมตตาระหว่างแม่กับลูกคือนางลุนกับสินไซ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความรักความเมตตาของแม่ที่มีอย่าแท้จริงที่มีต่อลูก ซึ่งเป็นความปรารถนาดีที่ต้องการให้ลูกปราศจากภัยต่างๆ ดังข้อความว่า

แม่นซื่อผิดชอบแท้	ควรที่กระทำตาม
ขอแท้ทำเพียรปก	โทษคามคราวแล้ว

แม่ก็โลมขวัญน้อย	สินไซชมจูบ
เจ้าแม้อยงผู้้น้อย	ไกลข้างขาดไป ได้รื้อ
ฮุ่งคำเข้า	เทียมแม่กินนม
คันทว่าไกลภูตาย	จากจอมโฮยแห่ง
อันหนึ่งเผื่อพลอยไว้	มีพลพอเพื่อน จริงรื้อ
ฮู้ว่าป่าแม่หม่อม	ตายแล้วฝ่ายหลัก ลูกเอย

ในตอนสินไซรบกับยักษ์ ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงจริยธรรมในด้านความรักความเมตตาระหว่างนางสมุณฑากับสินไซ ซึ่งเป็นความรักที่เปรียบเหมือนความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก โดยพรรณนาผ่านตัวละครคือนางสมุณฑาผู้เป็นอาภักกับสินไซผู้เป็นหลาน ดังความว่า

เจ้านี้เป็นชาติเนื้อ	องอาจหลานอา แท้แล้ว
นางกะโถมเอาหลาน	ใส่เพลาแพงล้ำ
ลำลำนีว	ทวยคี่ลูบโลม
จิตหล้าหล่ม	คินฮ้อฮอดดูลง
นางกะฮักแจ่มเจ้า	ชมจูบจอมขวัญ
หลานเดียวเดิน	ดั่งรื้อเถิงซ้อย
มีทั้งผาชันล้ำ	หลายพะนอนน้ำล่อง
มีทั้งดงด่านช้าง	เสื่อฮ้ายเผดผี แท้หนา (พระมหาบัญชา สุขสมปนโน

(ผาติวโรตม), 2549 : 186)

หลักจริยธรรมในด้านความเมตตาในวรรณกรรมสินไซเป็นความเมตตาที่บริสุทธิ์ ที่พ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อา ที่มีต่อลูกหลานและเป็นความเมตตาแบบร่วมทุกข์ในสังสารวัฏที่สามิและภรรยามีต่อกัน หรือความเมตตาระหว่างมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ร่วมโลกเดียวกัน ทั้งสองแบบก็คือความเมตตา ที่ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญเช่นเดียวกัน ความเมตตาเป็นหลักจริยธรรมที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก สามารถสรุปประโยชน์ของความเมตตาได้ ดังนี้

1. ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เมื่อตื่นก็เป็นสุข เมื่อหลับก็เป็นสุขและไม่ฝันร้าย คือผู้ปฏิบัติเมตตาภาวนาตื่นขึ้นมาทำธุรกิจต่างๆ ด้วยจิตใจเบิกบาน และเวลานอนก็นอนอย่างคนที่มีความสุขสดชื่น ฝันเห็นแต่สิ่งดีๆ ไม่มีความลามกหรือสิ่งที่จะนำไปสู่เหตุร้าย เป็นที่รัก

ของมนุษย์ อมนุษย์ และเทวดาทั้งหลาย คือ เมื่อบุคคลเจริญเมตตาภาวนาจะเป็นคน มีความรักให้แก่คน สัตว์ และเทวดาทั้งหลาย ไม่ว่าจะคิดทำ หรือพูดก็ประกอบไปด้วยความเมตตา ความบริสุทธิ์ และความหวังในการยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ดังนั้นผู้ที่พบเห็นต่างก็จะเห็นคุณค่า และรักใคร่พอใจ แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เปรต หรือสุรกายก็รักใคร่ไม่ทำร้าย อีกทั้งเทวดาจะช่วยคุ้มครองป้องกันให้พ้นจากอันตราย และให้พบความสำเร็จในชีวิต ไฟ ยาพิษ หรืออาวุธ ไม่สามารถทำอันตรายได้ คือ บุคคลซึ่งเจริญด้วยเมตตาภาวนาจะมีพลังแห่งเมตตาคุ้มครองตัวอยู่ ดังนั้นก็จะมีศัตรูมุ่งทำร้าย อันตรายที่จะเกิดจากไฟอาวุธ และยาพิษก็ไม่มี

2. ประโยชน์ต่อตนเอง ผู้เจริญเมตตา ย่อมมีผิวหน้าสดใส จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิได้เร็ว และเมื่อถึงเวลาตายก็จะมีสติสัมปชัญญะดี คือ เมื่อเป็นผู้มีจิตใจดี ผิวหน้าก็จะผ่องใส ผิวพรรณทั่วไปก็เปล่งปลั่งความสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิได้รวดเร็ว ไม่ฟุ้งซ่านไม่เฉื่อยชา เป็นจิตใจที่สะอาด ไม่ขุ่นมัว ไม่มัวหลงใหลในกิเลสมีความน่ารักน่าเข้าใกล้ เมื่อถึงเวลาเสียชีวิตก็จะมีสติสัมปชัญญะดี ไม่หลงพันเพื่อน เนื่องจากได้กระทำความดีมีเมตตาอย่างมาก

3. ประโยชน์ต่อตนเองกับสังคม ประโยชน์จากการมีความเมตตาต่อสังคม คือ เมื่อคนส่วนมากในสังคมมีความเมตตาในจิตใจ จะไม่มีการทำร้ายกัน ไม่มีการทุจริตฉ้อโกง ไม่มีการผิดประเวณี ไม่มีการพุดเท็จ และไม่เสพล้างเสพยัดยัดให้โทษ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ คนในสังคมจะเต็มไปด้วยความสุข ไม่มีศัตรู มีแต่ความเป็นเพื่อน มีความรักทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังอันจะทำให้สังคมประเทศชาติมีแต่ความเจริญก้าวหน้าไปด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2537 : 31)

ประโยชน์หรืออานิสงส์ของความเมตตา มีทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น ในด้านประโยชน์แก่ตนเอง การมีเมตตาเป็นพื้นฐานจิตใจ ทำให้มีจิตใจดีงาม ปราศจากกิเลส ตัณหา และสัตว์อื่น เมื่อมีจิตใจดีก็ย่อมมีความประพฤติและคำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา เมื่อคิด พูด และทำด้วยจิตที่เมตตา ก็จะทำให้บุคคลนั้นไม่เบียดเบียนใคร หลบและตื่นเป็นสุข นอนไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาคุ้มครอง และอันตรายอื่นใดก็ทำร้ายมิได้

หลักจริยธรรมด้านทศพิธราชธรรมในวรรณกรรมสินไซ

ทศพิธราชธรรม หมายถึง จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2538 : 383) ทศพิธราชธรรมหรือ

ราชธรรม 10 คือ จริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้

1. ทาน หมายถึง พระราชทานพัสดุสิ่งของ หรือปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต แก่ผู้สมควรได้รับ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ และราษฎรผู้ยากไร้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ แก่พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ตามสมควรแก่ฐานะ

2. ศิล หมายถึง การทรงศีล หรือการที่ทรงตั้งสังวรรักษาพระอาการ กาย วาจา ให้สะอาดปราศจากโทษอันควรครหา ทรงมีพระราชศรัทธาในบรรพพุทธานุศาสนานเป็นอย่างยิ่ง ได้เสด็จออกทรงผนวช เพื่อทรงศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย

3. บริจาค หมายถึง การพระองค์พระราชบริจาคนไทยธรรม หรือสิ่งของที่พระราชทานให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ตามฐานะที่ราชการฉลองพระเดชพระคุณ รวมทั้งพระราชทานแก่ประชาชนผู้ยากไร้ได้อาศัยเลี้ยงชีวิต

4. อาชวะ หมายถึง ความซื่อตรง ทรงมีพระราชอัธยาศัย อันประกอบด้วยความซื่อตรง ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธ์มิตรและพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง ไม่ทรงคิดลวง ประทุษร้ายโดยอุบายผิยธรรม

5. มัทวะ หมายถึง ความอ่อนโยน ทรงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ดื้อดึงถือพระองค์แม้มีผู้ตักเตือนในบางอย่าง ด้วยความมีเหตุผลก็จะทรงพิจารณาโดยถี่ถ้วน ถ้าถูกต้องดีชอบก็ทรงอนุโมทนา และปฏิบัติตาม ทรงสัมาคารวะอ่อนน้อมแก่ท่านผู้เจริญโดยวัยและโดยคุณ

6. ตบะ หมายถึง ความเพียร ทรงสมทานกุศลวัตร ด้วยการเอาพระราชหฤทัยใส่ในการปกครองพระราชอาณาเขต และประชาชนให้มีความสุขปราศจากภัยอันตราย ตลอดจนการที่ทรงมีพระอุตสาหะอันแรงกล้าในกุศลสมทาน ระวางบาปที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และเพื่อจะกำจัดบาปกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมสูญ ไม่ตั้งอยู่ในพระสันดาน

7. อักโกระ หมายถึง ความไม่โกรธ ทรงมีพระกริยาที่ไม่โกรธโดยวิสัย มิใช่เหตุที่ควรโกรธ แม้มีเหตุที่ให้ทรงพระพิโรธ แต่ทรงข่มเสียให้อันตรธานสงบระงับไป ด้วยทรงมีพระเมตตาอยู่เสมอ ไม่ทรงปรารภจะก่อภัย ก่อเวรแก่ผู้ใด

8. อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน ด้วยทรงมีพระราชอัธยาศัยยกย่องพรด้วยพระราชกรุณา ไม่ทรงปรารภจะก่อทุกข์แก่ผู้ใดแม้กระทั่งสัตว์ ไม่ทรงเบียดเบียนพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และอาณาประชาราษฎร์ ให้ลำบากด้วยเหตุอันไม่ควรกระทำ

9. ขันติ หมายถึง ความอดทน ทรงมีพระราชหฤทัยดำรงมั่นในขันติ มีความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน เช่น อดทนต่อทุกข์ อดทนต่อเวทนาอันเกิดขึ้นในพระกาย และทรงมีพระขันติเมตตากรุณาธิคุณ งดโทษผู้มีความประมาท กระทำผิดล่วงพระอาญา และควรจะลงราชทัณฑ์ แต่ก็ทรงระงับด้วยความอดทนไว้ได้

10. อวิโรธนะ หมายถึง ความเที่ยงธรรม ทรงรักษาความยุติธรรมไม่ให้แปรผันจากสิ่งที่ตรง และดำรงพระอาการไมยินดี ยินร้าย ต่ออำนาจคติทั้งปวง หรืออีกนัยหนึ่ง คือความไม่ประพฤติดิฉินในชาติติยราชประเพณี ทรงดำรงอยู่ในพระราชจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง (พุทธทาสภิกขุ, 2549 : 23)

ในวรรณกรรมสินไซ ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้นำหลักทศพิธราชธรรมมาแสดงไว้เป็นวิธีการประพันธ์ที่ผู้ประพันธ์พยายามที่จะสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในประเด็นต่างๆ ทั้งที่เป็นหลักจริยธรรมและหลักศีลธรรม ในส่วนของหลักจริยธรรมโดยเฉพาะหลักทศพิธราชธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมสินไซ ที่ปรากฏชัดเจนนั้นมีเพียงตอนเดียว คือตอนที่สินไซสอนศีลธรรมแก่พวักยักข์กุมภณัฏฐ์และนาคทั้งหลาย เกี่ยวกับหลักปกครองบ้านเมือง ว่าผู้เป็นใหญ่ในการปกครองบ้านเมืองนั้น ควรมีหลักธรรมประจำใจในการปฏิบัติไม่ควรประมาทในธรรมเหล่านั้น ควรตั้งมั่นในธรรมอยู่ตลอดเวลา โดยผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้ยกขึ้นมาอธิบายครบทุกข้อ ดังความว่า

ทานนั้น	ทานไปอย่าขาด
ทำชู้มี	ป่าใบไม้ไป
สัจนั้น	รักษาศีลอย่าขาด
ศีลห้าตั้ง	ระวังไว้อย่าไล
จาคะนั้น	ยินดีแจกจ่าย

เสื่อผ้าพร้อม	ของใช้เครื่องกิน
อาชะวังนั้น	ให้มีใจอันซื่อ
อย่าได้คิดโลบเลี้ยว	ลวงล้อหลอกไผ
มัททะวังนั้น	ให้มีใจอันอ่อน
อย่าโกรธกล้า	แข็งเข้มบ่ดี
ตะป่งนั้น	ให้รักษาศีลแปด
เผาบาปฮ้าย	หายเสี่ยงเสื่อมสูญ
ขันตีให้	มีใจด้อม
สมพอเว้าจ้งเว้า	คำเข้มอย่าจา
อวิหิงสา	ให้มีใจคิดฮ่ำ
อย่าเป็นฝูงไพร่น้อย	คนให้ขมอดขอ
อโกธห้าม	หักใจคิดถี่
อย่าได้เชิงโกรธกล้า	ทำฮ้ายไพร่เมือง
อวิโรธห้าม	โนมนทุกสิ่ง
อย่ามีใจโกรธฮ้าย	คำเข้มด่าไผ (พุทธทาสภิกขุ, 2549 : 426)

จริยธรรมในการปกครองบ้านเมืองในวรรณกรรมสินไซ ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้แสดงหลักทศพิธราชธรรมผ่านตัวสินไซ เพื่อเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าผู้ที่จักปกครองบ้านเมืองหรือปกครองคนทั่วไป ให้ประพฤติตามหลักธรรมในทศพิธราชธรรม บ้านเมืองถึงจะร่มเย็นเป็นสุข ผู้ใต้บังคับบัญชาก็ไม่เดือดร้อน และทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นพระราชหรือกษัตริย์เท่านั้นถึงควรถือปฏิบัติ แต่ผู้มีอำนาจในการปกครองก็ควรถือปฏิบัติไว้เช่นกัน

สรุป

วรรณกรรมสินไซ นับเป็นวรรณกรรมสำคัญและเป็นที่ยอมรับสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เป็นวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านในแถบกลุ่มวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมลาว ได้มีการสืบทอดต่อกันมา และหลอมรวมความเชื่อความศรัทธาเข้ากับพุทธศาสนาทำให้ตำนานเรื่องเล่า สินไซกลายเป็นความนิยมในยุคต่อมา มีความโดดเด่นคือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือมีการใช้คำกลอนอีสาน

ในการแต่งซึ่งเป็นภาษาที่ได้อ่านแล้วเข้าใจง่าย ผู้ประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้นำหลักพุทธธรรมมาสอดแทรกในการใช้บรรยายตัวละครในเรื่องการที่ผู้ประพันธ์สอดแทรกหลักพุทธธรรมในวรรณกรรมสันไช ผู้ประพันธ์ใช้หลากหลายวิธีในการสอดแทรก เช่น การพรรณนาโดยใช้หลักธรรม คติธรรม ผ่านบทสนทนาหรือพฤติกรรมของตัวละครแทนการนำหลักธรรม คติธรรม มาอธิบายโดยตรง ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกหลักพุทธธรรมโดยการให้ตัวละครเป็นผู้อธิบายหลักธรรม คติธรรม ต่างๆ ทั้งที่เป็นหลักจริยธรรมและหลักศีลธรรม

ผู้ประพันธ์ได้มีการสอดแทรกหลักจริยธรรมที่สำคัญ 4 เรื่อง ได้แก่ 1) ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกาคือข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขและไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม 2) ความกตัญญูกตเวทิตี คือคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น 3) ความเมตตา คือ การมีจิตแห่งความรักใคร่ ความห่วงใย ความสงสาร ความปรารถนาดี ความเป็นมิตร ความอนุเคราะห์โดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขหรือให้พ้นจากทุกข์โดยไม่คาดหวังว่าจะได้อะไรตอบแทน 4) ทศพิธราชธรรม คือ จริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา พิณทอง. (2524). *สังขศิลป์ชัย*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2537). *ทำอย่างไรจึงจะหายโกรธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2537). *คนไทยกับป่า*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2538). กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาบัญชา สุขสมปนโน (ผาติวโรดม). (2549). *การศึกษาวิเคราะห์หลักเมตตาธรรมในคัมภีร์พระพุทธานุญาตว่าทักขิพระคัมภีร์คริสต์ธรรม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตมหาวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทศพิธราชธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- มัน จงเรียน. (มปป.). *สังฆศิลป์ชัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทักษิณ.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ และคณะ. (2551). *พฤติกรรมความเชื่อของประชาชนในวรรณกรรมเรื่องสังฆศิลป์ชัย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อริยวัฑฒิ 5 ในฐานะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน Ariyā Vaddhi 5 as The Desirable Characteristics of Youth

พระครูสุตภทธรธรรม¹,
พระมหาสารรอง สณฺญโต², ประยูร แสงใส³ และหอมหวล บัวระภา⁴
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹²³
มหาวิทยาลัยขอนแก่น⁴
**Phakru Sutahphattaradham¹,
Phramaha Samrong Saññato²,
Prayoon Saengsai³ and Homhuan Buarapha⁴**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand¹²³
Khon Kaen University, Thailand⁴
Corresponding Author, E-mail: msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

เยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคม คือผู้ดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป โดยเป็นผู้ยึดถือหลักอริยวัฑฒิ 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วย 1) ศรัทธา คือ ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ความมั่นใจในความจริง เป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิและปัญญา ถ้ามีองค์ประกอบศรัทธาแล้วจะต้องมีองค์ประกอบด้วยปัญญาคู่กันเสมอ 2) ศีล คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การสำรวมระวังกาย วาจา และในจิตใจอย่างมั่นคง 3) สุตะ คือ การได้เรียนรู้มาก รอบรู้ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตสูงขึ้น การดำเนินชีวิตก็มีความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและมีฐานะในอนาคตที่มั่นคง 4) จาคะ คือ การเสียสละ แบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการลดความเหินแกล้ว 5) ปัญญา คือ มีความรู้เหตุ รู้ผลอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง รู้บาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ดีชั่ว ถูกผิด สิ่งควรทำควรเว้น มีความเชื่อประกอบด้วยเหตุผลไม่หลงเชื่ออย่างมกมาย มีความรู้จริง เข้าใจเหตุผลและรู้เท่าทันโลก เมื่อเยาวชนยึดถือ และปฏิบัติตามหลักอริยวัฑฒิ

วันที่รับบทความ: 3 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 3, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

5 แล้ว ก็จะได้เยาวชนที่พึงประสงค์ที่จะช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา เป็นเยาวชนต้นแบบและ
เป็นฐานรากที่ดีของประเทศชาติในอนาคต

คำสำคัญ: อริยวัฑฒิ 5; หลักพุทธธรรม; เยาวชน

Abstracts

Buddhist Principles of Youth have a Buddhism way in their life. They believe in Buddha Gem Acting in accordance with Buddhist principles and a good example to the public. By the way noble growth 5 in their life by following 1) confidence, means believing in the lesson and having confidence of real life. This is a thing to make life become more calmed down. By having wisdom, there is confidence that always stay by it. 2) Morality means not to make other bad, and not to disturb them. This stays with the calmed down feeling, and by controlling the heart. 3) Learning means gaining knowledge, and by getting a vision. It can make life become successful, and increase at a high level. Individuals will be happy, and be successful in life; as well as having peacefulness, and happiness. 4) liberality means share to people, and helping people. This prevents selfishness from occurring. 5) Wisdom, means understanding the lessons, real things to make everything clear, know both the bad and good things, know what things shouldn't be done, and know about the real. This help to understand the lessons seen throughout life, at an early age. When a person is young, they will have noble growth 5. The young will make the religion, and be the nice example when young in the country in the future.

Keywords: Ariyā Vaddhi 5; Buddhist Principles; Youth

บทนำ

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศด้วย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันความเสื่อมทางจิตใจก็ทวีขึ้นจนน่าวิตก ดังจะเห็นได้จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น อย่างสลับซับซ้อน เช่น ผู้คนไม่เคารพต่อศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ขาดระเบียบวินัย มี ค่านิยมในการฟุ่มเฟือย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไปจนถึงการก่ออาชญากรรมรุนแรงใน รูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาแค่วัตถุเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ไม่ได้พัฒนาคุณธรรมในจิตใจ ทำให้สภาพสังคมทั่วไปจึงอยู่ในขั้นวิกฤติ เพราะการพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นที่ทางวัตถุมาก

โดยเฉพาะการพัฒนาประเทศชาติ ซึ่งแท้จริงแล้วการพัฒนาประเทศจะให้เกิดความสมดุลนั้น จะต้องมีการพัฒนาจิตใจของเยาวชนควบคู่ไปด้วย

สังคมปัจจุบันต้องการเยาวชนที่มีคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นรากฐานของสังคม เป็นเยาวชนมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปลูกฝังเยาวชนให้เป็นคนดีที่พึงประสงค์ของสังคม คือ อริยวัฑฒิ 5 เพราะเป็นหลักความเจริญของอารยชน ครอบครัวการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในด้านความเชื่อด้วยเหตุผล ในด้านความประพฤติดีมีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต ในด้านการเล่าเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ ในด้านการเสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น และในด้านความรอบรู้ มีเหตุผล และมองชีวิตตามความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 249) ซึ่งหากนำหลักอริยวัฑฒิ 5 มาปลูกฝังให้กับเยาวชนด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมแล้ว เยาวชนเหล่านี้ก็จะกลายเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยค้ำจุนรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ดีงามและเป็นเสมือนหน่อแก้วของพระพุทธศาสนา ที่จะเติบโตใหญ่ไปในภายภาคหน้า เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุคคลอื่นในสังคมได้ปฏิบัติตาม และเป็นฐานรากที่ดีของประเทศชาติในอนาคตต่อไป

ความหมายของอริยวัฑฒิ 5

อริยวัฑฒิธรรม 5 เป็นธรรมสำหรับอริยะชน หรือสัตบุรุษ ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา (อง.อภฺรฺรูก. (ไทย) 23/23-24/266-268) พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลใดในโลกนี้เจริญด้วยอริยวัฑฒิธรรม 5 ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา บุคคลนั้นเป็นอริยะชน เป็นสัตบุรุษ (อง.ทสก. (ไทย) 24/74/162-163) และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของ อริยวัฑฒิ 5 ไว้ว่า อริยวัฑฒิ หรืออารยวัฑฒิ 5 ความเจริญอย่างประเสริฐ, หลักความเจริญของอารยชน คือ

1. ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ให้หลักแห่งความจริงอย่างดีงามอันมีเหตุผล
2. ศีล คือ ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต
3. สุตะ คือ การเล่าเรียนสดับฟังศึกษาหาความรู้
4. จาคะ คือ การเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว

5. ปัญญา คือ ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 150)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงอริยวัฑฒ 5 ในต้นฉบับหลักสูตรพระพุทธศาสนาฉบับปรับปรุงใหม่ให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 ไว้ว่า อริยวัฑฒ 5 อย่าง คือ 1) มีความศรัทธา วัตจากเด็กมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยากเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 2) ศีล วัตจากความมีระเบียบวินัยเคารพกติกาของสังคมของเด็ก 3) มีสุตะ วัตจากพฤติกรรมความเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนรู้ทันเหตุการณ์ต่างๆ 4) จาคะ วัตจากกิจกรรมการช่วยเหลือสังคมของเด็ก และ 5) มีปัญญา วัตจากความคิดและพฤติกรรมของเด็กว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำเพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับและนำวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า อริยวัฑฒ 5 หมายถึง หลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามหรือความเป็นคนดี ประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ คือ ศรัทธา คือ ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยปัญญาและเหตุผล ศีล ในทางปฏิบัติคือการรักษาศีล สุตะ คือ การศึกษาและแสวงหาความรู้ จาคะ คือ การรู้จักเสียสละ แบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น และสุดท้ายปัญญา คือ มีความรู้จริงและชัดเจน เข้าใจเหตุผลและรู้เท่าทันโลก

ความเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคม

คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ที่วิเคราะห์จากหนังสือวันเด็กแห่งชาติทุกช่วงกลุ่ม ตั้งแต่ พ.ศ.2502-2548 พบว่า คุณลักษณะที่ปรากฏมากที่สุดตามลำดับในแต่ละด้านคือ

1. ด้านสุขภาพมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์มีความรักความเชื่อมั่นในตนเองมีความร่าเริงแจ่มใส
2. ด้านนิสัยมีความซื่อสัตย์สุจริตมีความขยันขันแข็งมีความสนใจใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
3. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการโดยทั่วไปมีความสามารถในการคิดและรู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความสามารถในการประกอบอาชีพและหารายได้พิเศษ
4. ด้านจริยธรรมมีศรัทธาเชื่อมั่นในการทำความดีมีมานะพยายามและอดทนต่อความยากลำบากมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น

5. ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นมีความรักความผูกพันกับบุคคลในครอบครัวมีความรักความเป็นมิตรกับผู้อื่น

6. ด้านวัฒนธรรมและประเพณีมีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยงดงามตามแบบไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและนิยมไทยมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีไทย

7. ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามหน้าที่มีความรักชาติและท้องถิ่นของตนมีความเลื่อมใสในศาสนาและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 26) ได้กล่าวถึงลักษณะของเยาวชนที่พึงประสงค์ในเป้าหมายของวันเยาวชนแห่งชาติว่า คุณสมบัติของเยาวชนที่พึงประสงค์นั้น มี 6 ประการคือ

1. มีความผูกพันในครอบครัว ภาคภูมิใจในความเป็นไทยและดำรงชีวิตด้วยการรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น

2. มีสุขภาพแข็งแรงรู้จักป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติด

3. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จริยธรรม คุณธรรม มีความรับผิดชอบเป็นไปตามวัย

4. มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และภาคภูมิใจในการทำงานที่สุจริต

5. รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

6. รู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของเด็กไทยที่ควรจะเป็นไว้ในหนังสือ การสร้างเสริมคุณลักษณะเด็กไทย ไว้ว่า เด็กไทยก็เป็นมนุษย์นั่นแหละความเป็นมนุษย์ก็มองได้ 2 อย่างคือ มองระยะยาวกับระยะสั้น ระยะยาวก็คือความเป็นมนุษย์ที่ยืนตัวอยู่ในฐานะมนุษย์ ที่ไม่ว่าจะอยู่ในยุคไหนก็เป็นมนุษย์ แล้วมนุษย์ที่ดี ที่มีคุณสมบัติซึ่งเรียกได้ว่ายืนตัวนั้นเป็นอย่างไรรูปแบบหนึ่ง ส่วนระยะสั้นก็คือมนุษย์ที่อยู่ในกาลเทศะต่างๆ กันในยุคสมัยและในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป ซึ่งมีปัญหาเฉพาะของยุคสมัยไม่เหมือนกัน โดยเอาสองอย่างนี้มากลั่นกันไปพูดแบบสั้นๆ จะพูดให้น้อยๆ เอาแค่ 4 ข้อ คือ

1. เข้าถึงธรรมชาติ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญ ที่ว่าเข้าถึงธรรมชาตินั้นรวมไปถึงการรู้จักปฏิบัติต่อวัตถุสร้างสรรค์ของมนุษย์ ตลอดจนเทคโนโลยีด้วย ในแง่ที่โยงกับธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดความแปลกแยกไม่ขัดแย้ง แต่ให้สำนึกตระหนักถึงกัน ให้เกื้อกูลกัน

2. ไม่ขาดไมตรี คืออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความพร้อมที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์สังคม ข้อนี้ก็เรื่องใหญ่ เป็นเรื่องของสังคมมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ซึ่ง

โยงต่อออกไปประสานกับข้อหนึ่งด้วย รวมเป็นสิ่งแวดล้อม 2 ชั้น 2 ด้าน สิ่งแวดล้อมด้านมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมด้านธรรมชาติ รวมถึงโลกแห่งวัตถุทั้งหมด

3. มีจิตตั้งมั่น คือมีจิตใจเข้มแข็งมีพื้นฐานจิตใจที่มุ่งมั่นจะพัฒนาชีวิตของตนให้เจริญงอกงามขึ้นไปจนเต็มศักยภาพภาพแห่งความเป็นมนุษย์ของตน ทั้งนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญถ้าคนมีความมุ่งมั่นจะทำให้ชีวิตของตัวเองให้ดีที่สุด ให้เต็มศักยภาพ ก็จะไม่ประมาท จะไม่หลงใหลเพื่อเพลินตลอดไปกับสิ่งภายนอกที่มาล่อเร้าชักจูง แต่เวลานี้เด็กมักจะลืมไปเลย ไม่นึกถึงการพัฒนาชีวิตของตน นึกถึงคลื่นอยู่แค่สิ่งเสพบริโภคเท่านั้นและนึกถึงความสุขก็มองแค่ความสุขจากการเสพบริโภค

4. ใช้ปัญญาพาชีวิตถึงจุดหมาย ผู้มีปัญญาที่สามารถแก้ปัญหาได้และนำทางพาชีวิตไปถึงจุดหมาย คุณสมบัติที่ว่ามาทั้งหมดทั้ง 3 ข้อนั้น จะสัมฤทธิ์ได้ก็ด้วยมีปัญญาเป็นหลักประกัน ถ้าไม่มีปัญญา ทุกอย่างก็เลื่อนราง เพราะฉะนั้น ข้อท้ายนี้ถือว่าครอบคลุม คือทำให้ทุกอย่างที่ว่ามานั้นบรรลุผลสำเร็จ โดย 4 ข้อนี้แหละเป็นคุณสมบัติสำคัญ ตอนนี้ถ้าเราเอาคุณสมบัติ 4 ข้อนี้มาตั้งเป็นจุดหมายในการพัฒนาคน เราก็จะมองเห็นปัญหาของสังคม โดยเฉพาะปัญหาของเด็กและเยาวชนที่มีมากมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 22)

จากที่กล่าวมา ผู้เขียนสรุปความเกี่ยวกับความเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคมได้ว่า เยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคมนั้นจะต้องเคารพกฎหมายและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม เป็นผู้ไม่เหตูผล และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้ไม่นำใจ มีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความขยันหมั่นเพียร มุ่งแสวงหาความรู้ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชนและประเทศชาติและเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

อริยวัฑฒิ 5 กับความเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคม

อริยวัฑฒิ 5 เป็นหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามหรือความเป็นคนดี หากนำหลักอริยวัฑฒิ 5 มาปลูกฝังให้กับเยาวชนด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมแล้ว สังคมก็จะได้เยาวชนที่พึงประสงค์กลายเป็นกำลังสำคัญชาติและพระพุทธศาสนาต่อไป ดังนี้

1. การเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมด้วยศรัทธา

ศรัทธา ซึ่งจะหมายถึงความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นภูมิกันทางความคิดของเยาวชนได้ คือ ตถาคตโพธิศรัทธา ซึ่งเป็นฐานของความเชื่อมั่นในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ ความมั่นใจในความจริง ความดี ในสิ่งที่นับถือปฏิบัติ ศรัทธามีประโยชน์ คือ เป็นปัจจัยนำไปสู่การมี สมาธิ ปัญญา และเกิดความ پاکเพียรในการปฏิบัติและเป็นสิ่งเหนี่ยวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งที่ชักจูงให้ความชั่ว (พุทธทาสภิกขุ, 2533 : 5) และความหมายของศรัทธาในพุทธศาสนาก็ยังหมายถึง ความเชื่อ ความนับถือที่ระกอบด้วยปัญญาและเหตุผล เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาเน้นสอนคนให้มีเหตุผล ไม่เชื่ออย่างงมงายคำสอนของพระพุทเจ้า ถ้ามีองค์ประกอบศรัทธาแล้วจะต้องมีองค์ประกอบด้วยปัญญาคู่กันเสมอ (เสกสันต์ ศิริวรรณ, 2553 : 23)

เยาวชนที่เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีศรัทธามากขึ้น และยังได้รับการปลูกฝังลักษณะทางพระพุทธศาสนาจากครอบครัว จะเป็นผู้ที่มีลักษณะทางพุทธสูงและมักจะเป็นผู้ที่ให้ความสนใจในหลักธรรม คำสอน และสุดท้ายนำไปสู่การปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสะท้อนการได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวนั้น หมายความว่า หากครอบครัวหรือบิดามารดาได้ให้การปลูกฝังลักษณะทางพระพุทธศาสนาที่ดีต่อบุตร ย่อมส่งผลต่อการสร้างเสริมลักษณะหรือพฤติกรรมของบุตรให้เป็นไปในแนวทางที่ดีเช่นเดียวกัน ศรัทธามีบทบาทสำคัญมากสำหรับผู้ที่ยังไม่เกิดปัญญา ผู้ที่ยังไม่หมดกิเลสศีลจะดำรงอยู่ได้ดีด้วยศรัทธา แต่เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนจนถึงระดับปัญญา ศรัทธานั้นควรเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา เพราะหากอาศัยศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็อาจมีโทษมากกลายเป็นตัวขัดขวางการสร้างปัญญาเสียเอง (เสกสันต์ ศิริวรรณ, 2553 : 28)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาถือว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ความมั่นใจในความจริง เป็นปัจจัยนำไปสู่การมีสมาธิและปัญญา ถ้ามีองค์ประกอบศรัทธาแล้วจะต้องมีองค์ประกอบด้วยปัญญาคู่กันเสมอ เยาวชนที่เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีศรัทธาและให้ความสนใจในหลักธรรมคำสอน และนำไปสู่การปฏิบัติด้วยตนเองต่อไป

2. การเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมด้วยศีล

ความสำคัญของศีลไว้ว่า พระพุทธเจ้าบัญญัติศีล 5 ขึ้นมาเพื่อป้องกันความขัดแย้งอันจะนำไปสู่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมยุคหลัง โดยเฉพาะป้องกันปัญหาการละเมิดสันติภาพของโลกปัจจุบัน การหันหน้าเข้าหาศีลธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดที่จะทำให้มนุษย์มี

สันติภาพ หรืออยู่กันอย่างสงบเย็นได้ (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2549 : 45) เพราะการปฏิบัติตามหลักศีล 5 จะทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติในเรื่องของศีลก็คือการสำรวมระวังกายและวาจาที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยมีเมตตาธรรมเป็นเครื่องผดุงใจที่จะไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

การที่จะเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมด้วยศีลนั้น ควรได้รับแนวทางการส่งเสริมการรักษาศีล 5 สำหรับเยาวชน คือ 1) การพัฒนาตน ชุมชน เพื่อนำไปสู่รูปแบบสังคมที่มีการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี จัดให้มีการฟังธรรมะ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โรงเรียนควรให้หยุดเรียนในวันพระและให้เด็กๆ เข้าวัดฟังธรรม 2) ความคาดหวังในสังคมหรือชุมชนต่อการสืบต่อพระพุทธศาสนา และการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องให้สังคมไทยให้ความสำคัญทางศาสนามากขึ้น ปลุกจิตสำนึกให้รู้จักพอเพียง ให้มีวิชาการศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรม ให้เด็กไทยเห็นถึงความสำคัญและเป็นหลักในการสืบสานประเพณีวัฒนธรรม 3) มีการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในวันหยุดหรือวันสำคัญให้กับสมาชิกในชุมชน จัดให้มีพระไปสอนในช่วงโม่งเรียนของนักเรียนและต้องมีการประเมินผลตามสมควร จัดโครงการในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ และควรปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็กมีการฝึกวิปัสสนากรรมฐานในชุมชนเพื่อฝึกให้คนมีสติและมีความคิด เป็นการฝึกจิตใจให้สามารถต้านทานอบายมุข

ดังนั้น ศีลจึงมีความสำคัญต่อการเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคมคือ เยาวชนที่ยึดมั่นในศีลจะไม่เบียดเบียนผู้อื่น เพราะการยึดมั่นในศีลก็คือการสำรวมระวังกายและวาจา มีความตระหนักในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจิตใจอย่างมั่นคง โดยมีเมตตาธรรมเป็นเครื่องกำกับจิตใจ

3. การเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมด้วยสุตะ

สุตะ คือ ฟัง ไม่ใช่แค่ฟัง แต่หมายถึงการแสวงหาแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในโลกยุคดิจิทัล ทั้งข้อมูลที่มีประโยชน์และข้อมูลที่เป็นโทษ คนสมัยใหม่นี้จึงต้องมีวิจารณญาณเลือกข้อมูลและสามารถแปลงข้อมูลให้เป็นประโยชน์ได้ ในทางพระพุทธศาสนา มีวิธีคิด 10 วิธี โดยย่อลงเป็น 4 คือ 1) คิดเป็นระบบระเบียบ 2) คิดถูกวิธี 3) คิดมีเหตุผล 4) คิดเร้ากุศลหรือคิดสร้างสรรค์ในทางดี โดยข้อที่ 4 นี้เป็นตัวควบคุมให้ความคิดเป็นไปในทางถูกต้องยิ่งขึ้น เยาวชนที่ดีของสังคมพึงเป็นผู้คิดเป็นและได้เรียนรู้และอบรมกาย วาจา และใจ ตามพระสัทธรรม เพื่อก่อให้เกิดสติปัญญารอบรู้อย่างกว้างไกล ผู้มีสุตะจึงเป็นผู้ที่มีความรู้ มี

สติปัญญาและมีคุณธรรมประจำใจ นับว่าเป็นผู้มีทรัพย์อันประเสริฐเสมือนมียานพาหนะนำชีวิตและมีประตูที่ส่องทางการดำเนินไปสู่ความสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรือง มีความสุข และมีความมั่นคงแห่งชีวิต

ส่วนผู้ที่ปล่อยตัวปล่อยใจให้เป็นไปตามอำนาจของกิเลส สนใจแต่เรื่องเหลวไหลไร้สาระ เป็นเด็กในวัยเรียนก็ไม่เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน ชอบคบหมู่มั่วเพื่อนเสเพลที่ชอบชักนำไปสู่ทางที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย เช่น แหล่งอบายมุข แหล่งบันเทิงเรีงมย์ต่างๆ นำให้หลงเสพลิงเสพติดมันเมาให้โทษ ทำให้เสียทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต การเรียนก็ล้มเหลวเพราะขาด สุตะ ทำให้ไม่มีวิชาความรู้และสติปัญญาสามารถพอจะประกอบอาชีพสุจริตที่ดีๆ ในอนาคตได้ จึงต้องกลายเป็นคนอับจนขั้นแค้น ยากที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้

จากที่กล่าวมาผู้เขียนมองว่า เยาวชนในสังคมพึงยึดมั่นในหลักสุตให้แน่วแน่ไว้ เพราะสุตก็คือ การได้เรียนรู้มาก รอบรู้ และทำให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตสูงขึ้น หากเยาวชนมีคุณธรรมข้อนี้ประจำใจ การดำเนินชีวิตก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและมีฐานะในอนาคตที่มั่นคง ไม่ขัดสนจนปัญญา ผู้ที่ได้เรียนรู้มามากย่อมมีความรู้สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสามารถและมีคุณธรรมแม้เวลาลำบากเดือดร้อนก็พอแก้ไขเอาตัวรอดได้

4. การเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมด้วยจาคะ

หลักธรรมสำหรับเยาวชนชาวพุทธที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ จาคะ ในมหานามสูตรได้กล่าวถึงจาคะไว้ว่า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นนั้นเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตอบว่า มหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทินมีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการให้ทาน และการแจกทานอยู่ครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ (ส.ม. (ไทย) 19/1033/554)

จาคะ แปลว่า ความเสียสละ การแบ่งปัน ความเอื้อเฟื้อ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า ทานและบริจาค และหมายถึงการสละสิ่งของและความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขแก่

ผู้อื่น และหมายรวมถึงการสละละทิ้งกิเลส ละความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความใจแคบ และ การสละกิเลส เป็นทาน/เป็นบุญ เช่น การให้ของ เป็นการสละ การทำลายความตระหนี่ จาคะ ยังหมายถึง ใจกว้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ เป็นคนชอบให้ ชอบแบ่งปันคิดถึงคนอื่นมากกว่าตัวเอง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548 : 218)

เยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมพึงมีจาคะ คือความเสียสละเป็นพื้นฐานในจิตใจ เพราะจะทำให้ปราศจากความตระหนี่ มีน้ำใจเสียสละ และเสียสละอย่างต่อเนื่องเพราะมีความพอใจยินดีในการเสียสละ อยู่ในฐานะที่ควรแก่การขอของผู้ยากไร้ยินดีในการจำนทาน พร้อมทั้งจะเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ที่มากกว่าดีกว่า มีจิตใจอ่อนไหวต่อความทุกข์ ความขาดแคลนของคนอื่น มีความเป็นคนมีอัธยาศัยโอบอ้อมอารีต่อคนทั้งหลาย อยู่เสมอ (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูรญาโณ), 2537 : 224) จาคะ เป็นหลักสงเคราะห์กันด้วยการให้ข้าวของ เอาใจกันด้วยการให้ปัน ซึ่งเป็นอุบายในการผูกไมตรี การให้อย่างนี้จัดว่าเป็นการสงเคราะห์ ยึดเหนี่ยวใจคน และนอกจากนี้ จาคะยังหมายถึงหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องคิดเกื้อกูลกันและกัน การแบ่งปันทรัพย์ของตนให้แก่ผู้อื่นก็นับอยู่ในความเกื้อกูลอย่างหนึ่งโดยการเฉลี่ยแบ่งปันนั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตกำลังความสามารถของตนเองด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หากเยาวชนรู้จักเสียสละแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยเป็นการสละความเห็นแก่ตัว เยาวชนผู้มี จาคะ นั้นก็จะเป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป มีคนดีมาเป็นมิตร ผู้คนในสังคมพูดถึงแต่ในทางที่ดี มีใจผ่องใสเยือกเย็นและผลบุญจากการเสียสละนี้จะสะสมอยู่ในใจ และส่งผลให้สังคมมีความสงบสันติสุขและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

5. การเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมด้วยปัญญา

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน, รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ, รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผลไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย ในสังคีติสูตร พระสารีบุตรกล่าวว่า ปัญญา ทำให้เกิดได้ 3 วิธี คือ 1) โดยการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) 2) โดยการคิดค้น การตรึกตรอง (จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด) และ 3) โดยการอบรมจิต การเจริญภาวนา (ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) ปัญญา ที่เป็นระดับ อธิปัญญา คือปัญญาอย่างสูง จัดเป็นสิกขาข้อหนึ่งในสิกขา 3 หรือ ไตรสิกขา คือ อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 2539 : 321)

ปัญญา กำกับในการดำเนินชีวิต นั่นคือต้องพัฒนาเยาวชนให้เกิดสัมมาทิฐิ การปลูกฝังต้องมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรคอยโน้มน้าวชี้ให้เห็นความสำคัญของความดี และส่งเสริมให้เยาวชนได้นำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไปคิดโดยแยบคายจนเกิดปัญญาสามารถแยกแยะดีชั่วได้ด้วยตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ การพัฒนาเยาวชนตามหลักพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายคือ หลักของปัญญาที่สำคัญมาก คือ รู้เท่าทัน กิเลส และ ทุกข์ การพัฒนาเพื่อให้นักเรียนได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การที่เยาวชนจะพัฒนาได้เยาวชนต้องรู้ 3 ศาสตร์ คือ พุทธศาสตร์ เป็นศาสตร์สำหรับรู้ จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์สำหรับการประพฤติปฏิบัติ และสัมพันธ์ศาสตร์ เป็นศาสตร์สำหรับทำความเข้าใจหรือยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2537 : 63) เมื่อเยาวชนได้รับการปลูกฝังให้เป็นผู้มีปัญญาแล้ว ก็จะเป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการแก้ไขปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมพร้อมทั้งสามารถพัฒนาประเทศให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเป็นเยาวชนที่พึงประสงค์ในสังคมนั้น เยาวชนจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการปลูกฝังให้เป็นผู้มีปัญญา คือ มีความรู้ทั่วถึงเหตุถึงผลอย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง รู้บาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ดีชั่ว ถูกผิด สิ่งควรทำควรเว้น มีความเชื่อประกอบด้วยเหตุผลไม่ให้หลงเชื่ออย่างมกมาย เมื่อเยาวชนเป็นผู้มีปัญญาแล้ว ก็จะมีรู้จักคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและเป็นบุคคลที่พึงประสงค์พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมต่อไป

สรุป

ปัจจุบันเราต้องการเยาวชนที่พึงประสงค์ของสังคม โดยเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ อริยวัฑฒิ 5 อันประกอบด้วย ศรัทธา คือ ความเชื่อด้วยปัญญาและเหตุผล ศีล คือ การรักษาศีลของชาวพุทธทั่วไป สุตะ คือ การศึกษาและแสวงหาความรู้ จาคะ คือ การรู้จักเสียสละแบ่งปันแก่ผู้อื่น และปัญญา คือ มีความรู้จริง เข้าใจเหตุผลและรู้เท่าทันโลก นั่นคือเมื่อเยาวชนนำหลักอริยวัฑฒิ 5 มาเป็นแนวทางของการดำเนินชีวิตแล้ว สังคมก็จะได้เยาวชนที่พึงประสงค์ที่จะช่วยค้ำจุนรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ดีงามและเป็นเสมือนหน่อแก้วของพระพุทธศาสนา และ

เป็นต้นแบบที่ดีให้แก่บุคคลอื่นในสังคมได้ปฏิบัติตามเพื่อเป็นฐานรากที่ดีของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้าสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *วันสำคัญ โครงการปිරณรงศ์วัฒนธรรมไทยและแนวทางในการจัดกิจกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2551). *การสร้างเสริมคุณลักษณะเด็กไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). (2537). *นิเทศธรรม*. กรุงเทพมหานคร: อีรพงษ์การพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2533). *โมฆธรรมประยุกต์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ.
- _____. (2537). *เยาวชนกับศีลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). อสุราษฎร์ธานี: มูลนิธิธรรมทาน.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ อยู่มนเทียร. (2549). *วาทะธรรมว่าด้วยสันติภาพ*. กรุงเทพมหานคร: บ้านลานธรรม.
- เสกสรรค์ ศิริวรรณ. (2553). *ความศรัทธาในศีล 5 ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

การศึกษากรอบแนวคิดในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ
ของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21
**Study of conceptual framework in Leadership Skill
Development of School Administrators
for 21st Century**

กุลจิรา รักษนคร¹ และสุภัทรศักดิ์ คำสามารถ²

มหาวิทยาลัยขอนแก่น¹

ศูนย์วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการศึกษา ร้อยเอ็ด²

Kuljira Raksanakorn¹ and Supattarak Khumsamart²

Khonkean University, Thailand¹

Roi Et Science and Cultural Centre For Education, Thailand²

Corresponding Author, E-mail: kuljira.Rak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ผลการศึกษากรอบแนวคิดในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ทักษะภาวะผู้นำที่สามารถสนองต่อการแข่งขันและทันสมัย เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ประกอบด้วย 1) ทักษะด้านการสื่อสาร 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ การรู้เท่าทันสื่อ ด้านเทคโนโลยี การนำเสนอ 2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ 4 ตัวบ่งชี้ ความคิดริเริ่ม ความท้าทาย ความยืดหยุ่นจินตนาการ 3) ทักษะด้านวิสัยทัศน์ 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ การสร้างวิสัยทัศน์ การสื่อสารวิสัยทัศน์ การสร้างแรงบันดาลใจ 4) ทักษะด้านความร่วมมือ 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ การมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

คำสำคัญ: ทักษะภาวะผู้นำ; ผู้บริหารสถานศึกษา; ในศตวรรษที่ 21

Abstracts

The objective of this article is to study the components factors and indicators. The results of conceptual framework of school administrator leadership skill for 21st century development results revealed that leadership

วันที่รับบทความ: 1 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 17 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2563

Received: April 1, 2020; Revised: April 17, 2020; Accepted: April 27, 2020

skills that could meet the competition and modernity are required to be appropriate with the global change. Those factors are consisted of 1) Communication skills with three indicators which are Media Literacy, Technologies, and Presentation. 2) Creativity skills with four indicators which are Originality, Challenge, Flexibility, and Imagination. 3) Visionary skills with three indicators included of Formulating, Communicating, and Inspirational. Last but not least, 4) Collaboration skills with three indicators contain Participation, Trust, and Conflict Resolution.

Keywords: Leadership skills; School Administrators; 21st century

บทนำ

สถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในศตวรรษที่ 21 การกำหนดยุทธศาสตร์และการสร้างความพร้อมในการที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้หลายประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา ฟินแลนด์ นิวซีแลนด์ สหราชอาณาจักร เกาหลีใต้ จีน เวียดนามรวมถึงไทย มีมาตรการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเตรียมการเสริมศักยภาพของประชาชนทั้งด้านทักษะความรู้ ทักษะคิด ค่านิยม (วิทยากร เชียงกูล, 2553 : 12) สำหรับประเทศไทย การปฏิรูปการศึกษาในรอบทศวรรษแรก (ค.ศ. 1999-2008) แม้ทุกภาคส่วนของสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนจะมีแนวทางในการสนับสนุนการจัดการศึกษา แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏยังไม่สามารถยืนยันได้ถึงความสำเร็จของภารกิจด้านการขยายโอกาสและการส่งเสริมด้านการศึกษาโดยการจัดการศึกษามุ่งเน้นในเรื่องการแก้ไขกฎหมายเป็นการบริหารตามกฎระเบียบมากกว่าการมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาที่แท้จริง (วรารักษ์ สามโกเศศ และคณะ, 2556 : 15) อีกทั้งกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (ค.ศ.2009-2018) การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานถือว่าเป็นกรอบสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (ค.ศ.2009-2018) โดยมุ่งหมายให้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ปรับบทบาทหน้าที่เพื่อการปฏิบัติงานบริหารการศึกษาในรูปแบบใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะทางการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความพร้อม มีสมรรถนะและศักยภาพในการปฏิบัติงาน สามารถบริหารจัดการการศึกษาและดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความจำเป็นที่ต้องพัฒนาทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21

ผู้บริหารสถานศึกษาหมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา และ สถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และมัธยมศึกษา ต่ำกว่าปริญญาทั้งภาครัฐและ เอกชน ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หรือผู้รักษาการในตำแหน่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนักการบริหารจัดการ ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และมีกระบวนการใช้ความสามารถ ความคล่องแคล่ว ความชำนาญ และมีอิทธิพลเหนือคนอื่น สามารถกระตุ้นจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสภาพแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนในศตวรรษที่ 21

ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาคือ กุญแจสำคัญไปสู่การปฏิรูปการศึกษาที่ยั่งยืนซึ่งนักการศึกษาทั้งหลายต่างมีความเชื่อว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีทักษะการบริหารเป็นผู้นำทางวิชาการมีความรู้ความสามารถ และมีความเป็นมืออาชีพจึงจะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพและบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลต่อการพัฒนาทั่วทั้งองค์กรและสามารถสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะภาวะผู้นำที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษานั้น พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีทักษะในการปฏิบัติงาน และมีความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาขาดทักษะภาวะผู้นำก็จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาของสถานศึกษาได้ ซึ่งทักษะภาวะผู้นำต้องอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับภาระงานและบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องได้รับการสนับสนุนให้ได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแข่งขันในบริบทของโลกยุคใหม่ ทักษะภาวะผู้นำสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในการปฏิบัติงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จได้แก่ ทักษะการสร้างทีมงาน (Team Building Skill) ทักษะด้านความร่วมมือ (Collaboration Skill) ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ (Critical Thinking and Creativity Skill) ทักษะด้านการ

แก้ปัญหา (Problem Solving Skill) ทักษะด้านการสื่อสาร (Communication Skill) และทักษะด้านนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ (Learning Innovation Skill)

จากการศึกษาสังเคราะห์แนวคิดจากนักวิชาการและนักศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นหลายท่านมีแนวคิดและทัศนะตรงกันมาใช้ในการสังเคราะห์องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 อาทิเช่น

NASSP (2015 : 22) ได้จัดลำดับทักษะภาวะผู้นำโรงเรียนที่จะประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานสำหรับศตวรรษที่ 21 ไว้ในหนังสือ 10 Skills for Successful School Leaders ประกอบด้วยทักษะดังนี้ 1) กำหนดทิศทางของแผนการสอน (Setting Instructional Direction) 2) ความร่วมมือ (Collaboration) 3) มีความรู้สึกไว (Sensitivity) 4) มีวิจารณญาณ (Judgment) 5) มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน (Results Orientation) 6) สร้างความเข้มแข็งในองค์กร (Organization Ability) 7) การสื่อสารด้วยวาจา (Oral Communication) 8) การสื่อสารด้วยภาษาเขียน (Written Communication) 9) พัฒนาผู้อื่น (Developing Others) 10) รู้จักจุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง (understanding own Strengths and Weaknesses)

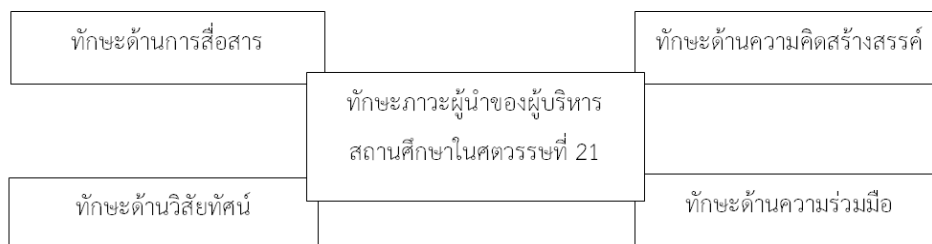
Podolny (2015 : 29) ได้กล่าวถึงความถนัดเชิงกลยุทธ์ว่าเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จของผู้นำในศตวรรษที่ 21 ไว้ในบทความที่ชื่อว่า 21st Century Skills Success in Life: 6C's plus Leadership ซึ่งนอกจากผู้นำจะมีบุคลิกที่เข้มแข็งและความเชี่ยวชาญแล้วจำเป็นต้องมี 7 ทักษะดังนี้ 1) ทักษะการสื่อสาร (Communication Skills) 2) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) 3) ความคิดสร้างสรรค์/นวัตกรรม (Creativity/Innovation) 4) การร่วมมือ (Collaboration) 5) มีความตระหนักรู้และปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Awareness & Adaptability) 6) ความคล่องตัวเรื่องคอมพิวเตอร์ (Computer Literacy) 7) ภาวะผู้นำ (Leadership)

Strock (2014 : 129) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21 ไว้ใน Magazine Article มีทักษะที่สำคัญดังต่อไปนี้ 1) มุ่งเน้นการบริการ (Service Focus) 2) กล้าหาญและเสียสละ (Courage and Sacrifice) 3) ความสัมพันธ์ (Relationships) 4) ค่านิยมการสร้างมูลค่า (Values Create Value) 5) มีวิสัยทัศน์ (Vision) 6) การจัดการ (Management) 7) การรับฟัง (Listening) 8) การตั้งคำถาม

(Questions) 9) มีอิทธิพล (Influence) 10) การสื่อสาร (Communication) 11) ความร่วมมือ (collaboration) 12) สร้างระบบนิเวศ (create a stimulating Ecosystem) 13) เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างวัย (Intergenerational Learning) 14) เรียนรู้นานาชาติ (International Learning) 15) ความยืดหยุ่น (Resilience) 16) การจัดการความขัดแย้ง (Break Boundaries) 17) ปลูกฝังนิสัยการชอบทดลอง (Cultivate Experimenter's Mindset) 18) มองโลกในแง่ดี (Optimism) 19) ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) 20) ความสามารถในการปรับตัวอย่างไม่หยุดยั้ง (Relentless Adaptability) 21) มีชีวิตชีวา (Vitality) 22) ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Skills) 23) มีความสัตย์ซื่อ (Achieve Integrity)

Weebly (2014 : 26) ในเว็บไซต์ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำศตวรรษที่ 21 ไว้ในบทความที่ชื่อว่า 21st Century Leadership Skills ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นทักษะภาวะผู้นำที่สำคัญเพื่อความสำเร็จในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยทักษะ 1) แรงบันดาลใจในตนเอง (Self - Motivated) 2) เปิดใจกว้างกับข้อมูลป้อนกลับ (Open to Feedback) 3) การรู้จักจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง (Self - Awareness of Personal Strengths and Weaknesses) 4) ความน่าเชื่อถือ (Authenticity) 5) มีความสามารถในการประสานงาน (Making connections) 6) ความสามารถในการหยั่งรู้ (Being Perceptive) 7) เปิดรับความเป็นไปได้อื่นๆ (Open to Other Possibilities) 8) ความกล้าเสี่ยง (Risk-Taking) 9) มีความทะเยอทะยาน (Ambitious) 10) วิสัยทัศน์ชัดเจน (Clear Vision) 11) มีความยืดหยุ่น (Flexibility) 12) การฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) 13) มีความจริงใจ (Genuine) 14) มีความเข้าใจง่าย (Easy of understanding) 15) มีความน่าเคารพ (Respectful) 16) การหยั่งรู้และมีเสน่ห์ดึงดูดใจ (Intuitive and Personable) 17) สร้างความไว้วางใจ (Establishes Trust) ตามลำดับ เป็นต้น

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มี 4 องค์ประกอบหลักและตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) ทักษะด้านการสื่อสาร 3 ตัวบ่งชี้ 2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ 4 ตัวบ่งชี้ 3) ทักษะด้านวิสัยทัศน์ 3 ตัวบ่งชี้ และ 4) ทักษะด้านความร่วมมือ 3 ตัวบ่งชี้ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบหลัก ได้นำมา สกัดเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้ดังนี้

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

1. ทักษะด้านการสื่อสาร (Communication skill) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการตีความ วิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาสาระของสื่อและมีวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปะการพูดกับการแสดงข้อมูลในรูปแบบต่างๆ โดยใช้เทคนิควิธีการผ่านสื่อเทคโนโลยีและอุปกรณ์โดยนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานได้อย่างเหมาะสม

ทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ควรมีทักษะ และ ตัวบ่งชี้ดังนี้

1.1 การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่แสดงออกถึงการมีความรู้ความสามารถในการตีความ วิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาสาระของสื่อ ประเมินสื่อและสิ่งที่ได้รับโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ ตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม รู้จักเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคม

1.2 เทคโนโลยี (Technologies) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่แสดงออกถึงการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในด้านเทคโนโลยีในการสื่อสารใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการทำงานร่วมกัน และใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บความรู้ เพิ่มพูนความรู้ ทำงานร่วมกัน สืบค้นจัดระบบฐานข้อมูลและการให้บริการความรู้

1.3 การนำเสนอ (Presentation) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่แสดงออกถึงกระบวนการวิธีการสื่อสารเพื่อเสนอข้อมูลความรู้ ความคิดเห็น ความต้องการไปสู่ผู้รับสารโดยการถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปะการพูด

กับการแสดงข้อมูลในรูปแบบต่างๆ โดยใช้เทคนิควิธีการผ่านสื่อและอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสมและทำให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการนำเสนอ

องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านการสื่อสารมีตัวบ่งชี้ประกอบไปด้วย การรู้เท่าทันสื่อ เทคโนโลยี และการนำเสนอ

2. ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงถึงความสามารถในการคิดสิ่งแปลกใหม่โดยการนำความรู้ประสบการณ์เดิมมาประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ผลงานเป็นผลงานที่แปลกใหม่ สามารถวัดได้จากองค์ประกอบคือ ความคิดริเริ่ม ความท้าทาย ความยืดหยุ่นและจินตนาการ

ทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีประสิทธิภาพ มีตัวบ่งชี้ดังนี้

2.1 ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการคิดสิ่งแปลกใหม่ไม่ซ้ำกับผู้อื่นโดยการนำความรู้ ประสบการณ์เดิมมาประยุกต์ใช้ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าลอง กล้าแสดงออก ไม่กลัวต่อความไม่แน่นอน พร้อมทั้งจะเผชิญเสียงสภาพการณ์ต่างๆ และสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากความคิดริเริ่มเป็นผลงานที่แปลกใหม่

2.2 ความท้าทาย (Challenge) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาถึงการมีแรงบันดาลใจความมุ่งมั่น ความกล้าเสี่ยงในการตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยไม่กลัวความผิดพลาดและเปิดกว้างท้าทายในการทดลองในสิ่งใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการทำงานที่ยิ่งใหญ่และมีประสิทธิภาพ

2.3 ความยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการคิดหาคำตอบได้อย่างอิสระเป็นการคิดนอกกรอบไม่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือความคุ้นเคยและเป็นการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ พร้อมการเปิดกว้างรับความคิดใหม่ๆ ได้อย่างอิสระ

2.4 จินตนาการ (Imagination) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีอารมณ์ขันในการทำงานและมีสติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีตัวบ่งชี้ประกอบไปด้วย ความคิดริเริ่ม ความท้าทาย ความยืดหยุ่น และ จินตนาการ

3. ทักษะด้านวิสัยทัศน์หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารการศึกษาที่แสดงออกถึงความสามารถในการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย เพื่อสร้างอนาคตผ่านวิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ชัดเจน โดยการสื่อสารโน้มน้าวใจหรือกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความเข้าใจต่อวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้น มีความผูกพันต่อวิสัยทัศน์และมีจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติงาน

ทักษะภาวะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ด้านวิสัยทัศน์ มีตัวบ่งชี้ดังนี้

3.1 การสร้างวิสัยทัศน์ (Formulating) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างภาพอนาคตขององค์กรได้อย่างชัดเจนโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และนำมาวิเคราะห์สภาพการณ์ขององค์กรเพื่อกำหนดภาพในอนาคตที่พึงประสงค์และชัดเจนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

3.2 การสื่อสารวิสัยทัศน์ (Communicating) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจนเกิดการยอมรับและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์รวมถึงการโน้มน้าวใจหรือกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความเข้าใจต่อวิสัยทัศน์และยอมรับในวิสัยทัศน์ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้โดยเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับองค์กร

3.3 การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างแรงบันดาลใจให้เห็นคุณค่างาน เห็นความท้าทาย สร้างความเชื่อมั่นว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้โดยการให้กำลังใจและเสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการกระตุ้นจูงใจให้เกิดการทำงานเป็นทีมและมีจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติงาน

องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านวิสัยทัศน์ มีตัวบ่งชี้ประกอบไปด้วยการสร้างวิสัยทัศน์, การสื่อสารวิสัยทัศน์, และ การสร้างแรงบันดาลใจ

4. ทักษะด้านความร่วมมือ (Collaboration) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่แสดงออกถึงการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนการดำเนินกิจกรรมมีความร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร สามารถวัดได้จากองค์ประกอบ คือ การมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีประสิทธิผล มีทักษะตัวบ่งชี้ดังนี้

4.1 การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาในการเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนการดำเนินกิจกรรม ร่วมติดตามตรวจสอบและการประเมินผลร่วมกันไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใส และให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.2 ความไว้วางใจ (Trust) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับความคาดหวัง ความเชื่อความมั่นใจในความซื่อสัตย์สุจริต ความมั่นคง ความเปิดเผย ความเอาใจใส่รับผิดชอบในงาน และความคาดหวังว่าผู้บริหารนั้นจะปฏิบัติตามคำพูดที่สัญญาไว้มั่น ให้เกียรติและเต็มใจที่จะปกป้องรักษาหน้าผู้อื่น

4.3 แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution) หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องการกระทำหรือจุดมุ่งหมายโดยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ การยอมรับความขัดแย้งความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นอาจก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

องค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านความร่วมมือ มีตัวบ่งชี้ประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ และการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง

สรุป

การศึกษากรอบแนวคิดในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการองค์กรทางการศึกษาโดยตรง และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยอ้อม ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาระบบการศึกษา แสวงหาวิธีการทักษะ ศักยภาพและ ความสามารถในการนำพาองค์กรทางการศึกษาไปสู่ศตวรรษที่ 21 ที่โลกต้องปรับเปลี่ยนผู้บริหารจึงต้องพัฒนานตนเองในหลายๆ ด้าน ที่สามารถสนองตอบโจทย์ตามความคาดหวัง โดยตรงต่อการพัฒนาผู้บริหารให้มีทักษะภาวะผู้นำสูงขึ้นส่งผลต่อการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยของสังคม

อนาคตต่อไป ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ดังนี้ 1) ทักษะด้านการสื่อสาร ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้ การรู้เท่าทันสื่อด้านเทคโนโลยีการนำเสนอ 2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ ความคิดริเริ่มความท้าทายความยืดหยุ่นจินตนาการ 3) ทักษะด้านวิสัยทัศน์ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ การสร้างวิสัยทัศน์การสื่อสารวิสัยทัศน์การสร้างแรงบันดาลใจ 4) ทักษะด้านความร่วมมือประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ การมีส่วนร่วมความไว้วางใจแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

เอกสารอ้างอิง

- วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ. (2556). *ข้อเสนอทางเลือกระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์
- วิทยากร เชียงกูล. (2553). *การสังเคราะห์ผลการวิจัยปฏิรูปการศึกษาของประเทศฟินแลนด์ นิวซีแลนด์ เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร จีน เวียดนาม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- NASSP. (2015). 10 Skills for Successful School Leaders. *Online*. Retrieved May 25, 2015. from: <http://www.amazon.com/10-Skills-for-Successful-School-Leaders/dp/0882103822>
- Podolny, A. (2015). 21st Century Skills : Success in Life:6 C's plus Leadership. *Online*. Retrieved January 22, 2015. from: <http://wanetusa.org/achieve-your-dream/21st-century-skills/>
- Strock, J. (2014). 25 Essential 21st Century Leadership Skills. *Online*. Retrieved September 2, 2014 from: <http://www.lifescienceleader.com/doc/essential-st-century-Leadership-skills-0001>
- Weebly. (2014). 21st Century Leadership Skills. *Online*. Retrieved September 2, 2014. from: <http://traceyhumel.weebly.com/21st-century-Leadership-skills.html>.

วิจารณ์หนังสือ: Book Reviews

จิตว่าง

Free Mind

ผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ

Author: Buddhadasa-Bhikkhu

พระครูผาสุกวิหารธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrakru Pasukwiharadham

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: msamrong84@gmail.com

บทนำ

หนังสือ จิตว่าง เป็นผลงานของสำนักพิมพ์เพชรประกาย ได้คัดเลือกธรรมบรรยายบางส่วนจากหนังสือธรรมโฆษณ์ของท่านพุทธทาสภิกขุที่บรรยายในวาระโอกาสต่างๆ ถือได้ว่าเป็นคำสอนที่สูงยิ่ง ที่สำนักพิมพ์และองค์กรต่างๆ ได้ให้ความสนใจและขออนุญาตนำไปตีพิมพ์เป็นภาษาต่างๆ กระจายไปทุกภูมิภาคทั่วโลก จึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องท่านว่า เป็นบุคคลสำคัญของโลกทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าน่าศึกษาเพราะเป็นหนังสือที่เรียบเรียงมาจากการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาส ผู้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ได้มีแต่ความเมตตาปรารถนาให้เพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้นพบแต่ความสุขอย่างแท้จริง ได้เมตตาบรรยายธรรมในโอกาสอันสำคัญและเน้นในเรื่องแก่นของพุทธศาสนาที่สำคัญอีกด้วย

โครงสร้างหนังสือ

หนังสือ จิตว่าง ได้รวบรวมการบรรยายธรรมของหลวงพ่พุทธทาสไว้เป็น 7 ตอน ได้แก่ 1) การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง 2) ทำไมจึงใช้คำว่าจิตว่าง 3) ปัญหาเกี่ยวกับการ

วันที่รับบทความ: 3 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 เมษายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2563

Received: March 3, 2020; Revised: April 27, 2020; Accepted: April 28, 2020

ทำงานด้วยจิตว่าง 4) แต่งงานกับสุญญตา 5) ทำงานด้วยจิตว่าง 6) การเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง และ 7) การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างจะสำเร็จประโยชน์ได้วิธีใด โดยสรุปใจความในแต่ละประเด็นหลักๆ ได้ดังนี้

1. การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง ท่านพุทธทาสได้ให้ประเด็นน่าสนใจว่า ถ้าศึกษาให้เข้าใจเรื่องความว่าง ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว ไม่เอาประโยชน์อะไรจากใคร และต้องทบทวนไปถึงความว่างจากการยึดมั่นอยู่เป็นประจำเป็นฐาน คนเรามีปัญหาสำคัญคือเรื่องการทำงาน เพราะว่าชีวิตมันอยู่ด้วยการงาน หรือว่ามีค่าเพราะการงาน การงานก็เลยกลายเป็นปัญหาสำคัญที่สุด การทำงานด้วยจิตว่างไม่ยึดมั่นถือมั่นปราศจาก ตัวกู-ของกู ทำงานเพื่องานไม่ทำงานเพื่อนายหรือผลกำไร กำจัดความเห็นแก่ตัวทั้งหมด การงานนั้นก็สนุก เป็นสุขกับการทำงานทุกเมื่อ นั่นแหละเป็นการทำงานด้วยจิตว่าง ตรงกันข้ามหากทำงานด้วยจิตวุ่นนำมาแต่ความทุกข์และผลงานก็ออกมาไม่เต็มที่ (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 9-32)

2. ทำไมจึงใช้คำว่า “จิตว่าง” คำว่า “ความว่าง” เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ทั้งหมดโดยท่านพุทธทาสให้เหตุผลว่า จะไปใช้คำอื่นเช่นคำว่า จิตไม่ยึดมั่นถือมั่น หรือจิตบริสุทธิ์ หรืออะไรๆ ก็ใช้ได้เหมือนกัน แต่มันไม่ถึงคนไปสู่หัวใจพระพุทธศาสนา เท่ากับคำว่า จิตว่าง หรือความว่างนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 36) เพราะท่านพุทธทาสท่านมองว่าจิตมีความว่างเป็นพื้นฐาน ส่วนกิเลสหรือวิชานั่น เกิดที่หลังเป็นคราวๆเมื่อเกิดผัสสะทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จึงทำให้จิตวุ่น และท่านได้ให้เหตุผลสำคัญ 2 ประการว่าทำไมต้องใช้คำว่า จิตว่าง คือ ประการแรกคำว่า สุญญตา เป็นคำเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัส เป็นเรื่องลึกซึ้ง เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา และประการที่ 2 คำว่าจิตว่างเป็นคำที่คนธรรมดาสามัญเข้าใจได้ง่าย และปฏิบัติได้ง่ายหากรู้ว่าจิตนี้มีความว่างเป็นพื้นฐาน

3. ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานด้วยจิตว่างปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ปัญหาเกิดเพราะว่าสมรรถภาพในตัวของเราไม่พออย่างหนึ่งและปัญหาที่มาจากสิ่งแวดล้อมข้างนอกอย่างหนึ่ง ปัญหาทั้งสองนี้เกิดจากการไม่รู้จักทำให้จิตว่างในเรื่องของ สมรรถภาพในตัวเรานั้นไม่พอของคนทุกวันนี้จะแก้ได้ด้วยการทำจิตให้ว่าง เพื่อให้มีสติปัญญาขึ้นมาเราต้องชนะตัวเราก่อน ชนะกิเลส ว่างจากตัวกู ว่างจากของกู เสียก่อน จึงจะเห็นลู่ทางชนะผู้อื่น ต้องใช้ความอดทน อดกลั้น ถ้าไม่ทนก็ล้มละลายกันตรงนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 55) ส่วนในเรื่องของปัญหาที่เกิดจากบุคคลภายนอก หรือสิ่งแวดล้อม

อื่นๆที่เป็นตัวปัญหา ในข้อนี้ท่านพุทธทาสอธิบายว่าคนส่วนมากมักไปโทษผู้อื่นหรือสิ่งอื่น ไม่โทษตัวเอง ไม่โทษสติปัญญาหรือความสามารถของตัวเองว่ามีไม่พอ เพราะถ้าเรามีสติปัญญาหรือความสามารถพอ ก็ไม่มีใครหรือมีอะไรเป็นอุปสรรคได้ คำว่าสติปัญญานั้น ไม่มีสติปัญญาไหนจะดีไปกว่าสติปัญญาที่ปรากฏอยู่ในตัวมันเอง ในขณะที่จิตนี้ว่างจากตัวกู-ของกู กล่าวคือเมื่อสติปัญญาปราศจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่มีตัวกู-ของกูเดือดพล่านอยู่ในนั้นเป็นเวลาที่มีสติปัญญาสูงสุด (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 75) และท่านได้ให้อธิบายวิธีล่อปัญญาอีก 2 ประการ คือ การพูดจริงและไม่โกรธ จะทำให้จิตว่าง แก้ปัญหาต่างๆได้มากมาย (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 95)

4. แต่งงานกับสุญญตาท่านพุทธทาสอธิบายว่า ปัญหาทุกๆปัญหาแก้ไขได้ด้วยคำๆเดียว คือ ธรรมะ แต่แล้วคนทั่วไปก็ยังฟังไม่ถูกว่าจะแก้อย่างไร หรือปฏิบัติข้อไหน ให้รัดกุม ปัญหาเหล่านั้น ท่านเลยเสนอว่าต้อง “แต่งงานกับสุญญตา” (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 96) ท่านได้อธิบายต่อไปว่าใครแต่งงานกับสุญญตาได้ก็หมดปัญหา ซึ่งเป็นภาษาธรรมที่ลึกมาก ต้องรู้จักสภาวะเดิมก่อน ท่านได้อธิบายว่าผู้ที่แต่งงานกับสุญญตาได้ ต้องไม่ใช่ชาย ไม่ใช่หญิง เปลื้องความเป็นชาย ความเป็นหญิงออกให้หมดเสียก่อนจึงจะแต่งงานหรือเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสุญญตาได้สุญญตาเป็นภาษาธรรมที่ลึกกว่าเรื่องชายหญิงไปจนกระทั่งเข้าสู่สภาวะเดิมที่สุดหรือแรกที่สุดมีอะไร เดิมที่ท่านกล่าวว่าไม่มีคำว่า “ธรรม” เพียงคำเดียวที่จริงก็พูดได้ว่าไม่มีอะไรคำว่าไม่มีอะไรนั้นแหละคือมีธรรม ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามธรรมชาติ

5. ทำงานด้วยจิตว่างคือ หัดทำงานโดยไม่มีความทุกข์ ไม่ตั้งความหวังเพื่อเงิน เพื่อชื่อเสียง หรือเพื่ออะไรต่างๆ อันจะนำมาเพื่อทุกข์ หากแต่ให้ทำงานเพื่องาน เพื่อดับตัวกูอยู่เสมอ ดับความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู-ของกูอยู่เสมอ มีสติควบคุมเสมอ ฝึกให้ต่อเนื่องสนใจต่อเนื่อง ปฏิบัติให้ต่อเนื่อง ทำจิตให้ว่างเป็นธรรมชาติ อย่าเห็นแก่ตัว อย่ายึดมั่นในตัวกูของกู

6. การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างท่านพุทธทาสอธิบายว่าทุกอย่างไม่ว่าอะไรหมดขึ้นอยู่กับการเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ต้องเอาคำว่าจิตนี้มาเป็นหลักก่อน (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 174) ท่านกล่าวว่าจิตเป็นสิ่งที่เร้นลับ ลึกลับซับซ้อน แต่มันไม่จำเป็นที่จะไปรู้จักหรือไปค้นหาตามวิธีอันไม่รู้จักรบสิ้นของนักวิทยาศาสตร์หรือปรัชญา เพราะมันจะตายเสียก่อน เราจะรู้เท่าที่เรารู้แก้ปัญหาเรื่องทุกข์ คือจิตว่างเพื่อทุกข์ไม่เป็นอย่างหนึ่ง และเพื่อหน้าที่การงานสมบูรณ์อย่างหนึ่ง

7. การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างจะสำเร็จประโยชน์โดยวิธีใดตัวพุทธศาสนาทั้งหมดก็เป็นเรื่องการทำงานเพื่อให้เราเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ความเป็นอยู่ด้วยจิตว่างมิใช่เรื่องยากส่วนมากมันอยากอยู่ที่ไม่อยากทำ (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 193) และท่านได้อธิบายถึงหัวข้อธรรมหมวดต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่ด้วยจิตว่างว่าธรรมะบางหมวดแสดงให้เห็นถึงตัวการปฏิบัติ และบางหมวดเป็นเครื่องมือ ได้แก่ อิทธิบาท 4 สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 และหมวดที่สัมพันธ์กันกับเครื่องมือคือ โพชฌงค์

ส่วนโครงสร้างเนื้อหา

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะยกเฉพาะสาระสำคัญในหนังสือที่สำนักพิมพ์เพชรประกายได้คัดเลือกธรรมะบรรยายจากหนังสือธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส ที่แสดงธรรมไว้ในโอกาสต่างๆ โดยใช้ชื่อหนังสือว่า จิตว่าง มาให้ความเห็นแตกประเด็นตามทัศนะและหลักวิชาการที่มีผู้รู้ให้ความเห็นในเรื่องนั้นๆ ก่อนอื่นผู้ศึกษาขอพูดถึงเหตุผลก่อนว่า ที่ท่านพุทธทาสใช้คำว่าจิตว่างหรือตอบคำถามว่าทำไมจึงใช้คำว่าจิตว่าง ท่านได้ให้เหตุผลสั้นๆ ชัดๆ อยู่ 2 ประการ ได้แก่ 1) เป็นคำเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ และ 2) สะดวกเหมาะกับคนธรรมดาสามัญโดยท่านให้เหตุผลต่อไป ดังนี้ว่า

ประการแรก เป็นคำเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ ซึ่งท่านพุทธทาสกล่าวว่าเป็นเรื่องลึกซึ้งหรือเป็นเรื่องหัวใจของพระพุทธศาสนา แต่มันแปลกหูสำหรับผู้ไม่เคยศึกษาหรือไม่สนใจในเรื่องสุญญตา จึงไม่เข้าใจคำว่า สุญญตา ในความหมายของท่านพ่อพุทธทาสคือความว่าง หมายถึง ว่างจากความรู้สึกที่เป็นตัวกู-ของกู ส่วนคำว่าจิตว่าง คือ จิตที่ปราศจากอุปาทานว่าเป็นตัวกู-ของกู (พุทธทาสภิกขุ, 2519 : 325) ท่านได้อธิบายไว้ในหนังสือสุญญตาปริทรรศน์ เล่มที่ 2 ว่า คำว่าจิตว่างในที่นี้ไม่ได้แปลว่าเป็นความว่างอย่างสิ้นเชิง เพียงแต่ว่างจากอุปาทานว่าตัวเรา ของเรา เป็นจิตที่เต็มไปด้วยสติ รู้ชัดว่าทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเป็นของว่างจากความเป็นตัวตน ความสัมพันธ์ของสุญญตากับจิตว่าง ท่านได้อธิบายว่า สุญญตา คือ ความว่าง ถ้าจิตใดมีความว่างจิตนั้นต้องเรียกว่า สุญญตาจิต หรือจิตที่ประกอบด้วยสุญญตาเราเรียกว่าจิตว่าง ในเรื่องความว่างนี้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี พบว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่าสุญญตาในกรณีต่างๆ ตามอุปนิสัยของผู้ฟังเช่น สุญญาการคโตเรือนว่าง เป็นคำที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มากคำหนึ่ง เพื่อชวนให้ภิกษุทั้งหลายหาที่สงบสงัดสำหรับปฏิบัติธรรมสุญญตา เจโตวิมุตติ จิตที่พิจารณาเห็นสิ่งทั้งปวงว่า เป็นความว่างเปล่า

จากตัวตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตัวเองสูญเสียบุญญาธิการ การกำหนดถือเอง หรือควรรู้อย่าง
ในสภาพแห่งธรรมที่ว่างเปล่า สูญญุตานปัสสนา เห็นธรรมในความว่างเปล่า ข้อนี้เป็นความ
ว่างทางจิตหมายถึงที่กำลังว่างจากความนึกคิด ไม่รู้สึกอะไร และไม่ทำหน้าที่อะไรเลย เป็น
ความว่างที่เกิดจากการอยู่ในสมาบัติทุกชนิดสูญญโต โลกก็เวกขสสุ พิจารณาเห็นโลกโดย
ความเป็นของว่างสูญญเต ปณฺญา ญาณวิภูฏญาณภูมิความรอบรู้ในธรรมอันว่างเปล่าสูญญตา
วิหาเรน พุหลา วิหารามิ (เรตถาคคต) อยู่ได้ด้วยสูญญตวิหารธรรม ข้อนี้เป็นความว่างทาง
ปัญญาหรือทางวิญญาน เป็นความรู้ความนึกคิดอย่างสมบูรณ์ มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ มีสติอยู่เต็ม
เปี่ยม (พระพอง อภิวันโณ, 2534 : 30)

ในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฉบับภาษาไทย) ยังพบอีกหลาย
สูตรที่พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงสูญญตา เช่น ในจุฬสูญญตสูตร พระพุทธองค์ได้ชี้ให้ภิกษุ
ทั้งหลายอยู่ด้วยมีสูญญตวิหาร (ม.อ. 14/76/25) ในมหาสูญญตสูตร ที่ว่าด้วยสูญญตสมาบัติ
พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระอานนท์ว่าพึงก้าวเข้าสู่สูญญตา (ความว่าง) ตามความเป็นจริง
(ม.อ. 14/185/222) ในขุททกนิกาย มหานิเทศพระพุทธเจ้าตรัสให้พิจารณากายเป็นของว่าง
(ขุ.ม. 29/186/528) เป็นต้น ดังกล่าวนั้นผู้ศึกษาจึงมีความเห็นด้วยกับหลวงพ่อกุศลทาสที่
ท่านให้เหตุผลว่า คำว่าสูญญตาเป็นคำเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสใช้มาก่อน เพราะได้ศึกษา
ค้นคว้าในพระไตรปิฎกก็พบความจริงตามนั้น ดังที่ได้กล่าวถึงจากสูตรต่างๆ ข้างต้น หลวงพ่อกุศล
ทาสได้นำคำว่าสูญญตามาตีความเป็นคำว่า จิตว่าง เพื่อให้เข้าใจง่ายสำหรับการนำไป
ปฏิบัติของผู้สนใจทั้งพระและฆราวาส (พระไตรปิฎกภาษาไทย : 2539 : 25 / 222 / 528).

ประการที่สอง สะดวกและเหมาะสมกับคนธรรมดาสามัญ ในข้อนี้หลวงพ่อกุศล
ทาสให้เหตุผลว่า ตามธรรมดาจิตของคนเรามีความว่างอยู่เป็นพื้นฐานไม่ได้มีจิตวุ่นเป็น
พื้นฐานเหมือนที่คนส่วนมากเข้าใจ ท่านยังได้ชี้ชัดลงไปว่าโดยเฉพาะพวกอาจารย์อภิธรรม
เข้าใจว่าคนมีกิเลสเป็นพื้นฐาน คือมีจิตวุ่นเป็นพื้นฐาน (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 37) ส่วนท่าน
เห็นว่ากิเลสหรือวิชาจอมกิเลสนั้นมันเพิ่งเกิดเป็นคราวๆ ตามเหตุตามปัจจัย มนุษย์พึง
ระวังอย่าให้กิเลสเกิด อย่าปล่อยให้มันเกิดขึ้นมาได้ จิตของเราที่จะว่างจากกิเลสอยู่
เรื่อยไป ท่านจึงใช้คำว่า จิต

ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 ในธรรมทินสูตร
พระพุทธเจ้าตรัสกับอุบาสกชื่อ ธรรมทิน และอุบาสกอีก 500 คน ด้วยธรรมะคือ สูญญตานี้
ว่า พระสูตรเหล่าใดที่ตถาคตตรัสแล้ว ลึกซึ้ง มีเนื้อความนุ่มลึก เป็นโลกุตระประกอบด้วย

ความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลอยู่ ธรรมทึน ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียก
อย่างนี้ (ส.ม. 19/1049/572-573) ในพาหียสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกับพาหิยะทวารจิริยะ ว่า
เธอพึงศึกษาว่าเมื่อเห็นสักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง เมื่อนั้นเธอ
ก็จะไม่มี เมื่อนั้นเธอก็จะไม่ยึดติดในสิ่งนั้น เมื่อนั้นเธอจะไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกอื่นไม่มีระหว่าง
โลกทั้งสอง นี่เป็นที่สุดแห่งทุกข์ (ขุ.อ. 25/10/184) ในขราสูตรพระพุทธเจ้าตรัสกับพุทธ
บริษัทชาวเมืองสาเกตว่า ขนทั้งหลายย่อมเศร้าโศกเพราะวัตถุที่ยึดถือว่าเป็นของเรา เพราะ
ความยึดถือเที่ยงแท้ไม่มีอยู่ ความพลัดพรากจากกันนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง กุลบุตรเห็นดังนี้แล้ว
ไม่พึงครองเรือน (ขุ.สุตต. 25/812/696) ในเมตตคฺคฺมาณวกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงตรอง
ปัญหาของเมตตคฺคฺ ความตอนหนึ่งว่า ภิกษุผู้มีปกติอยู่อย่างนี้(บรรเทาความเพิลิตเพิลินความ
ถือมั่น) มีสติไม่ประมาทรู้แจ้งมีความยึดถือว่าเป็นของเราแล้วเที่ยวไปอยู่ พึงละชาติ ชรา โส
กะ และปริเทวะ อันเป็นทุกข์ในอัตภาพนี้ได้แน่นอน (ขุ.สุตต. 25/1063/752-753) ในอนาถ
นาถปิณฺฑิโกวาทสูตรพระสารีบุตรเถระได้ตรัสกับอนาถปิณฺฑิกเศรษฐี ซึ่งกำลังป่วยตอนหนึ่ง
ว่า คหบดี ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า อารมณ์ใดที่เราเห็น พึงทราบ รู้แจ้ง แสวงหา ได้
พิจารณาแล้วด้วยใจ เราจะไม่ยึดมั่นอารมณ์นั้น และวิญญูณที่อาศัยอารมณ์นั้นของเราก็จัก
ไม่มี (ม.อ. 14/386/439) (พระไตรปิฎกภาษาไทย : 2539 : 572-573 / 184 / 696 / 752-
753 / 439).

ฉะนั้นแล้วผู้ศึกษาจึงมีความเห็นด้วยกับท่านพุทธทาสที่ท่านใช้คำว่าจิตว่าง เพราะ
เป็นคำที่รวบรัดเข้าใจได้สำหรับคนธรรมดาสามัญด้วย เป็นหัวใจของพุทธศาสนาทั้งหมดด้วย
ไม่ว่าพระพุทธองค์จะตรัสกับภิกษุหรือฆราวาส ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้จิตว่างคือ ว่างจาก
การมีอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในทุกสิ่ง ดังท่านพุทธทาสกล่าวว่างจากตัวกู-ของกูทั้งหมด
ว่างจากความยึดถือ ไม่มีความยึดถือก็คือว่าง เรื่องปริยัติก็คือเรื่องว่าง เรื่องปฏิบัติคือปฏิบัติ
เพื่อความว่าง เรื่องปฏิเวธก็คือผลที่เป็นความว่าง เรื่องศีลก็ทำให้ว่างในอันดับต่างๆเรื่องสมาธิ
ทำให้ว่างยิ่งๆ ขึ้นไป เรื่องปัญญาก็ทำให้ว่างให้ถึงที่สุด (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 133)

ในหัวข้อนี้ท่านพุทธทาสได้อธิบายถึงการแต่งงานกับสุญญตา(ความว่าง)ว่า ถ้าใคร
แต่งงานกับสุญญตาได้หมดปัญหา สุญญตา เป็นภาษาธรรมที่ลึกต้องรู้จักสภาวะเดิมเสียก่อน
คือเดิมที่สุด แรกที่สุดไม่มีอะไร ถ้าพูดเป็นภาษาธรรมอย่างนี้มันลึก ชาวบ้านเข้าใจไม่ได้ (พุทธ
ทาสภิกขุ, 2548 : 133) และท่านได้อธิบายต่อว่าภาษาชาวบ้านต้องพูดว่า มีอะไรถ้าพูดว่าไม่
มีอะไรชาวบ้านหรือปุณฺณก็ยากแก่การทำความเข้าใจหรือยิ่งคิดยิ่งงุ่นงายปวดประสาทไปเลย

ฉะนั้นเราต้องพูดว่ามีอะไรให้ชาวบ้านเข้าใจทั้งที่ไม่มีอะไร เช่นต้องมีสิ่งหนึ่งไม่เห็นตัว ไม่ปรากฏ เป็นต้นต่อ ภาษานอกพุทธศาสนาเขาเรียกพระเจ้า ภาษาเราเรียกสิ่งนั้นว่า ธรรม คือ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามธรรมชาติ ฉะนั้นแล้วให้เป็นอยู่ตามธรรมชาติ ตามกฎตามหน้าที่ตามธรรมชาติ เป็นอยู่ตามพื้นฐานเดิมสุด แรกสุด คือความว่างนั่นเอง บุคคลใดเป็นอยู่หรือทำงานด้วยจิตว่าง บุคคลนั้นเชื่อว่าแต่งงานกับสุญญตา(ความว่าง) ตามธรรมชาติของหลวงพ่อกุญชร คือไม่เป็นอะไรในขณะหนึ่ง ท่านยังอีกว่าที่ไม่มีอะไรนั่นแหละคือไม่มีอุปาทานว่าตัวเรา-ว่าของเรา นั่นแหละเป็นการอยู่ด้วยกันกับความว่าง แต่งงานกับความว่างในเรื่องของการแต่งงานกับสุญญตา คือการอยู่กับความว่าง เป็นอันเดียวกันกับความว่าง ไม่ยึดมั่น-ไม่ถือมั่นนี้ ผู้ศึกษาพบในจุฬสุญญตสูตร พระพุทธองค์ทรงตรัสกับอานนท์ว่า อานนท์ในอดีตในอนาคต หรือแม้ในปัจจุบันสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งจะเข้าถึงสุญญตาอันยอดเยี่ยม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดก็จะเข้าถึงสุญญตาบริสุทธิ์ยอดเยี่ยมเท่านั้นอยู่ อานนท์เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเข้าถึงสุญญตาบริสุทธิ์ยอดเยี่ยมอยู่ (ม.ม.อ. 14/184/221) ซึ่งผู้ศึกษามองว่าเป็นการอยู่กับสุญญตา เป็นอันเดียวกับสุญญตา หรือที่ท่านพุทธทาสท่านใช้คำว่า แต่งงานกับสุญญตานั่นเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย : 2539 : 221).

แม้พระพุทธองค์จะตรัสกับพระภิกษุ และคนส่วนมากก็มักเข้าใจว่าเรื่องสุญญตาเป็นเรื่องของพระภิกษุมิใช่เรื่องของฆราวาส แต่หลวงพ่อกุญชรบอกว่ฆราวาสนั้นยังจำเป็นต้องปฏิบัติการทำงานด้วยจิตว่างในธรรมชาติของหลวงพ่อกุญชร มิได้เป็นเรื่องลึกเกินกว่าความสามารถของทุกคนจะทำได้ ท่านได้อธิบายว่า เรื่องการทำงานด้วยจิตว่างจะทำได้หรือไม่ได้อย่างไรนั้น ไม่อยากให้คิดว่าจะทำได้หรือไม่ได้ เพราะมันเป็นเรื่องต้องฝึกหัด เราต้องคอยระวังในเวลาทำงานอยู่ที่นี่ ฝึกควบคุมสติให้มีอยู่สำหรับจะไม่เกิดเรื่องวุ่นขึ้นมา หัดทำงานโดยไม่มีความทุกข์ โดยท่านให้อุบายว่าต้องไม่ยึดมั่นด้วยตัวกู-ของกูไม่หวังเงิน หวังชื่อเสียง หวังอะไรๆ ต้องทำงานเพื่องาน ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ เรื่องไม่มีตัวนี้แหละคือเรื่องว่าง เราจึงต้องหัดทำงานด้วยความไม่มีตัวผู้ทำ ไม่เต็มไม่ด้วยความหวัง นี่คือการฝึกหัดทำงานด้วยจิตว่าง ท่านได้ประพันธ์บทกลอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างไพเราะว่า การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง การยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น การกินอาหารจากคลังของความว่าง การรู้จักตายให้เสร็จเสียในตัวแต่หัวที่ (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 157)

ในประเด็นที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวว่า เป็นอยู่ด้วยจิตว่าง คือ ไม่มีอะไร ไม่เอาอะไร ไม่เป็นอะไร ตรงกับบรรทัดสุดท้ายดังกล่าวข้างต้นว่า ตายเสียในตัวแต่หัวใจที่ นั่นคือตายเสียก่อนตาย คือเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ท่านให้สังเกตดูว่าตายเสียก่อนตายกับการเป็นอยู่ด้วยจิตว่างก็อันเดียวกัน นี่เป็นคำพูดประเภท Negative ที่นี้ท่านอธิบายต่อไปว่าจะพูดในเชิง Positive ก็ได้เหมือนกันคือแทนที่จะพูดว่าเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ก็พูดว่า เป็นอยู่ด้วยสติหรือความรู้สึกตัว ท่านบอกว่ามันสำคัญอยู่ที่คำว่า สติ คำว่าสติในพระพุทธศาสนา หมายถึง รู้ตลอด แล้วมีความรู้นั้นอยู่กับตัว เช่น พูดว่ามีสติมองเห็นโลกเป็นของว่างอยู่ทุกเมื่อนี้คือมีสติที่แท้จริง ในข้อนี้หลวงพ่อบุญทาสได้อธิบายต่อไปว่า คำว่าสติในพระพุทธศาสนานั้นไปไกลมีความหมายกว้าง คือรู้สึกตัวในความถูกต้องทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เสมอ เช่นไม่มีอะไรควรยึดมั่นถือมั่นความรู้นี้มีอยู่เสมอ เรียกว่าเป็นอยู่ด้วยสติ และท่านชี้ลงไปว่านี่แหละคือการเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 157)

ในเรื่องนี้สอดคล้องกับแนวคิดของปิ่น มุทุกันต์ ที่ได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือ ปาฐกถาเรื่องจิต ว่างงานดั้งเดิมของจิตมี4อย่างคือ รับ รู้ จำ คิด ทั้งหมดนี้คือการเป็นอยู่ด้วยมีสติจึงจะทำงานรับรู้จำคิดได้ แล้วจิตได้ระงับอาการรับ รู้ จำ คิด ท่านเรียกว่าจิตเข้าวังค์บุคคลใดได้รับการอบรมธรรมะ จิตก็เข้าสู่สภาวะเดิมของปุถุชน คือ มืด(เข้าอยู่กับอวิชชา) จึงไม่มีวิมุตติหลุดพ้น (ปิ่น มุทุกันต์, 2555 : 77)

ในการศึกษาธรรมะตามทรรศนะหลวงพ่อบุญทาสนั้น พบว่าท่านมิได้แบ่งแยกโดยท่านยืนยันว่า ทั้งพระและฆราวาสก็ปฏิบัติธรรมะข้อเดียวกันเหมือนการนับถือพระเจ้าในศาสนาต่างๆ ทุกคนไม่ว่าเพศไหน หรือวัยแตกต่างกันเพียงใดก็มีพระเจ้าองค์เดียวกัน แม้ธรรมะเรื่องจิตว่างก็เช่นเดียวกัน มีความจำเป็นแก่ทุกคนทั้งพระเณรและฆราวาส โดยเฉพาะฆราวาสนั้นยิ่งต้องใส่ใจเป็นพิเศษเพราะฆราวาสเป็นรากฐานของสังคม ชีวิตของฆราวาสตกอยู่ในท่ามกลางของกองเพลิง ส่วนพระนั้นกระเด็นออกห่างจากกองเพลิงแล้ว(คำว่ากองเพลิงในที่นี้หมายถึงชีวิตครอบครัว งานอาชีพ)บุญญตาจึงจำเป็นอย่างยิ่งแม้ในฆราวาสเพื่อประโยชน์สุขและเกื้อกูลฆราวาสทั้งหลายตลอดกาลนาน (พุทธทาสภิกขุ, 2519 : 343) ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นด้วยกับการที่ท่านพุทธทาสกล่าวว่า ชีวิตของฆราวาสเต็มไปด้วยกองเพลิง คือการทำมาหาเลี้ยงชีพ จะได้ทำงานโดยไม่ต้องเป็นทุกข์ และหลวงพ่อบุญทาสยังได้อธิบายต่อไปอีกว่า ถ้าปราศจากธรรมะเสียแล้ว ทุกเรื่องก็ต้องเป็นทุกข์เป็นทางเข้ามาแห่งความทุกข์(ด้วยความยึดมั่นถือมั่น) ธรรมะอันเป็นเครื่องคุ้มครองไม่มีอะไร

นอกจากเรื่อง สุนทรียตา คือ ธรรมที่แสดงถึงความว่างที่ปราศจากตัวกู-ของกูนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2519 : 344) ท่านพุทธทาสท่านได้ชี้ถึงปัญหาของฆราวาสว่า คนเรามีปัญหาสำคัญคือเรื่องการทำงาน เพราะว่าชีวิตมันอยู่ด้วยการงาน เพราะชีวิตมีค่าเพราะการงาน การงานก็เลยเป็นปัญหาสำคัญ (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 13) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัร ทุมทอง (2555 : 23) กล่าวไว้ในหนังสือตามจิต ว่าการพัฒนาชีวิต พิชิตงาน อยู่เหนื่องาน ใช้งานเป็นการพัฒนาเรา ไม่ว่างานจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ประสบผลสำเร็จ ทั้งสองอย่างก็มีส่วนพัฒนาชีวิตของเราได้เท่าเทียมกัน คนชมกับคนว่าก็พอๆกันคนดีกับคนไม่ดีก็เป็นครูเราได้ทั้ง 2 คนเราก็พัฒนาเราไปในแนวคิดนี้ผู้ศึกษามองว่าก็คือการพัฒนาจิตให้ว่างจากสุขจากทุกข์ จากโลภะ โทสะ โมหะ ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู-ของกู ตามพระคัมภีร์ของหลวงพ่อกุญชรพุทธทาสนั่นเอง หลวงพ่อกุญชรพุทธทาสยังได้อธิบายถึงการเป็นอยู่ด้วยจิตว่างนี้ ว่าไม่ใช่เป็นการหยุดแต่เป็นการเดินแบบไม่มีตัวผู้เดิน เดินตามมรรค มรรคคือพรหมจรรย์ทั้งหมดนั่น คือ การเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง การเป็นอยู่ที่กำลังเป็นอยู่ หรือเป็นไปด้วยจิตที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวกู-ของกู ท่านอธิบายว่า มรรคนี้ไม่ต้องเดินก็ถึง มันถึงในตัวมันเอง เช่น การนั่งวิปัสสนาก็ถึงมรรคได้เหมือนกันในการทำงานด้วยจิตว่างของหลวงพ่อกุญชรพุทธทาส ผู้ศึกษาเห็นว่า ท่านได้ชี้ให้เดินทางตามมรรค 8 โดยท่านได้อธิบายว่า หากจิตว่างคือมีสติสัมปชัญญะ ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น ความเห็นก็ถูกต้อง พุดจากก็ถูกต้อง การทำงานก็ถูกต้อง เลี้ยงชีวิตก็ถูกต้องพากเพียรก็ถูกต้อง มีสติถูกต้อง จิตใจตั้งมั่นถูกต้อง มันเป็นเรื่องถูกต้องอยู่ตรงนั้นนั่งอยู่ก็ถึง แต่มรรคเป็นการเดินทางใจ เมื่อจิตว่างมีสติใจก็เดินถูกทางนั่นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 207)

ท่านพุทธทาสได้พูดถึงธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในรูปต่างๆ ว่า มีอยู่หลายประเภทแม้ว่าจะเป็นไปเพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่นก็ตาม แต่ว่าหน้าที่มันต่างกัน หรือว่าฐานะหรือสถานะของหมวดธรรมนั้นๆ มันตั้งอยู่ในลักษณะที่ต่างกัน ธรรมะบางหมวดแสดงให้เห็นถึงตัวการปฏิบัติ บางหมวดก็อยู่ในรูปของเครื่องมือที่จะทำให้เกิดธรรมะนั้นๆอีกต่อหนึ่งและชี้ชัดลงไปเลยว่า อริยมรรคนั้นเองเป็นตัวการของการเป็นอยู่ด้วยจิตว่างเป็นธรรมะที่อยู่ในรูปของตัวปฏิบัติหรือผลของการปฏิบัติมิใช่เป็นเครื่องมือ ส่วนธรรมะที่เป็นเครื่องมือนี้ หลวงพ่อกุญชรพุทธทาสบอกว่าตามที่นิยมกันคือ อิทธิบาท 4 สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปทาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 เป็นต้น อิทธิบาท 4 นั้นเป็นธรรมช่วยให้เกิดความสำเร็จ ความสำเร็จในที่นี้หมายถึงสำเร็จคือบรรลุผลนิพพาน อิทธิบาท 4 มิใช่ธรรมของชาวบ้าน แต่เอามาใช้ได้กับชาวบ้านที่ทำไร่ ทำนา ค้าขาย จะทำงานอะไรก็ตามของชาวบ้าน ถ้าใช้อิทธิบาท 4 ก็มี

ความสำเร็จเหมือนกัน ฉะนั้นท่านจึงอย่าให้เห็นชัดว่า ธรรมะสำหรับไปนิพานนั้นแหละเอามาใช้แม้แก่กับชาวบ้านได้ คนที่พูดว่าธรรมะชั้นสูง ชั้นหลุดพ้นอย่าเอามาใช้กับชาวบ้านนั้นเป็นคนโง่ที่ลืมหาพูด (พุทธทาสภิกขุ, 2548 : 211) ตามที่ท่านพุทธทาสนำธรรมะที่เป็นชั้นสูงนำมาสอนฆราวาสนั้นผู้ศึกษามีความเห็นด้วยกับท่านพุทธทาส แม้จะขัดกับทรรศนะของสมณโพธิ์รักรัษ ที่กล่าวว่าหลวงพ่อกุญชรทาสไม่สอนให้เรียบเรียงด้วยหลักธรรมที่ไล่เรียงกันไปจนหายาบ-กลาง-เบา ให้ลงตัวต้งานในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ปรัชญาอดเยี่ยม(สุญญตา) เป็นคำสอนชั้นสูง แต่เอามาสอนในระดับขั้นพื้นฐานในคำกล่าวนี้นี้ก็ดังที่ท่านอธิบายในเรื่องอิทธิบาท 4 ข้างต้นแล้ว สุญญตา คือธรรมชั้นสูงที่จะบรรลุมรรคผลนิพพาน หลวงพ่อกุญชรทาสกล่าวว่าทุกคน (ชาวบ้าน) ก็มีสิทธิที่จะบรรลุได้ใช้หลักธรรมนั้นได้เหมือนกันกับอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมาแล้ว หากเขาเดินตามหลักธรรมที่หลวงพ่อกุญชรทาสได้อธิบายได้ชัดแล้ว กล่าวคือทั้งธรรมที่เป็นตัวการปฏิบัติ (มรรค 8) และธรรมที่เป็นเครื่องมือ (อิทธิบาท 4 สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปทาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 เป็นต้น) ก็จะสามารถทำจิตให้ว่างหรือทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่างได้

ในเรื่องจิตว่างนี้ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหลวงพ่อกุญชรทาสท่านได้สอนเรียบเรียงไปตั้งแต่หายาบ-กลาง-เบา คือพยายามฝึกหัดทำให้จิตว่างมีความเห็นถูกต้องก่อน หลักธรรมอื่นๆ ก็เกิดขึ้นเองเป็นลำดับๆ ตามภูมิรู้ ภูมิธรรมของบุคคลนั้นๆ คือท่านพุทธทาสได้ยกธรรมทั้งหมด มาลงตัวอยู่คำเดียวคือ คำว่า จิตว่าง แต่หลักธรรมที่จะนำไปถึงจิตว่างนั้น ถ้าได้อ่านทั้งหมดในคำสอนของหลวงพ่อกุญชรทาสเกี่ยวกับเรื่องจิตว่าง และพยายามทำความเข้าใจแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าผู้อ่านก็จักพึงทำความเข้าใจและรู้ได้ชัดว่าท่านสอนเป็นลำดับๆ และนำมาปฏิบัติได้ให้ผลตามสมควรแก่การปฏิบัติของบุคคลนั้นๆ

สรุป

จากการศึกษาผลงานของหลวงพ่อกุญชรทาสที่ท่านได้บรรยายในโอกาสต่างๆ ตามที่สำนักพิมพ์เพชรประกายนำมารวบรวมตีพิมพ์ในเล่มเดียวกันโดยใช้ชื่อหนังสือว่า จิตว่าง ซึ่งไม่มีใครที่กล้าคิดหรือมีทรรศนะแบบท่านพุทธทาสที่จะเจาะลงลึกถึงแก่นแท้แก่นธรรมในพุทธศาสนามาประพุดติปฏิบัติจริงๆ จึงมีผลกระทบในแง่ของความคิดต่าง จากนักวิชาการศาสนา และผู้ศึกษาธรรมะที่ให้ความสนใจ จึงมีการวิจารณ์ตามความรู้และความเข้าใจของตน ตามที่ได้ศึกษา เรื่องจิตว่าง ผู้ศึกษานั้นมีความเห็นด้วยกับท่านพุทธทาสว่า แม้สุญญตา(ความว่าง)

จะเป็นธรรมชั้นสูงที่คนอื่นมองว่านำมาใช้กับชาวบ้าน อาทิ สมณโพธิ์รักษ์ ศึกษาฤทธิ์ปราโมทย์ เป็นต้น ท่านพุทธทาสก็ได้ให้เหตุผลดังเรื่องอิทธิบาท 4 ว่า ธรรมะที่ใช้เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพานนั้นแหละนำมาใช้กับชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา หรือแม้แต่หมาโจรก็ได้ สุดแล้วแต่จะนำไปใช้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควรเป็นไปเพื่อสุขหรือเป็นไปเพื่อความทุกข์เท่านั้นเอง ในเรื่องจิตว่าง ตามทฤษฎีของหลวงปู่พุทธทาสที่ท่านกล่าวถึงและแนะนำให้รู้ให้ใช้กับการทำงานนั้น เป็นไปเพื่อความไม่ยึดมั่นในตัวเอง-ของกู และเป็นไปเพื่อความสุขอย่างยิ่ง คือ การบรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นอุดมการณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนา ท่านได้ชี้ชัดเรื่องจิตว่างว่าไม่ใช่การอยู่นิ่ง หยุดนิ่ง แต่เป็นการอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะอันจะเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาอันบริสุทธิ์ และขยายผลไปสู่ธรรมในหมวดอื่นๆ ซึ่งจะเป็นตัวการในการปฏิบัติ และเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติสู่ความว่าง (มรรค ผลนิพพาน) ที่ท่านได้กล่าวมาจากอนันตาสื่อนันตะ ซึ่งเป็นภาษาธรรมที่เข้าใจยากและยากที่จะเข้าใจแก่บุคคลธรรมดาได้ หรือแม้คำว่า สุกญตา นิพพาน หรือพรหมจรรย์อะไรก็ตามมันเข้าใจยาก ท่านจึงใช้คำง่ายต่อการเข้าใจของชาวบ้านว่าจิตว่างหรือทำงานด้วยจิตว่าง นั่นเอง

จากที่ทำการศึกษารื่องจิตว่าง ผู้ศึกษาจึงอยากแนะนำให้ผู้ยังไม่เข้าใจหรือยังไม่สนใจในเรื่องการปฏิบัติให้จิตว่าง ได้มาอ่านมาศึกษาและทบทวนดูใหม่ สนใจในการทบทวนศึกษา แล้วจึงจะได้รู้ชัดว่า ท่านพุทธทาสนั้นได้แนะนำการมีจิตว่างเป็นลำดับๆ ตามอริยมรรคตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด ที่ท่านใช้คำว่าจิตว่าง คือพระพุทธศาสนาทั้งหมดคือธรรมะทั้งหมด คือเป้าหมายในการพบความสุข ตลอดจนบรมสุขคือมรรค ผล นิพพาน อันเป็นอุดมการณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนา จะทำให้ท่านทั้งหลายเข้าใจคำว่า จิตว่าง ที่ท่านพุทธทาสท่านสอนให้ใช้กับการทำงานอย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์สำหรับทุกชีวิต อันเป็นทางแห่งสันติภาพของสังคมของประเทศ และของโลกด้วย

เอกสารอ้างอิง

พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2548). จิตว่าง. กรุงเทพมหานคร: เพชรประกาย.

_____. (2519). สุกญตาปริทรรศน์ เล่ม 2. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.

ปิ่น มุทุกันต์. (2555). ปาฐกถาเรื่องจิต. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- สุภีร์ ทุมทอง. (2555). *ตามดูจิต พัฒนาชีวิตให้เป็นสุข*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครปฐม: สาลพิมพ์การ.
- พระพอง อภิวัฒน์. (2535). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่าง ของท่านพุทธทาส*.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

1.1 บทความพิเศษ (Special Article) บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มอบคุณค่าความรู้อันเป็นประโยชน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.3 บทความทางวิชาการ (Academic Articles) ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการมีความโดดเด่นเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่สู่สังคม

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้เขียนมาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิวิจารณ์ เปรียบเทียบ

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความ ทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความ จากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

2. การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ใน Journal of Modern Learning Development ให้ผู้เขียนทำตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ให้ผู้เขียนบทความดาวน์โหลดหนังสือรับรองก่อนตีพิมพ์บทความใน Journal of Modern Learning Development โดยสามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/about/submissions> และให้กรอกรายละเอียดให้ครบถ้วน และส่งเข้า E-mail : journal1990jmsd@gmail.com

2.2 รอเจ้าหน้าที่ติดต่อกลับตามเอกสารที่แนบของผู้เขียนบทความที่ส่งเข้าอีเมลของวารสาร

2.3 ให้ผู้เขียนบทความดาวน์โหลด Template บทความวิจัย หรือ Template บทความวิชาการ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการเขียนบทความวารสาร โดยสามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/about/submissions>

2.4 เจ้าหน้าที่แจ้งให้เข้าในระบบสมัครสมาชิกออนไลน์ของวารสารและ/หรือ (กรณีผู้สมัครแล้วต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่ 2.1 และ 2.2 เช่นเดียวกัน) ถึงให้เข้าระบบได้ตามลิงค์นี้ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/user/register> เมื่อส่งบทความเข้าระบบแล้ว เจ้าหน้าที่จะดำเนินการตรวจสอบและดำเนินการตามขั้นตอนในการจัดทำบทความให้ผู้เขียนบทความทราบตามลำดับต่อไป

3. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้เขียนควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

4. รูปแบบการจัดเตรียมบทความ

4.1 สำหรับภาษาไทย บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชาติไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง ส่วนบทความภาษาอังกฤษให้ใช้แบบอักษร Times New Roman ขนาดอักษร 12 ในการจัดให้มีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สันขนาดเอ 4 (A4) ระยะ ขอบกระดาษบน 1.5 นิ้ว, ล่าง 1 นิ้ว, ซ้าย/ขวา 1 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 20 หน้ากระดาษพิมพ์สัน โดย นับรวมภาพประกอบและตาราง

4.2 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

4.3 ชื่อผู้เขียน ตำแหน่งทางวิชาการ สาขา คณะ สังกัด/หน่วยงานของผู้ร่วมหรือที่ปรึกษาทุกคน โดยเรียงจากผู้เขียนบทความ 1 ผู้ร่วม 2,3,4 ตำแหน่งได้ชื่อเรื่อง เยื้องชิดฝั่งขวาของหน้ากระดาษ มี E – mail ที่ติดต่อในการส่งบทความได้

4.4 มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 500 คำต่อบทคัดย่อ

4.5 กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3-5 คำ

4.6 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษรและหัวข้อย่อยขนาดเดียวกันต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้น ระยะพิมพ์ 0.5 ช่วงบรรทัด

4.7 การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ใช้เป็นตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Network Organization) เป็นต้น

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย
- 3) วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)
- 4) ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่ม ตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 5) กรอบแนวคิดในการวิจัย
- 6) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 7) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อๆ แต่ ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 8) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงอรรถเท่านั้น เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความพิเศษ บทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ ปกิณกะ บทความวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)

- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับและมีกรอบแนวคิดผลสัมฤทธิ์ของบทความ
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (References)

ตัวอย่างการจัดพิมพ์บทความ

↑ 1.5 นิ้ว		ระบุหมายเลขไว้ด้านบนขวา (16 pt)
← 1 นิ้ว	ชื่อบทความภาษาไทย (20 pt) Articles English (14 pt)	1 นิ้ว →
ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความ (16 pt) หน่วยงานต้นสังกัด (16 pt) Name - Surname of Article author (12 pt) Agency (12 pt) E-mail (12 pt)		

บทคัดย่อ (18 pt) (16 pt ไม่เกิน 350 คำ)		
คำสำคัญ : 3-5 คำ (16 pt) Abstract (14 pt) (12 pt ไม่เกิน 350 คำ).....		
Keywords : 3-5 words (12 pt) บทนำ (18 pt) (16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....		
เนื้อหาแต่ละประเด็น ตามแบบบทความวิชาการ/วิจัยและอื่นๆ (18 pt) (16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....		
สรุป (18 pt) (16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....		
เอกสารอ้างอิง (18 pt) (16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....		
↓ 1 นิ้ว		

สำหรับการอ้างอิงเอกสารในบทความนั้นใช้ระบบ APA ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด และระบุชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียน ปี พ.ศ. และเลขหน้า ของเอกสารที่นำมาอ้างอิงกำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และผู้เขียนบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด การอ้างอิงเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

1. หากชื่อผู้แต่งอยู่หน้าข้อความที่อ้างถึงให้ใช้ชื่อผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) เช่น ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2545 : 15-16) หรือ Baruard, Chester L, (1938 : 50)

2. หากชื่อผู้แต่งอยู่ท้ายข้อความที่อ้างถึง ให้ใช้ (ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) เช่น

1) กรณีผู้แต่ง 1 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อผู้เขียน, ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) เช่น (ชวลิต ประภาวนนท์, 2545 : 19) หรือ (Chandler, Alfred D, 1962 : 42)

2) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อที่ 1 และชื่อที่ 2, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) เช่น (ทองใส นามดี และวิทยา แสงทอง, 2556 : 20) หรือ (Chandler,Ralph C. and Plano Jack C, 1982 : 3)

3) กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ครั้งแรกให้เขียนชื่อผู้เขียนทั้งหมด และครั้งต่อไปให้เขียนเป็นคณะ เช่น (ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 และคณะ, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) เช่น (สมศักดิ์ วานิชยาภรณ์ และคณะ, 2556 : 23) หรือ (Argyris et al.,1972 :9)

4) การอ้างอิงท้ายบทความ ให้ใช้รูปแบบ APA เวอร์ชัน 6 ดังตัวอย่างนี้ (<http://www.apastyle.org>)

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. เช่น

1.1) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2543). 2475 การปฏิวัติสยาม. (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

1.2) Simon,Herbert A. (1976). *Administrative Behavior*. (3rd ed.). New York: The Free Press.

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่ (ฉบับที่), เลข
หน้าที่ ปรากฏบทความในวารสาร. เช่น

2.1) ฉลอง พัฒนา. (2556). การสร้างฐานความรู้ในการบริหารจัดการ
ชุมชน. *วารสารปกครองท้องถิ่น*, 1(1), 52-67.

2.2) Jurkovich,R (1974). A Core Typology of Organization
Environments. *Administrative Science Quarterly*, 19 (2), 380-394.

3) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชื่อผู้วิจัย. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ระดับของงาน.หน่วยงานที่รับผิดชอบ :
มหาวิทยาลัย

3.1สมพร เกษตรศิริ (2550). *การบริหารจัดการองค์กรในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการปกครอง
ท้องถิ่น. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

3.2 Jaffee,D. (2001). *The Development on New Generation of
Thai Farmers to Propel Thai Economy* . Research Report. College : Thepsatri
Rajabhat University.

4) แหล่งข้อมูลจากเว็บไซต์

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี.
แหล่งที่มา : Url

เช่น

พีรพล หาญพิชัยยุทธ. (2553). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย. *ออนไลน์*.
สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2555. แหล่งที่มา <http://www.buddhismth.com/index.hp?y>.

BBC New. (2016). Etnical Alzheimers or Social Advocates
solution. *Online*. Retrieved May 3, 2017. from : [http://www.bbc.com/2016/
WORLD](http://www.bbc.com/2016/WORLD)

5) รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม. วันเดือน ปี. สถานที่จัด. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น สมาน นิตาทอง. (2550). การพัฒนาการเรียนรู้แห่งศาสตร์ทางการจัดการ.เอกสารประกอบการประชุมการประชุมงานชุมชน. 25 พฤศจิกายน 2550. โรงแรม นานิมิต. กรุงเทพมหานคร: พิสูจน์การพิมพ์.

Natthabhan, S. (2000). The Besuty of Wonmen in Theravada Philosopy. *Nebraska Symposium on Motivation : voll. 38. Perspectives on Motivation*. 18 July 2000. Lincoln. USA: University of Nebraska Prees.

6) พจนานุกรม

ชื่อหนังสือ. (ปีที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2525). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.

Shoter Oxford English dictionary. (2002). New York: Oxford University Press.

6. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

7. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้เขียนทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์ม ใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้เขียนทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะใน *Journal of Modern Learning Development* เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้เขียนอื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้เขียนต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

8. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารพัฒนาระบบการจัดการ กรุณาติดต่อ “กองบรรณาธิการวารสาร” ศูนย์พัฒนาเรียนรู้สมัยใหม่ บจก.พัฒนาเรียนรู้สมัยใหม่ เลขที่ 141 หมู่ 6 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/index>

E-mail: journal1990jmsd@gmail.com

9. กำหนดการออกวารสาร

- ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 28 กุมภาพันธ์)
- ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 เมษายน)
- ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน
(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 มิถุนายน)
- ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม
(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 สิงหาคม)
- ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม
(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ตุลาคม)
- ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม
(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ธันวาคม)

10. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 300 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

11. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 500 บาท

ใบสมัครเป็นสมาชิก

Journal of Modern Learning Development

ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาไทย).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....

E-Mail :โทรศัพท์ โทรสาร.....

มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิก Journal of Modern Learning Development

() สมาชิกประเภทรายปี 500 บาท

() เล่มละ 300 บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() อื่นๆ.....

โปรดนำส่ง Journal of Modern Learning Development

สถานที่ติดต่อ ☐ ที่บ้าน ☐ ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์ โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-Mail :

ลงชื่อ.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

(.....)

ค่าบำรุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ.....

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....

หนังสือรับรอง

ก่อนตีพิมพ์บทความใน Journal of Modern Learning Development

เรียน บรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development

ตามที่ ข้าพเจ้า.....

ได้ส่งบทความเรื่อง.....

.....

.....

.....

เพื่อตีพิมพ์ใน Journal of Modern Learning Development

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม ขอรับรองว่า บทความที่เสนอมานี้ (ถ้ามี) นี้ยังไม่เคยได้รับการตีพิมพ์หรือไม่ได้อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์อื่นใด หรือได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมยอมรับหลักเกณฑ์การพิจารณาต้นฉบับ ทั้งยินยอมให้กองบรรณาธิการมีสิทธิพิจารณาและตรวจแก้ต้นฉบับได้ตามที่เห็นสมควร พร้อมนี้ขอมอบลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ให้แก่ **ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่** หากมีการฟ้องร้องเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับภาพ กราฟ ข้อความส่วนใดส่วนหนึ่ง และหรือข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม/ ยินยอมรับผิดชอบแต่เพียงฝ่ายเดียว

หาก กองบรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development ตรวจพบว่าคำรับรองดังกล่าว ไม่เป็นความจริง กองบรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development มีสิทธิยกเลิกบทความของผู้ที่นำออกจาก Journal of Modern Learning Development ได้ทันทีโดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้พิมพ์ทราบล่วงหน้า และผู้พิมพ์ทุกท่านขอรับรอง

และยินยอมปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว พร้อมทั้งลงนามรับรองไว้ที่ข้างท้ายของหนังสือรับรองฉบับนี้

ลงนามผู้เขียนหลัก (ชื่อที่ 1)

ลงนามผู้เขียนร่วม (ชื่อที่ 2)

.....
(.....)

.....
(.....)

ข้อมูลติดต่อ (เฉพาะผู้เขียนหลัก)

Facebook :

ID : Line

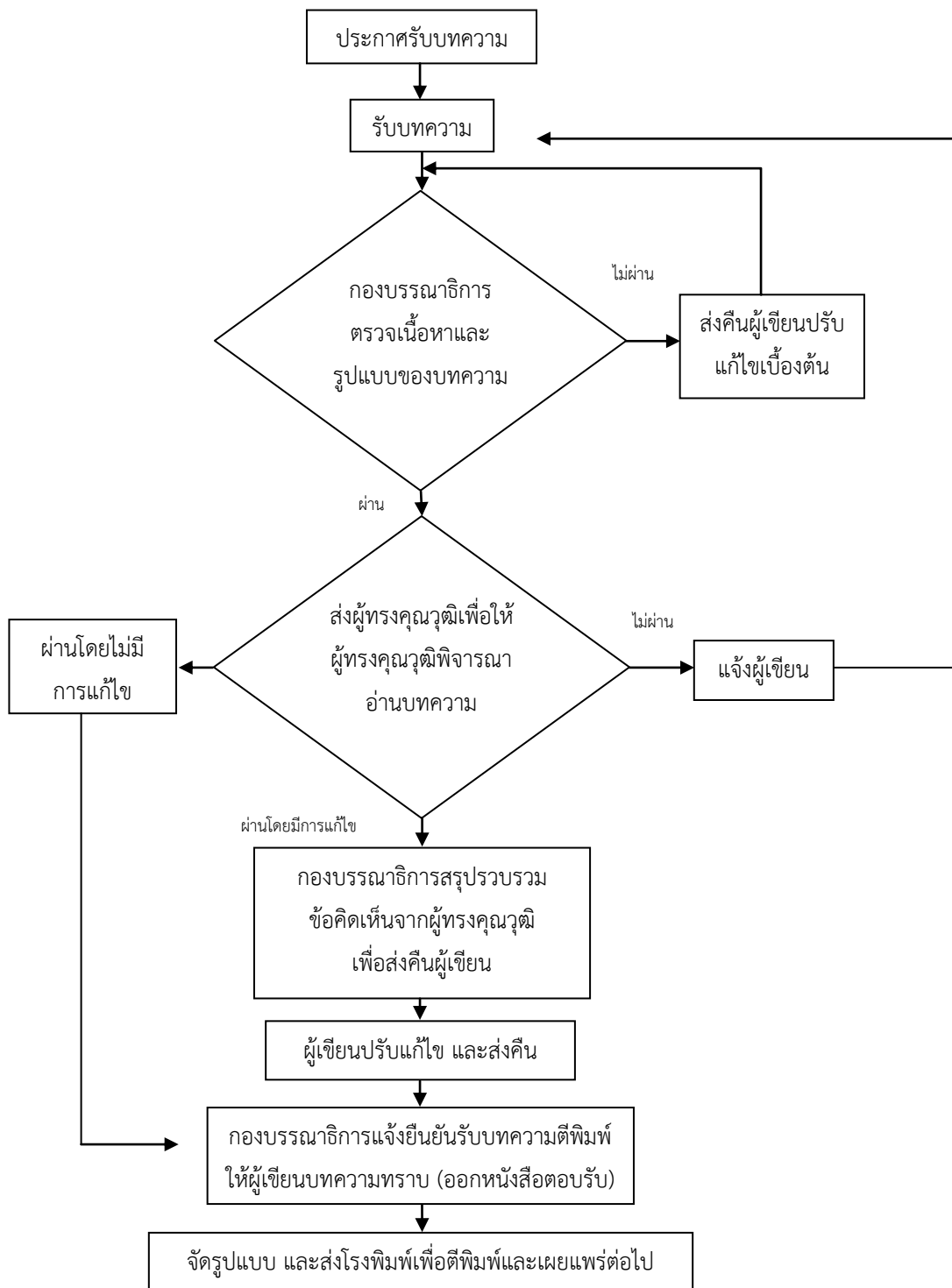
E : mail

เบอร์โทร

หมายเหตุ: ให้ผู้เขียนหลักและผู้เขียนร่วมลงนามให้ครบทุกท่าน หากมีผู้เขียนมากกว่า ท่าน สามารถ 2
เพิ่มเติมรายชื่อผู้ลงนามข้างท้ายได้ตามจำนวนผู้เขียนบทความทั้งหมด

รูปแบบการตีพิมพ์

Journal of Modern Learning Development

จริยธรรมในการตีพิมพ์

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนักรับบริหารที่ตนรับผิดชอบ และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ
2. บรรณาธิการจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ
3. บรรณาธิการจะต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง และใช้โปรแกรมที่เชื่อถือได้เพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบ การคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ
4. บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน
5. บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง
6. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้แนะว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
7. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องรับรองว่า บทความที่ส่งมาพิจารณาไม่เคยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย จะต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
3. ผู้เขียนจะต้องปรับแก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้เขียน”
4. ผู้เขียนที่มีชื่อในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย
5. ผู้เขียนจะต้องอ้างอิงผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น)
6. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป
7. ผู้เขียนจะต้องปรับแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด
8. ผู้เขียนจะต้องระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และจะต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)
9. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ที่จะเป็นการสร้างข้อเท็จจริง หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกลงแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
10. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ในเอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
2. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ
3. ผู้ประเมินบทความ ควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
4. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง
5. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความ ที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

Publication Ethics

Duties of Editors

1. The editor will assess the paper quality for publication and select only those passing through the reviewing process, in which the clarity of and congruence with the journal policy must be prioritized. The selected paper must contain a body of knowledge that reflects valuable perception and a theoretical framework derived from experiences or textual/research synthesis. A grounded theory or a conceptual model contributing to further research must be preferably included.

2. No information regarding the paper's author(s) or reviewers shall be revealed to irrelevant parties during the paper reviewing process.

3. The paper published formerly elsewhere must not be accepted by the editor for publication. Plagiarism must be scrutinized seriously by using the credible detecting software. The paper detected as bearing plagiarism must be frozen for further evaluation, the author(s) will be contacted to ask for explanation to support the editor's decision to accept or reject the said paper.

4. The editor must not bear any conflict of interest with the author(s) or the reviewer(s).

5. The editor must not claim a partial or all of the submitted paper as his/her own.

6. The editor must consider for publication only the paper conducted with valid methodology and yielding accurate findings, and the quality of which serves as the main indicator for publication.

7. In case the editor detects plagiarism or false data in the submitted paper and hence deciding for revocation with which the author(s) refuse(s) to comply, the editor has thus full rights and responsibility to proceed with the revocation process without the author(s)'s prior consent.

Duties of Authors

1. The author has to assure that his/her paper has not been previously published in nor simultaneously submitted to other journals.

2. The author shall not commit any degree of plagiarism in his/her paper.

3. The author shall produce his/her manuscript format in accordance with the 'guideline to authors' stated in the journal.

4. The author whose name listed in the paper shall contribute to paper production or research-related procedure.

5. All pictures, figures, or tables appearing in the paper must be cited properly with their source(s) accurately identified. The author(s) shall be solely liable to any legal suit, if any.

6. The author shall verify the accuracy of content and format in both ‘in-text’ citations and references, no citation(s) shall be made for unread references, and the proper number of citations is preferable.

7. The author is required to correct or rework on their paper in due time as assessed and advised by reviewers and the editorial board.

8. The author shall identify the source(s) of research fund (if any) as well as any applicable conflict of interest.

9. Findings must be presented in accordance with the acquired data. No exploitation (false summary, or distortion or biased selection of data/finding) shall be committed.

10. No reference shall be made to any revoked article unless the cited statement refers to that in the revocation procedures. A statement must be additionally provided in the said reference as ‘the revoked article’.

Duties of Reviewers

1. The reviewer must keep confidential of the submitted paper and avoid revealing a partial or all of the information of the said paper to irrelevant parties during the paper reviewing process.

2. Perceiving as having a conflict of interest with the paper’s author(s) that may inhibit his/her freedom of expression, the reviewer should notify the editor at once and deny taking part in the reviewing process of the said paper.

3. The reviewer should evaluate the paper that fits with their area of his/her expertise, by assessing the paper’s contribution to the discipline, quality of analysis, and intensity of literature review related to the topic of study. Advices should also be provided regarding the literature failed to be included by the author(s), and personal judgment without supportive evidences should not be used as a criterion for paper evaluation.

4. The reviewer must not claim a partial or all of the submitted paper as his/her own.

5. In case of the plagiarism detecting, the reviewer must notify the editor at once.

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

บกก.พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่ 141 หมู่ 6 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/index>

E-mail : journal1990jmsd@gmail.com

